

Literati si sefisti

Bugariu, Voicu

calibre 1.48.0

Voicu BUGARIU

Literați și sefiști
O confruntare de mentalități

Ediția a 2-a, revizuită - exclusiv în format electronic - 2008
© Voicu Bugariu 2007

Notă: În versiunea on-line notele autorului se pot consulta direct din text, prin simplu click pe nota respectivă.

Coperta ediției electronice: Henri Matisse, „Jazz”, planche VIII, „Icare”, 1947 Archives Matisse © Succession H. Matisse

Ediția întâi a apărut în anul 2007 la Editura Universității Transilvania Brașov

Descriere CIP a Bibliotecii Naționale a României BUGARIU, VOICU
Literați și sefiști. O confruntare de mentalități / Voicu Bugariu - Brașov -
Editura Universității „Transilvania”, 2007 ISBN 978-973-598-113-6 82.09-
95

„Ne gândim la toate cărțile, nu numai la sfânta scriptură, ca la niște lucruri sfinte.”

(„Borges at Eighty. Conversations”, 1982)

Introducere

Unii consideră că literații au preocupări minore, iar literatura nu este demnă de-a fi admirată, cu atât mai puțin iubită. De regulă, respectivii nu dau o atenție deosebită nici culturii umaniste, în general. Respectiva mentalitate este îndeobște numită antiliterară. Termenul sugerează o situație polemică față de literatură, reală vreme de decenii, estompată astăzi, când manifestele antiliterare ale diferitelor avangarde au fost înlocuite de contestări mai puțin vehemente, adesea implicite.

Mai numeroși și mai diversificați decât s-ar putea crede, antiliterații exclud literatura din viața lor, o înlocuiesc prin surrogate sau o descoperă acolo unde literații nu văd decât maculatură. Cartea de față se ocupă de un grup distinct de antiliterați, sefiștii români. Iată câteva precizări terminologice preliminare.

Sefeul este o varietate de literatură populară¹. Literatul² este un amator de literatură³, nu și de sefeu. În diverse măsuri, el este un „antisefist”. Sefistul nu este un cititor obișnuit de literatură, în ciuda aparențelor. El este mai degrabă un „antiliterat”⁴, având satisfacțiile și frustrările unui sectant religios.

În realitatea culturală, maximaliștii celor două categorii se întâlnesc destul de rar. Literatul parcurge uneori câte un sefeu, fie și numai pentru a-l ironiza apoi. Sefistul citește și ceva literatură, fie și numai pentru a putea menționa niște titluri în pledoariile sale *pro domo*. Cazurile de cititori profesioniști ambivalenți, de felul lui Ov. S. Crohmălniceanu, sunt cu totul excepționale. De regulă, apare o preferință, dovedindu-se astfel existența a două sisteme de lectură distincte. Respectivul familiei culturale sunt totuși înrudite, fapt ce justifică și încurajează compararea lor.

În principiu, mecanismele și motivațiile preferinței pentru literatură sunt relativ simple. În mod corelativ, grupul social al literaților și mentalitatea lor nu sunt dificil de înțeles. Altfel stau lucrurile în privința „bizarilor” sefiștii. Aceștia au o relație mai întortocheată cu obiectul preferinței lor de lectură. Spre deosebire de pura și simpla iubire pentru

literatură, alegerea repetitivului sefeu are resorturi psihice mai complicate, cel puțin în cazul sefiștilor cu acces la complexitatea intelectuală. Nici preferința sefiștilor obișnuiți pentru lectura naivă nu este lipsită de interes. Alegerea unor cărți fără valoare estetică și ideologic simple nu este neapărat un semn de inferioritate intelectuală, cum insinuează literații.

Ipoteze de felul celor schițate mai sus ne-au impus o modificare a proiectului inițial al cărții de față. Astfel, am renunțat la ideea unui studiu de sociologie literară, în favoarea unui eseu întemeiat mai ales pe sugestii metodologice provenite din istoria mentalităților. Am făcut referiri la textele sefiștilor (mai ales la teoretizări), dar numai pentru a pune în evidență mentalități. L-am privit pe sefistul român mai mult ca membru al unui grup cultural și mai puțin ca autor. Tipologia culturală a înlocuit sociologia literară.

În schimb, atunci când am analizat situarea sefiștilor români în câmpul producției culturale, am urmărit teme tradiționale ale sociologiei literare. Raporturile sefiștilor cu profesia de scriitor, participarea acestora la circuitul cult al difuzării și la cel popular, cititorii sefeurilor, poziția culturală a autorului specializat în sefeuri, specificul lecturii sefiste – iată câteva subiecte de discuție din această categorie.

Modul sefiștilor de-a vedea lucrurile n-a apărut prin generație spontană. Mentalitatea antiliterară este probabil ascendentă celei sefiste, la rândul ei având printre strămoși mentalitatea gnostică și cea manieristă. Mentalitatea postmodernistă, în fine, le oferă argumente nuanțate celor dispuși să „colonizeze” spațiul estetic cu ajutorul unor produse provenite din cultura populară⁵. Vechii și noii „antiliterati” consideră că literatura elitelor nu este superioară celei populare. În materie de mărturii asupra naturii umane, declară sau doar gândesc ei, cea din urmă este cel puțin egală cu prima. Valoarea estetică, spun ei, nu este superioară altor valori, cum ar fi cea de comunicare. Preluând orientarea implicit antiliterară inclusă în paradigma postmodernistă, sefiștii au posibilitatea de-a justifica texte fără interes estetic. (Preocuparea sefistului pentru valoarea estetică este simulată din rațiuni tactice, după cum vom vedea, iar cea a neosefistului este în mod programatic nulă.)

Analizarea mentalității sefiste este stimulată de ipoteza că sefiștii fac parte dintr-o familie culturală mai numeroasă, indiferentă sau chiar

disprețuitoare față de emoțiile estetice oferite de literatură și alte forme de artă. Respectivii preferă senzaționalul generat de spectacole tip thriller, inclusiv sportive, dar și speculațiile intelectuale reci, de tipul elucidării unor enigme, situate la un nivel convenabil de complexitate, de regulă cel jurnalistic. Mentalitatea lor câștigă tot mai mult teren în lumea de azi. Oricine nu este în mod special impresionat de valoarea estetică, în artă și în viață, este deci înrudit cu sefiștii.

Aproximarea mentalității sefiste urmărește și resorturile psihice ale orientării antiliterare, în general. În acest sens, similitudinile amintite mai sus par justificate. Sefistul aduce cu un adept al gnosticismului, iar mentalitatea sefistă are anumite asemănări cu aceea a omului baroc/manierist. Omul postmodernist, în fine, cultivă o manieră culturală de *flâneur*⁶, dovedindu-se incapabil de emoții persistente și preferând să-și satisfacă la nesfârșit o curiozitate aparent superficială. Există un tip uman neinteresat de emoțiile estetice, cu preferințe de felul celor înșirate mai sus, cu gust pentru literatura populară și divertismentul comercial? S-ar părea că da.

Nu doar sefiștii preferă literatura populară. Alți anti-elitiști virtuali sunt interesați de romanele polițiste sau de cele senzaționale. Nu ne-am ocupat de vreuna dintre aceste categorii de cititori, fiindcă sefiștii, spre deosebire de alți amatori de literatură populară, sunt un grup social mai distinct. Ei au un ethos anume, incluzând devotamentul ideologic rece, dar definitiv, al unor credincioși neoprotestanți. Forma lor de viață culturală este deosebită față de aceea a autorilor/cititorilor obișnuiți de literatură, fie aceasta și populară. Sefiștii au în plus și o preferință marcată pentru teoretizări, în cunoscuta manieră a avangardiștilor de altă dată. Ei se referă, fie și numai în conversațiile dintre ei, la literaritatea sefeului, dar și la independența acestuia față de literatură. Fronța contradictorie față de literatură le aduce o expresivitate distinctă.

Și neosefiștii sunt interesați. Prevalându-se inclusiv de relativa eclipsă a ideii tradiționale de literatură artistică, resimțită în ultimii ani, ei constată cu satisfacție că marea literatură și marele scriitor tind să devină niște concepte întrucâtva desuete. Această situație s-ar explica prin industrializarea divertismentului, dar și prin pierderea de prestigiu a intelectualului, în general.

Adepti pasionați ai navigării pe Internet, adesea participanți fervenți la grupuri de discuții online, neosefiștii ilustrează o mutație de mentalitate, perfecționând preferința pentru antiliteratură. Ei renunță în mod fățiș la discuțiile despre literaritate, arătându-se preocupați de aspectele comerciale și de pura plăcere a conversației amatoristice. Tentativele lor teoretice sunt de altă natură.

Am dialogat mulți ani cu sefiștii români, le-am citit textele, comentariile și manifestele programatice, le-am intuit și chiar le-am trăit frustrările. Am înțeles cum se poate rata o carieră literară în România prin cultivarea sefeului. Mai potrivită într-o carte de memorii, relatarea unor asemenea experiențe ni s-a părut totuși tentantă.

Între literatura artistică și sefeu există o contradicție aparent insolubilă. Trăită, aceasta poate deveni o dilemă existențială, cu potențial dramatic. Vreme de decenii, sefiștii români s-au străduit în zadar să unifice teoretic cele două domenii. În actualitate, aceste încercări tind să se stingă. Ticul intelectual al referirii la statutul literar al sefeului este pe punctul de-a dispărea. Au fost necesare decenii pentru a se ajunge în acest stadiu. Fortificată prin nenumărate referiri scrise sau vorbite, dilema cu pricina a avut timp să-și câștige o anumită statură intelectuală, să devină un posibil capitol de istorie a mentalităților.

Cine sunt cititorii potențiali ai cărții de față? Literații consideră că lectura unor comentarii despre sefeu este pierdere de timp. Ei afirmă că sefeu este repetitiv și presupune recondiționarea la nesfârșit a unor teme și locuri comune. Așa stând lucrurile, de ce-ar fi sefiștii interesați? Literații admit că există și sefeuri reușite, dar în acest caz, spun ei, este vorba despre literatură bună pur și simplu. Prin urmare, n-am fost încurajați să scriem pentru ei. Pe de altă parte, adresat sefiștilor, textul nostru trebuia să respecte în mod obligatoriu regula minciunii pioase. Sefiștii români practică în mod sistematic complezența, atunci când scriu sau rostesc comentarii despre textele de gen. Spre a nu fi repudiați de „coreligionarii” lor, dar și pentru a rămâne fideli unei opțiuni de lectură, ei trebuie să dovedească o preferință necondiționată. Neosefiștii, în universul lor cultural, unde textele cyberpunk au înlocuit sefeu, nu par defel interesați de mentalitatea sefistă.

Prin urmare, pentru a ne adresa unui grup distinct de cititori potențiali, am avut la dispoziție următoarele posibilități. 1. Un pamflet împotriva sefeului, pe placul literaților. 2. Un text encomiastic, în cunoscuta

tradiție a pledoariilor *pro domo*, pe gustul sefiștilor. 3. O cercetare unde ideea de literaritate ar fi eludată în mod sistematic, eventual interesantă pentru neosefiști. Aceste trei variante, cum se poate observa, s-ar fi ocupat mai mult de sefeuri și mai puțin de sefiști, contrazicând intențiile noastre declarate. Drept urmare, am încercat să aplicăm varianta neutralității sociologice, urmând recomandarea clasică a lui Max Weber⁷. Am considerat că sefeul este egalul literaturii, în sens cultural. În mod corelativ, mentalitatea literatului și aceea a (neo)sefistului ni s-au părut la fel de interesante. Abordarea jurnalistic-pătimașă (cvasireligioasă) implică ideea absolutului literar, respectiv a celui sefistic. Am încercat s-o evităm. Această tentativă s-a dovedit a fi destul de dificilă, fapt explicabil și prin inexistența unui model, adică a unei analize neutre a polemicii dintre literați și sefiști.

Îi vom urmări pe (neo)sefiștii români fără părtinire și fără antipatie. Această atitudine este recomandabilă și pentru a nu cădea într-o discuție stearpă despre superioritatea sau inferioritatea unei anumite preferințe de lectură. Gusturile nu se discută.

Sintagma „sefist canonic”, folosită pe parcursul lucrării noastre, se referă la un grup social definitoriu pentru mentalitatea aflată în discuție, un fel de nucleu dur al comunității sefiste din România, format din persoane fără studii filologice. Nu puțini dintre cei implicați în lectura sau scrierea sefeurilor sunt „bisexuali”, adică preferă sefeul, dar nu se dau în lături nici de la anumite relații cu literatura. Sefiștii canonici, în schimb, nu au asemenea fluctuații de gust, preferința lor fiind univocă și definitivă. Lor li se datorează vitalitatea ideologiei sefiste în înfruntarea cu ideologia literară, precum și persistența anumitor forme de instituționalizare, de natură să împiedice transformarea sefeului într-o avangardă literară printre altele. Sefistul canonic este maximalistul sefiștilor.

Nu ne vom referi la (neo)sefiști cunoscuți sau chiar celebri din alte țări, amintind comunitatea sefistică mondială doar în legătură cu aspirațiile românești. Tradiția autohtonă a comentariilor sefiste presupune menționarea cvasirituală a „zeilor tutelari” ai genului. Am evitat-o, preferând să ne concentrăm asupra (neo)sefiștilor români. În ceea ce-i privește pe literații români, vom menționa doar anumite caracteristici generale, necesare ca termen de contrast. Introducerea acestora în discuție s-a dovedit necesară,

nici un alt grup social (în afara unor organizații de credincioși neoprotestanți) nu seamănă la fel de mult cu (neo)sefiștii.

O dificultate destul de ciudată a apărut atunci când am realizat că discursul neutru este lesnicios doar în teorie. Practic, alunecarea către o retorică de tip pledoarie, cu sprijinirea uneia dintre părți, este aproape imposibil de ocolit. Soluția ni s-a părut a fi adoptarea succesivă și explicită a două puncte de vedere, fiecare dintre acestea corespunzând unei retorici distincte. Rămâne de văzut cât de realist a fost acest proiect de „ecumenism” critic.

Precizăm din nou că ne vom referi doar la literații și sefiștii români, chiar dacă vom folosi cel mai adesea termenul generic de „literat” și de „sefist”. Pentru amatorii de exactitate, lămurim și o posibilă altă confuzie. „Confruntare” înseamnă comparare obiectivă, fără implicare emoțională, efectuată de un terț. O expresie relativ semidoctă, de mare circulație jurnalistică, sugerează însă ideea de conflict („Echipa s-a confruntat cu un adversar dificil.”) În titlul nostru, „confruntare” semnalează deci faptul că este vorba despre examinarea din exterior a două mentalități distincte și nu despre o pledoarie în favoarea uneia dintre ele.

O ultimă precizare. În prima ediție există câteva regretabile greșeli de tipar, datorate autorului (cea legată de numele lui Hans Jonas este de-a dreptul ciudată, fiindcă se repetă). În prezenta ediție, cele mai multe erori de asemenea natură au fost remediate.

I Sefiști contra literați

Instituționalizare, organizare, roluri

Sefeuri (precedate de protosefeuri) apar în România și înainte de venirea comuniștilor la putere⁸. Autorii respectivi nu dau însă semne că ar avea un sentiment de apartenență la o comunitate distinctă, diferită de aceea a altor autori de ficțiune. Este adevărat, după cum vom vedea, unii dintre ei produc anumite argumente de tip antiliterar, dar acestea apar mai mult ca expresii ale unor opțiuni personale. De exemplu, cineva pune popularizarea științei în locul literaturii, dar nu lansează un manifest în acest sens. Respectivul se identifică personal cu un anumit ideal de tip antiliterar, nu în numele unui grup, cum avea să se întâmple mai târziu. Despre o mentalitate specifică putem vorbi doar după constituirea unei comunități sefiste, în replică la aceea a literaților, posibilă doar în urma unor acțiuni de instituționalizare.

Contextul politic

Un suport instituțional favorabil apare doar în anii dictaturii comuniste, când autoritățile se arată darnice față de scriitorii dispuși să sprijine interesele oficiale. Mânați de vocație sau oportuniști, autorii de sefeuri beneficiază de context. Începutul afirmării lor ca grup distinct stă sub semnul acestei conjuncturi avantajoase.

Mai întâi, sefiștii au posibilitatea de a deveni în mod lesnicios autori publicați. Mitul comunist al dezvoltării nemărginite prin știință și

tehnologie, precum și cel al omului nou, ateu, pot fi sprijinite fără dificultăți deosebite prin texte de tip literar. Sefiștii români ilustrați după 1954⁹, când revista *Știință și tehnică* începe să publice texte de profil, sunt și beneficiarii unui anume antiintellectualism de fond, apărut o dată cu noul regim. Autori ai unor texte relativ simplu de realizat și încă mai lesne de citit, datorită lipsei lor de orice ambiguitate, ei le apar kulturnicilor mult mai maniabili decât scriitorii tradiționali, dificili datorită „șopârlelor” anticomuniste, conținute în mod virtual de scrierile lor. Este, apoi, mult mai ușor să te pui la curent cu „linia” oferită pe tavă de scrierile sovietice și apoi să le ceri sefiștilor români s-o urmeze, decât să-i „reeduci” pe literați. Avantajos pentru sefiști este și statutul lor special. Ei apar în chip de vulgarizatori științifici de un fel mai deosebit, dar și ca scriitori. În acest aspect se află probabil originea unei prejudecăți cu reverberații până astăzi, anume că sefeurile sunt la drept vorbind niște texte ușor de realizat, scrierea lor fiind practic la îndemâna oricui este suficient de tenace.

În al doilea rând, sefiștii acelor ani beneficiază de anumite avantaje materiale acordate, în general, autorilor dispuși să ajute propaganda oficială¹⁰. Uniunea Scriitorilor din R.P.R, apărută în 1949 prin fuziunea între Societatea Scriitorilor Români și Societatea Autorilor Dramatici (devenită Uniunea Scriitorilor din România), este o organizație profesională cu importante posibilități în „administrarea” succesului diferiților autori, în special prin revistele și premiile sale. Tot mai scăzut pe măsura trecerii timpului, acest rol de „dispecer” al succesului jucat de Uniunea Scriitorilor a rămas totuși semnificativ până în 1989. Cât privește latura mai prozaică a carierelor literare, un rol demn de luat în seamă îl joacă Fondul Literar, înființat în 1969. Acest „organism financiar de gestiune a drepturilor de autor și de ajutor financiar pentru scriitori”¹¹ le acordă autorilor împrumuturi fără dobândă, pe termen practic nelimitat. Niciodată un scriitor insolvabil nu este acționat în justiție, pentru recuperarea sumelor respective, singura măsură punitivă fiind imposibilitatea de-a obține noi împrumuturi. Privilegiații, de regulă făcând parte dintre cei cu merite politice, obțin radierea unor datorii importante, precum și sume semnificative, cu titlu de ajutoare nerambursabile. Totuși, până și cei mai slab „cotați” primesc ceva bani, reușind să-și asigure o anumită securitate financiară. Nici unul dintre sefiști (poate cu excepția lui Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor

între 1972 și 1989) nu pătrunde în elita autorilor foarte agreeți de partid și implicit de Fondul Literar. Cu toate acestea, realizarea unor sefeuri este profitabilă. Cine are anumite cunoștințe de știință și tehnologie, deținând în plus o abilitate jurnalistică minimă, poate să publice fără probleme, obținând printre altele și anumite venituri. Indiferent de diversificarea stilistică inerentă și de profesionalitatea literară dovedită, sefiștii rămân beneficiarii acestui „impuls inițial”.

În perioada de dinainte de 1990, literații sunt supuși acelorași presiuni instituționale din partea autorităților, dar rezistă mai bine decât sefiștii. Doar unii literați se specializează în retorici derivate în mod vădit din cerințele kulturnicilor. Uniunea Scriitorilor, deși finanțată de stat, se dovedește a fi o organizație parțial inconfortabilă pentru autorități. Unii dintre membrii ei reușesc performanța morală de-a beneficia de banii publici, fiind în același timp niște cvasidisidenți politici. În ultimul deceniu de dictatură comunistă, această tendință este mai pregnantă. Iată cum este înfățișată această realitate de actualii reprezentanți ai Uniunii Scriitorilor:

„Cu toate acestea, U.S.R. și-a păstrat o autonomie de organizare și de acțiune care a făcut din ea cea mai incomodă organizație recunoscută de statul comunist. În U.S.R., alături de membri care urmau în scris și atitudine linia politică oficială, făceau parte scriitori care și-au păstrat independența de gândire și originalitatea creației. Între cele două grupuri au existat în această perioadă tensiuni și chiar conflicte deschise și, deși aveau de partea sa oficialitățile, grupul fidel acestora nu și-a impus totdeauna dominația. Organele de conducere ale U.S.R. au fost alese prin vot secret și și-au păstrat o anumită independență față de partidul unic și statul comunist.”¹²

Cel puțin în aparență, lucrurile stau într-adevăr așa. Desigur, dacă respectivii „disidenți” ar fi fost niște caractere de bronz, ar fi demisionat din Uniunea Scriitorilor și ar fi trăit din mijloace proprii. Sefiștii nu manifestă nici măcar această semi-revoltă practică de unii literați.

CPSF, fanzine, editări

Instituționalizarea sefiștilor români este consolidată prin apariția în 1955 a periodicului *Colecția „Povestiri științifico-fantastice”* (CPSF), supliment al revistei *Știință și tehnică*, un semn clar al bunăvoinței oficiale față de grupul aflat în curs de constituire. Spațiul tipografic al revistei este suficient de mare, iar complezența lui Adrian Rogoz, redactorul suplimentului, nemărginită. Încurajați, autorii români de sefeuri încep să se înmulțească, printre ei apărând și câțiva scriitori deja afirmați prin texte din alte categorii literare și având, de regulă, formații umaniste¹³. Majoritatea autorilor sunt însă ingineri. Interesul acestora pentru știință și tehnologie este profesional, iar aplombul lor de neofiți naivi în ale literaturii le asigură productivitatea. Până în 1974, când suplimentul bilunar al revistei *Știință și tehnică* își încetează apariția, grupul social al sefiștilor români are tot timpul să se consolideze și să-și definească un ethos profesional.

Locul lăsat gol de CPSF este umplut și de *Almanah Anticipația*, în 1982. Satelit al revistei *Știință și tehnică* (editată de CC al UTC), acesta apare regulat până în 1989, o relativă noutate adusă de el fiind atenția tot mai mare acordată unor comentarii de teorie și critică a sefeului. Numeroși sefiști, inclusiv debutanți, reușesc să-și vadă numele tipărit. Prozelitismul de la CPSF nu dispare, dar apare în forme mai atenuate.

De-a lungul anilor, sefiștii români au la dispoziție și fanzinele, publicații periodice tipărite sau multiplicat, editate de diferitele grupări sefiste din România și tolerate fără probleme de către autoritățile comuniste¹⁴. Și în acestea, prozele se află alături de comentarii critice.

Nu lipsesc nici posibilitățile de editare. Editura Tineretului, devenită Editura Albatros în 1970, promovează colecții unde sefiștii pot să-și publice cărțile, cu mai mult sau mai puțin succes, în funcție de fluctuațiile politicii culturale comuniste. În cele din urmă, nimeni nu rămâne fără volum editat, dacă are suficientă răbdare, dovedindu-se astfel că sefeul este agreat de oficialități. Ocazional, se poate publica și la alte edituri. Un exemplu ar fi cărțile de comentarii asupra sefeului ale lui Ion Hobana, în mod vădit deținătorul unui statut de *primus inter pares* în materie de succes prin sefeu, în perioada dictaturii comuniste. Acestea apar la Editura Eminescu.

Dacă publicarea unui volum scris de un singur autor este în anumite perioade mai dificilă, apariția într-una dintre numeroasele antologii este mult mai lesnicioasă. De menționat faptul că antologii publică, de la un

moment dat, până și editurile aparent fără nici-o legătură cu sefeul, cum ar fi Editura Politică. Abundența antologiilor incluzând autori români este de altfel unul dintre fenomenele menite să consolideze comunitatea autorilor/consumatorilor de sefeuri¹⁵. Autori mai puțin dispuși să se înhame la redactarea unor romane sau volume de povestiri au astfel ocazia de-a se ilustra¹⁶.

Înainte de 1974, procesul de instituționalizare include și participări românești la evenimente specifice sefiștilor din spațiul anglo-american.

În perioada comunistă, sefiștii au unde să-și publice textele de ficțiune și comentariile critice. Spațiile tipografice rezervate lor sunt însă clar delimitate. Revistele literare și almanahurile editate de acestea publică sefeuri doar în mod excepțional. Cu trecerea anilor, sefiștii români sunt din ce în ce mai izolați față de ceilalți autori de literatură, cel puțin sub raportul spațiilor tipografice unde publică. Instituționalizarea lor implică acest tip de autonomizare. Sub raport formal, sefiștii sunt tratați ca niște scriitori, primiți în Uniunea Scriitorilor, menționați uneori (de regulă, cu zgârcenie) în anumite istorii literare. În fapt, sunt considerați, mai mult sau mai puțin explicit, un grup distinct. O dovadă printre altele este faptul că Uniunea Scriitorilor nu acordă niciodată un premiu anume pentru sefeuri. Câțiva sefiști (performerul în acest domeniu este Ion Hobana) primesc premii ale Uniunii Scriitorilor pentru volume de critică și istorie a sefeului, dar acestea sunt plasate în categorii premiabile, cum ar fi literatură pentru copii și tineret. CC al UTC, în schimb, acordă un premiu anual pentru proză de gen. Mefiența literaților români față de sefeuri (devenită cu timpul tradițională) este explicabilă probabil și prin acest din urmă fapt.

Organizare

În condițiile ideologice și practice schițate mai sus, comunitatea sefiștilor români se consolidează treptat, adoptând forme de organizare impuse sau sugerate de kulturnicii implicați în domeniu, cea mai semnificativă dintre acestea fiind cenaclul¹⁷. Membrii numeroaselor cenacluri sefiste au posibilitatea de-a merge pe gratis la întâlnirile naționale ale comunității (cel puțin una în fiecare an) sau chiar la cele de peste hotare.

Oficialii le oferă cenacliștilor și alte semne de prețuire. Le acordă sedii corespunzătoare, îi sprijină inclusiv financiar în publicarea fanzinelor, trimit în mijlocul lor personalități entuziaste de felul lui Alexandru Mironov, cu rolul de-a le insufla sentimentul că sunt în mod virtual niște scriitori de un fel mai special. Întâlnirile naționale ale sefiștilor oferă satisfacții intelectuale, sunt evenimente turistice agreabile, dar au și darul de a-i flata în chip original pe participanți, inculcându-le sentimentul reconfortant al propriei lor importanțe. La aceste întâlniri (în ultimii ani ai dictaturii comuniste, titulatura lor s-a diversificat) sunt invitate personalități mai mult sau mai puțin importante din domenii conexe, de regulă oameni de știință. De asemenea, participă sefiști având cărți publicate. Între aceștia din urmă și cenacliști se produce fraternizarea unor „coreligionari”, necunoscută în relațiile dintre literați și cititori. În general vorbind, distanța dintre poziția în grup a unui sefist afirmat și a unui cenaclist este mult mai mică decât aceea dintre un scriitor și un cenaclist obișnuit. Sefiștii, fie ei autori publicați sau deocamdată cenacliști, se consideră membrii unuia și aceluiași fandom¹⁸.

Menționând faptul că autorii publicați și altundeva decât în fanzine au posibilitatea să ocolească modul simplificator politizant recomandat de oficialități, Cătălin Ionescu se referă la rolul politicului în acest proces de socializare:

„În schimb, comunitatea SF românească (cu foarte puține excepții), a făcut jocul puterii comuniste, mulțumindu-se să zburde fericită în grădina UTC-ului, gudurându-se și dând din coadă.”¹⁹

Este greu de determinat cât din mentalitatea specifică a comunității sefiste românești decurge din condiționarea politică. Cert este că întâlnirile periodice ale sefiștilor seamănă doar parțial cu acelea similare ale literaților. Deosebirea esențială este generată de prozelitismul fundamental, menit să consolideze și să dilate comunitatea. Într-un cenaclu al sefiștilor se ajunge cu greu la critici virulente. O anumită îngăduință – ecou al celei „mitice”, practicate cândva de Adrian Rogoz – este întotdeauna prezentă. Retorica descurajării, obișnuită la cenaclurile literaților, este adoptată de către sefiști doar în mod accidental.

Succes și ratare

În comunitatea sefistă, debutul și obținerea unui anumit nivel de consacrare sunt obținute mai ușor decât în lumea literară. În cenacluri, atunci când se face sumarul unui fanzin, la întâlnirile naționale ale sefiștilor, prozelitismul impune o îngăduință de principiu. Numeroasele premii dovedesc o generozitate necunoscută printre literați, justificată de strategia centripetă a comunității. Literații nu țin să-i convertească pe cât mai mulți la preocupările lor, sefiștii, dimpotrivă. Sistemul de premii sefiste este împrumutat din viața literară, dar mai ales de la mișcările sefiste din țările de limbă engleză. Ca și în cazul altor adaptări culturale, ajunse pe teren românesc, formele occidentale suferă o anumită miniaturizare, transformată uneori în caricaturizare.

Din punctul de vedere al literaților, numeroasele premii acordate de către sefiști comilitonilor lor par ne semnificative. În interiorul mișcării însă acestea reprezintă niște autentice atestate de succes. O dovadă este faptul că în DICȚIONAR SF (Nemira, 1999) sefiștii le etalează cu mândrie.

Cele două categorii de autori înțeleg succesul prin scris în moduri diferite. Literatul scrie în limba română și dorește să obțină succes în câmpul literar românesc. Desigur, el nu refuză consacrarea internațională, prin traduceri și premii, dar nu scrie cu gândul la acestea din urmă. Sefistul canonic, în schimb, țintește consacrarea internațională, fie și numai în visele sale. Pentru el, instanța supremă de succes este în străinătate²⁰. Sefistul apreciază în mod contradictoriu faptul de-a fi luat în seamă de istoria literară, în spiritul celor de mai sus. O eventuală menționare îi dă un sentiment de satisfacție, dar și unul de frustrare.

Un fenomen interesant, probabil specific românesc, este o anumită infidelitate a sefiștilor față de propriul lor statut. Pe de o parte, ei îndeplinesc „ritualurile” cerute de „secta” lor, arătând un oarecare fundamentalism impresionant pentru comilitoni, pe de alta, cochetează cu instanțele de succes literar. Astfel, se străduiesc să intre în Uniunea Scriitorilor și să se arată sensibili la eventualele laude ale criticilor literari străini de fandom. O explicație a acestui mod contradictoriu²¹ este probabil faptul că instanțele de succes sefistic din România sunt departe de prestigiul

celor din țările de limbă engleză. Nici un sefist român cât de cât important nu ocolește posibilitatea de a-și sprijini cariera prin texte nonsefistice, adresate instanțelor de succes ale literaților. Nu avem cazuri de specializări univoce, „fanatice”, de felul celor întâlnite printre sefiștii occidentali. Adrian Rogoz, prototip al sefistului român pasionat, devenit un mit al mișcării, ține să fie recunoscut și ca poet, emul al lui Ion Barbu, dar și ca insolit cercetător al invariantelor cu potențial poetic din limba română, în special al palindroamelor. Ion Hobana scrie cărți despre clasici al literaturii universale, revendicați și de comunitatea sefistă, precum Jules Verne și H. G. Wells. În acest fel reușește să fie omologat de ambele instanțe. Juriile Uniunii Scriitorilor consideră cărțile respective niște eseuri despre mari scriitori, sefiștii, niște comentarii despre părinți spirituali ai comunității lor. Ion Hobana ilustrează, la drept vorbind, maxima performanță în materie de folosire unor multiple instanțe de succes. Mai întâi, beneficiază de poziția sa importantă din angrenajul administrativ al Uniunii Scriitorilor, avantajoasă inclusiv pentru posibilitățile (garantate instituțional) de întreținere a unor relații internaționale semnificative, aducătoare în cele din urmă de recunoașteri sub forma unor premii și invitații la diverse întâlniri sefistice din occident. Apoi, este beneficiarul poziției sale politice de secretar PCR al Uniunii Scriitorilor. Pe de altă parte, este consacrat de comunitatea sefiștilor români. Datorită succeselor eclatante și poziției sale oficiale, membrii acesteia îl privesc ca pe un adevărat pontif. Semnificativă este și evoluția lui Florin Manolescu. Tranformat în principal ideolog al mișcării sefiste românești, prin cartea sa din 1980, el se retranșează în alte domenii de cercetare literară, dovedind că marea popularitate obținută printre sefiștii români nu este suficientă pentru cariera sa de autor. Un alt exemplu posibil este cel al lui Mircea Opriță, un sefist important. El urmează exemplul lui Ion Hobana, publicând eseuri despre literatura utopiei, unde sefeurile sunt privite drept cazuri particulare în contexte culturale mai largi, precum și proză nonsefistă.

Privind acum lucrurile din punctul de vedere al instanțelor nonsefiste de succes literar, observăm din nou posibila analogie amintită. Raporturile sefiștilor cu istoria literară evoluează într-un mod analog celor dintre secte și biserici. În perioada dictaturii comuniste, intoleranța față de sefiști și sefeuri este treptat înlocuită printr-o atitudine de neutralitate mai mult sau mai puțin binevoitoare. Anumiți istorici literari români acordă un oarecare

interes unor sefiști. Autorii specializați în istoria sefeului românesc, pe de altă parte, preiau multe dintre procedeele de valorizare ale istoriei literare. Istoricii sefeului românesc, cea mai mare acribie în acest sens dovedind-o Mircea Opriță, inventariază cu religiozitate mențiunile despre sefiști aflate în istoriile literare alcătuite de nonsefiști.

Cât privește ratarea sefiștilor în calitate de autori, lucrurile sunt întrucâtva asemănătoare cu situația din lumea literară, dar la altă scară. Scriitorul minor, autor al cărților necesare pentru intrarea în Uniunea Scriitorilor, dar incapabil să atingă succesul, reușește totuși să se situeze pe un palier unde măcar vanitatea îi este satisfăcută. În spiritul unei anumite democrații, Uniunea Scriitorilor recomandă menționarea tuturor membrilor săi în dicționare, aceasta dovedindu-se a fi forma elementară de succes literar. În lumea sefiștilor, unde nu există o consacrare analoagă celei de a deveni membru al Uniunii Scriitorilor, funcționează reguli mult mai permissive. Pentru a fi „omologat”, este necesar doar să fii înregistrat ca membru al comunității și nu să fi publicat un număr de volume socotite valide, literar vorbind. Comunitatea sefistă îi asigură și celui mai modest veleitar o menționare scrisă, bună pentru posteritate. DICȚIONAR SF, ilustrativ în această privință, menționează și sefiști fără volume publicate, mulți dintre ei complet necunoscuți. Autorii dicționarului au însă justificarea că doresc să ilustreze în primul rând comunitatea și doar apoi autorii, în sensul literar al termenului. În masiva carte a lui Mircea Opriță, deja menționată de noi ca principală sursă de informații în domeniu, este practică o complezență asemănătoare, fiind menționați autori ai unor texte prea puțin semnificative, inclusiv pentru standardele interne ale mișcării sefiste. Așa stând lucrurile, eșecul și sentimentele de frustrare corelative sunt practic incompatibile cu sefiștii, cel puțin din perspectiva vieții literare. Spre deosebire de literatul în mod tradițional obsedat de succesul scrierilor sale, sefistul pare a avea alte motivații, cea mai importantă dintre acestea fiind obținerea și conservarea unui sentiment de apartenență la un grup anume.

În acest context, reținem faptul că folosirea unor modalități și motive sefistice duc adesea la o importantă diminuare a șanselor de succes literar, în România cel puțin. Cu mare dificultate, textele unor autori omologați ca sefiști sunt luate în considerare de către istoria literară academică, chiar

dacă unele texte sunt estetic valoroase. Autorilor respectivi le rămân la dispoziție, de regulă, instanțele de succes din interiorul comunității sefiste.

Roluri

În România de dinainte de 1989, câțiva sefiști proeminenți dețin o autoritate morală mult mai mare, printre membrii de rând ai mișcării, decât literații cei mai proeminenți, aflați de regulă în conducerea Uniunii Scriitorilor, printre colegii lor de breaslă. Fandomul lasă impresia că n-ar putea supraviețui în absența acestor „ierarhi” și a numeroșilor animatori de rang mai mic. Nu este vorba despre un sistem piramidal explicit. Cel aflat în fruntea ierarhiei joacă mai degrabă rolul bătrânului înțelept, consultat în toate problemele majore ale mișcării, nu pe cel al dictatorului cu directive fără replică²².

Ani la rând, rolul de „pontif” al sefiștilor români îl joacă Adrian Rogoz. Principalele atuuri ale acestuia sunt devotamentul cvasireligios față de „cauză”, precum și prozelitismul său nemărginit. Pe măsură ce anii trec, sefiștii sunt tot mai dispuși să vadă în mentorul de la CPSF un fel de profet al fandomului românesc. După dispariția sa din 1996, această „sanctificare” este tot mai vizibilă. Adrian Rogoz n-a fost un mare scriitor, iar rolul său în propaganda comunistă realizată prin sefeuri nu poate fi trecut cu vederea. Principala sa calitate, în ochii sefiștilor, nu este însă talentul literar. Devotamentul față de comunitate, darul carismatic de a-i ține uniți pe membrii acesteia și de a-i înmulți – iată meritele sale. În lumea literară, unde forțele centripete sunt de alte naturi, nu există persoane cu roluri asemănătoare.

Următorul „pontif” are merite literare mai consistente decât predecesorul său, iar acțiunea sa de „păstorire” se desfășoară altfel. Adrian Rogoz are stilul unui profet sentimental și carismatic. Ion Hobana, despre el este vorba, face figura eruditului impecabil, implicat în domeniu nu atât în urma unei „iluminări”, cât a unei alegeri raționale irevocabile. În formula

prestigiului său intră, de asemenea, după cum arătam, faptul că este de departe cel mai de succes sefist român de dinainte de 1989.

De ce rolul de „pontif” nu i-a fost atribuit lui Vladimir Colin, un scriitor valoros revendicat și de către sefiști? Există două cauze aparente. Mai întâi, fiindcă nu avea suficiente disponibilități pentru o muncă de organizator și animator. În al doilea rând, pentru că realizarea literară a textelor sale avea un rol oarecum inhibitiv. Lucru dovedit, asupra căruia vom reveni, atunci când vom vorbi despre mediocritatea vitală din comunitate, sefiștii devin reticenți atunci când un comiliton al lor depășește un nivel mediu al realizării literare. Conceptul de „pontif”, așa cum acesta este acceptat de sefiști, implică, se pare, o anumită mediocritate profesională, fie aceasta și impecabil lustruită, cu toate aparențele salvate, unită cu un mod pasionat de a privi problemele nonliterare ale mișcării. Vladimir Colin, prea preocupat de literatura sa, relativ distant din această pricină, n-a reușit să respecte standardele mișcării, rămânând din acest motiv la statutul unui decorativ președinte de jurii sefiste.

Integritatea și continuitatea comunității sunt sprijinite în moduri active de animatori, verigi de legătură între „pontif” și sefiștii de rând. Inexistenți în lumea literară, ei excelează în organizarea întâlnirilor regionale, naționale sau internaționale ale sefiștilor, participă la cene, unde își pun în evidență vocația de practicanți ai prozelitismului. În anumite cazuri, sunt și autorii unor texte analoage în intenție cu critica literară de direcție. Scriind asemenea texte, ei manifestă o dezinvoltură jurnalistică, de înțeles la persoane de regulă fără cultură filologică. Aprofundarea scriiturii artiste, inherentă studiilor filologice, dar apărând și în absența acestora, induce o atitudine scrupuloasă față de cuvântul scris. De aici, dificultatea de a adopta stilul jurnalistic.

Prototipul românesc al acestei categorii este Alexandru Mironov, de formație matematician. Virtuțile sale de organizator și de antologator expeditiv, nu în ultimul rând modul său amical de a-i trata pe sefiști îl transformă într-un personaj simpatizat. Din punctul de vedere al literaților, articolele de direcție ale lui Alexandru Mironov sunt jurnalistică nefondată²³. Privind lucrurile din interiorul comunității sefiste însă perspectiva se schimbă, respectivele texte complezente și euforice apărând ca un important factor de coagulare a mișcării. Sefiștii nu au exigențele

unor literați. Atunci când comentează sefeuri, animatorii doresc doar în aparență să facă ceva analog criticii sau istoriei literare. De fapt, ceea ce urmăresc ei este mai ales să-i flateze pe comilitonii lor și să le dea o stare de spirit dominată de satisfacția confortabilă.

Un animator fără legături vizibile cu autoritățile comuniste și, prin urmare, nici cu statutul politic de „dalmațian” al lui Alexandru Mironov, având decența de-a nu se lansa în improvizarea unor texte de direcție, dar desigur profitând de condițiile favorabile oferite sefiștilor de oficialități, este Dan Merișca, inginer dispărut în mod tragic la doar 34 de ani, în 1991. Sefiștii îl pomenesc într-un mod aproape evlavios și l-au transformat într-o legendă, în ciuda faptului că meritele sale literare sunt mai degrabă cele ale unui autor promițător, urmând a-și da măsura cândva în viitor. Mentalitatea sefistă îndreptățește o asemenea atitudine. Dan Merișca este un participant maximalist la comunitatea sefistă din România, transformând preferința pentru sefeu și diferitele domenii conexe acestuia într-o formă de viață. Cu recunoștință, sefiștii îl ridică deasupra condiției de fan, de SF jockey și chiar de scriitor, plasându-l într-o postură de apostol al neliniștii perpetue și al nemulțumirii față de o paradigmă culturală. Existența zbuciumată și sfârșitul prematur îl transformă, în ochii sefiștilor, în revoluționarul de profesie al domeniului. O asemenea „sanctificare” este justificată de credința neabătută, deși implicită, a lui Dan Merișca în misiunea transliterară a textelor și mai ales a manifestărilor sociale sefiste. Radicalizarea antiliterară intervenită în perioada de apariție a Jurnalului S.F. este și o consecință directă a demersurilor sale atât de persuasive și de stăruitoare. Câteva precizări dintr-un comentariu al lui Sorin Antohi sunt utile pentru cine dorește să înțeleagă exact raporturile conflictuale dintre comunitatea sefistă și „vechea” literatură. Postfațatorul unui volum postum al lui Dan Merișca se referă la dublarea culturii „elitiste”. Deși considerațiile sale sunt destul de evazive, reușim să înțelegem că Dan Merișca a fost portdrapelul „inginerilor” în încercarea reușită a acestora de-a se distanța de „filologi” în domeniul imaginarului, de-a obține succese nonelitiste. Respectiva tentativă, consideră Sorin Antohi, a avut succes mai întâi în anii '80 și apoi în primul deceniu de după căderea dictaturii comuniste:

„Dar popularitatea almanahurilor Anticipația în anii '80 sau amintitele tiraje ale Editurii Nemira nu indică oare un fel de revanșă a subculturii populare, marele refulat din câmpul culturii românești? Și, legat de indiciile observate, am putea oare minimaliza influența culturală obiectivă lui Dan Merișca?”²⁴

Această interpretare oferă o cheie pentru înțelegerea diferenței de mentalitate dintre literați și sefiști. Îndepărtarea de mizele literare, vizibilă în orientarea de la Jurnalul S.F., pare a fi, printre altele, o replică (în sens seismic) a activității debordante a lui Dan Merișca. În același fel poate fi interpretată preferința vădită pentru aspectele organizatorice, turistice și comerciale, precum și faptul că sefiștii devin tot mai mult niște prieteni și tot mai puțin niște scriitori. Modelul scriitorului perfecționist și pasionat de sefeu, încarnat de Adrian Rogoz, fie el și înregimentat unor idealuri culturale comuniste, este astfel înlocuit de cel al super-animatorului carismatic, infatigabil și neliniștit, capabil să mărească numărul fanilor, dar fără un interes deosebit pentru valoarea literară a textelor scrise de sefiști. Nuanța contraculturală este de data aceasta alta decât aceea promovată de proletcultiștii din perioada CPSF.

Pentru un literat, Dan Merișca este un amator entuziast, eventual un interesant personaj de roman nescris încă, nu mai mult. Literatul pune pe primul plan textul. După cum s-a văzut, sefistul vede altfel lucrurile, interesându-l și emoționându-l în mod special anumite aspecte sociale, paraliterare, cum ar fi coeziunea grupului, plăcerea întâlnirilor cu prieteni având aceleași gusturi culturale, preferința antielitistă pentru o anumită categorie de texte.

Printre animatorii din comunitatea sefistă, un loc important, în mod special interesant din punctul nostru de vedere, îl ocupă timișoreanul Cornel Secu. Mai ales datorită lui, evoluția comunității sefiste din Timișoara își accentuează în decursul timpului o coloratură deosebită față de cea bucureșteană și față de cea ieșeană. Studiile filologice ale lui Cornel Secu cântăresc destul de mult, pare-se, în acest proces de diferențiere. Admițând că pasiunea pentru sefeu este egală la toți animatorii, observăm că formația culturală duce în mod necesar la o abordări diferite. Astfel, Alexandru Mironov (matematician) și Dan Merișca (inginer) înclină să treacă mai ușor

peste aspectele legate de literaritatea sefeului. Cornel Secu, în schimb, preferă să-și exercite înzestrările de organizator într-un fel ce amintește în multe privințe de viața literară de dinainte de 1990. Simplificând puțin lucrurile, observăm că poziționarea sa este undeva la o distanță egală între mentalitatea sefiștilor și cea a literaților. Comunitatea sefistă din Timișoara reflectă până astăzi această atitudine culturală, una dintre explicații fiind probabil faptul că printre protagoniștii ei se numără Antuza Genescu, Viorel Marineasa, Lucian-Vasile Szabo, Florin Leodor Dănilă - absolvenți de filologie și Lucian Ionică - absolvent de filozofie. Sefiștii filologi din Timișoara, cel mai reprezentativ dintre ei fiind Cornel Secu, aflat după 1990 și în postura de finanțator al unor manifestări sefiste, imprimă un stil anumit, deosebit de cel bucureștean, de pildă, unde protagoniștii au fost și sunt încă, în marea majoritate a cazurilor, persoane cu studii nonfilologice (Sebastian Corn - medic, Mihail Grănescu - autodidact, Costi Gurgu - jurist, Michael Haulică - informatician, Mihai-Dan Pavelescu - inginer, Liviu Radu - inginer). Evident, în București există și sefiști proeminenți, având studii filologice (Florin Pîtea, Ana-Maria Negrilă, Ona Frantz) sau filosefiști recunoscuți (Florin Manolescu, Dan-Silviu Boerescu). Aceștia continuă o tradiție ilustrată în mod maximalist de Ion Hobana.

Vom reveni asupra acestor aspecte, atunci când vom analiza mentalitatea neosefiștilor, impusă progresiv după 1990. Constatăm deocamdată faptul că modul de a citi și a scrie sefeuri, promovat de comunitatea timișoreană, „păstorită” de Cornel Secu, este mai apropiat de cel al literaților decât de cel al „inginerilor”.

Structura piramidală a comunității sefiste din România, schițată mai sus, se estompează și tinde să dispară pe măsură ce influența oficialităților (neo)comuniste asupra comunității sefiste scade până la dispariție. Vechile automatisme funcționează încă din inerție, atunci când vreun sefist cu înclinații de animator manifestă tentația de-a juca cunoscutele roluri. Are loc astfel o dispersare a „centrelor de putere”, comunitatea are a demonstra că deține suficientă energie centripetă pentru se adapta la noile condiții, când banii necesari organizării diferitelor întâlniri și editării unor publicații nu mai vin fără probleme de la UTC.

În ceea ce-i privește pe sefiștii obișnuiți, fără roluri proeminente în comunitate, se poate apela la câțiva indici semnificativi. În primul rând, formația culturală, deja amintită. Se pare că pregătirea „reală” și cea

„umanistă” conduc la abordări întrucâtva diferite ale sefeului și ale relațiilor acestuia cu literatura. Apoi, există anumite diferențieri legate de vârstă și de profesie. Cel puțin în perioada de dinainte de 1974, când CPSF își încetează apariția, alegerea sefeului în dauna literaturii este practică mai ales de persoane cu vârste sub 35 de ani, elevi și studenți sau având profesii legate de tehnică²⁵. În legătură cu perioada următoare, cea a almanahurilor, lucrurile nu se schimbă prea mult. Dintr-o analiză sociologică a lui Lucian Ionică²⁶, aflăm că 57% dintre cititorii Almanahului sunt persoane cu vârste între 16 și 20 ani, iar dintre cititorii de cărți cei mai numeroși au vârste situate între 21 și 25 ani. Cât privește clasificarea în funcție de profesie și studii, primul loc (44,5%) este ocupat de elevi. Urmează studenții și categoria muncitori-tehnicieni, cu câte aproximativ 14% fiecare. Cititorii cu studii superioare formează 7,9% din eșantionul consultat. Cea mai mare parte dintre amatorii de sefeuri locuiesc în mediul urban. Un simptom interesant este mărirea numărului de cititori de sex feminin (21,6% pentru Almanah și 23,8 pentru carte de profil).

Observăm că alegerea sefeului și nu a literaturii are anumite determinări obiective. Elevii, de exemplu, au șanse relativ mici de a cunoaște literatura altfel decât prin lecturile obligatorii de la școală. În privința lor este de menționat și un anumit efect psihotrop, creator de dependență, exercitat de lectura sefeurilor. Istoricii sefeului, după cum vom vedea, îl menționează, atribuindu-i uneori caracteristicile unei revelații de tip religios. Respectiva dependență pare a fi cu atât mai rezistentă cu cât s-a instalat la o vârstă mai mică. În privința preferinței pentru literatură lucrurile nu par a sta la fel, aceasta fortificându-se treptat.

În orice caz, constatăm că după anii '80 cititorii și autorii sefeurilor românești se diferențiază. Se arată interesați de domeniu oameni cu diverse formații culturale, inclusiv filologi. Aceștia din urmă devin, cu zelul clasic al neofitului, cei mai aprigi susținători ai genului.

Brian M. Stableford, în *The Sociology of Science Fiction* (1987) confirmă afirmațiile parțial intuitive de mai sus cu observații valabile cel puțin până la data apariției cărții sale. Referindu-se la spațiul cultural al cititorilor de limbă engleză, el constată că principalii amatori de sefeuri sunt oamenii tineri. Și unii adulți sunt interesați, dar ei fac probabil parte dintre

cei „convertiți” în adolescență:

„There is (now, at least) a large adult audience for science fiction, but virtually all these readers were probably 'recruited' to the habit during their teens.”²⁷

Alte observații interesante sunt cele referitoare la mărirea progresivă a numărului de femeilor interesate de sefeu, precum și o înmulțire, în rândul cititorilor, a celor cu pregătire universitară. Stableford, el însuși doctor în filozofie și deținător al unei abilități intelectuale dovedite, se referă chiar, cu precauție, la posibila superioritate de principiu a sefiștilor în materie de performanță intelectuală:

„It has always been a common allegation that members of the science fiction community are, on average, significantly more intelligent than the population at large; but as the people alleging this have been the science fiction community, the claim can hardly be accepted in the absence of supporting evidence.”²⁸

Această afirmație este apoi nuanțată. Constatând că în comunitatea sefiștă apar neobișnuit de mulți adolescenți foarte inteligenți, Stableford arată că este posibil ca nu inteligența *per se* să-i împingă spre sefeu, ci faptul că tocmai inteligența îi izolează în mediul lor social.

În ce măsură cele de mai sus sunt potrivite pentru sefiștii români? O comparare obiectivă a inteligențelor nu va fi posibilă în viitorul previzibil. Ne rămâne doar să constatăm că realizarea sefeurilor presupune o anumită performanță combinatorie, accesibilă numai unor persoane cu un nivel relativ ridicat de inteligență.

Probabil iritați de asemenea afirmații, literații ar putea să riposteze cu o teză clasică, anume că pentru a face literatură nu ai nevoie neapărat de o inteligență peste medie, ci de talent.

Opțiuni divergente

În lumea literară, scriitorii și cititorii lor fac parte din una și aceeași comunitate doar în spirit. Există întâlniri cu cititorii, acordări de autografe, participări la cene, dar acestea rămân la un nivel relativ superficial, interzicând osmoza. În lumea sefiștilor, lucrurile se petrec altfel. La întâlnirile periodice, între fani, începători și consacrați se manifestă o fraternitate specifică, nutrită nu numai din preferințele de lectură comune, dar și din convingerea că valoarea esențială a sefeului nu este literară și nu ține nici de informarea științifică. Ceva analog nutresc și literații, cu privire la obiectul preferinței lor. Vom urmări succesiv cele două opțiuni.

Paradoxul autonomiei

În două articole mai vechi²⁹, am încercat să argumentăm ideea că sefiștii sunt condiționați de credința într-o „dogmă”, convingerea lor în valoarea originală a textelor lor preferate, independentă de cea literară, fiind de natură cvasireligioasă. Timpul a erodat această ipoteză legată de o opțiune preponderent emoțională. Valabilă a rămas doar fenomenologia opțiunii sefiste, formal asemănătoare cu aceea a unei convertiri la o convingere religioasă. Ajustarea ce se impune ține cont de faptul că psihologia prezumată a sefiștilor nu include fervoarea necondiționată, ci mai degrabă opțiunea rațională, în stil protestant. Indiferent de mecanismele producerii ei, alegerea respectivă este reală, putând fi regăsită în numeroase teoretizări, dar și în mentalitatea sefiștilor canonici. În absența ei, sefeul s-ar transforma pur și simplu în literatură sau în paraliteratură, după caz.

Opțiunea autonomistă, socotesc literații, se bazează pe o teză paradoxală: sefeul este și nu este literatură. Asumându-și această teză, spun literații, sefiștii încearcă să valideze conceptul de literatură SF.

În timp, mulți susținători ai sefeului au încercat să transforme respectivul paradox în construcții teoretice plauzibile. Până astăzi, consideră literații, nu există o argumentație suficient de convingătoare în acest sens³⁰. Un sistem estetic valid și o metodologie originală de valorizare lipsesc deocamdată. Convingerea că sefeul are merite literare și în același timp este independent față de literatură, apreciază literații, a rămas astfel de domeniul inefabilului cvasireligios.

Raționamentele literaților pot continua, în context, prin constatarea că sefeurile intrate în circuitul cult al lecturii nu sunt receptate pentru calitățile lor specific sefistice, ci fiindcă sunt literatură autentică, ce include motive sefistice. Sefeurile rămase în afara circuitului cult, datorită valorii lor literare scăzute, participă la circuitul popular al lecturii³¹.

Paradoxul autonomiei are și rolul unui mit fondator, ce asigură coeziunea comunității sefistice și supramotivează o preferință de lectură. Literații consideră că sefiștii, cu un adorabil spirit adolescentin, nu consideră necesară transformarea lui într-un sistem estetic. Mai mult, în ochii sefiștilor, afirmația că valoarea specifică a sefeului este de fapt neargumentabilă apare drept o apostazie de neiertat.

Situarea pe o poziție autonomistă față de literatură are implicații sociale și psihologice. Stabilitatea comunității sefiste³², cu cenaclurile, fanzinele, convențiile și grupurile ei de discuții online, ar fi periclitată dacă membrii ei ar avea îndoieli cu privire la preferințele lor de lectură și la valoarea necondiționată a sefeurilor. Convingerea că sefeul este cel puțin egal literaturii *mainstream* le asigură celor intrați în comunitate confortul psihic al celor lipsiți de dubii, dar și prețuirea reconfortantă a comilitonilor. Dacă un membru al comunității se arată sceptic față de valoarea intrinsecă a sefeurilor, poziția lui în comunitate devine mai puțin confortabilă, apărând anumite fenomene de rejecție. În lumea literară nu există ceva asemănător, nefiind necesare „adeziuni” periodice la un credo proliterar. Pentru a rămâne în comunitatea noastră, sugerează literații, trebuie doar să scrii bine.

Fenomenul de respingere existent în comunitatea sefiștă, observă apoi literații, nu se produce dacă este în discuție o persoană devenită notorie în literatură sau într-un alt domeniu de activitate intelectuală. Comunitatea are nevoie de personalități și înțelege să le cultive chiar dacă acestea nu sunt sefiști canonici. În cazul unor autori pe deplin afirmați în câmpul literaturii,

cum ar fi Ov. S. Crohmălniceanu sau Florin Manolescu, de exemplu, nu se cere o adeziune necondiționată. Citați cu mult zel, respectivii se transformă într-un fel de zei tutelari autohtoni, „având voie” să se îndoiască. Într-o poziție asemănătoare sunt plasați și câțiva foști sefiști deveniți jurnaliști de succes. Opiniile acestora sunt menționate cu grijă, având un rol coagulator. Cum comunitatea sefistă românească n-a produs vreo personalitate culturală cu adevărat importantă, „zeii tutelari”, fie ei scriitori sau jurnaliști, au un rol justificativ și identitar.

Preferința literaților pentru un anumit tip de texte este de asemenea necondiționată, dar are alte caracteristici. Când își argumentează alegerea, sefiștii se referă, pentru contrast, la literatura *mainstream*. Literații, în schimb, invocă literatura proastă, nonliteratura. Alegerea lor este intens colorată emoțional, trimițând gândul la credința unor creștini ortodocși, întărită de magia săptămânală a slujbelor. Opțiunea sefiștilor, în schimb, este eminemamente cerebrală, bazându-se pe un rece oximoron: literatura SF nu este literatură.

Lumea literară și comunitatea sefistă se deosebesc și prin elementele lor centripete. Autorii de literatură și cititorii lor nu simt nevoia să se organizeze atât de riguros precum sefiștii. Iubirea pentru literatură li se pare un liant suficient. Deși nu se întâlnesc periodic pentru a-și confirma preferințele în materie de lectură, literații lasă impresia că rămân un grup social stabil.

Retorica *pro domo* a sefiștilor include teza că „trădările” literaților se înmulțesc și că în viitor toți cititorii de literatură vor deveni niște sefiști. Este vorba doar despre o aspirație, neexistând dovezi în acest sens. Este posibil ca unii literați să-și reformeze gusturile și să aleagă sefeurile, după cum se poate ca unii sefiști să aleagă literatura pe măsură ce se îndepărtează de adolescență.

Competențe și calificări

Asumarea paradoxului descris mai sus colorează modul sefistic de-a judeca valoarea unor texte. Cei mai mulți amatori de literatură nu aspiră să devină niște cunoscători în sens profesional. Ei se mulțumesc să iubească literatura și s-o citească, deosebindu-se astfel în chip net de profesioniștii lecturii. Cei mai mulți sefiști, în schimb, tind să devină niște specialiști, chiar dacă unii dintre ei rămân la stadiul criticii orale. Cunoașterea relativ bună a domeniului este una dintre aspirațiile sefistului canonic și respectă o regulă nescrisă a comunității. Chiar dacă nu-și sistematizează lecturile ca un critic literar de profesie, sefistul pare stăpânit de un demon al informării. Cutumele comunității îi cer să aibă lecturi de gen relativ întinse, să poată citi în limba engleză și să-și exprime, de preferință în mod public, preferința necondiționată pentru sefeuri. În ultimii ani, la acestea se adaugă și abilitatea de a folosi un PC. Curiozitatea intelectuală a sefistului, asupra căreia vom reveni, alta decât aceea a literatului, îl ajută să îndeplinească fără probleme deosebite aceste cerințe.

Cunoașterea limbii engleze este importantă în comunitatea sefiștilor români. Cultura sefistă, spre deosebire de cea literară, presupune lectura în original a unui număr cât mai mare de texte scrise în engleză. Un sefist străin de limba engleză nu este creditabil în cadrul comunității, rămânându-i doar rolul modest de membru al unui cenaclu. Acest aspect indică o deosebire esențială față de lumea literară. Deși se referă adesea la sefeul românesc ca la o entitate de sine stătătoare, analoagă literaturii române, sefiștii au convingerea că sefeul este unul singur pe întreaga planetă, nucleul său fiind textele scrise în limba engleză. Ca urmare, competența și calificarea unui sefist român implică un număr cât mai mare de lecturi ale unor sefeuri scrise în limba engleză și doar în al doilea rând o cunoaștere cât mai aprofundată posibil a sefeurilor scrise în limba română. Este necesară și cunoașterea unor texte de referință, în primul rând a celor scrise în limba engleză (*The Encyclopaedia of Science Fiction* by John Clute and Peter Nicholls este, să zicem, echivalentul sefistic al *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* de G. Calinescu) și doar apoi a celor românești. Câțiva sefiști dovedesc că stăpânesc și limba franceză, dar de această dată este vorba despre cultură generală și nu despre respectare a unei cutume importante a comunității. Când un sefist proeminent, Florin Manolescu, face dovada faptului că poate citi și în germană, comunitatea sefistă nu-i acordă o tresă în plus. Reperele esențiale din mitologia

comunității sunt autorii de limbă engleză. Comentariile despre sefeuri scrise în alte limbi străine decât engleza n-au un ecou deosebit. Condițiile de mai sus fiind întrunite, sefiștii admit că un comiliton al lor este competent/calificat și îi păstrează un loc onorabil în comunitate.

Câțiva parametri, ținând de atitudine, sunt de asemenea importanți. Un istoric literar autentic nu va fi repudiat de breasla sa pentru anumite teoretizări, dacă acestea sunt valide. Un sefist, în schimb, dacă începe să-și etaleze dubiile, riscă să fie marginalizat în comunitate, dacă nu chiar „excomunicat”. Funcționează în această privință o anumită intoleranță.

De natura specială a competenței sefiste ține și permisivitatea canonică față de producțiile celorlalți membri ai comunității. Un comentator de sefeuri, fie și doar membru al unui cenaclu, nu va depăși niciodată o anumită barieră în materie de critici. El știe că un sefist potențial sau un începător în ale scrisului cvasiliterar nu trebuie cu nici un chip descurajat, o asemenea atitudine contrazicând prozelitismul fundamental al comunității. Pe de altă parte, măcar pentru a se evita plictiseala consensului deplin, o serie de critici trebuie totuși rostite sau scrise. Unde sfârșește prozelitismul și începe sinceritatea este dilema cronică a oricărui sefist. În această privință există anumite „arhetipuri”. Unul dintre acestea este bunăvoința nețărmată a lui Adrian Rogoz, devenită un etalon de complezență, pentru câteva decenii³³. Dacă exagerează în căutarea literarității, sefistul va suferi disconfortul menționat mai sus. Dacă este prea permisiv, va aluneca în amatorism pur, fiind în schimb bătut pe umăr de membrii comunității.

Trebuie totuși menționat faptul că permisivitatea estetică pare exagerată doar din punctul de vedere al literaților. Într-adevăr, pentru un critic literar multe dintre textele sefiștilor sunt lipsite de orice valoare. Privite de pe celălalt versant, lucrurile se schimbă. Instituția sefistă analogă criticii literare funcționează altfel. Atenția acordată literarității este înlocuită cu preocuparea pentru respectarea unor cutume tematologice și a unor modalități consacrate. Exigența se manifestă în acest fel. O referire a lui Pierre Bourdieu la un alt fel de competență este valabilă prin analogie și în cazul nostru:

„Datorită faptului că trebuie să țină seama de convențiile foarte stricte ale unui gen puternic stereotipizat, regizorii de western sunt puși în situația

de a-și manifesta virtuozitatea de tehnicieni cu înalt profesionalism referindu-se mereu la soluțiile anterioare, presupuse a fi cunoscute, în soluțiile pe care le aduc unor probleme canonice, frizând tot timpul pastișa sau parodia autorilor anteriori cu care se măsoară. Un gen care închide referiri tot mai numeroase la istoria genului impune o lectură de gradul al doilea, rezervată inițiatului, care nu poate remarca nuanțele și subtilitățile operei decât raportându-se la operele anterioare...”³⁴

Invariantele sefeurilor sunt de natură obiectivă. O sistematizare riguroasă a temelor și motivelor respective se află în *The Grand List of Overused Science Fiction Clichés*³⁵, o elaborare colectivă care argumentează indirect ideea că vocația esențială a criticii sefiste este taxinomia, având drept echivalent în istoria literară tematologia. Lectura sefistă ține cont, chiar și numai în mod intuitiv, de această realitate. Așa stând lucrurile, competența sefistă, urmare a unei opțiuni intelectuale ireversibile, eventual colorată afectiv, este de o altă natură decât iubirea pentru literatură. Istoricul literar poate fi un erudit, nici vorbă, dar nu pare a fi stăpânit de ceva asemănător unei convertiri. Pentru el, literatura este bună sau proastă.

Fani și autori, sefiștii citesc cărțile lor preferate având certitudinea că nu vor descoperi ceva prea nou, căutând variațiuni pe teme deja cunoscute. O asemenea atitudine este impusă de invariantele obiective ale sefeurilor, dar și de interesele comunității. Sefiștii n-ar rămâne un grup social omogen, dacă obiectul preferinței lor de lectură ar fi prea diversificat. Cum arătam, chiar și cel mai modest sefist este în măsură să emită o judecată critică esențială, un fel de credo al comunității: „Acesta este sefeu, celălalt nu este sefeu”. Este echivalentul împărțirii de către literați a literaturii în bună și proastă

Deși este în mod subiectiv legat de valorile unei anumite generații, literatul este dispus, cel puțin în principiu, să admită că un text este valoros, deși nu seamănă cu acelea preferate de el anterior. Diferă și atitudinea față de cei doritori să pătrundă în grupul social al literaților. Bunăvoința față de debutanți este limitată. Există cazuri de autori (mai ales autoare) publicați din rațiuni paraliterare, dar acestea sunt mai rare. De regulă, textele publicate trebuie să treacă un anumit examen al literarității, relativ exigent.

Responsabilii cu pricina manifestă o competență de profesioniști (sau, cel puțin, o caută), înainte de a-și manifesta o bunăvoință explicabilă față de niște persoane doritoare să intre în breasla lor.

O interesantă diferență de optică se observă și atunci când comparăm situările celor două grupuri sociale față de competența celor din tabăra „adversă”. De regulă, sefiștii consideră că literații nu sunt în măsură să estimeze valoarea unor sefeuri, lipsindu-le nu numai lecturile necesare, dar și „organul” generat de asumarea paradoxului discutat de noi. Derogările se produc atunci când este vorba despre persoane din categoria „converțiților” (Florin Manolescu), a binevoitorilor de ocazie (Sorin Antohi) sau a celor de elită (Ov. S. Crohmălniceanu). În toate aceste ocazii sunt admise doar laudele referitoare la sefeuri, criticile fiind menționate doar accidental.

La rândul lor, literații consideră că sefiștii, indiferent de calificarea lor culturală, nu se „pricep” la literatură. Deși în principiu sefiștii sunt considerați prozatori și critici îndreptățiți să fie primiți în Uniunea Scriitorilor, în anumite situații li se dă de înțeles că nu sunt tocmai egali cu literații³⁶.

Preferințe de lectură

Realitățile de mai sus explică diferențele semnificative dintre lectura sefiștilor și cea a literaților. Sefistul, fie el și unul dintre cei cultivați în sens literar, nu urmărește emoția estetică, precum literatul. El nu dorește în mod special nici informații tehnico-științifice, fiindcă așa ceva găsește din plin în surse specializate. Privind lucrurile prin prisma literaților, conchidem că sefistul citește pentru a obține confirmarea propriei sale inteligențe de comparatist virtual, dar și pentru a-și asigura participarea la comunicarea din interiorul grupului său social. Astfel s-ar explica pretențiile sale reduse în materie de realizare literară. Nivelul literarității nu este important într-un text intuit ca un test de inteligență, dar și ca o dovadă de vitalitate a unui anumit sistem de modalități și teme. Citind o carte socotită reușită, sefistul

constată cu satisfacție că textul se înscrie într-o tradiție cunoscută și că propria sa inteligență a funcționat din nou.

Un aspect relativ curios, pentru literat, este faptul că practicantul lecturii sefiste nu agreează în mod deosebit textele situate la un palier înalt de realizare artistică, privindu-le mefient sau indiferent. Ceva în acest gen se întâmplă în legătură cu unele dintre povestirile lui Jorge Luís Borges, axate pe teme consacrate ale sefeului. Deși îl menționează uneori, mai ales atunci când discută despre înrudirile dintre sefeu și literatura fantastică, sefiștii români, imitându-i în această privință pe teoreticienii occidentali, nu-l consideră pe Borges un maestru al genului lor, deși ar fi îndreptățiți s-o facă. La Borges deranjează realizarea artistică excepțională, faptul că textele respective sunt „prea” insolite pentru așteptările unui cititor familiarizat cu un număr limitat de convenții.

Conceptul de sefultură³⁷ explică în bună măsură aceste preferințe de lectură. Sefistul canonic nu admite (chiar dacă ocazional, în interesul cauzei, o face) că temele sale preferate pot fi transformate în literatură de cea mai bună calitate artistică. Paradoxul autonomiei se manifestă din plin în această împrejurare. Aflat în fața unui text cu un înalt nivel de literaritate, sefistul canonic resimte o anumită frustrare, fiindcă noutatea, garanție a informației estetice, iese din sfera lui de interes. Iată de ce textele ținând de sefultură sunt cele mai convenabile, pentru el.

Mircea Opriță admite conceptul de sefultură, dar numai în legătură cu o orientare contraculturală limitată în timp, generată mai ales de gruparea sefistă din jurul Jurnalului S.F. În respectiva perioadă de după 1990 se înregistrează o abundență de texte originale și traduceri pur comerciale, realizate amatoristic:

„Estetica anticipației, în varianta particulară construită de Jurnalul SF, nu are în vedere o grilă valorică pretențioasă a genului, ci una menită să asigure coeziunea mișcării. Prin forța împrejurărilor, ea se limitează la gusturile elementare ale consumatorilor specializați. Situația iarăși nu este nouă. I. M. Ștefan, când făcea speculații teoretice asupra rolului fundamental în SF al informației științifice popularizate, se gândea tot la o literatură deformată, neîndrăznind totuși să descrie categoria în termeni de

cultură alternativă.”³⁸

Citatul de mai sus se referă la câteva afirmații ale noastre³⁹, din 1996, unde sugerăm că sefultura este de fapt însăși literatura SF, în ansamblul ei, din ea desprinzându-se textele situate pe un palier mai înalt de realizare artistică și intrând în domeniul literaturii. Mircea Oprea nu respinge această sugestie, contrazicând astfel paradoxul autonomiei, dar numai pe parcursul unei digresiuni:

„SF-ul tuturor epocilor a avut, la nivelul cel mai larg al producției sale, un aspect contracultural evident.”⁴⁰

Istoricul sefeului românesc nu dezvoltă însă această idee, sunt în măsură să constate literații. Nici n-ar fi putut s-o facă, fiindcă în acest caz ar fi fost obligat să renunțe la prezentarea complexă a unor texte ținând de sefultură, în chip de literatură autentică. O dată admisă existența unei categorii distincte de texte (a sefulturii) ideea strategică a cărții sale, anume tratarea sefeului ca un capitol de istorie literară n-ar mai fi avut acoperire. Confuzia amabilă între sefultură și literatură n-ar mai fi fost posibilă, spun literații. Numeroși autori de texte nesemnificative ar fi rămas pe dinafară, impresionantul tom s-ar fi transformat într-o carte mult mai mică, incluzând prezentări ale unor texte unde modalitățile și motivele sefistice tradiționale se transformă în literatură autentică. În mod evident, Mircea Oprea recunoaște, după cum se observă și din citatul de mai sus, că există numeroase sefeuri nerealizate ca literatură. Problema cărții sale este că un mare număr de sefeuri din această categorie sunt privite în mod complex, ca valoroase și demne de-a intra într-o istorie de tip literar ca texte de sine stătătoare și nu ca manifestări semnificative doar pentru sociologie. Dacă un istoric literar ar fi avut la dispoziție aceleași texte, multe dintre ele ar fi rămas pe dinafară, ca nesemnificative, fiind eventual amintite prin judecăți categoriale. Istoricul sefeului nu-și poate permite să facă așa ceva, din motive ținând de sprijinirea „cauzei”.

Constatând că sefistul canonic alege intuitiv texte ținând de sefultură, ne întrebăm în ce măsură coincide profilul său tipologic cu acela al cititorului de literatură populară. De asemenea, dacă alegerea lui este

condiționată de vârsta primei tinereți⁴¹ sau de apartenența la o contracultură sau la o subkultură distincte, de regulă manifestate pe parcursul unei singure generații⁴². Analogia este valabilă doar până la un punct. Sefistul român ne apare ca un cititor puțin pretențios de literatură populară, atunci când preferă prefabricatele reasamblate. În această ipostază, el are aparența unui adolescent perpetuu, incapabil de maturizare estetică. Alte fapte ne împiedică însă să reducem lectura sefiștilor la una de tip popular, adolescentin sau contracultural, având granițe de vârstă. Grupul social al sefiștilor (inclusiv simpatizanții de ocazie) conține și cititori evoluți, străini de naivitatea culturală și de modestia intelectuală. Nici un intelectual de la noi nu s-a gândit vreodată să scrie pledoarii în favoarea romanelor de capă și spadă, altfel decât în glumă. În favoarea sefeului, da. De asemenea, amatorii noștri de romane polițiste nu s-au preocupat de comentarea sistematică a textelor lor preferate și nici nu s-au gândit să formeze o comunitate.

Modelul jurnalistic

În general, sefiștii români nu dau o atenție deosebită literarității, nici în calitate de cititori și nici ca autori. Sub acest raport, ei se plasează mai mult în tabăra jurnaliștilor și mai puțin în cea a poezilor⁴³. Excepțiile sunt relativ puține, fiind clasificabile în câteva categorii.

Prima include autori preocupați de obținerea unei expresivități cvasipoetice și îl are drept reprezentant emblematic pe Vladimir Colin, un artizan laborios, capabil să obțină insolitări remarcabile. Personajele și situațiile poetic indeterminate, efectele plastice, scriitura elegantă, aproape calofilă, îndepărtează de sefulură cele mai reușite dintre prozele sale, apropiindu-le de literatură. Puținii emuli ai lui Vladimir Colin au de regulă studii filologice⁴⁴ (Mircea Opriță și Radu Pavel Gheo sunt doi dintre aceștia), dovedesc vocații critice și evită în prozele lor scriitura jurnalistică. Atitudinea lor față de cuvântul scris este, practic, aceea a unor literați. Sefistul canonic, în schimb, nu agreează modul laborios de-a scrie și

privește eforturile de-a realiza o scriitură artistă mai degrabă ca pe o ciudățenie elitistă. Acest mod de-a vedea lucrurile ar deriva din faptul că sefistul canonic provine de regulă din intelectualitatea tehnică și este un autodidact deloc intimidat de exemplele măștrilor. Atenția filologilor pentru literaritate s-ar explica prin amprenta culturală dată de lecturile sistematice ale unor opere scrise de măștri ai literaturii române și universale, dar și printr-o afinitate specifică. Drept urmare, prozele filologilor sunt mai elaborate, deși nu în mod necesar mai valoroase din acest motiv.

Există, în al doilea rând, autori capabili să obțină efecte poetice în mod aparent spontan, lăsând impresia că „nimeresc” din pur talent expresivitatea, filonul literar. Cel mai semnificativ este Mihail Grănescu, un autodidact tipic. Cei asemănători lui sub raportul expresivității spontane provin de regulă din intelectualitatea tehnică, în cazul că nu sunt și ei niște autodidacți. Respectivetele texte, unde motivele sefistice sunt pure pretexte, tind de asemenea să iasă din primetrul sefulturii.

Autorii din a treia categorie se dovedesc uneori capabili să atingă un nivel ridicat de complicație speculativă, în sensul celei obținute de Borges. Și în aceste cazuri însă excelența este atinsă tot prin intermediul unor virtuți pur literare, în absența cărora paradoxul tehnico-științific imaginat, oricât de incitant ar fi sub raport intelectual, rămâne la nivelul unui ingenios articol de vulgarizare științifică. În opinia literaților, nu avem un autor român cu adevărat semnificativ pentru această categorie, existând totuși o seamă de realizări onorabile, sub raportul exigențelor literare.

Cum sefiștii români scriu proză (sefeurile în versuri sunt nesemnificative, involuntar umoristice, în opinia literaților) se cuvine a fi discutate și abilitățile lor tehnice, de meșteșugari ai scrisului. Literații constată că preferința manifestă a sefiștilor pentru prozele scurte indică nu numai alinierea la una dintre cutumele mai vechi ale genului, așa-numita „idee SF”, dar și alegerea unor soluții narative unde contează mai puțin construcția și mai mult impulsul de moment, „inspirația”. Această înclinație apare și în cazurile, considerabil mai puține la număr, când sefiștii scriu romane. În asemenea ocazii, sunt preferate rezolvările narative intuitive, uneori plauzibile, dar greu de „nimerit” pe parcursul unui întreg roman. De exemplu, verificatele reguli de obținere a efectelor de *suspense* sunt ignorate sau lăsate cu bună știință la o parte, deși ar fi necesare în niște

proze unde personajele și trăirile lor joacă roluri secundare. Un Stephen King, autor de literatură populară preocupat până la detalii de arhitectura romanelor sale, nu există deocamdată în seful românesc. O carență cronică se poate observa de asemenea, afirmă literații, în ceea ce privește capacitatea sefiștilor români de-a crea situații și personaje verosimile. Există, desigur, posibilitatea de a corela personaje și situații neverosimile în romane valide, dar în cazurile de mai sus ar fi vorba despre lipsă de talent literar. Autorul american mai sus menționat, un rege al literaturii populare, nu comite niciodată asemenea erori, continuă literații. Indiferent de enormitatea unor situații apărute în romanele sale, psihologiile personajelor și amănuntele materiale sunt verosimile.

Atunci când ar selecționa un număr de texte estetic valoroase scrise de sefiști români, un critic literar ar apela la cele trei categorii de autori discutate mai sus, constatând însă că este mai degrabă vorba despre ilustrări ale unor probabilități statistice și mai puțin de rezultatele unor strădanii ținând de profesionalism, așa cum acesta este înțeles și chiar trăit de către literați. În noianul de produse ținând de sefulură, ar conchide criticul literar, asemenea texte sunt excepții. În marea lor majoritate, sefeurile românești nu au semnificații estetice demne de-a fi luate în seamă, interesul lor ținând de comunicarea literară. Restul este sefulură.

Comentatorii proveniți din comunitatea sefistă văd altfel lucrurile. În mod sistematic, ei caută să legitimizeze literar cât mai mulți sefiști, tratându-i ca pe niște scriitori autentici. În opinia literaților, exemplul cel mai la ilustrativ este menționata carte a lui Mircea Opriță, unde disocierea dintre literatură și sefulură este operată într-un mod foarte complezent. Între textele estetic realizate și exercițiile de fidelitate sefistică nu este trasată o linie de demarcație suficient de fermă. Menționarea unui important număr de autori, practic a tuturor, are rațiuni exclusiv tematologice. Procederea lui Mircea Opriță este legitimă, adăugăm noi, gusturile nu se discută. În ceea ce ne privește, preferăm să aproximăm calitatea sefulurii de-a asigura consolidarea unui grup social distinct, fără a încerca s-o introducem în literatură pe ușa din spate, dar și fără a consuma în mod inutil energie cu pamflete zadarnice, în mod tradițional adresate autorilor de texte literare nereușite. Sefulura este altceva decât literatura, nu este inferioară acesteia din punct de vedere cultural, nici nu este literatură eșuată, proastă. Fiind o realitate culturală de sine stătătoare, sefulura se cuvine a fi considerată ca

atare și nu prin comparație cu literatura. În privința ei, aplicarea criteriului estetic nu duce decât la confuzii. Una dintre acestea este pretenția inadecvată a literaților ca sefiștii să dovedească talent literar.

Cultura sefistă, spre deosebire de cea literară, nu „produce” de regulă autori din categoriile menționate mai sus, încurajându-i, în schimb, pe cei dotați cu o dexteritate de jurnaliști, facilă din punctul de vedere al literaților. Sefistul canonic, autor de sefultură, scrie într-un mod expeditiv, tipic pentru cineva preocupat de obiective extraestetice, acordând o atenție secundară scriiturii și literarității, atent însă la ilustrarea unor teme și la adoptarea unor modalități specifice. Jurnaliștii procedează într-un fel analog. Sefiștii sunt legați de motivele și temele consacrate, abandonarea acestora contrazicând regulile comunității lor. Având o libertate de expresie limitată într-un mod asemănător, jurnaliștii depind de știrile proaspete precum și de descoperirea unor informații șocante, cerute de industria divertismentului. Nici când scrie comentarii aparent complexe, jurnalistul nu depășește această condiție, apelând invariabil la câteva posibilități potrivite pentru orice situație. Această realitate se poate observa, de exemplu, în comentariile politice, unde variantele posibile sunt vizibil limitate. Între modul de-a scrie al jurnalistului și cel al sefistului există o asemănare de fond. În ambele cazuri, obiectivul se află în afara textului, autorul urmărește scopuri practice și nu estetice, precum un orator preocupat de obținerea unui anumit consens și nu de valoarea în sine, literară, a discursului său. Drasticele formulări ale lui Croce ne ajută să înțelegem cum se poziționează sefiștii față de actul de-a scrie literatură:

„Extinderea noțiunii de oratorie așa încât să cuprindă, pe lângă țelul persuasiunii, și pe cel al divertismentului, așază alături de oratorii tribunelor și adunărilor, pe producătorii de emoții în scop de divertisment, de la cele mai grave și tragice la cele mai ușoare și vesele [...]; dramaturgi, romancieri, actori, mimi, vedete de cinematograf, histrioni, bufoni, saltimbanci, echilibriști, atleți, alergători...”⁴⁵

Astăzi, când atitudinea de tip *political correctness* se manifestă, pare-se, inclusiv în domeniul textului, cele de mai sus par învechite de-a binelea. Le reținem totuși pentru sugestiva apropiere dintre oratorie și industria

divertismentului. În opinia literaților, jurnalistul și sefistul au scopuri practice, atinse în feluri diferite. Primul urmărește să informeze și să producă *thrill*, al doilea, să marcheze apartenența sa și a cititorilor săi la un grup cultural distinct, dar și să ocupe un loc onorabil în industria divertismentului. În ambele cazuri, miza estetică este mărunță, dacă nu cumva lipsește cu desăvârșire. Cum știm, Croce acorda poeziei un loc privilegiat, inclusiv față de literatură. În consecință, reținem doar spiritul spuselor sale, anume ideea, tipică pentru mentalitatea literaților, că literatura este un spațiu cvasisacru, ce trebuie ferit de orice alterare.

Un argument în sprijinul tezei de mai sus este și faptul că numeroși sefiști români proeminenți sunt jurnaliști la cotidiene. Probabil că este vorba, în linii mari, despre una și aceeași vocație. Literații, în schimb, practică de regulă publicistica literară, diferită de cea din presa cotidiană printr-o componentă eseistică mai accentuată. Înainte de 1990, ei au un spațiu tipografic relativ larg, în periodicele editate de Uniunea Scriitorilor, precum și diverse alte reviste susținute de stat. Cei mai norocoși dintre literați sunt chiar angajați la asemenea publicații, deținând adevărate sinecuri, ce le permit să se dedice în liniște muncii literare și le stimulează, printre altele, sentimentul că fac parte dintr-o elită intelectuală, iar abilitățile lor de autori sunt superioare celor ale jurnaliștilor și ale... sefiștilor. Această situație favorabilă sub raport material se prelungește după 1990 doar în forme restrânse. Unele dintre revistele Uniunii Scriitorilor continuă să apară, deși în tiraje mai mici, oferind sinecuri, de această dată, unui număr mult mai mic de persoane. Finanțată de stat doar prin intermediul timbrului literar și obligată să se descurce financiar, Uniunea Scriitorilor se transformă într-o umbrelă mult mai mică, dar în continuare eficientă. Revistele culturale editate de stat sunt înlocuite cu publicații sponsorizate de diferite fundații, drepturile de autor plătite de acestea literaților sunt mai degrabă simbolice. Având redacții restrânse, aceste periodice oferă securitate financiară unui număr mic de literați. Efectul acestui fenomen are și o componentă rizibilă. Maximalismul antijurnalistic și implicit antisefistic scade progresiv, rămânând mai mult de apanajul unor universitari asigurați financiar. Disprețul elitist pentru munca jurnaliștilor devine ceva de domeniul trecutului, un soi de atavism intelectual. O dovadă este și faptul că literați incompatibili, înainte de 1990, cu jurnalistica

practicată în cotidiene, încep să scrie fără fasoane la acestea, bucurându-se că sunt plătiți.

Constatările de mai sus sunt utile, dacă dorim să înțelegem cele două feluri de-a scrie. Înainte de 1990, sefiștii apucă de tăiș cuțitul social, ca să spunem așa, în sensul că rămân pe dinafara umbrelei oferite literaților, mulțumindu-se cu firimituri (excepțiile sunt puține, cum am observat). Literații, în schimb, bucurându-se de protecția statului comunist, își permit luxul de a fi foarte exigenți. Dincolo de asemenea determinări „meschine” trebuie însă căutate și diferențele obiective de vocație. Totuși este semnificativ faptul că după 1990, în mod progresiv, mentalitatea intransigentă a literaților se estompează treptat. Profesia de ziarist câștigă în importanță prin înmulțirea nemăsurată a reprezentanților ei și prin constituirea implicită a unei elite mediatice. Literații își mai manifestă vechea lor superbie față de jurnaliști (inclusiv față de sefiști), dar se arată bucuroși și flatați dacă sunt invitați la emisiuni de televiziune. Suportul material al unei mentalități elitiste devine tot mai șubred. Pe de altă parte, sefiștii nu mai doresc cu aceeași ardoare să fie incluși în categoria scriitorilor.

Diferențele de atitudine ale celor două grupuri sociale față de munca literară au și o altă explicație, anume preferința pentru profesionism sau pentru amatorism. Dincolo de demodatele lui accente disprețuitoare, Pierre Bourdieu are câteva observații pătrunzătoare, atunci când compară două categorii de scriitori:

„Opoziția dintre Mallarmé și Verlaine este forma paradigmatică a unei distincții care s-a constituit treptat și s-a afirmat din ce în ce mai clar în cursul veacului al XIX-lea, cea care se stabilește între scriitorul profesionist, hărăzit prin meseria sa să ducă o viață așezată, regulată, cvasiburgheză, și scriitorul amator, diletant burghez pentru care scrisul e o distracție sau un hobby, sau boem extravagant și jalnic trăind din meserii mărunte, legate de publicistică, editare sau învățământ.”⁴⁶

Față de acest „arhetip”, sefistul român se distanțează, dar numai parțial. Coincidențe se constată doar în privința amatorismului și a preferinței pentru publicistică. Departe de-a fi un boem, cu atât mai puțin

unul jalnic (excepțiile sunt neglijabile), sefistul român este un ins „aranjat” din punct de vedere material⁴⁷. Cum inteligența lui pare a nu fi o vorbă goală, după cum nici relativa lui carență de sensibilitate, sefistul are de regulă o poziție socială mulțumitoare, adesea legată de presa scrisă sau vorbită, dar și de domenii unde este necesară performanța intelectuală, cum ar fi informatica și domeniile conexe acesteia. În schimb, atitudinea de diletant față de propriile texte pare a fi rămas intactă față de perioada istorică amintită de Bourdieu. Cu excepții din categoria celor amintite mai sus, sefistul ia în ușor, ca să spunem așa, actul de a scrie texte de tip literar. Spre deosebire de el, literatul canonic (să admitem că există și așa ceva) are o atitudine mult deosebită, mergând până la problematizare și chiar dramatizare. Spre deosebire de literat, sefistul nu este în mod special preocupat de aspectele existențiale și tehnice ale actului de-a face literatură, având în schimb preocupări străine pentru literat, legate de comunitatea sefistă românească și internațională. Problemele mișcării îl interesează mai mult decât activitatea sa de tip literar. El este la curent cu diversele convenții din Statele Unite și din alte țări, știe ce premii se acordă în cadrul acestora, face eventual eforturi de-a participa la ele. În plus, cunoaște multe sefeuri scrise de autori străini, de regulă în limba engleză. Poziția în cadrul comunității este garantată de înmagazinarea unor cunoștințe cvasienciclopedice de această natură. Faptul că sefistul român scrie expeditiv, cu aplombul unui jurnalist, are o explicație în acest interes pentru aspecte exterioare, unit cu o relativ slabă preocupare pentru meșteșug și măiestrie literară.

Situația descrisă mai sus explică probabil și faptul că dintre sefiștii români n-au apărut decât câțiva autori profesioniști. Aceștia, cu excepții greu de găsit, fac parte dintre filologii nimeriți în comunitatea sefistă, având practic un ethos de literați. Nici măcar aceștia n-au reușit însă să se profesionalizeze pe deplin, să devină adică autori prolifici de literatură populară, după modelul autorilor de sefeuri din țările de limbă engleză. Ei au realizat câteva cărți bine scrise, de regulă conținând povestiri, dar nu mai mult⁴⁸.

Amatorismul are și o altă posibilă explicație. Foarte multe dintre sefeurile scrise de autori români nu sunt remunerate. Înainte de 1990, autorii unor volume editate obțin anumite drepturi de autor, mai mici decât

cele ale unor autori aflați sub umbrela Uniunii Scriitorilor, insuficiente pentru o existență de scriitor profesionist. După 1990, sefiștii capabili să câștige din scris se împuținează și mai mult, publicarea pe gratis a unor proze și comentarii devenind ceva uzual. Apare aici o contradicție, pentru literați. Este logic, raționează aceștia, ca un adept al „artei pentru artă” să publice doar din plăcere și din vanitate, dar această opțiune pare de neînțeles la un autor de literatură populară.

Pentru sefiști lucrurile stau altfel. Ei consideră că actul de a publica este un semn de aliniere la idealurile comunității. Intră în discuție și obținerea unor satisfacții ținând de vanitate, adăugăm noi. Pare logic ca lipsa de interes pentru profesionalizare și pentru drepturi de autor să ducă la o viziune superficială asupra textului.

Parcurgând comentarii scrise de sefiști, literații constată că „filozofia” jurnalistică exprimată în proze este păstrată. Criticii și istoricii literari sunt preocupați să stabilească o scară de valori și apoi să citească operele alese într-un mod cât mai nuanțat posibil. Comentatorul sefist, în schimb, este absorbit de misiunea sa promoțională, obiectivul său principal fiind argumentarea tezei că sefeul este o literatură de sine stătătoare și are o identitate distinctă. În acest scop, după cum am mai arătat, el face o serie de piruete dialectice pentru a argumenta teza că sefiștii sunt la drept vorbind niște scriitori în toată puterea cuvântului. Problema principală a sefiștilor comentatori derivă din paradoxul autonomiei, din asumarea și trăirea acestuia. Ei lasă impresia că fac critică și istorie literară, dar în bună măsură doar simulează o asemenea activitate, pentru simplul motiv că textele lor preferate sunt considerate simultan literatură și mai-mult-decât-literatură. Sprijinirea unei asemenea teze sofistice impune o atitudine fundamental avocațială, practic incompatibilă cu obiectivitatea. Tentația construirii unor judecăți de valoare truate este aproape imposibil de depășit. Substratul pare a fi o inconfortabilă și interesantă psihologie de marginal. Nici cei mai avizați dintre comentatori, sub raportul culturii literare și sefistice, nu reușesc să depășească pe deplin o anumită criză identitară⁴⁹.

Argumentări *pro domo*

Deosebiriile dintre mentalitatea literaților și cea a sefiștilor conțin premisa unei cooperări negative, de tipul concurenței din comerț sau din sport⁵⁰. În competiția pentru succes, literații se văd obligați să preia anumite teme sefistice, pentru a nu pierde contactul cu evoluția realității non-verbale. Pe de altă parte, pentru a nu se bantustaniza, sefiștii trebuie să țină cont de regulile profesionale ale literaților. Cooperarea dispare în următoarele situații: 1. Sefiștii sunt asimilați de către literați, pierzându-și condiția. Literatura fagocitează sefeul. 2. Sefiștii neagă toate cutumele literaturii și scriu în consecință. În primul caz, sefeul se perimă, textele respective migrează în diverse constelații (para)literare. Renunțarea sistematică la regulile literaturii, în schimb, mărește forța centripetă a sistemului. Sefeul devine interesant pentru un cerc tot mai restrâns de inițiați.

Nici una dintre variantele de mai sus nu se concretizează, sefiștii preferând, cel puțin până în anii din urmă, să preia câte ceva din profesia de literat, inclusiv în domeniul teoretizărilor, fără a renunța însă la paradoxul autonomiei, aducător de identitate distinctă. Inventând o proprie teorie de tip literar, sefiștii își păstrează poziția contradictorie. Literații, în schimb, practică o retorică elitistă. Ei consideră sefeul o literatură de calitate îndoielnică sau chiar dăunătoare. Sefiștii ar dori un ținut autonom în țara literaturii, literații preferă să-i țină în afara granițelor lor.

Două surse

Începuturile fenomenului sefistic în România prefigurează destul de vag mentalitatea autonomistă de mai târziu și ingredientul esențial al acesteia: lipsa de preferință pentru literatură. Diverși autorii se interesează

de știință și de tehnologie, folosesc motive și modalități sefistice, propun anumite teoretizări ale interesului lor pentru știință și tehnică, dar nu consideră că li se cuvine un ținut literar de sine stătător. Nu există o comunitate sefistă, păstrătoare a unei mentalități distincte. Există însă și câteva excepții, una fiind Victor Anestin (1875-1918), autor și personaj reprezentativ pentru ceea ce avea să devină mentalitatea sefistă. Pasionat de astronomie, vulgarizator prolific al acestei științe, autor de sefeuri rău scrise, jurnalist lipsit de securitate materială, Anestin este semnificativ prin antipatia sa declarată față de literatură și scriitori, față de domeniul esteticului, atitudine devenită un ingredient tradițional al mentalității sefiste. Sefiștii români de mai târziu păstrează lipsa de preferință pentru literatură, dar o exprimă în forme mai sofisticate, paradoxul autonomiei fiind cea mai importantă dintre acestea. Cornel Robu, cel mai minuțios exeget al lui Victor Anestin, se detașează net de respectiva atitudine, considerând-o o „boală a copilăriei”, fără nici-o legătură cu sefiștii români evoluți de astăzi:

„Fisura logică din poziția lui Victor Anestin față de literatură nu rămâne [...] mai puțin gravă. [...] Și nu doar pentru că trădează o secretă infirmitate spirituală, congenitală conformației sale mentale de autodidact, rămas la acest capitol, estetic, cu o elementară și flagrantă lacună.”⁵¹

În realitate, nu este vorba despre vreo lacună reprobabilă, cu atât mai puțin despre vreo infirmitate, ci despre o preferință. Amarele reproșuri făcute de exeget lui Anestin nu sunt temeinice decât în cadrul unei retorici printre altele posibile și legitime, aceea în favoarea esteticului. Ca și C. P. Snow⁵², peste decenii, Victor Anestin afirmă, cu mijloacele jurnalistului, că există două culturi distincte, a oamenilor de știință și a literaților. Deși se declară scriitori și critici literari, adică literați, sefiștii nu abandonează, cel puțin până în anii din urmă, preferința pentru domenii ale cunoașterii neinteresante în mod special pentru literați. Cum vom vedea, ei încearcă să concilieze cele două culturi, fără rezultate notabile, din punctul de vedere al literaților. Preferința lui Victor Anestin, brutal dar sincer exprimată, nu dispare practic niciodată, în ciuda diferitelor piruete dialectice. Teza conform căreia știința și tehnologia deghezate în haine literare sunt mai

interesante decât condiția umană, înțeleasă în sensul tradițional al literaturii, n-a dispărut niciodată pe deplin din modul sefist de-a vedea lucrurile. Delimitarea de literatură nu se poate dispensa de o asemenea teză.

A doua prototeoretizare, ca să spunem așa, derivă din ideologia comunistă. Autoritățile comuniste le acordă sefiștilor anumite avantaje materiale. Aceștia sunt chemați să justifice „încrederea acordată”, scriind texte conforme cu directivele lansate de kulturnicii acelor timpuri, sprijinind anumite teze. Optimismul privitor la viitorul comunist, încrederea cvasireligioasă în posibilitățile științei și tehnologiei, subordonarea individului uman unor obiective ale colectivității, posibilitățile educative ale sefeului sunt cele mai importante. Aceste mituri ale eficienței sunt preluate din ideologia oficială sovietică a acelor ani⁵³. Este ușor de observat că valorile tradiționale ale literaturii nu se regăsesc decât parțial în tezele comuniste referitoare la literatura științifico-fantastică. De remarcat de asemenea faptul că doctrina comunistă referitoare la literatura derivată din știință și tehnologie conține o implicită, mai mult sau mai puțin subtilă, sugestie depreciativă la adresa literaturii tradiționale și a preocupărilor lor „burgheze” pentru trăirile omenești.

Lucrurile evoluează mult față de anii când apare colecția lui Adrian Rogoz, unde dezideratele ideologice de mai sus sunt ilustrate în mod copios. Totuși mentalitatea sefistă românească păstrează până după anul 2000 anumite sechele ale maladiei ideologice concretizate în texte numite de Cătălin Ionescu „communistic fiction”, în esență deosebit de cel occidental prin miturile sale optimiste cu privire la viitor⁵⁴. Exegeții de astăzi ai sefeului românesc nu dau o atenție deosebită acestor lucruri, considerând că este vorba despre o perioadă revolută. Într-adevăr, recunosc ei, a existat o vreme când tehnicismul compromitea sefeurile sub raport literar, dar această epocă este de domeniul trecutului. Comentând scrierile lui Victor Anestin, Cornel Robu, de exemplu, vorbește despre o „boală a copilăriei”. Cu alte cuvinte, astăzi sefiștii români trăiesc într-o bună înțelegere cu valoarea estetică. Lucrurile stau așa doar în principiu. Însăși teoria specificității sefeului în raport cu literatura este condiționată de o delimitare, explicită sau implicită, de domeniul valorii estetice. Astfel raționează literații, cel puțin. Oricum ar fi, în paradoxul autonomiei există

un important ingredient derivat din ideologia comunistă.

Retorici ale (non)apartenenței

(Non)apartenența sefeului la literatură este obiectul principal al disputei dintre literații și sefiștii români, manifestată cel mai adesea sub forma monologului identitar al sefiștilor. Asemănătoare întrucâtva cu diferențele doctrinare dintre reprezentanții unei biserici-mamă și cei ai unei secte, această dispută scade în intensitate în anii de după 2000, pe măsură ce sefiștii nu mai sunt sprijiniți de oficialități, iar literații sunt nevoiți să se descurce singuri sub raport material, de regulă prin colaborări în presa scrisă și la televiziune, de natură să le atenueze mentalitatea elitistă. Vom menționa câteva dintre cele mai importante tipuri de intervenții, cu mențiunea că nu țintim o istorie a ideilor literare/sefistice, urmărind doar elementele constitutive ale unor retorici distincte.

„Avocați”

În general, sefiștii cu o cultură filologică mai redusă, de regulă proveniți din intelectualitatea tehnică, trasează o linie de demarcație netă între literatura *mainstream* și sefeu, a doua categorie fiind socotită superioară sau cel puțin preferabilă. Poziția intelectuală (și implicit existențială, câtă vreme opțiunea de lectură capătă accente pasionale) a acestor sefiști canonici, ingineri, fizicieni, matematicieni, informaticieni etc. nu este defel confortabilă. Pentru a-și sprijini textele preferate și a le argumenta independența față de literatură, ei nu au la dispoziție o metodologie originală, trebuie să recurgă tot la teoria literaturii. Este drept, în ultima jumătate a secolului trecut s-au acumulat o serie de teoretizări referitoare la sefeu, cele mai multe dintre acestea fiind scrise în limba

engleză. Sefiștii pot să le invoce, fără a găsi însă în ele o metodologie de valorizare independentă de valoarea estetică. În cele mai multe ocazii, sefiștii canonici sunt nevoiți să recurgă la patosul gazetăresc, caracteristic autodidacților, sau la o sofistică dificil de păstrat la niveluri dialectice înalte. Retorica lor poate fi înțeleasă folosind disociația propusă de Vernon K. Robbins⁵⁵ între *contraculture* și *counterculture*, respectiv între cele două moduri distincte de raportare la cultura dominantă.

În opinia acestui autor, contracultura (sau cultura de opoziție) nu implică decât cel mult o singură generație, iar retorica ei este una a negării, exprimând o reacție de respingere față de anumite valori și practici ale unei alte culturi. Contracultura nu creează o bază alternativă de valori și nici un alt sistem de înțelegere al unui anumit domeniu al cunoașterii. În plus, nu dezvoltă un set specific de instituții, menite să asigure grupului o anumită autonomie. Observăm că există caracteristici contraculturale în pledoariile sefiștilor, dar acestea nu depășesc un anumit nivel. Excepția ar fi teoreticienii semidocti (în sensul culturii literare) de la *Jurnalul S.F.* Repetatele referiri ale acestora la antielitismul sefiștilor români, cu referire clară la modul cult de-a scrie al literaților, precum și modul lor brutal de-a face critică cvasiliterară fără să știe cum se procedează au caracteristici contraculturale evidente. O dovadă a apartenenței contraculturale este și dispariția relativ rapidă a revistei și a mentalității corelative acesteia. După ce gruparea de la *Jurnalul S.F.* s-a dizolvat, sefiștii (inclusiv cei canonici) au revenit la cultivarea tradiționalei lor relații ambigue cu literatura.

Retorica generată de *counterculture* (cultură alternativă) pare mai apropiată de cea a sefiștilor, prin caracterul ei de erezie culturală:

„Its rhetoric is a culturally heretical rhetoric that evokes 'a new future', not an alien rhetoric that evokes the preservation of an 'old culture (real or imagined)'. Counterculture rhetoric implies 'alternative mini-cultures which make provisions for both sexes and a wide range of age groups, which are capable of influencing people over their entire life span, and which develop appropriate institutions to sustain the group in relative self-sufficiency' (at least twenty-five years). Counterculture rhetoric evokes the creation of 'a better society, but not by legislative reform or by violent opposition to the dominant culture.' [...] In other words, 'social reform is

not a preoccupation' of counterculture rhetoric. It evokes a willingness to live one's own life and let the members of dominant society go on with their 'madness'. Yet, an underlying theme is the hope of voluntary reform by the dominant society in accord with the new model of 'the good life'. Fully developed counterculture rhetoric expresses a constructive image of a better way of life."⁵⁶

Operând cuvenitele translații din câmpul vieții reale în cel al lecturii, observăm similitudini frapante. Sefiștii nu sunt niște reformatori sociali, nu vor să impună vreun nou model pentru a ajunge la o „viață mai bună”. Le sunt caracteristice, în schimb, longevitatea culturală și capacitatea de-a crea instituții, fie acestea și destul de fragile în raport cu acelea consolidate de literați. Ei reușesc de asemenea să implice în comunitatea lor persoane din grupuri sociale diferite, spre deosebire de maximaliștii contraculturali, sprijiniți de oameni aflați la prima tinerețe. Și în această împrejurare iese la iveală asemănarea dintre comunitatea sefistă și grupările creștine neoprotestante, adepți ale dogmelor biblice, dar propunând retușuri importante ale acestora, precum și ale ritualurilor. După cum neoprotestanții nu se rup total de doctrina creștină originală, sefiștii nu se despart totalmente de literați, în primul rând fiindcă scriu și citesc texte cvasiliterare. O altă asemănare este anularea cât mai deplină a emoției actului de-a scrie și a celui de-a citi. Bisericele creștine tradiționale (cea ortodoxă într-un mod mai accentuat) pun în centrul practicii lor sacramentale generarea unor emoții, prin mijloace magice. Diversele varietăți de protestantism, în schimb, înlătură asemenea elemente, punând în centrul credinței opțiunea rațională și exprimarea ei prin adoptarea unor principii morale.

Teoreticienilor literari de profesie, pledoariile sefiștilor canonici le par naive și amatoristice. Membrii mișcării sefiste, în schimb, le găsesc îndreptățite și demne de-a fi asumate.

Când se decid să devină teoreticieni, sefiștii cu pregătire filologică aduc argumente mai nuanțate, tipul *counterculture* al retoricii lor fiind vădit. Dacă autorii tip *contraculture* susțin teza că sefeul este *altceva* decât literatura, filologii „converșiți” susțin că sefeul este *un fel de* literatură. Partizanatul lor este mai temperat, fără a lipsi vreodată. Reprezentanți

pentru această categorie sunt Florin Manolescu, Mircea Opriță, Cornel Robu și Radu Pavel Gheo. Argumentațiile respective se află, în general, la un bun nivel profesional, în sens literar. Literații le pot reproșa un punct de plecare sofistic, precum și încercările de-a prezenta drept literatură unele sefeuri.

Florin Manolescu introduce în discuțiile românești despre sefeu, generosul raport de 90% - 10%:

„Într-o proporție de aproximativ 90%, literatura S.F. este o literatură populară (numită și literatură de consum, paraliteratură sau Trivialliteratur), cu o valoare estetică și de cunoaștere foarte redusă.”⁵⁷

O afirmație interesantă, dar rămasă fără urmări în cartea respectivă, constată literații. Teoreticianul nu descoperă un criteriu original de departajare a celor două categorii de sefeuri, indiferent față de valoarea literară. Unele afirmații ale sale, de tipul:

„... literatura S.F., obiectul de cult al fanilor, este literatură pe o *cale proprie*”⁵⁸

sau

„... S.F.-ul exigent și grav reprezintă o literatură a celor mai importante probleme ale omului, ca specie, o literatură vie, aflată din punct de vedere al semnificației umane, cu un pas înaintea literaturii de azi. Cele patru serii de schimbări radicale din cea de a doua jumătate a secolului XX, explozia demografică, explozia de automatizare, explozia de informații și explozia de libertate, cum le numește Asimov, sunt, toate, teme ale literaturii S.F.”⁵⁹

nu conțin vreo metodă originală de valorizare, independentă de căutarea literarității. Așa stând lucrurile, cartea lui Florin Manolescu rămâne, în opinia literaților, o meritorie cercetare de tematologie. Sub aparența obiectivității, ea este dominată discret de paradoxul autonomiei sefiste. *Literatura S.F.* (1980) lansează, în plus, proiectul „invaziei” sefiste în

literatură, utopic din punctul de vedere al teoriei literare:

„... pentru a deveni o literatură matură, orice S.F. trebuie să îndeplinească două condițiuni:

1. Să devină conștient de propria lui tradiție.
2. Să pătrundă în conștiința criticii și a istoriei generale a unei literaturi.”⁶⁰

În opinia literaților, sefeurile pot pătrunde în istoria literaturii numai ca literatură, nu și ca sefeuri. Mânat de preferința sa necondiționată de lectură și de asumarea paradoxului autonomist, teoreticianul neglijează acest aspect esențial.

Posteritatea ideilor din cartea lui Florin Manolescu este îndelungată. Multă vreme, sefiștii români se arată mârniți de insuficienta atenție acordată de criticii și istoricii literari producțiilor lor. În același timp, ei își păstrează intactă convingerea că textele preferate de ei sunt cea mai bună literatură cu putință. Încercările lor de-a simula mecanismele vieții literare în comunitatea sefistă românească se datorează și cărții lui Florin Manolescu.

În context, interesează opiniile lui Radu Pavel Gheo, din *Despre science fiction* (2001). Pasionat de sefeu, dar având cultură filologică și bun gust literar, acest teoretician conchide:

„... într-un anumit sens, nu există *literatură science fiction* (sintagmă oricum pleonastică). [...] literatura nu poate fi – până la urmă – decât bună sau proastă. [...] am încercat – nu primul, dar mă tem că printre primii – să plasez SF-ul într-un context literar general și să-l analizez cu instrumentele criticii și teoriei literare, fără a-i ignora diferența specifică.”⁶¹

Date fiind cutumele mișcării sefiste de la noi, Radu Pavel Gheo nu abandonează pe deplin paradoxul autonomiei, în ciuda precizării de mai sus. (Aceasta este sugerată prin sintagma *diferența specifică*.) Ca urmare, unele dintre analizele sale sunt permissive, fardând cu delicatețe realitatea estetică modestă a unor texte scrise de sefiști români. Dacă ar fi procedat cu deplină sinceritate, autorul ar fi riscat „excomunicarea”.

Nu discutăm gusturile literare sau sefiste ale unui teoretician sau ale altuia. Reținem, în schimb, posibilitatea unui mecanism al preferinței. Este aproape sigur că Radu Pavel Gheo și-a dat seama că lucrarea sa ar fi arătat altfel în condițiile unei depline obiectivități estetice. Ce l-a determinat atunci să „trișeze” puțin? Se pare că a intervenit ceva asemănător dependenței. La prima vedere, preferința pentru sefeu, în defavoarea literaturii, pare un act intelectual derizoriu. Adversarii sefeului astfel o și descriu. Privind însă lucrurile de pe celălalt versant, perspectiva se schimbă. Opțiunea pentru lectura sefistică, una dintre cele posibile, nu poate fi condamnată din principiu. Suficient colorată emoțional, asumarea paradoxului autonomiei capătă un prestigiu subiectiv remarcabil.

Încercarea lui Radu Pavel Gheo de-a depăși tradiționalul partizanat sefist și suportul sofistic al acestuia se oprește, după cum s-a văzut, undeva la jumătatea drumului. Pasul decisiv ar fi însemnat, în fapt, o părăsire a mișcării sefiste, probabil frustrantă. Principala forță centripetă a mișcării sefiste este tocmai asumarea paradoxului. Radu Pavel Gheo n-a reușit să sacrifice confortul psihic oferit de apartenența la comunitate atât de mărinimoasă precum cea sefistă, în favoarea adevărului estetic.

Cartea lui Mircea Opriță, *Anticipația românească - un capitol de istorie literară* - , ridică asumarea paradoxului la un nivel încă neatins de comentatorii și teoreticienii sefeului românesc. Erudit în domeniul său preferat, posesor al unei scriituri suiple, autorul pornește de la premisa că sefeul este o parte distinctă a marii literaturi. El adoptă astfel teoretizările lui Florin Manolescu. Concluzia sa este foarte optimistă:

„Avem o anticipație poate mai puțin speculativă, dar în orice caz mai literară decât a multor altora. În ciuda semnelor contrarii, literaritatea pare să fie o trăsătură fundamentală a SF-ului românesc.”⁶²

Afirmația referitoare la literaritate este o inexactitate explicabilă prin dorința autorului de-a se alinia cât mai deplin ethosului sefistic, de-a dovedi că și-a asumat definitiv paradoxul autonomiei.

Argumentându-și convingerea, Mircea Opriță analizează o profuziune de sefeuri, manifestând o îngăduință critică demnă de un Perpessicius. Cu nesfârșită complezență, în monumentalul volum sunt menționați toți autorii

români de sefeuri. Până și celor mai modeste texte le sunt găsite calități demne de luat în seamă. Literații constată că nu este de fapt vorba despre o istorie literară, epurată de textele nesemnificative estetic, ci despre o enciclopedie a sefiștilor români. Generoasa afirmație despre literaritate rămâne o licență critică, tonică probabil pentru sefiști, dar îndoielnică pentru istoricii literari.

Anticipația românească este cel mai semnificativ exemplu de asumare a paradoxului sefist. În viitorul apropiat, este greu de presupus că vreun sefist român va reuși să atingă o anvergură asemănătoare. Sacrificând, din punctul de vedere al literaților, adevărul estetic, Mircea Opriță pledează pentru paradoxalul adevăr sefistic: sefeurile sunt un fel de literatură, dar valoarea lor esențială este independentă de literaritate.

Cornel Robu⁶³, duce mai departe încercarea de legitimare rațională a paradoxului sefistic, al autonomiei contradictorii față de literatură. Nu este vorba despre un demers de tip jurnalistic, precum pledoariile tradiționale ale sefiștilor români. Eseistul apelează la argumente erudite, citând numeroși esteticieni, de regulă dintre cei clasici, precum Kant, Schiller, Edmund Burke, Poe. Scriitura sa este agreabilă, iar digresiunile umoristice sunt numeroase. Spre deosebire de literatură, susține Cornel Robu, sefeurile nu produc doar plăcere estetică. Acest fel de texte îi induc cititorului, în plus, *the sense of wonder*, senzația de uimire, de miracol. În opinia eseistului, această calitate specifică „dă expresie unei epifanii a sublimului”⁶⁴. Spectaculoasă și plauzibilă la prima vedere, teoria se întemeiază pe un sofism, în opinia prezumată a teoreticienilor literari. Sublimul⁶⁵ este prin natura lui inaccesibil oricărei reprezentări prin imagini. El este accesibil doar intuiției nemijlocite. Prin urmare, nu este necesar să citim sefeuri pentru a avea „revelația” sublimului matematic (referitor la imensitatea lumii) sau a celui dinamic (referitor la puterea nesfârșită a lumii). Este suficient să contemplăm un apus de soare sau să privim la televizor imagini cosmice. În plus, conceptul de sublim, într-o măsură mai accentuată decât acela de frumos, suferă în contemporaneitate o anumită demonetizare. Pe fondul unei degradări a valorilor romantice, „sublim” este folosit astăzi mai degrabă în mod ironic, semnalând o mutație de mentalitate. Atunci când contemplă imensitatea cosmică, omul de azi înclină mai degrabă să-și

imagineze un meteorit amenințător și mai puțin să se lase în voia emoțiilor dureroase generate de sentimentul sublimului.

Se pare că teoria lui Cornel Robu este o premieră mondială, apreciată ca atare de teoreticienii sefeului. Noi reținem din ea mai ales sugestia că sefeul este altceva decât literatura. Exprimând o asemenea intuiție, Cornel Robu se dovedește un deschizător de drumuri, prefațând epoca actuală, când tradiționala retorică a apartenenței sefeului la literatură este învechită și, s-o spunem, plictisitoare. Esteticianul clujean este original și prin maniera de a-și concepe cărțile. Mircea Oprea, în masiva sa istorie a sefeului românesc, respectă cutumele profesionale instituite de literați. Citează cu măsură, reușește o tonalitate de tip academic, aparatul său critic este conceput în stil tradițional. Cele două ediții ale lucrării sale, pot fi eventual contestate sub raportul ideilor, nu și ca performanță profesională. Altfel procedează Cornel Robu. Citatele oferite de el sunt neobișnuit de lungi și de numeroase, ocupând probabil o jumătate din carte, dacă nu cumva mai mult. Eseistica se transformă astfel într-o acțiune de antologare. Având o pasiune pentru sefeurile de limbă engleză, autorul traduce lungi pasaje din acestea, oferindu-le în stil promoțional cititorilor săi. Meritele sale de traducător sunt incontestabile. În plus, cele două cărți conțin nesfârșite liste de titluri înrudite tematic, nerelevante pentru un istoric literar. Astfel, în *O cheie pentru science-fiction* există o copioasă anexă intitulată *Maniera de intitulare în science-fiction. Titluri parolate*, iar în *Paradoxurile timpului în science-fiction*, se află o continuare, numită *Timpul ca parolă în titlurile sf*. Efortul tematologic al autorului este uriaș. La acestea se adaugă preferința pentru digresiuni, de regulă inserate într-un stil ludic. Niciodată un istoric literar tradițional nu întreprinde ceva asemănător. Mai întâi, pentru că are în vedere niște unicate estetice, iar clasificarea acestora după criterii cum ar fi titlurile i s-ar părea un fel de apostazie. Apoi, pentru că „religia frumosului” îl împiedică să practice zeflemeaua, fie aceasta și doar implicită, în stil postmodernist. Modul amuzat-descriptivist al lui Cornel Robu semnalează depășirea unei asemenea atitudini.

Cele două cărți ale sale sunt destinate în mod vădit sefiștilor și mai puțin sau chiar deloc specialiștilor în literatură. Aceștia din urmă i-ar găsi și un alt neajuns, în afară de cele menționate mai sus. Astfel, n-ar scăpa necriticată risipa fenomenală de cuvinte. Situația specială a lucrărilor de

acest gen ne determină însă să credem că nu va fi cazul. Cartea nu va fi criticată, după cum n-a fost nici cea semnată de Mircea Opriță. Teoreticienii literari nu iau asemenea cărți în serios, iar sefiștii, cuprinși de reconștință în fața unor tomuri atât de masive, nu au și nu vor avea decât cuvinte de laudă pentru ele. Sunt reacții-tip. Chiar și când nu sunt de acord cu teoria unui membru al comunității lor (desigur dacă nu cumva este vorba despre vreun „eretic”), sefiștii sau simpatizanții comunității sefiste recurg la dojeni nespuse de blânde, așa cum procedează Sorin Antohi, atunci când comentează prima carte a lui Cornel Robu:

„Dar originalitatea interpretării lui Cornel Robu [...] este indubitabilă! Putem să respingem cât vom voi teza foarte simplă a lui Cornel Robu, putem să-i demontăm demonstrația (între altele reproșându-i lectura reduționistă a surselor); nu cunosc teorii rezistente la astfel de încercări! Importantă este noutatea perspectivei, abilitatea susținerii ei, pentru a nu mai vorbi despre efectul secundar atât de scump fanilor: aducerea SF-ului în zona cea mai onorabilă, ba chiar prestigioasă, a dialogului intelectual.”⁶⁶

Cărțile lui Cornel Robu sunt ilustrative și pentru ceea ce am numi patos sefistic, semnul asumării depline a paradoxului. Nici-un dubiu nu umbrește preferința ireversibilă a autorului. O dovadă sunt și accentele emoționale, neobișnuite într-o cercetare științifică. În loc să înșire imperturbabil argumente și citate, Cornel Robu pare a avea starea de spirit năvalnică a unui îndrăgostit. Într-un citat din Alexei Panshin, el își descoperă propriile trăiri. Este vorba despre momentul când cititorul se transformă într-un sefist fervent:

„...a fost teamă, și venerație, și fior, și cutremurare, și putere, și adevăr, ca și cum timp de-o scurtă clipă o zeiță fi și-ar fi ridicat vălul în fața mea”.⁶⁷

Este descrierea unei revelații mistice. Greu de găsit un text mai potrivit pentru sugerarea momentului când paradoxul sefistic este asumat.

O categorie interesantă este formată din câteva teoretizări pretențioase, unde retorica de tip contracultural de la *Jurnalul S.F.* este

reluată la un nivel aparent academic. Din punctul de vedere al literaţilor, aceste texte fac parte din ceea ce s-ar putea numi critică populară. Primul exemplu este un articol apărut într-o publicaţie universitară⁶⁸. Alături de susţinerea cunoscutului paradox aflăm aici şi referiri la calitatea transliterară a sefeului. După ce trec în revistă o serie de opinii referitoare la postmodernism, autorii încep brusc bine cunoscuta pledoarie. Se precizează că sefeul nu face parte din literatura populară, ci din cea cultă, împreună cu fantasticul şi cu horror-ul. Literaturile imaginarului s-ar afla într-un raport de opoziţie cu modelul realist. Întregului text îi este specifică o anumită vâscozitate argumentativă. Iată un exemplu:

„De aceea vom conştientiza un singur sens al postmodernismului literar: realul transformat în ficţional datorită limitelor tehnice ale limbajului.”⁶⁹

Greu de înţeles ce vor să spună de fapt autorii, constată literaţii. Aceeaşi impresie o au aceştia din urmă atunci când se trece la discutarea sefeului în ceea ce acesta are specific. După ce includ sefeul printre „literaturile imaginarului”, autorii arată:

„Raportându-ne la *science fiction*, am evitat să-l descriem ca pe un gen literar, după modelul altor genuri cu care se înrudeşte, de altfel: *fantasy*, *horror*, poliţist, detectivistic, de aventuri etc. Reţinerea noastră în etichetarea imediată ca 'gen' provine din resursele domeniului SF de a pătrunde în sfera comportamentală.”⁷⁰

Cu vădită stângăcie stilistică, autorii par a se referi la calitatea lecturii sefistice de-a induce şi de-a întreţine un mod existenţial distinct. Este sugerată ideea că sefeul nu este de fapt literatură.

Un volum ilustrativ pentru critica sefistă, echivalent conceptual al literaturii populare, este *SCIENCE FICTION. Definiţii. Origini. Fondatori*, de Mircea Naidin⁷¹. Autorul, cadru universitar, ne oferă o improvizaţie îndoielnică, dovedind că studiile filologice nu conduc neapărat la acribie. Satisfăcătoare pentru sefişti, cartea are suficiente neajunsuri pentru literaţi. Aceştia din urmă descoperă numeroase semne ale veleitarismului. Cea mai

mare parte a cărții pare a fi formată din fragmente traduse⁷² din lucrări de referință. Autorul lansează și o serie de speculații desemnate drept contribuții personale, multe dintre ele discutabile sub raport logic. Sunt manifestări ale unui efect de enclavă. Scriind pentru sefiști și știind de la bun început că aceștia, din principiu, vor fi complezenți⁷³ față de cartea sa, autorul lasă deoparte prudența științifică, îndoiala metodologică și scrupulul stilistic. El scrie cu lipsa de ezitare a unui jurnalist expeditiv, fără teamă de improprietăți și formulări hazardate. O asemenea atitudine, scuizabilă într-un articol de ziar, are efecte nedorite într-o carte, sunt de părere literații. Caracteristică pentru autorul de critică populară este și preluarea jurnalistică a unor opinii ale altora, fără a cita vreo sursă, atunci când discută despre natura extraliterară a sefeului, prezentând ipoteza ca și cum i-ar aparține⁷⁴. Dincolo de slăbiciunile profesionale, în sens literar, reținem apartenența autorului la o atitudine neuzuală printre sefiștii cu studii filologice, caracteristică mai degrabă pentru „tehnocrați”.

Adepții unei retorici de tip *counterculture* sau ai uneia de nuanță contraculturală, prezentați mai sus, fac parte în egală măsură din categoria „avocaților” înfocați ai sefeului. Din familia lor spirituală, în chip de rude îndepărtate, țin și susținătorii ocazionali ai genului, de felul lui Silvian Iosifescu sau Ov. S. Crohmălniceanu⁷⁵. Practicanți ai neutralității binevoitoare, cei doi scriu despre sefeu fără să arate că îl consideră inferior sau superior literaturii. Semne ale unei preferințe pentru literatură pot fi totuși detectate. Astfel, Silvian Iosifescu plasează sefeul într-o categorie implicit paraliterară (literatura de frontieră), iar aprecierile sale sunt mai degrabă politicoase decât aprobative. Ov. S. Crohmălniceanu, la rândul lui, pare amuzat atunci când vorbește despre sefeu, sugerând astfel că este totuși vorba despre un gen minor, deși agreabil prin anumite realizări ale sale. Cu precauțiile explicabile ale unor profesioniști, cei doi teoreticieni sprijină sefeul prin simplul fapt că îi acordă atenție. Retorica lor este una de tranziție spre atitudinea de neutralitate culturală cultivată de istoria mentalităților.

Retoricile românești ale (non)apartenenței sefeului la literatură capătă un plus de claritate, atunci când le comparăm cu unele demersuri similare din alte spații culturale, dominate și acestea, direct sau indirect, tot de paradoxul identității.

Înlocuirea valorii estetice prin valoarea de comunicare și anticiparea modului de-a vedea lucrurile al unor istorici contemporani ai mentalităților apar la Robert Escarpit, cu mai bine de trei decenii în urmă:

„Avem, oare, dreptul să confundăm judecata estetică – operație practică de o neînsemnată minoritate de cititori – și comunicarea literară – fenomen infinit mai larg, de masă, mai complex și de natură cu adevărat colectivă?”⁷⁶

Adevărul că respectivele concepte fac parte din categorii diferite și drept urmare nu are rost să fie comparate este pus între paranteze, lansându-se astfel un sofism menit să facă școală. Practicând denegația retorică, Robert Escarpit, jurnalist fervent și autor al câtorva sefeuri, nu critică o confuzie, ci o promovează el însuși, făcând astfel o discretă reverență către partizanii literaturii populare, implicit ai modului sefistic de-a scrie, ai ideii că talentul inefabil și profesionalismul promovate de către o minoritate de literați, precum și judecata estetică a acestora sunt, la urma urmelor, niște vorbe goale. Desigur, Escarpit nu recunoaște vreodată că nu este obiectiv atunci când compară literatura elitelor cu aceea destinată lecturii populare, dar anumite nuanțe sunt revelatoare:

„Dacă se admite că faptul literar este un fapt social, atunci nu poți acorda grade în cadrul 'literarității'. Calitatea operei trebuie să se definească ea însăși în termeni furnizați de societate. [...] Pentru fiecare epocă și aproape fiecare operă în parte, ar trebui să măsurăm intensitatea comunicării literare, să descifrăm relațiile dintre 'codul' operei și cel al unui anume public, să apreciem motivațiile și efectele lecturii...”⁷⁷

Spre indignarea literaților și spre satisfacția sefiștilor, sociologul afirmă în subtext că aprecierile esteticienilor și ale criticilor literari de profesie nu contează prea mult, important fiind în ce măsură o carte este citită sau nu. Se pare că obținerea unei poziționări absolut obiective față de cele două percepții ale literaturii este practic imposibilă. Însuși Robert Escarpit, sociolog literar situat teoretic pe o poziție de imparțialitate, se dovedește a fi un „neosefist” *avant la lettre*, o rudă culturală mai rafinată a

teoreticienilor de la *Jurnalul S.F.* El prezintă într-un mod obiectiv, sub raport formal, argumentele elitei literare, dar pactizează discret cu oponenții acesteia, atunci când sugerează că, în fond, criteriul sociologic este superior celui estetic.

Ilustrări mai recente, ale aceleiași mentalități discret antielitiste, datând din 2000, sunt comentariile semnate de universitarul francez Roger Bozzetto, în *Ecrits sur la Science-Fiction : textes critiques* (selecție din cărți și articole despre sefeu publicate după 1990)⁷⁸. Ideile strategice ale acestui autor sună adesea ciudat de familiar pentru amatorul român de comentarii asupra sefeurilor, eventual surprinzătoare fiind sporita forță dialectică vădită de text.

Inventariind teoretizările apărute în limba franceză înainte de 1980, Roger Bozzetto conchide că promovarea strict estetică a sefeului, cel puțin a celui francez, nu mai este actuală. În anii '50, în schimb, așa ceva este posibil, întrucât relațiile sefeului francez cu „instanțele de legitimare” literară sunt amiabile. Atunci, sefeurile unor autori cu succese literare anterioare sunt acceptate fără probleme de critica literară. Ne amintim, în context, de primirile foarte elogioase făcute de literații români celor două volume de sefeuri ale lui Ov. S. Crohmălniceanu, când pare să fi funcționat același mecanism, cu o întârziere de trei decenii.

Ulterior, în opinia lui Roger Bozzetto, situația se schimbă. Sefeurile nu mai sunt incluse în circuitul cult al receptării, în sensul că nu mai sunt mediatizate de către instanțele literare, ajungând direct la cititori. Etapa următoare este a constituirii unei critici interne. Sefiștii își construiesc propriile instanțe de valorificare, recunoscând astfel că textele lor preferate sunt de fapt paraliteratură, adică o realitate socială paralelă literaturii și în nici un caz inferioară acesteia. Ajuns în acest punct al discuției, Roger Bozzetto caută argumente identitare, în stilul atât de cunoscut sefiștilor români. Dificultatea sa principală, „clasică” de altfel, este să promoveze un mod de valorizare al sefeurilor independent de semnificația estetică a acestora. Cum s-a văzut, o asemenea performanță este extrem de dificilă, dacă nu cumva imposibilă, din punctul de vedere al literaților. Despărțindu-se de literatură, Roger Bozzetto întâmpină și o altă dificultate, la fel de rezistentă. El este constrâns de tradiția culturală să păstreze cele mai multe dintre mecanismele intelectuale impuse de literați de-a lungul timpului.

Golite de interesul pentru valoarea estetică, acestea sunt chemate să funcționeze „împotriva naturii”. Un *salto mortale* dificil este cerut și atunci când metodologia criticii sociologice este chemată să suplinească lipsa criteriului estetic de apreciere.

În schimb, demersul universitarului francez funcționează perfect la nivelul enunțurilor de principiu, derminându-ne să-l încadrăm în categoria retoricii tip *counterculture*. El citează aprobativ, de exemplu, o ripostă antielitistă, semnată de Eva Kushner:

„La notion de littérature ainsi que son histoire sont relatives à l'épistémé d'une société et d'une culture données, à un moment de leur histoire.[...]” Il nous semble qu'après une saine réaction contre un Pantheon étroitement littéraire un nouvel équilibre soit en train de s'établir entre le 'littéraire' et le 'paralittéraire' ou plutôt que leur opposition même sera dépassée au profit d'une saisie globale du discours d'une époque dans ses aspects formels mais aussi idéologiques et pragmatiques.”⁷⁹

La rândul lui, Roger Bozzetto consideră că infraliteratura este un concept inactual, întrucât sugerează o pretinsă inferioritate a literaturii populare, inclusiv a sefeului, față de literatura acceptată de elită:

„En effet situer la science-fiction, par exemple, dans la littérature ou l'infra littérature n'a aucun sens en soi : la place d'un genre dans le système littéraire global n'est jamais fixée une fois pour toutes, elle varie et ses configurations peuvent être rendues visibles par la mise en évidence des circuits empruntés.”

În schimb, conceptul de paraliteratură, exprimând o alternativă culturală într-un tot legitimă a literaturii, este acceptabil:

„C'est-à-dire construire un lieu où une culture propre s'exprimerait et se fera connaître, avec ses prix, ses critiques, ses auteurs, et ses valeurs spécifiques mais loin d'être coupées de la culture dominante, ou même de la littérature de mainstream. [...] La S.-F. „s'autorise d'elle-même” et se constitue en paralittérature : se dotant de ses propres instruments

d'évaluation, de structures internes de légitimation, elle s'invente une orthodoxie.”⁸⁰

În 1980, Florin Manolescu le recomandă sefiștilor români intrarea în literatură, respectiv în conștiința de sine a acesteia. Aceștia îi urmează cu sfințenie sugestia, cu rezultatele schițate mai sus. Roger Bozzetto, ilustrând o mentalitate schimbată, propune contrariul, renunțarea la intrarea în literatură și consolidarea unei cvasiliteraturi paralele. Cum sefeul are haină literară, inventarea unor noi instrumente intelectuale de valorificare, în afara celor impuse de literatură, este dificilă. De îndată ce se părăsește terenul tematologiei, spun literații, discursul de promovare a sefeului este foarte anevoios. Cum se vede, paradoxul autonomiei este extrem de rezistent.

„Procurori”

Spre deosebire de „avocați”, „procurorii” consideră că sefeul n-are o valoare estetică semnificativă, fiind de fapt o literatură de mână a doua. Retorica lor elitistă cunoaște câteva grade de virulență. La un prim nivel s-ar afla expedierile politicoase ale sefeului către zonele insalubre ale literaturii de slabă calitate. Semnificativ pentru această categorie este Dumitru Micu, într-o *Scurtă istorie a literaturii române*, din 1996, unde face efortul de a menționa un număr de sefiști. Gestul istoricului literar, democratic și antielitist, nu este tocmai uzual. De regulă, criticii români sunt distanți sau chiar aroganți față de sefiști. Deși precizează explicit că este vorba despre o literatură de rangul al doilea, destinată lecturii nepretențioase, Dumitru Micu ilustrează cea mai palidă formă de bunăvoință față de sefiști, cea a menționării minimalizatoare a sefeului. Acesta:

„...nu-și poate impune drept țel specific rafinamentul artistic [deoarece] în obiectivul [lui] nu are cum intra psihologia, studiul

caracterologic, pictura de medii, analiza socială”.

Într-o lucrare anterioară, criticul considera că menirea sefeului este

„să desfete [intelectul], asemenea unei algebre vesele, asemenea jocului de șah, asemenea dezlegării cuvintelor încrucișate”⁸¹

În articolul de unde provin citatele de mai sus, Györfi-Deák György, unul dintre cei mai fervenți susținători ai sefeului românesc din ultimii ani, aflat deocamdată la nivelul articolelor de revistă, dar promițând lucrări de mai mare întindere, găsește totuși că demersul lui Dumitru Micu, aparent dezavantajos, „face bine” genului, pentru că atrage atenția altor istorici literari asupra lui. Este o atitudine standard. Sefiștii sunt bucuroși, dacă literații îi bagă în seamă. Această satisfacție „masochistă” se estompează până la dispariție în mentalitatea neosefiștilor de după anul 2000.

Numeroși critici și istorici literari nu se pronunță asupra sefeului, păstrând o tăcere disprețuitoare. Alții, puțini la număr, îl socotesc neconvincător ca literatură. Mircea Opriță citează câteva aprecieri de acest gen, dovedind că pentru un sefist orice opinie despre textele sale preferate, fie și negativă, este prețioasă, cu atât mai mult atunci când este emisă de o personalitate importantă. Istoricul sefeului românesc îi citează pe Vladimir Streinu, Ștefan Augustin Doinaș și Alexandru Philippide. Opiniile ultimului sunt în mod special reprobative. Philippide consideră că genul este un hibrid „produs între pseudoștiință și pseudoliteratură” și prevestește pieirea lui:

„fie din cauză că progresul științei întrece închipuirea scriitorului, fie din cauză că această închipuire se rătăcește de la început într-un neverosimil atât de flagrant, încât, în loc să uimească pe cititor, îl indis pune fără nici un efect, nici de curiozitate, nici de artă.”⁸²

Opiniile lui Alexandru Philippide țin de retorica respingerii. Sefeul este socotit o literatură eșuată. Comentându-le, Mircea Opriță recurge la un argument devenit tradițional, reproșându-i lui Alexandru Philippide confuzia între totalitatea genului și partea cea mai „slabă” a acestuia. Dacă

preopinentul lui ar putea să-i răspundă, i-ar spune că literatura folosește uneori motive și teme sefistice, dar aceasta nu înseamnă că se transformă în sefeu. Aflăm în această mică polemică esența disputei teoretice dintre literați și sefiști.

O obiecție demnă de reținut se află și într-o referire a lui Nicolae Manolescu la o antologie de sefeu românesc apărută în Belgia:

„Impresia mea, citind, a fost că psihologia naiv-schematică din majoritatea narațiunilor e datorată unei limite a genului: e vădit adăugată, ca o podoabă, cum era în literatura exotică sau cum este în romanul polițist. [...] Neșansa naturală a unei asemenea literaturi este de a nu fi esențial literatură: adică psihologie.”⁸³

Este un alt exemplu de retorică a respingerii. Sefeul este cotate drept altceva decât literatură, de fapt ca literatură proastă. Obiecțiile respective sunt corecte, în privința sefulturii. Este interesant modul cum reacționează Cornel Robu la asemenea afirmații, în stilul său „despletit”:

„Din principiu și prin definiție i se poate pretinde unui scriitor de *science fiction*, ca liminar 'barem de calificare', doar ceea ce s-ar putea numi 'mica psihologie de campanie S.F.': un minimum de penetrație psihologică, siguranța și firescul orientării neezitante pe eșichierul psihologiei 'canonice', 'generice', în care omul e prezent mai întâi ca specie, apoi ca 'temperament', și abia în cele din urmă ca individ. Expediență psihologică necesară și suficientă, perfect funcțională, întrucât abisurile științificiunii nu sunt psihologice, sunt prin definiție ontologice.”⁸⁴

Este o mostră remarcabilă de retorică identitară a sefiștilor români. Literații pot să-i reproșeze lui Cornel Robu anumite „alunecări” semantice (ontic devine ontologic, de exemplu), precum și transformarea subiectivă a sefeului într-un instrument de reflecție suprarealist de performant. Ei recunosc însă și faptul că patosul argumentativ al lui Cornel Robu, fie și discutabil sub raport estetic și filozofic, are un anumit prestigiu retoric, independent de adevărurile exprimate. Pentru sefiști, acesta din urmă este mai mult decât suficient și deosebit de flatant.

Asemenea opinii sunt parțial confirmate de instanța academică:

„Accentul cade aici [în sefeuri] pe justificarea 'științifică' a unor acte ce par a ține de fantasticul pur, pe specularea literară a unor teorii și ipoteze științifice, uneori chiar confirmate de progresul cunoașterii, dar care rezistă în plan artistic în măsura în care ficțiunile respective sunt plauzibile din punct de vedere literar”.⁸⁵

De remarcat faptul că această definiție de dicționar este mai elastică, evitând să exprime idiosincrasia referirilor citate anterior. Sefeurilor li se dă o șansă, de altfel cu totul rezonabilă.

Să adăugăm și o altă nuanță căpătată de retorica nonapartenenței, anume cea a denunțării indignate, în stil gazetăresc, nu fără o anumită ingenuitate intelectuală. Dan Stanca pornește de la convingerea că sefeul este o diversiune, prin practicarea desacralizării. Consecința atitudinii profane a autorilor de sefeuri este, în opinia sa, incapacitatea de a simți și de a construi mistere, dar nu și enigme. Explicația stă faptul că sefeul este rodul mentalului, „nu provine din trăire, din experiența autentică a vizionarismului”. Lipsiți de acces la mister, spre deosebire de autorii de literatură fantastică, sefiștii își văd barat drumul către marea literatură. În plus, ei au dorința de a

„răsfăța vulgul [...] obsesia de-a stârpi adevăratele elite și de-a le uzurpa [...] prin crearea unei categorii de așa-ziși cunoscători 'inițiați' care, bineînțele, nu au nici-o legătură cu inițierea spirituală și chiar o abolesc.”

Apogeul retoric este atins prin folosirea strunei inchizitoriale:

„Și oare nu artificialul, mentalul, convenționalul sunt vicleșugurile Satanei pentru a nu crede în existența sa și, implicit, nici în viața de dincolo de viață a Tatălui Ceresc?”⁸⁶

Obiecțiile lui Dan Stanca au o anumită acoperire în fapte. Este evident, de exemplu, că sefeurile au un substrat anticreștin. Este de

asemenea vădită lipsa de interes a sefiștilor pentru latura emoțională a vieții și preferința lor pentru construcțiile cerebrale.

Interesantă, în context, este și patima elitistă a jurnalistului. Dacă ceilalți contestatari ai sefeului, citați mai sus, rămâneau între limitele unor contestări moderat urbane, Dan Stanca găsește o tonalitate foarte virulentă în intervenția sa. Citindu-i spusele, realizăm că sefiștii au printre literați adevărați „dușmani”, lucru foarte flatant pentru ei. „Afurisenia” rostită de un reprezentant al „bisericii-mamă” le semnalează „schismaticilor” că sunt realmente luați în seamă.

Retorica identitară a sefiștilor, implicit antiliterară, poate fi descrisă prin compararea argumentelor de tip *contraculture* și *counterculture*. În ceea ce privește retorica respingerii sefeului, caracteristică literaților, este utilă teoria elitelor⁸⁷. Grupuri sociale dominante, preocupate să-și mențină și să-și transmită prerogativele, elitele dețin avantajele organizării, au retorici adecvate, incluzând argumente ideologice, invocări ale unor principii morale universale și argumente mereu nuanțate ale delimitării față de alte grupuri sociale. În cazul nostru, interesează o subdiviziune a ceea ce am putea numi retorica superiorității estetice și profesionale, practică de literați vizavi de sefiști și de sefeuri.

Adrian Dinu Rachieru, în *Elitism și postmodernism. Postmodernismul românesc și circulația elitelor*⁸⁸, propune câteva puncte de vedere interesante. Astfel, reține atenția descrierea intereselor extraliterare din viața literară românească:

„...scriitorimea – ca grup social specific – nu acționează și reacționează pe generații; coeziunea ei rămâne un concept convențional, fiind anihilată de comunitatea centrifugă a 'grupusculor' animate de regulă prin motive extraliterare. [...] Astfel de grupusculi atrag în jurul unei personalități literatorii mediocri, fabricanții de literatură.”

Psihologia de grup este primejdioasă, consideră autorul,

„știindu-se că presiunea literaților dotați 'cu funcții' instaurează un regim anticritic, expresia unei concepții feudale despre raporturile literare. Atitudinea conjuncturistă, solidarizările temporare, temenelele criticii

(scrise sau orale), interesele de cartier și disputele administrative, frecventarea problemelor periferice, manifestările de vindictă atentează la promovarea veritabilelor valori. E puțin spus că toate acestea stingheresc actul critic.”⁸⁹

Aceste considerații critice amintesc de politica redacțională a revistei Luceafărul din anii '80, concepută de o „contraelită” adeptă a naționalismului comunist, aflată într-un conflict perpetuu cu Uniunea Scriitorilor și cu liderii de opinie literară din emigrație. Criticile la adresa scriitorilor români, ca grup social dispus să renunțe conjunctural la valorile estetice, au o anumită îndreptățire tipologică, dar par anacronice astăzi, când opțiunile anticomuniste sunt transformate în criteriu valoric. Le cităm pentru că oferă un punct de plecare într-o discuție despre retorica elitistă.

În perioada respectivă, retorica elitei literare este practică mai ales de către literați legați de structurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor și de către anumiți autori ratificați de către liderii de opinie literară din emigrație, în special cei de la postul de radio „Europa liberă”. Datorită mai ales acestora din urmă, retorica elitei literare include și accente politice, adăugate celor tradiționale, legate de desemnarea unor autori ca fiind deținători de talent literar, spre deosebire de cei considerați doar veleitari.

În ceea ce privește opiniile literaților despre sefiști, reproșurile de natură politică nu sunt semnificative. Se pare că nimeni nu le-a reproșat sefiștilor din perioada dictaturii comuniste faptul că nu s-au transformat în disidenți și n-au încercat să strecoare în textele lor „șopârle” anticeaușiste. De altfel, vocația sefeului românesc nu pare a fi parabola politică⁹⁰. Același lucru se poate spune, în mare, despre sefeul internațional. Într-adevăr, anumiți scriitori, precum George Orwell, devin celebri prin cărți ținând sub raport formal de sefeu, dar numai pentru că ating probleme majore legate de condiția umană. Spre deosebire de temele clasice ale sefeului, de natură să permită variațiuni relativ simple de obținut, sefeul politic se dovedește a fi mai puțin generos în această privință.

În aceste condiții, retorica antisefistă produce în special argumente referitoare la nivelul estetic și artizanal al textelor, apelând, după cum s-a văzut, inclusiv la reproșuri de tip antiateist. Substratul tuturor criticilor pare a fi convingerea literaților că sefiștii nu au talent literar. În moduri mai mult

sau mai puțin eufemistice, literații le spun sefiștilor că scriu prost și drept urmare este indicat să-și aleagă publicul dintre comilitonii lor.

Împotriva „excomunicării”, sefiștii pledează vreme de decenii, obținând anumite victorii parțiale, prin includerea textelor lor în diferite istorii literare. Cum vom arăta în capitolul despre neosefiști, „lupta” lor devine inactuală în anii din urmă, iar discuțiile despre apartenența sefeului la literatură devin desuete. Adevărurile parțiale, transformate în argumente de cele două „părți”, devin tratat interesante doar pentru istoria culturală.

Pentru simetrie, credem că este potrivit să menționăm și două opinii elitiste de proveniență străină, aparținând unor personalități de primă mărime. Prima îi aparține lui Jorge Luís Borges și o considerăm în mod special semnificativă, cunoscut fiind faptul că marele autor argentinian folosește în unele dintre textele sale motive și modalități sefistice. Borges nu este un teoretician literar sistematic, dar opiniile sale din această categorie sunt pertinente. Scriind despre H. G. Wells, el ajunge la concluzii menite să-i contrarieze pe apărătorii tradiționali ai sefeului:

„În opinia mea, superioritatea primelor nuvele ale lui Wells - *The Island of Dr. Moreau*, de exemplu, ori *The Invisible Man* – se datorează unei rațiuni mai profunde. Nu este doar ingenios ce relatează ele; este, deopotrivă, și simbolic, pentru niște procese care, într-un fel, sunt inerente tuturor destinelor omenești. [...] Opera care dăinuie este capabilă întotdeauna de infinită și plastică ambiguitate; ea este totul pentru toți, precum *Faptele Apostolilor*; este o oglindă care dezvăluie trăsăturile cititorului și este, totdeauna, o hartă a lumii.”⁹¹

După cum se vede, Borges apreciază textele respective nu pentru ingeniozitatea specifică sefeului, ci pentru calitatea lor de a exprima condiția umană. Este un mod elegant de-a spune că sefeul contează doar atunci când devine literatură. Genul acesta de afirmații este tipic pentru mentalitatea elitistă a literaților.

O altă contestare a sefeului, de această dată implicită, îi aparține lui Pierre Bourdieu. Admițând că sefiștii seamănă cu jurnaliștii în privința felului de-a scrie și de-a înțelege producția de texte, după cum am argumentat într-un capitol anterior, analizele respective sunt importante în contextul de față. Bourdieu se referă la jurnaliști în mai multe dintre

scrierile sale, o abordare sistematică apare însă doar în 1996, în *Sur la télévision*, suivi de *L'emprise du journalisme*. Deși ideal ar fi fost să-i privească pe jurnaliști cu neutralitatea senină a sociologului, Bourdieu dezvoltă un criticism evident la adresa lor, dovedindu-ne că este stăpânit de ceea ce am numit mentalitatea literaților. Deși n-o afirmă niciodată în mod explicit, câmpul de producție culturală al jurnalismului i se pare derizoriu. Ziariștilor, fie ei din televiziune sau din presa scrisă, li se impută preferința pentru dramatizarea faptelor diverse, superficialitatea fundamentală și „logica comercială”. Mai mult chiar, trecând dincolo de categoria păcatelor veniale, de felul celor de mai sus, Bourdieu găsește că există o „constrângere structurală” din partea câmpului jurnalistic, exercitată asupra celorlalte câmpuri de producție culturală:

„Cu alte cuvinte, un câmp el însuși din ce în ce mai dominat de logica pieței ajunge să impună, într-o măsură tot mai mare, propriile sale constrângeri unor universuri diferite.”⁹²

Apreciind că această constrângere are drept fundal antiintelectualismul cronic al lumii jurnaliste, Bourdieu trimite câteva săgeți în direcția celor numiți de el „intelectuali de televiziune”, printre aceștia aflându-se și un număr de scriitori. Cum televiziunea și în general jurnalistică au posibilitatea de-a oferi false consacrări, respectivii capătă o recunoaștere nejustificată din punctul de vedere al „definiției interne” a profesiei de scriitor. Dacă admitem că lucrurile stau astfel, fenomenul ne interesează, pentru că are un frate geamăn în comunitatea sefistă. Și aici recunoașterea cuiva și „ungerea” respectivului ca scriitor se produce într-o instanță străină de cea literară. Bourdieu face de altfel o referire expresă la acest tip de marginalitate⁹³. El arată că intelectualii-jurnaliști profită de dubla lor apartenență „pentru a ocoli exigențele specifice ale ambelor universuri”. La sefiști, lucrurile se petrec tot așa. Ei câștigă în interiorul comunității lor aura unor scriitori, fiind numiți astfel, iar printre literați capătă un soi de impunitate specială, exigențele literare în ceea ce-i privește fiind mai scăzute decât cele obișnuite. Modul jurnalistic de-a scrie și de-a vorbi pare într-adevăr a câștiga tot mai mult teren în lumea de azi. Bourdieu are dreptate în această privință, greșind însă atunci când pare a le reproșa

jurnaliștilor felul lor de-a produce texte și de a-și concepe profesia. Este una și aceeași atitudine cu aceea a literaților, atunci când aceștia le reproșează sefiștilor că scriu prost. Atitudinea corectă și cerută de vremurile din urmă pare a fi una perfect ecumenică. Dacă literații doresc să rămână niște artizani „pe cont propriu”, spun jurnaliștii (și sefiștii), nimeni nu-i împiedică s-o facă. Noi, în schimb, înțelegem să ne conformăm unui mod industrial de-a folosi cuvântul.

O altă dovadă a faptului că Bourdieu folosește retorica literaților este felul cum îl descrie pe jurnalist în chip de loser:

„Jurnalismul este una dintre profesiile cu cel mai mare număr de oameni frământați, nesatisfăcuți, revoltați sau, dimpotrivă, cinic resemnați, una dintre profesiile în care a devenit un obicei (în special de partea celor dominați, firește) exprimarea mâniei, a dezgustului ori a descurajării provocate de realitatea unei munci care continuă să fie trăită și revendicată ca fiind 'cu totul altfel'. Suntem însă departe de situația în care aceste revolte și refuzuri ar putea ajunge să îmbrace forma unei adevărate rezistențe, individuale dar mai ales colective.”⁹⁴

Există o bună doză de subiectivism în asemenea afirmații. Nu este deloc exclus ca și printre literați să existe personalități depresive, după cum printre jurnaliști se află cu siguranță și oameni echilibrați, mulțumiți de condiția lor, nu din suficiență⁹⁵. Acest mod de-a privi lucrurile este potrivit și în cazul sefiștilor. Dintre aceștia, nemulțumiții cronici sunt cei zbuciumați, apăsați de ambivalență. Aceștia doresc să devină literați, dar sunt recunoscuți ca atare doar de către comunitatea sefistă. Pe de altă parte, literații pot fi la rândul lor apăsați de frustrările nerecunoașterii depline. Numeroși dintre ei pot rămâne toată viața la statul de scriitori minori.

„Chinurile” lor nu sunt mai mici decât cele prezumate ale sefiștilor.

Tipologie literară

De regulă, literații îi consideră pe sefiști doar niște autori de literatură populară și îi tratează ca atare, ocolind posibilitatea de a-i plasa în constelații literare mai avantajoase, estetic vorbind. La rândul lor, sefiștii nu insistă în această direcție, preferând de obicei să etaleze argumente de felul celor prezentate mai sus, dominate de asumarea cunoscutului paradox al autonomiei. Ei susțin ideea că sefeul face parte din literatură și în același timp este independent față de aceasta, dar tratează întrucâtva superficial aspectele strict literare, acordându-le maximă atenție, în schimb, celor tematologice. Drept urmare, latura literară a sefeurilor nu este aprofundată. Se întâmplă așa și fiindcă lecturile teoreticienilor români ai sefeului sunt în general restrânse la o arie de texte anume, preferința pentru analizarea din interior a domeniului preferat fiind evidentă. De altfel, este în mod obiectiv dificil să fii în același timp un bun cunoscător al sefeului și să ai o întinsă cultură literară. O asemenea performanță ar fi eventual posibilă, dacă ethosul sefist n-ar include obligativitatea cunoașterii cât mai aprofundate a textelor apărute în alte țări, în special în limba engleză. O excepție ar putea fi considerat, cum arătam, Ov. S. Crohmălniceanu, iar dintre autorii de azi, Cornel Robu, cu ale sale lecturi din esteticieni ai secolelor trecute, folosite într-o construcție teoretică vulnerabilă, în mod special relevantă însă pentru patosul avocațial al sefiștilor români.

În cele ce urmează, propunem câteva apropieri între mentalitatea sefistă și unele moduri distincte de raportare la ideea clasică de literatură. După cum se va observa, fiecare dintre aceste moduri poate fi încadrat, în cele din urmă, într-una dintre cele două retorici prezentate de noi mai sus. Fie că se numește manierism, avangardism, „populism literar” sau atitudine antiliterară, respectivele reacții la ideea tradițională de literatură sunt episoade dintr-o prelungită controversă. Specificul acesteia din urmă pare a ține de o triplă determinare. Mai întâi, o deosebire cronică de vederi între adepții literaturii „organice”, născută prin creație, aidoma unui organism viu, și cei convinși că literatura este formată din „obiecte” eminamente

confectionate în chip ingenios. Apoi, disputa dintre elitiști și nonelitiști, despre (non)apartenența literaturii la o sferă de percepție rezervată unei minorități deținătoare a unei superiorități imanente. În fine, controversa latentă, dar ineputabilă, între reprezentanții unei raportări cvasireligioase la literatură și cei cu o viziune profană, desacralizantă asupra literaturii.

Socotiți de către literați o categorie modestă sub raportul performanței estetice (nu și a celei intelectuale), sefiștii fac în mod vădit parte din tabăra antielitiștilor, a celor convingeți că literatura poate fi nu numai rodul unei „nașteri”, dar și cel al unei ingeniozități suficient de ascuțite. Ei consideră, apoi, că literatura este o chestiune fără legătură cu credința cvasireligioasă în frumos. Se observă numaidecât că acest mod de a vedea lucrurile este împărtășit de sefiști cu numeroși alți oameni de azi. Un argument în plus pentru convingerea că mentalitatea lor este suficient de interesantă spre a face subiectul unei cărți.

Sefistul ca autor manierist

În anii '80, prin câteva articole și o bibliografie minimală⁹⁶, am încercat să deschidem o discuție despre apartenența sefiștilor la familia autorilor manieriști. Observațiile respective își mențin actualitatea.

Iată câteva dintre cele mai importante elemente ale esteticii manieriste, așa cum au fost sistematizate de Gustav René Hocke. Punctul de plecare este conceptul, nu natura. Sunt căutate legități ale artificialului. Este ținută armonia contrariilor, orice devenind compatibil cu orice. Activitatea artistică este intelectualizată. Se renunță la principiul verosimilității. Manierismul este o *ars combinatoria*, dar și o artă a derivărilor. În general, sentimentalismul este refuzat, mizându-se pe efecte detectabile cerebral. În mod evident, aceste caracteristici apar și în sefeuri, unde sunt imaginate lumi coerente, dar neverosimile, relații de neconceput în literatura realistă (om - ființe extraterestre, materie - antimaterie, lume - antilume). În sefeuri, se mizează pe tensiuni conceptuale (umanitate - necunoscut, om - mașină, prezent - viitor). Procedul combinărilor este favorizat de logica

fantasticului. Arta derivărilor se exprimă adesea prin extrapolare, procedeu predilect al sefiștilor. Personajele din sefeuri acuză un schematism specific, fiind structural inapte pentru relații amoroase interesante ca literatură.

Mituri, teme, motive predominante în literatura manieristă: labirintul, mit al cercetării (echivalentul lui sefist este cosmosul, unde călătorii astrali caută ființe raționale), minotaurul și alți monștri (replică lor sefistă este o numeroasă faună fantezistă), mașinile miraculoase, stupefiantе prin performanțele lor (sefeul excelează în mașini), Circe, mit al puterii de a transforma, Proteu, mit al reversibilității (sefeurile le ilustrează din plin).

Cel mai important procedeu retoric al manieriştilor este conchetto-ul:

„*Concetti* sunt - sau trebuie să fie - formule magice ale frumuseții, care 'se fac' cu ajutorul sofismelor și al unor figuri retorice iregulare. [...] *Conchetto*-ul oferă o surprinzătoare *concordia discors* a unor idei. [...] ... un *conchetto* izbutit se înfățișează nu numai ca o concordanță de noțiuni antitetice; el constituie totodată... un amestec de imagini. Sunt reunite, deci, atât noțiuni eterogene cât și imagini eterogene. [...] În multe, în prea multe cazuri, puterea de invenție este înlocuită printr-o simplă dispunere 'irațională', în acest chip deosebit de artificial”.⁹⁷

Cel mai reprezentativ *conchetto* din sefeuri este robotul, coabitare producătoare de vertij intelectual între ideea de om și cea de mașină. Alte *concetti*: călătorul venit din viitor sau din trecut și lumea unde acesta ajunge, animalul dotat cu creier de om, monstrul foarte inteligent. Foarte uzitate în sefeuri sunt paradoxul (de preferință cel temporal), oximoronul și catahreza.

Reluând discuția, urmărim de această dată mai puțin specificul estetic al sefeurilor și mai mult felul de-a vedea lucrurile al sefiștilor, în ceea ce privește scrierea și lectura textelor lor preferate. De această dată, ne interesează în special autorul manierist și, prin extensie, omul manierist, în calitatea lui de strămoș literar al sefistului. Riscurile unei asemenea apropieri sunt evidente, cel puțin din punctul de vedere al literaților. Dacă este admisibil să discutăm cu oarecare reverență despre Baltasar Gracián, să zicem, spun aceștia din urmă, cu totul altceva este să recunoaștem că acest erudit iezuit din secolul barocului, al XVII-lea, vede actul de-a face

literatură într-un fel oarecum înrudit cu acela al sefiștilor de astăzi, mai mult chiar, încarnează un tip uman ilustrat în zilele noastre inclusiv de către sefiști. Literații ar putea, eventual, să admită că sefiștii reprezintă niște forme culturale degradate, caricaturale, lipsite de vreun interes major. Neutralitatea lucrării de față ne obligă să depășim orice idosincrasie și să prezentăm obiectiv lucrurile, recunoscând că asocierea sefiștilor cu manieristii are justificări suficient de solide.

În context, este interesantă și tipologia autorului baroc, identică până la un punct celei a autorului manierist. Ideea că barocul este o constantă a creației artistice (și a spiritului uman) are importanți susținători. Lui Eugenio d'Ors, cel mai citat în această privință, i se adaugă George Călinescu, Adrian Marino și Edgar Papu⁹⁸. În discuția noastră, este de reținut asocierea barocului cu bizarul, apărută cândva și persistentă multă vreme, chiar până în actualitate. Autorii asociabili spiritului baroc, inclusiv sefiștii, păstrează o aură de ciudățenie, nu știm cât de justificată în mod obiectiv, capabilă să le atragă antipatia literaților. În referirile depreciative ale acestora din urmă la sefiști a rămas ceva din tradiționalul dispreț clasicist față de artiștii ilustrativi pentru *forma mentis* barocă. Într-o posibilă discuție despre spiritul baroc al sefiștilor români, sunt interesante și alte observații, fie și indirecte, despre artistul baroc și implicit despre omul baroc. Una dintre ele se referă la tipologia rebelului în epoca barocă. Artiștii baroci sunt într-adevăr niște revoltați, dar numai sub raportul creației. Ei nu doresc schimbarea ordinii politice:

„...la finele secolului al XVI-lea și în primele decenii ale celui de al XVII-lea, condamnarea rebeliunii a reprezentat o trăsătură predominantă a culturii și mentalității. [...] Cultura barocă era văzută ca o cultură de guvernare, cu misiunea stabilității politice și a liniștii publice, capabilă să se impună și să devină bun-simț, marginalizând drastic, mai mult decât în epocile precedente, ideile de opoziție și de protest și intențiile contrarii mai mult sau mai puțin camuflete.”⁹⁹

Ipoteza că sefiștii sunt niște autori/cititori de tip baroc, nonsubversivi, este sprijinită de o asemenea observație. Autori precum George Orwell sau Evgheni Zamiatin nu ilustrează mentalitatea sefiștilor, ci pe aceea a

literațiilor. Cum arătam, afirmația că sefiștii români au publicat în timpul dictaturii comuniste texte subversive face parte din categoria neadevărurilor conjuncturale, produse în spiritul unei mode românești de după 1990, când devine foarte onorabil să fi fost (cripto)disident anticomunist.

Spre deosebire de cei preocupați de tipologia autorului baroc, legată mai ales de o perioadă cronologică anumită, cercetătorii manierismului sunt înclinați să acorde o mai mare atenție componentei stilistice. Iată de ce revenim asupra unora dintre concluziile lor.

Punctul de plecare al unor lucrări din această categorie se află în cartea fundamentală a lui Ernst Robert Curtius. Acolo se arată că termenul de manierism este preferat celui de baroc, întrucât conține „un minimum de asociații istorice”:

„Noi nu ne-am propus să discutăm aici dacă termenul de manierism este sau nu bine ales pentru a defini o epocă din istoria artelor, și nici cât este de îndreptățit. Îl putem împrumuta pentru că umple un gol al terminologiei de istorie literară. În acest scop va trebui, bineînțeles, să-l lipsim de orice conținut specific istoriei artelor și să-i lărgim semnificația până a face din el numitorul comun al tuturor tendințelor literare opuse clasicismului, fie ele preclasice, postclasice sau contemporane unui clasicism oarecare. Înțeles în acest sens, manierismul reprezintă o constantă a literaturii europene”¹⁰⁰

În opinia lui Curtius, autorul manierist „nu vrea să spună lucrurile normale, ci anormale”, preferă artificialul și alambicatul, dorește „să surprindă, să uimească, să orbească”. Totuși, încadrarea manierismului într-un sistem i se pare imposibilă, recomandând strângerea de materiale în vederea unor sinteze ulterioare. Curtius găsește totuși anumite caracteristici definitorii, cum ar fi manierismele formale, important din punctul nostru de vedere fiind „manierismul ideii”. Referitor la acesta din urmă, el menționează „boala manieristă a poantei”. Interesantă este admirația arătată de Curtius lui Baltasar Gracián, autor al unor încercări reușite de a descoperi regulile prin care „agerimea minții (*agudezza*)” poate fi probată, de a sistematiza „jocul de idei (*concepto*)” și de a stabili cum poate fi realizat acesta, în absența inspirației poetice¹⁰¹.

Discipolul lui Curtius, Gustav René Hocke, dezvoltă în mod sistematic intuițiile maestrului său, ducându-le uneori chiar prea departe, prin îngroșarea mecanicistă a ideii de dualism. Alături de observațiile referitoare la structura estetică a literaturii manieriste, menționate mai sus, rețin atenția câteva formulări legate de autorul manierist, unele din acestea doar indirecte, deductibile. Autorul manierist este văzut ca o ființă specială, situat alături de sănătatea psihică a celui clasic. Gestul artistic manierist ar fi generat de o alterare a instinctelor, născută din pornirea manierismului „de a găsi împlinire în libido-ul sexual, nu numai în și prin natură, ci adeseori și în afara sau împotriva ei”¹⁰². Apropierea manierism-homosexualitate, probabil demodată astăzi, este exemplificată prin preferințele sexuale ale pictorului Pontormo. Ideea ar fi că tribulațiile homosexualilor, implicate în tentativa lor de-a afla împlinirea sexuală prin procedee nenaturale pornesc dintr-o vocație pentru bizarerie. Comentând un citat dintr-o scrisoare a lui Pontormo, unde acestea se descria pe sine ca fiind un om eminent „sucit”, Hocke conchide:

„O trăsătură psihologică principală a omului 'manierist', melancolic, subiectiv, bizar, om de tipul lui Pontormo, ne este înfățișată aici în forma exemplară a unui *concetto* paradoxal, literar-manierist.”¹⁰³

Nu știm în ce măsură „chinul creației”, (alt concept pe cale de-a deveni o naivitate, dacă nu se referă la o perioadă dintr-un trecut destul de îndepărtat) sau cel al găsirii unei combinații nimerite de prefabricate sunt caracteristice sefiștilor și, în caz afirmativ, în ce măsură ar putea fi asemănate cu modul nonstandard de-a obține satisfacții sexuale. Rămâne însă interesantă și probabil adevărată ideea că sefiștii, aidoma manieriştilor, situați alături sau dincolo de inspirația literaților, au de întâmpinat anumite dificultăți, atunci când îi compun textele. Fără a fi ghidați de demodată inspirație, de intuițiile socotite în mod tradițional a fi monopolul literaților, autorii de sefeuri lasă impresia că au probleme asemănătoare celor ale autorilor manierişti, atunci când încearcă să găsească combinații relativ originale ale unor prefabricate.

Gustav René Hocke duce mai departe și observațiile lui Curtius referitoare la persistența europeană a tipului de autor manierist:

„Acest tip uman, care se teme de ceea ce este nemijlocit, care iubește obscuritatea, care admite plasticitatea senzuală numai sub forma deghizată, abstruză, a metaforei, care caută să cuprindă supraréalul miraculos (*meraviglia*), în sistemul intelectual de semne al unui limbaj stilizat la maximum, nu este un excentric și cu atât mai puțin o figură originală, nici din punct de vedere istoric și nici din cel sociologic. El re apare mereu în anumite faze ale istoriei spirituale a Europei, în legătură cu o ordine a valorilor devenită problematică din punct de vedere religios și politic, și anume totdeauna în cadrul unei culturi mai mult sau mai puțin 'alexandrine', la curți, în saloane burgheze sau în cenele boemei.”¹⁰⁴

Observăm că sefistul, în calitate de autor și de cititor specializat, ar putea fi eventual declarat înrudit cu ultima dintre aceste categorii sociale, cu mențiunea că asemănările se limitează la sfera atitudinii față de cultura dominantă. Spre deosebire de boemul tradițional, sefistul român este, după cum am mai arătat, o persoană aranjată din punct de vedere material, de regulă în urma unor profesii legate de mass media și de informatică.

Una dintre observațiile lui Gustav René Hocke merită de asemenea a fi reținută, pentru referirea exactă, de această dată, la spiritul literaturii manieriste și la performanțele combinatorii ale autorilor respectivi. Fără să recunoască vreodată acest fapt și poate chiar fără să-l conștientizeze, discipolul lui Curtius pare stăpânit de mentalitatea literaților. El privește cu o anumită mefiență de fond performanțele literare ale autorilor manieriști. El rezumă ideile lui Federico Zuccari, din *L'idea de'pittori, scultori ed architetti* (1607), constatând că acesta este foarte optimist în privința posibilităților metodei manieriste în artă. Astfel Zuccari consideră că imitarea naturii este „folositoare și bună”, dar nu trebuie considerată „forma cea mai înaltă a aspirației și împlinirii artistice”. Arta nu este nici „simpla imitatoare, nici linguiștoarea naturii”, își are originea spirituală în '*concetto*' și se mișcă în lumea tuturor formelor artistice anterioare, primind îndemnuri și din această „*lume artificială a operelor de artă deja existente*”. Concluzia:

„Pentru Zuccari, maeștri artei 'artificiale' sunt demni de un 'mare elogiu', întrucât ei obțin '*effetti meravigliosi*', efecte ale miraculosului, și

anume de natură expresivă sau supra-reală.”¹⁰⁵

Hocke însuși se ferește însă să le adreseze autorilor manieriști un la fel de „mare elogiu”. El constată că performanța manieristă este mult mai dificilă decât cea clasicistă, aceasta din cauza unor dificultăți inerente oricărei acțiuni artificiale. Realitatea se schimbă în permanență, iar autorul tradițional, numit de noi literat, beneficiază din plin de acest aspect. Materialul de inspirație al autorului de tip manierist se modifică mult mai lent. Drept urmare, consideră Hocke, autorul/artistul poate izbândi doar în anumite condiții speciale, dramatice:

„’Manieristul’ va convinge prin arta sa când este vorba despre o personalitate saturniană, tragică... ajunsă la eșec. Manieristul va eșua în arta sa, atunci când tensiunea lui față cu eșecul nu e decât artificială. Va eșua de asemenea când nu se va mulțumi doar să copieze ’manierisme’, ci va tinde să imite forma exterioară a imaginii esențiale demonice, proprie unor manieriști cu adevărat creatori.”¹⁰⁶

Sefiștii cu o conștiință profesională evoluată, asemănătoare celei a artiștilor/scriitorilor autentici (altă expresie probabil demonetizată) vor recunoaște poate că reușitele depline din genul lor preferat nu sunt prea numeroase. Nu altceva spune Hocke despre autorul manierist și despre numeroasele eșecuri ale acestuia:

„Rarele culmi ale desăvârșirii în iregular se află împresurate de abisuri fără număr ale eșuării. Caracterul ’obiectiv’ al clasicismului îngăduie ’limitarea’, cel ’subiectiv’ al manierismului face ca până și simpla încercare de ’mimesis’ să degenereze în burlesc. ’Natura’ poate fi copiată, individualul - nu. Trebuie acceptată, ca simbol al manierismului, *numai* imitator, figura clovnului - atât în accepția năstrușnic-hazoasă, cât și suferitor-lamentativă. Sinonimul epigonismului din domeniul clasicist este, pe tărâm manierist, clovneria.”¹⁰⁷

Dacă ne gândim la profuziunea de sefeuri românești involuntar umoristice, datorită schematismului, apelului prea stângaci la clișeele

genului sau lipsei prea vândute de profesionalism scriptural, îi dăm dreptate lui Hocke și acceptăm ideea că apropierea sefeu-manierism este fructuoasă. Ce-i drept, este destul de greu să-i alături pe rașionali sefiști de frământații și abisalii autori manierști, așa cum îi descrie Hocke¹⁰⁸. Aproximarea este posibilă totuși, dacă ne gândim la temele predilecte, precum și la o metodă comună, constând în recurșerea programatică la elemente constitutive cunoscute din scrieri anterioare.

Avangardist

Până la un punct, delimitarea sefiștilor față de literați este analoagă celei a avangardiștilor, ambele grupuri sociale declarându-se independente față de literatura „oficială”. Această apropiere n-a fost sesizată de teoreticienii români, cel puțin înainte de 1988¹⁰⁹, datorită naturii speciale a asemănărilor, ce trimite gândul la un portret anamorfotic. La prima vedere, nimic nu are legătură cu sefeul în „tabloul cu secret” al avangardei literare. Este însă suficient să privim din unghiul potrivit, pentru ca trăsăturile comune să iasă la iveală. Imaginea unui film proiectat *au ralenti* este de asemenea grăitoare. Supus unei accentuate încetiniri, filmul avangardei ca fenomen cultural (sau cel al unei avangarde literare anumite) oferă echivalențe ale momentelor esențiale din evoluția mentalității sefiste. Această evoluție lentă, promițând longevitatea, diferă în mod vădit de modul frenetic al avangardiștilor, condiționat de durata scurtă a unei singure generații¹¹⁰. Sub acest raport, avangarda literară are caracteristicile unei contraculturi.

În anumite aspecte ale sale, mentalitatea sefiștilor români este cvasiavangardistă. Pot fi menționate, în acest sens, atenția specială acordată anticipării și viziunilor asupra viitorului, obsesia găsirii unor precursori (reali sau doar fictivi) sublinierea ideii de noutate, construirea unui mit al civilizației industriale. Comune sunt de asemenea vocația teoretică și prozelitismul:

„Avangarda are vocație teoretică. Ea este stăpânită în gradul cel mai înalt de conștiința mesajului estetic, obsedată de revelația supremului 'adevăr', fascinată de eficacitatea formulei magice. Iar această metodă ia, în

mod obligator, calea manifestului, a prozelitismului estetic, forme tipice de avangardism literar, absolut curente de la romantism înainte.”¹¹¹

Avangarda are și darul de-a genera un fel distinct de a trăi:

„...înainte de a constitui un 'curent' sau o modalitate estetică, avangarda definește o atitudine de viață, un mod de a concepe și de a trăi existența, aproape o *Weltanschauung*.”¹¹²

În această privință, sefiștii ne amintesc până la un punct de avangardiști și, în general, de grupurile contraculturale, aflate într-o căutare incomodă a unei tradiții proprii, străini de poziția psihologic confortabilă a literaților. Matei Călinescu se referă la „o profundă ambivalență”, manifestată de Eugen Ionescu față de România și față de cultura română. Acest autor ar fi aspirat, cu succes, la exprimarea într-o limbă de mare circulație, dar ar fi păstrat unele nostalgii ale posturii de scriitor român. Autorul româno-francez ar fi trăit „întreaga problematică a dublei identități, cu toate fazele și complicațiile la care poate da naștere bilingvismul - cel propriu-zis și cel cultural”¹¹³. În cazul sefistului român, păstrând proporțiile, se poate observa ceva asemănător. Pe de o parte, acesta dorește să fie omologat de comunitatea sefistă internațională, unde limba engleză este idiomul ales, pe de altă, nu-i displace să fie considerat un scriitor român și să obțină consacrarea acordată de respectivul grup social. Modul sefistului român de-a face literatură (sau sefultură) este influențat de această ambivalență. El folosește limba română, întrucât nu-i poate egala pe cunoscătorii nativi ai limbii engleze, etalând o oarecare neglijență stilistică, ca și când exprimarea în română n-ar merita efortul unei elaborări trecute de-o anumită limită. Un anume dispreț bine distilat pentru limba română, o limbă dintr-o mică țară din Balcani, se face simțit în această atitudine. Spre deosebire de Eugen Ionescu, un avangardist (sau, dacă preferați, un adept al antiliteraturii) pe deplin realizat, sefistul român, cel puțin deocamdată, nu reușește să devină sefist american de succes¹¹⁴. Pe de altă parte, literații, cei standard cel puțin, nu cunosc tribulații de acest fel. Ei se mulțumesc cu limba română, cu „religia” ei.

O altă asemănare poate fi observată în poziționarea față de politică. Avangardiștii români manifestă o atitudine rezervată față de angajarea politică, oricare ar fi aceasta. Ion Pop, un alt specialist în domeniu, susține această teză, citând opinii ale celor mai proeminenți reprezentanți ai avangardei autohtone. Astfel, Ion Vinea se declară, în 1925, pentru „revoluția sensibilității, cea adevărată”, iar Ilarie Voronca, criticând aliniera marxistă a suprarealiștilor francezi, observă că „pasul o dată făcut de pe tărâmul poetic pe acel politic, o debilitare a resurselor poetice avea fără întârziere să se facă simțită”. Tristan Tzara, într-un interviu destinat cititorilor români, se pronunța într-un mod asemănător, pentru „revoluția spiritului, un spirit al revoltei extrapolate spre metafizic, vizând însăși condiția umană”. Geo Bogza, la rândul său, opta pentru „exasperarea pură”¹¹⁵. Ion Pop propune două plauzibile cauze ale prudenței politice manifestate de avangardiștii români. Mai întâi, situația obiectivă a unei Români unde burghezia nu devenise repugnantă, fiind încă „tânără”. Apoi, un anumit complex al ilegitimității, acuzat de avangardiști. Acesta i-ar împiedica să meargă până la capăt în declarațiile lor de contestare.

Observăm că atitudinea față de politică a avangardiștilor români este analoagă celei a sefiștilor de peste decenii. Cum s-a văzut, contestări ale ordinii politice nu există în sefeul românesc de dinainte de 1990, criticile adresându-se civilizației industriale și ideii de dictatură, în general. După 1990 s-au descoperit, în spiritul unei mode încă actuale, sefeuri de protest anticomunist, neconvingătoare însă, în acest sens, la o lectură obiectivă¹¹⁶.

Deosebiriile dintre avangardiști și sefiști derivă din modul radical și nerăbdător al primilor, dar și dintr-o situare diferită față de literatura „oficială”. Printre caracteristicile avangardei literare se numără și cultivarea maximei îndrăzneli de gândire și de expresie, contestarea violentă a trecutului literar, atitudinea negatoare, dar și dorința de-a cultiva forme regeneratoare, rezultate ale unei capacități de-a intui viitorul. La acestea se adaugă negarea vehementă a tradiției literare. Sefiștii români sunt mult mai rezervați în aceste privințe, explicația principală fiind situarea lor bivalentă față de literatura „oficială”, în spiritul paradoxului discutat. Pe de o parte, ei își afirmă independența și susțin în mod implicit superioritatea textelor lor preferate față de literatura „oficială”, *mainstream*, pe de alta, doresc să fie și niște scriitori „omologați” de instanțele acesteia din urmă. Avangardiștii

sunt adepții unui fel de *Blitzkrieg*, sefiștii își consolidează tacticos invazia în literatură, considerând că n-au motive să se grăbească, fiindcă oricum viitorul le aparține.

Situarea sefiștilor români față de literatură este analoagă celei a avangardiștilor, dar numai până la un punct. Deosebirea începe acolo unde „duritatea” avangardistă în situarea față de literatura tradițională este înlocuită prin „blândețea” sefistă. Avangardistul clasic este un ofensiv, un adept al rupturii față de literatură, un insurgent al spiritului, actor al unei drame existențiale autentice sau un retor foarte înzestrat. El este un agresiv al limbajului, formulările lui șocante par destul de bizare, câtă vreme se știe că artiștii sunt, în mod tradițional, niște firi pașnice. Sefiștii, în schimb, cum am văzut, se distanțează cu prudență de literatură, fără a arde punțile, ca să spunem așa. Excepția sunt radicalii antiliterari de la *Jurnalul S.F.* Câțiva dintre membrii grupului încep și continuă cariere literare promițătoare, dovedind că gesticulația lor de tip avangardist este girată de o energie reală. Spiritul lor insurecțional nu este însă caracteristic sefistului român standard (canonic). Acesta nu contestă literatura cu prea mare vehemență, dorind, în modul contradictoriu discutat de noi, locuri în istoria acesteia.

Două ritmuri distincte se observă și în legătură cu încheierea avangardei. În cazul standard, aceasta se produce cel mai târziu după circa o generație, factorii favorizanți fiind constantele reacții adverse, exprimând contestarea sau doar neînțelegerea. Acestea generează sentimente de nerealizare și de frustrare, determinându-i pe avangardiști să renunțe. Intervin și anumite modificări de mentalitate, aduse de trecerea „combatanților” în altă vârstă. Pe de altă parte, negarea ideii de tradiție conține germenii unor fenomene de autonegare, printre acestea un loc important ocupându-l parodia. Apar și anumite stereotipii în definirea propriei poziții, capabile să genereze dogmatism, rutinizare și sectarism. În cazul avangardei sefiste, lucrurile evoluează într-un fel analog, dar mult mai lent. Și sefiștii întâmpină rezistență din partea literaților, după cum s-a văzut. Și în cazul lor, are loc o autonegare prin parodie. Proliferarea umorului, produsă în urma distanțării autorilor față de clișeele genului, este evidentă în sefeul românesc¹¹⁷.

O deosebire față de avangarda standard apare și în privința consacrărilor apărute după ce intervine „domesticirea”, încadrarea în

tradiție și în regulile de succes ale acesteia. Avangarda standard asigură un număr mic de consacări literare. Cel mai reprezentativ în această privință pare a fi André Breton, inițial un revoltat literar, ulterior un consacrat indiscutabil. Dacă admitem că Eugen Ionescu a fost un avangardist și nu doar un adept al antiliteraturii, îl putem încadra în aceeași categorie. În spațiul nostru cultural, un omolog al poetului francez este Geo Bogza, ajuns academician ca urmare a unor merite literare reale. Deocamdată nu cunoaștem ceva similar în privința avangardei sefiste. Nu există deocamdată un sefist devenit autor român clasicizat.

Deosebirea principală este generată de longevitatea avangardei sefiste. Etapa finală a oricărei avangarde, cea a resorbirii în tradiție (prin crearea, de regulă, a propriei tradiții), însoțită de „producerea” câtorva personalități literare sau artistice (relativ) importante are loc în cazul sefiștilor, dar numai în forme intermediare. Finalul acestei etape poate fi eventual pronosticat pentru un viitor când știința și tehnica se vor banaliza, iar sefeul nu va mai putea fi deosebit de literatură. Pătrunderea unor autori ca Verne, Wells sau Bradbury în unele programe de învățământ pare a prefăta tocmai această etapă finală.

Literații invocă un paradox al mediocrității vitale¹¹⁸, de natură să garanteze longevitatea mișcării sefiste. Sefultura, spun ei, ar fi tocmai produsul acestei strategii menite să păstreze sefeurile la nivelul unei valori literare moderate, asigurându-le astfel validitatea în interiorul mișcării sefiste. Astfel s-ar explica faptul că majoritatea sefiștilor români n-au reușit să atingă „viteza de desprindere”, din punctul de vedere al literaților, iar textele lor n-au fost consemnate de istoria literară ca realizări majore, urmând a fi plasate printre capodopere doar de istoricii mișcării sefiste. Relativele excepții dovedesc că intrarea în istoria literară presupune situarea autorilor alături de comunitatea sefistă, de cutumele acesteia și implicit de sefultură. Succesul literar se obține prin texte unde sefeurile apar hibridate cu literatura, spun literații. Hibridate până într-atât, încât să nu mai semene aproape deloc a sefeuri...

În acest context, sefiștii pot remarca o anumită prejudecată a literaților. Cazul lui Ovid S. Crăhmălniceanu este ilustrativ în această privință, constată ei. Criticii literari se grăbesc să salute cele două volume de sefeuri ale cunoscutului critic și istoric literar, dar mai ales pentru că-l

prețuiesc pe autor pentru activitatea sa literară și pentru poziția sa de universitar. Important se dovedește și faptul că autorul *Istoriilor insolite* este totalmente străin de comunitatea sefistă din România și drept urmare nu este „stigmatizat” în ochii literaților. Cele două volume ale sale sunt receptate doar ca literatură bună. Ceva în acest gen se întâmplă și în cazul lui Vladimir Colin. Prozele acestuia sunt comentate de către literați ca și cum n-ar fi sefeuri, ci mai degrabă literatură fantastică.

Revenind la asemănările dintre comunitatea sefistă și avangardă, constatăm că sefultura, sefeurile de nivel literar modest, ar corespunde etapei de început a avangardei, când „totul este permis”, iar „ora” este a diletanților și a veleitarilor. Istoria avangardei literare descrie, ca fenomen tipic, ilustrările efemere ale unor veleitari, în condiției ebuliției de început, urmate de reîntoarcerea acestora în anonimat. Consacrările, atâtea câte sunt, ar corespunde etapei de dizolvare a avangardei în tradiția literară. Privind lucrurile prin prisma ideii tradiționale de valoare literară, adică din punctul de vedere al literaților, constatăm că longevitatea avangardei sefiste poate fi explicată prin păstrarea artificială a sefulturii alături de textele valide ca literatură. Dacă Mircea Opriță, deocamdată istoricul cel mai complet al sefeului românesc, ar fi ținut cont de acest aspect, concluziile monumentalei sale lucrări ar fi fost altele. El ar fi fost constrâns să recunoască lipsa de interes literar a multor dintre textele menționate de el. Așa ceva nu este însă posibil, din motive lesne de înțeles. Concluzia nu poate fi decât una singură. Anume că destule dintre textele prezentate de Opriță sunt într-adevăr importante, dar nu ca literatură. Din ce motiv, atunci? Cartea de față încearcă să răspundă la această dificilă întrebare.

Autor de literatură populară

Apartenența sefeului la literatura populară, evidentă de la prima vedere, poate fi argumentată și în mod savant, precum o face Adrian Marino, în *Biografia ideii de literatură* (6 vol., 1991 – 2000). Cum referirile la sefeu ale acestui autor sunt relativ neutre, nu le-am discutat în legătură cu

retorica *pro domo* a literaților. Istoricul ideilor literare nu se pronunță în favoarea așa-numitei literaturii autentice și nici nu condamnă diferitele forme de text contestate de puriștii literaturii, cum o făcea în *Dicționar de idei literare* (1973). Câteva sugestii ale unei preferințe există totuși, cea mai importantă fiind chiar titlul cărții. Pe deplin corect ar fi fost „Istoria ideii de literatură”. „Biografia”, în schimb, termen potrivit doar pentru un organism viu, sugerează că literatura nu poate fi decât născută, nu făcută, confecționată. În retorica *pro domo* a literaților metafora literaturii organice este adesea folosită ¹¹⁹.

Adrian Marino inventariază diferitele posibilități de manifestare ale literaturii populare, constatând că aceasta are tendința de-a fagocita literatura destinată elitelor:

„...*literatura populară* (în toate accepțiile) tinde să se disocieze și să se opună 'literaturii propriu-zise' (sub toate formele), până la suprapunerea și eliminarea 'definitivă'.” ¹²⁰

În mod special în cultura americană, dar și în alte spații culturale, prin contagiune, se admite că literatura populară o formează textele deosebite în chip esențial de cele destinate unei elite a cititorilor. Criteriile tradiționale de valorizare ale criticii literare nu-i sunt adecvate:

„'Popular', în astfel de situații, devine orice 'obiect', respectiv text, destinat consumului, care circulă, cu publicul și succesul său imediat și, mai ales, care se vinde. Succesul editorial este echivalentul 'valorii'. 'Literatura populară', de acest tip, reprezintă prin excelență o 'marfă', un obiect comercial vandabil [...]. Datele problemei literare se schimbă radical. Din 'marginală', o astfel de literatură 'populară' devine 'centrală', dominantă, reprezentativă. Ierarhia literară [...] se răstoarnă și ea în mod spectaculos. Seismul ideii tradiționale de *literatură* este puternic și după toate indiciile sociologiei literare actuale, ireversibil.” ¹²¹

Abundența semnelor citării poate indica distanțarea autorului față de virtuțile intrinseci ale literaturii populare.

Literatura de masă, o varietate evoluată de literatură populară, dar identică acesteia în esență, este „produsul specific al industriei culturale”, fiind definită de caracterele „obiectului industrial”. Literatura de masă tinde să înglobeze și să legitimizeze o serie de genuri socotite minore. O caracterizează standardizarea, uniformizarea și omogenizarea, validarea ei fiind dictată de noi criterii:

„Accentul se deplasează, energic [...] împotriva criteriului calitativ. Cantitatea producției 'literare' de 'masă' și marea sa audiență, respectiv succesul de public, difuzarea și recepția trec pe primul plan. [...] În ultimă analiză, noua perspectivă echivalează existența, valoarea, semnificația etc. unei cărți, cu circulația și publicitatea sa: 'Cartea este ceea ce este difuzarea sa' (Robert Escarpit). Valoarea de circulație înlocuiește valoarea, considerată 'absolută', de 'creație' etc. Criteriul critic, estetic, pierde supremația. Mai mult: tinde chiar să dispară.”¹²²

În 1965, când Robert Escarpit scrie aforismul de mai sus, în *La Revolution du livre*, literatura de masă este doar un adversar mai mult sau mai puțin redutabil al literaturii socotite valoroase de către literați. În deceniile următoare însă raportul de forțe se schimbă în favoarea celei dintâi.

Sefeul este considerat de către Adrian Marino, pe urmele unor copios menționați sociologi ai literaturii, o varietate a literaturii de masă, un efect direct al progreselor științifice și tehnice din secolul trecut, un produs de sinteză rezultat din logica științei și construcțiile imaginare. Atunci când scrie despre mixtura de straniu, mister, evaziune, verosimil științific, senzational, poezie fabuloasă și curiozitate științifică, istoricul ideilor literare lasă impresia că este un admirator al sefeului. La fel, atunci când menționează marele „succes internațional, de masă” al acestuia. Anumite semne ale unei eventuale apartenențe la retorica *pro domo* a literaților apar însă atunci când sunt aduse precizări în legătură cu diferențele de statut dintre literatură și literatură de masă. Admițând că masele moderne, mai ales occidentale, au descoperit în sefeu un gen predilect, Adrian Marino începe o etalare de rezerve implicite. Acestea nu sunt, în opinia noastră, un semn de idiosincrasie, nici un text românesc dedicat sefeului nu lasă o

impresie mai netă de obiectivitate. Totuși, confirmând ipoteza noastră despre practic imposibila neutralitate în materie, Adrian Marino ne spune că studiile dedicate sefeului au „un aspect de vulgarizare și inițiere, în același timp stranie și familiară”. Este o referire eufemistică la ceea ce literații numesc critică populară. În plus, Adrian Marino consideră că sefeul este o literatură care pare „iremediabil uniformizată, depersonalizată, lipsită de ‘originalitate’.” Următoarea referire la literatura de masă este de natură să-i indispuie pe susținătorii sefeului ca literatură:

„Întreaga ‘poetică’ a literaturii de masă scoate în evidență situația sa fundamental stereotipă. Tendința literaturii este individualizarea, ieșirea din normă, transgresarea genului din care opera individuală face parte. Dimpotrivă, literatura de masă corespunde integral propriului său gen. Ea este cu atât mai reușită cu cât respectă mai strict normele sale. Idealul este conformismul normativ.”¹²³

Ce-i drept, pentru a ilustra stereotipia literaturii de masă, Adrian Marino face referire în continuare la romanul polițist și la canoanele acestuia. Sefiștii pot să-i reproșeze o insuficiență cunoaștere a genului lor preferat. În schimb, atunci când abandonează proiectul lor de legitimare strict literară, sefiștii au motive să-i rămână îndatorați lui Adrian Marino. După ce analizează conceptele de sublitteratură și paralitteratură (avataruri ale literaturii populare), acesta oferă justificări solide ale literaturii nonelitiste. Deși preferă literatura, istoricul ideilor literare recunoaște că vremurile s-au schimbat, iar criteriul sociologic este tot mai folosit, în dauna celui estetic:

„Ascensiunea și succesul enorm al literaturii de masă, a tuturor formelor de literatură populară, modifică, subminează și, mai ales, respinge canonul considerat elitist, *the high canon*. Impus de autorități contestate și contestabile.”¹²⁴

Mutația de mentalitate a sefiștilor români, analizată de noi în partea a doua a lucrării de față, pare a se nutri și din acest mod de-a vedea lucrurile. În mod preponderent intuitiv, sefiștii realizează treptat că n-are rost să ducă

mai departe o bătălie oricum pierdută. Ei argumentează apartenența textelor lor la „literatura mare”, după cum am văzut, dar în același timp își consolidează un statut de autonomie față de aceasta. Are loc un proces de opțiune, nu lipsit de un anume dramatism. Rezultatele lui vor deveni foarte clare după 2000. Abandonarea ideii dogmatice despre diferențele dintre literatura autentică și cea confecționată nu este simplă, psihologic vorbind. Chiar și inginerilor sau informaticienilor le este relativ greu să afirme cu mâna pe inimă că le-a devenit indiferentă opinia literaților, a criticii literare, față de textele lor. Se petrece un fel de schismă culturală ezitantă, specifică conștiinței literare românești¹²⁵.

Adrian Marino oferă noi nuanțări, referindu-se la cele mai „grave” variante de literatură populară: subliteratura și paraliteratura. În decursul timpului, detractorii sefeului au apelat și la acești termeni aparent mai „apăsăți” decât literatură populară sau literatură de masă. Inițial un termen net depreciativ, subliteratura a ajuns cu timpul să însemne pentru numeroși cercetători și o categorie de texte lipsite de intenționalități literare, dar având calități din alte categorii. Concluzia este că o ierarhizare a textelor în funcție de genuri nu se justifică, îndreptățită fiind doar aprecierea unor opere:

„Tendința acestor studii este de a situa pe o scară mobilă, în 'sus' și în 'jos', nu categorii sau genuri literare, ci doar opere individuale, aparținând oricărui gen, de comparat și evaluat de la caz la caz. Un indiciu sigur de relativizare, de eroziune a principiului ierarhic este și o formulă gen 'așa-numită literatură superioară' [...]. *High literature* devine un termen ce decade, pus tot mai frecvent între ghilimele.”¹²⁶

Conceptul de paraliteratură, sinonim în esență cu acela de subliteratură, are calitatea de-a nu sugera o stratificare valorică, apelând la o metaforă geografică. În privința lui, Adrian Marino selectează mai ales accepția de colaborare între cuvânt tipărit și alte sisteme de comunicare (imagini, sunete). Pentru istoricul ideii de literatură, cele mai semnificative exemple de paraliteratură sunt benzile desenate, domeniu în mod vădit înrudit cu acela al sefeului. De domeniul paraliteraturii i se pare și colaborarea dintre literatură și tehnicile de comunicare modernă. Alți

cercetători îi atribuie inclusiv jurnalele intime precum și critica literară, Concluzia este că paraliteratura este o predecesoare a antiliteraturii, iar acceptarea ei de către teoreticieni, tot mai vizibilă în vremurile din urmă, indică o lărgire nemăsurată a ideii de literatură.

Dacă cititorul unor cercetări de felul celei a lui Adrian Marino reușește să depășească rezistența prejudecată a unei stratificări valorice în materie de literatură, sugerată apăsător de termenul subliteratură, obține o perspectivă incitantă. Sefiștii sfârșesc prin a considera deosebit de util un asemenea mod de-a vedea lucrurile. Folosindu-l, ei reușesc să depășească ideea stresantă că trebuie neapărat să-și legitimizeze textele în fața literaților și a istoriei literare. În mod intuitiv, eventual în urma unor lecturi nedecarate, sefiștii români au trecut după 2000 tot mai vizibil la o asemenea abordare. În această privință înregistrăm o desincronizare față de atitudinea intelectuală europeană. Studiile de reabilitare a literaturii populare (cu subdiviziunile ei), menționate de Adrian Marino încep să apară cu ani buni înainte de căderea comunismului din România. Astfel, Brian M. Stableford (*The Sociology of Science Fiction*, 1987) conchide că principalele funcții ale sefeului țin de comunicare și socializare, mai puțin de asigurarea unui nivel semnificativ al literarității. Cercetătorii români recent ai fenomenului, cei mai importanți fiind Mircea Opriță, Cornel Robu și Radu Pavel Gheo, nu dau semne că s-ar sincroniza la o asemenea atitudine. Ei continuă, inclusiv după anul 2000, să încerce legitimarea sefeurilor ca texte valoroase prin calități literare.

Asistând la procesul de deteriorare a ideii de literatură „frumoasă”, „adevărată”, „valoroasă”, la abandonarea criteriului estetic, literații sunt derutați. Încrederea lor cvasireligioasă într-o valoare literară situată dincolo de orice dubiu se clatină, iar câteva dintre cutumele lor tradiționale devin inactuale. Instituția criticii și istoriei literare, menită să ceară „adevăratele” valori de pseudovalori, să facă deosebirea între scriitori autentici și veleitari, nu mai pare infailibilă. În anii de după 2000, în mod sincron cu transformarea Uniunii Scriitorilor într-o instituție mai degrabă decorativă și cu estomparea elitei literare, înlocuită de cea mediatică, credința literaților în împărțirea draconică a literaturii în bună sau proastă devine tot mai lipsită de justificare obiectivă. Schimbarea paradigmei în ceea ce privește ideea de literatură, descrisă minuțios de Adrian Marino, are un echivalent

social tot mai vizibil.

Sefistul și antiliteratura

Am urmărit câteva raportări la ideea tradițională de literatură, înrudite cu modul sefist de-a vedea lucrurile. În diverse măsuri, am conchis, sefistul este un manierist, un avangardist și un partizan al literaturii populare. Atitudinea antiliterară pare a fi un fel de numitor comun al celor de mai sus. Manieristul contestă modul „inspirat” de-a face literatură, susținând că o alegere ingenioasă a combinațiilor este mai fructuoasă. Avangardistul propune niște reforme radicale ale ideii tradiționale de literatură. Sefistul român, ezitant în materie de contestare a literaturii, nu merge atât de departe, păstrând totuși atitudinea avangardistă în chip de substrat al poziției sale. Cât privește opțiunea pentru literatura populară, sefistul o practică într-un mod de asemenea temperat. În legătură cu acest ultim aspect, observăm o contradicție. În mod tradițional, autorii de literatură populară nu sunt niște teoreticieni, modul lor de-a scrie n-are nevoie de justificările criticii și istoriei literare. Pentru ei, succesul de librărie îl înlocuiește definitiv pe cel de stimă, mult apreciat de către literați. Unii sociologi se interesează, ce-i drept, de rezultatele muncii lor, dar concluziile acestora nu le influențează succesul de public. În această privință, sefiștii români au o poziție întrucâtva hibridă, cum s-a văzut. Ei ținesc succesul de librărie, dar nu le este indiferentă opinia criticii despre textele lor. Nu este vorba numai despre opinia în mod tradițional complezentă a celor din interiorul comunității sefiste, ci și despre referirile ocazionale ale criticilor literari de profesie.

Așa stând lucrurile, atitudinea antiliterară este de cele mai multe ori implicită, sefistul român păstrându-și mai totdeauna o resursă de „negociere” cu literatura. Ideile tranșante ale antiliteraților sunt preluate cu o anumită surdină. Printre opiniile sefiștilor nu găsim pledoarii explicite împotriva valorilor estetice ale literaturii, în favoarea oralității, nici contestări ale culturii literare. Atunci când își fac publice opiniile, sefiștii

români preferă, de regulă, să afirme că lecturile sefiste nu sunt incompatibile cu o preferință secundară pentru literatură. Ei nu pledează pentru valorile extraestetice, o eventuală excepție în acest sens fiind teoria lui Cornel Robu. Eruditul sefist din Cluj-Napoca nu izgonește esteticul din sefeu, dar îi desemnează un colocatar: sublimul. Cât privește preferința antiliteraturii pentru scriitura neîngrijită și pentru un text capabil să exprime viața, cu toate imperfecțiunile ei, aceasta nu este teoretizată de sefiști, fiind însă adesea practică.

Antiliteratul „acharné”, de felul lui Eugène Ionesco sau Samuel Beckett, nu este de găsit printre sefiștii noștri. Totuși, o apropiere a acestora din urmă de promotorii antiliteraturii este posibilă. O asemenea încercare este justificată, în primul rând, de nuanța antiliterară a conștiinței sefiste (echivalentul conștiinței literare). În modul ambiguu descris mai sus, sefiștii încearcă să se delimiteze față de literatură. Excepție în materie de maximalism și de căutare a „secesiunii” face grupul de la *Jurnalul S.F.* Atitudinea antiliterară de la această publicație nu este doar implicită, exprimată prin promovarea unor texte nesemnificative pentru literați, dar și explicită, prin teoretizări apărute în cadrul unei rubrici numite în chip semnificativ „Anticritica”. Teoreticienii insurgenți de la *Jurnalul S.F.* întâmpină însă o dificultate de principiu. Ei încearcă să impună forme și idei antiliterare, dar sunt nevoiți să recurgă la un arsenal de idei și concepte împrumutat de la literați. Ca urmare a precarei culturi literare, pledoariile lor acuză o anumită sărăcie dialectică și expresivă. Se pare că pentru a critica literatura în mod convingător trebuie mai întâi s-o cunoști, să te situezi în interiorul ei, ba chiar să ai o structură psihică de literat... Adrian Marino se referă la acest tip de situații, atunci descrie fronda antiliterară românească dintre cele două războaie mondiale, considerând că multe luări de poziție exprimă doar „o afectare antiliterară, de cafenea”:

„Se reia, de fapt, doar un clișeu, considerat de efect și foarte *à la page*. Mai ales la unii scriitori de mână a doua, a treia, care nu pot fi bănuți, în nici un caz, de o foarte complicată și profundă conștiință antiliterară.”¹²⁷

Problema celor de la *Jurnalul S.F.* și a altor sprijinitori ai independenței sefeului față de literatură tocmai aceasta este, dovedindu-ne că istoria se repetă. Conștiința antiliterară a sefiștilor, apreciază literații, pare superficială, insuficient de convingătoare. Apare aici, observăm noi, un paradox generator de perplexitate. Atunci când adoptă o retorică antiliterară, sefiștii nu-i conving pe literați, dar nici pe comilitonii lor. Pe aceștia din urmă, cu preferința lor pentru sefeuri, limbă engleză și calculatoare, pledoariile antiliterare îi lasă indiferenți. Pentru ei, retorica antiliterară este desuetă, rămânând eventual interesante abordările sociologice practicate de istoria mentalităților. Pentru neosefiști, cum vom vedea, sefeurile contează prin anumite calități extraliterare, cum ar fi mărturiile asupra condiției umane într-o epocă dominată de construcțiile virtuale, fără legături cu tradițiile „naturiste”.

Apogeul atitudinii antiliterare a sefiștilor români este atins probabil în anul 1996, când își încetează apariția *Jurnalul S.F.* Un autentic ingredient antiliterar nu lipsește însă niciodată din mentalitatea sefiștilor români. Lucrurile stau altfel în cazul literaților, declarațiile antiliterare ale acestora având aerul unor simulări sau alinieri la o modă. Când adoptă atitudinea antiliterară, literații lasă impresia că doresc să obțină o expresivitate de gradul al doilea, dar tot de tip literar. Avangardiștii dețin o relativă imunitate împotriva acestui manierism antiliterar, în cazul lor sinceritatea contestării fiind eventual convingătoare. În alte cazuri însă atitudinea antiliterară rămâne exterioară, adoptată ocazional. Numeroasele declarații din această categorie, colecționate de Adrian Marino, o probează. Mulți literați români importanți adoptă un crez antiliterar în decursul timpului. Printre aceștia se află Mircea Eliade, E. M. Cioran, Eugen Ionescu, Ion Barbu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi. Sunt citați, printre alții, Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Maria Banuș, Gellu Naum, A. E. Baconski, Petru Romoșan, Matei Călinescu (în *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, 1969), M. H. Simionescu (în calitate de autor al unor reușite parodii ale literaturii și criticii literare). Câteva formulări ale Mariei Banuș, din 1970, i se par lui Adrian Marino chiar „definiția clasică a antiliteraturii”.

„Orice literatură, făcută de mine sau de alții, mă dezgustă... Nu suport decât metaforele și comparațiile găsite sau relatate pe viu...”¹²⁸

Poeta proletcultistă pledează pentru spontaneitate, dar aceasta n-o împiedică să publice în continuare poezii elaborate. Toți cei citați mai sus nu procedează altfel. Contestarea de tip antiliterar este în cele din urmă o denegație, capabilă să exprime într-un fel întortocheat iubirea pentru literatura autentică. Adrian Marino conchide că antiliteratura se transformă „într-o temă literară, inofensivă ca oricare alta”¹²⁹. De altfel, i-ar fi fost aproape imposibil, psihologic vorbind, să admită că literatura, în formele ei tradiționale, suferă în anii din urmă un proces obiectiv de perimare, deși poate că o asemenea concluzie ar fi fost mai îndreptățită de fapte. Concluzionând că literatura este în stare să „recicleze” și să înglobeze toate contestările la adresa ei, Adrian Marino ilustrează perfect poziția literatului luminat, diferit de literatul „pătimaș”, pornit să lanseze diatribe la adresa oricărui text, scris, în opinia sa, fără talent și fără credință în frumos. Inventariind cu obiectivitate o sumedenie de contestări, el rămâne în esență un „credincios” al literaturii.

Revenind la convingerile antiliterare ale sefiștilor, constatăm că lucrurile stau altfel. Spre deosebire de literați, ei nu iubesc literatura sau, în orice caz, o privesc cu indiferență, dorind s-o înlocuiască prin sefeuri. În cartea lui Adrian Marino găsim câteva sugestii interesante cu privire la posibilele resorturi ale atitudinii lor. Astfel, este de reținut referirea la o negativitate fundamentală, generată de spiritul timpului. Seninătatea și echilibrul literaturii clasice devin, cu trecerea vremii, niște calități iritante, de neacceptat. La fel, ideea absolutului estetic, inacceptabil pentru „mentalitatea negativistă a epocii”. Sefiștii intră în rezonanță, în felul lor, cu aceste moduri de-a privi literatura. Interesantă este și propunerea unei apropieri între antiliteratură și antisacralitate. Vorbind despre laicizarea omului modern, Adrian Marino conchide că antisacralitatea este înrudită, chiar coincidentă, cu antiliteratura, în sensul că adversarii literaturii resping „credința artistică și literară”, aflată la baza unei preferințe imposibil de argumentat în mod strict rațional.

Poziția sefiștilor împrumută câte ceva din atitudinea schițată mai sus. Adoptând o modalitate de-a scrie străină de iluminările emoționale trăite și declarate cândva de poeți, ei preferă luciditatea. O eventuală „credință sefistă”, echivalent „sintetic” al „credinței literare” poate fi decelată în

textele lor de către criticii literari doar în situațiile când textele respective fac saltul către literatură. Am văzut însă că sefiștii declară că trăiesc ceva asemănător unei iluminări de tip religios, unei convertiri¹³⁰. Lectura sefistă are un efect psihotrop, de natură să creeze dependență¹³¹, dar nu este vorba despre ceva analog unei convertiri de tip religios, ci de o prozaică dobândire a unei deprinderi „vicioase”. Că sefiștii n-au nici-o legătură cu atitudinea religioasă o probează ateismul lor vădit, adesea militant. Mai ales în anii de după 1990, acesta iese la iveală în mod ostentativ. În textele unor sefiști, mai ales mitologia creștină este obiectul unor persiflări, fiind „răsucită”, cu obținerea unor efecte parodice, blasfematorii din punctul de vedere al BOR, dar și pentru literatul tradițional din România¹³². În mod curios, cele mai virulente sefeuri anticeștine apar în România după 1990 și nu înainte, când probabil ar fi fost foarte pe placul autorităților comuniste.

Vom reveni asupra atitudinii evident anticeștine a sefiștilor români, atunci când vom amplifica paralela dintre comunitatea sefistă românească și structura unei grupări religioase neoprotestante. Până atunci, ne mulțumim să observăm că legătura cu satanismul, propusă de noi în 1995¹³³, nu este un atac împotriva sefiștilor români, cum a fost considerată imediat după apariția eseului respectiv, ci o metaforă critică. Într-adevăr, mai ales în legătură cu gruparea de la *Jurnalul S.F.*, apropierea de o grupare neoprotestantă nu este funcțională decât atunci când încercăm să descriem modul de organizare al comunității sefiste. În schimb, atunci când ne interesează doctrina și situarea față de literatură a sefiștilor maximaliști, de felul celor de la *Jurnalul S.F.*, constatăm că apropierea de o sectă satanistă este mai potrivită. Neoprotestanții nu resping doctrina creștină, ci propun noi interpretări, fără să nege dogma esențială. Sataniștii, în schimb, fac *tabula rasa*, adorând tocmai ce afurisește creștinismul.

Postmodernismul și sefiștii

O apropiere între modul postmodernist de-a concepe literatura și preferința sefiștilor pentru recombinarea uneori parodică (conștientizată sau

nu) a unor „prefabricate” pare naturală și evidentă. Mircea Oprea o propune, în special în legătură cu îndrăznelile intertextualiste ale unor sefiști din promoția anilor '90. În opinia sa, există un posmodernism SF românesc, ilustrat în special de Michael Haulică, Sebastian A. Corn, Liviu Radu, Cătălin Ionescu, Ona Frantz, Florin Pîtea. În textele acestor autori, Mircea Oprea descoperă trăsături ale „gândirii postmoderne”: sincronizarea la idealul descentralizării, promovarea temelor marginalizate, adoptarea unor strategii ale jocului liber, acceptarea democratică a parodiei alături de demersul „serios”. Volumul colectiv *Motocentauri pe Acoperișul Lumii* (1995) este considerat „o carte-manifest a SF-ului nouăzecist”, implicit o dovadă a adaptării de către sefiștii români a strategiilor narrative postmoderniste. Autorii (Ionuț Bănuță, Caius Stancu, Dănuț Ivănescu, Sebastian A. Corn, Michael Haulică, Don Simon, Doru Stoica și Cătălin Ionescu) reușesc într-adevăr să dovedească o libertate scripturală încă neîntâlnită în sefeul românesc, aceasta fiind calitatea capabilă să-i apropie de idealul postmodernist al încălcării tuturor barierelor narrative tradiționale¹³⁴.

Cât privește latura teoretică, totdeauna importantă în cazul unor manifestări de tip antiliterar, Mircea Oprea se oprește asupra *Jurnalului S.F.*, descoperind elementele unei estetici postmoderne, nu înainte de a-și lua unele precauții, atunci când se referă la „amatorismul drapat în recuzită generică”, capabil să înfrunte profesionismul literar cu mult curaj și, adăugăm noi, cu deplină îndreptățire culturală. Concluziile lui Mircea Oprea sunt favorabile:

„Cu tot caracterul ei aproximativ și rudimentar, estetica [promovată în *Jurnalul S.F.*] năzuie deschis la cultivarea unor trăsături postmoderne ale scrisului. Ca și în cazul literaturii generale, SF-ul 'nouăzecist' este văzut într-o contrapunere semnificativă la modurile experimentate anterior. Un spirit al desacralizării se aplică oricărui lucru: mituri, teme, mijloace de expresie, limbaj.”¹³⁵

Criticul literar tradițional este sceptic în privința unor asemenea concluzii, obiectând că pot intra în discuție doar teoretizările situate la nivelul validității dialectice. Or, continuă criticul, eseistii de la *Jurnalul S.F.* au audiență doar în cadrul comunității sefiste, textele lor nu intră în circuitul

discuțiilor profesionale despre literatură din România; așa stând lucrurile, se poate spune că Mircea Opriță forțează nota, din partizanat, atunci când procedează la „anexarea” sefiștă a postmodernismului. În schimb, un istoric al mentalităților sau unul al ideilor literare, de felul lui Adrian Marino, consideră că totul este în ordine, iar discursul rudimentar al celor de la *Jurnalul S.F.* este cu totul îndreptățit să ilustreze modul postmodernist¹³⁶. Ceea ce este stângăcie pentru un literat devine, într-un asemenea caz, o probă mai deosebită de autenticitate. Dacă privesc astfel lucrurile, literații sunt nevoiți să admită că paradigma postmodernă, dacă există cu adevărat, le asigură sefiștilor condițiile unei victorii strategice. Postmodernismul fiind o „filozofie” a pluralismului, conceptul de elită, esențial pentru optica tradițională a literaților, devine inoperant. Așa stând lucrurile, sefiștii ar trebui să se simtă perfect de bine în ambianța ideilor postmoderniste, acestea având darul de a le valida pe deplin textele. În modul lor specific, neconvingător pentru profesioniștii comentariului literar, teoreticienii de la *Jurnalul S.F.* contestă competența elitei literare dincolo de marginile unui anumit grup social. Ei nu fac apel la ideile postmodernismului, referirile lor antielitiste părăd mai degrabă intuitive. Rolul delimitării lor față de criteriile elitiste de receptare a textelor literare este unul social. Fără a ambiționa să pătrundă printre cunoscătorii autentici ai postmodernismului, autorii de teoretizări de la *Jurnalul S.F.* doresc în special să asigure coeziunea sefiștilor români, să le păstreze și să le consolideze configurația psihologică de grup social distinct.

În contextul discuției despre posibila apartenență postmodernistă a unor sefiști români se cuvin amintite și contribuțiile lui Florin Pîtea, absolvent de filologie, anglist cu o carieră universitară. Ocupându-se de opera lui Thomas Pynchon, „o figură centrală a postmodernismului”, precum și de influențele exercitate de acesta asupra unor autori, după apariția primului său roman, în 1962, Florin Pîtea citează opinia lui William Gibson:

„Pynchon a fost întotdeauna un scriitor preferat și o influență majoră. În multe feluri îl văd ca fiind aproape [la] începutul unei anumite specii mutante de SF - genul cyberpunk, SF-ul care amestecă suprarrealismul și

imaginile culturii pop cu informații ezoterice istorice și științifice.”¹³⁷

În calitatea lui de părinte al „subgenului cyberpunk”¹³⁸, William Gibson este unul dintre autorii menționați frecvent de Florin Pîtea. Despre el, Bruce Sterling, alt autor de sefeuri receptiv la ideile și strategiile narative ale postmodernismului, are o afirmație revelatoare:

„Cel mai revoluționar act pe care-l putem face, ca scriitori, este să combinăm genurile, să transplantăm limbaje de la alte lucrări la subiectele SF. Stilul este conținut. Gibson ne oferă ceva nou – un nou stil. Nu pentru că l-a inventat, ci pentru că a avut înțelepciunea să vadă că un stil vechi ar putea fi adaptat la materialul nostru tradițional.”¹³⁹

Ideea amestecului ingenios de registre narative, precum și apelul la informații livrești cât mai diversificate par a fi, în opinia lui Florin Pîtea, cele mai importante trăsături postmoderniste ale scriitorului american. Lui Thomas Pynchon i se atribuie inventarea unui nou gen literar, „un amestec de cultură științifică și umanistă, umor și angoasă.” El ar fi fost foarte convingător „în redarea stării de spirit a sfârșitului de secol douăzeci”.

Florin Pîtea nu face referiri la sefiștii români, deși unii dintre aceștia s-au aliniat (sau au încercat s-o facă) la poetica postmodernistă/cyberpunk. Singurele „comentarii” sunt propriile sale proze, unde folosește din plin inovațiile de tip postmodernist ale autorilor cyberpunk. Drept urmare, din eseurile sale reținem mai ales ideea că autorii postmoderni acuză o mutație de optică față de propriile texte și o mentalitate schimbată în raport cu scriitorii tradiționali. La ei, mentalitatea sefistă, discutată de noi din diferite unghiuri de vedere, se transformă treptat în mentalitate neosefistă. Florin Pîtea, cu orgolioasa sa ignorare a sefeurilor românești, nu tocmai flatantă pentru respectivii autori, este mai mult un neosefist decât un sefist¹⁴⁰.

Literații „converțiți” la postmodernism văd relațiile cu sefiștii altfel decât cei „ortodocși”. Ei le acordă autorilor de sefeuri o oarecare atenție, dar nu-i acceptă ca egali, poziția lor fiind aceea a unor patricieni față de niște libești. Teoretic, atitudinea postmodernă față de literatură presupune toleranță față de genurile socotite inferioare până mai ieri, ba chiar situarea acestora pe picior de egalitate cu literatura elitelor. În *Postmodernismul*

românesc (1999), elogiul lipsit de orice rezervă al respectivei orientări literare, Mircea Cărtărescu scoate în evidență acest aspect:

„...experiența artistică 'înaltă' folosește expresii codificate, cristalizate de-a lungul timpului, pentru exprimarea fiecărui sentiment. Ele sunt la fel de convenționale ca și codul plebeu al kitsch-ului, dar sunt prestigioase cultural. [...] În experiența postmodernă, kitsch-ul este noua *lingua franca* a unei lumi dominate de *design*, *advertising* și *show-biz*, instituții în care se dizolvă ca să se recreeze la nesfârșit.”¹⁴¹

Referindu-se la kitsch, autorul are de fapt în vedere toate categoriile de texte necorespunzătoare standardelor estetice tradiționale, dar devenite legitime prin prisma ideilor postmoderne. El îl citează pe Sorin Alexandrescu, în legătură cu depășita „bătălie canonică”:

„...cred că a venit în sfârșit timpul să se încheie supremația canonului estetic în literatura română [...] nu doresc nici-o (nouă) bătălie canonică, ci doar abandonarea oricărui canon. Și tânjesc după aerul pur care-i va urma.”¹⁴²

Dacă lucrurile se vor întâmpla astfel, mulți specialiști în literatură vor fi nevoiți să se reprofileze, precum Adrian Marino, în ultimii ani ai vieții sale, trecând de la istoria literară la istoria culturală. Deocamdată însă vremea acestei egalități depline a textelor nu a venit. Mircea Cărtărescu o dovedește, în *Postmodernismul românesc*, rezervându-le sefiștilor și lucrărilor acestora un statut special, legat de „reciclarea posmodernistă”. După ce plasează sefeurile, alături de alte texte situate în afara preferințelor elitei literare, în paraliteratură, Mircea Cărtărescu observă înclinația autorilor postmoderniști, inclusiv a celor români, de a împrumuta de la acestea, „structuri narative rigide” și „imagini arhetipale”. Reciclarea „formelor narative istoricizate”, precum și a celor „populare” ar duce la ivirea unor „metaromane”. Există și referirea la „reciclarea nostalgică” a unor texte de mână a doua, „marginale”, inclusiv „serialele gen *heroic fantasy*, *pulp*-urile SF”. În aceeași categorie sunt incluse preocupările unor autori pentru „anumite curente de ultimă oră în artele 'populare' (*cyberpunk*)

etc.)”. Mircea Cărtărescu oferă și alte semne ale unei atitudini democratice față de toate tipurile de texte. Astfel, face o referire elogioasă la preocuparea lui Florin Manolescu pentru paraliteratură și arată că acesta este „autorul unei excelente istorii a literaturii SF”, continuând:

„De altfel, SF-ul românesc a fost, din 1960 încoace, prin colecțiile și revistele specializate, unul dintre cele mai interesante domenii ale literaturii contemporane, având miturile sale, marii autori, curente, genurile și speciile sale distincte. La structurarea sa a contribuit o critică adeseori sofisticată, numărând străluciți esești și erudiți în materie. Mult mai slab monitorizate au fost celelalte zone ale paraliteraturii românești...”¹⁴³

Însumând aceste elogii, eseistul nu menționează însă un aspect capital al problemei. Anume că Florin Manolescu și emulii săi în ale cercetării sefeului sunt și niște avocați ai sefiștilor, în tentativa acestora de a fi „primiți” în literatură, printre literați.

De ce nu sunt incluse printre cărțile postmoderniste și unele sefeuri? De ce acest „privilegiu” le este rezervat doar textelor unde sefeurile sunt „citate”? Răspunsurile la aceste întrebări pot fi aflate doar atunci când comparăm cele două mentalități, a literaților și a sefiștilor. Se pare că, în practică, literatul canonic, Mircea Cărtărescu în cazul de față, nu poate să așeze pe picior de egalitate literatura elitelor și literatura populară, deși susține teoretic că o asemenea procedură este justificată și de dorit. I-ar fi și foarte greu, de altfel. La facultățile de filologie se învață că există literatură bună și mai puțin bună, criteriul de departajare fiind cel estetic. În decursul anilor, se formează anumite reflexe mentale, dificil de înlocuit printr-o atitudine de contemplator senin, specifică unui istoric al mentalităților. Pentru acesta din urmă, orice text este interesant, iar alegerile dictate de criteriul estetic sunt strict subiective. În cazul situării literaților față de sefeuri, funcționează această mentalitate segregaționistă.

Un exemplu semnificativ sunt referirile la Jorge Luís Borges, socotit de către toți teoreticienii, inclusiv de Mircea Cărtărescu, un reprezentant de frunte al postmodernismului. Unele dintre povestirile lui Borges pot fi considerate sefeuri. Pe de altă parte, unele texte semnate de sefiști se ridică probabil la nivelul artistic al acestora. Ce se întâmplă, atunci? Singurul

răspuns, propus deja de noi, este că Borges scrie „prea bine” pentru sefiști. Drept urmare, povestirile sale curat sefiste nu sunt revendicate de către sefiști, ci de către literați. Acest mecanism mental explică inclusiv faptul că Mircea Cărtărescu refuză în mod sistematic să accepte ideea că unele sefeuri pot fi și altceva decât paraliteratură. Observăm, o dată mai mult, faptul că sefultura¹⁴⁴ este un concept solid, un fel de cheie teoretică pentru înțelegerea celor două mentalități. Literatul, în mod definitiv, nu acceptă ideea că sefultura poate fi și altceva decât paraliteratură. În schimb, atunci când anumite texte conținând motive și modalități sefiste se ridică la un nivel literar socotit acceptabil, este dispus să le omologheze ca literatură. Iată un exemplu din cartea lui Mircea Cărtărescu:

„Proza anilor '90 are, de fapt, o puternică înclinație către funcționalitatea care combină mimarea genurilor paraliterare (SF – cu variantele sale: *heroic fantasy*, *space opera* etc. – romanul erotic, *thriller-ul*) cu tehnicile inspirate de computer.”¹⁴⁵

Ceva asemănător ni se spune și în legătură cu activitatea lui Sebastian A. Corn, un autor revendicat de sefiști. Acesta este creditat cu „experimente SF”, nu cu sefeuri. Cu alte cuvinte, discuția începe doar în legătură cu textele capabile să recicleze sau să mimeze sefeurile. Cine decide însă unde începe mimarea reușită și se termină sefeul propriu-zis? ar putea să se întrebe sefiștii, cu îndreptățire. Greu de răspuns, mai ales dacă ținem cont de faptul că unii autori de sefeuri practică parodia, deci se distanțează de locurile comune ale genului lor preferat. În această privință, întreaga carte a lui Mircea Cărtărescu despre postmodernismul românesc acuză o neclaritate fundamentală. Unele dintre citatele din cărți socotite a fi capitale oferă mostre de pură și simplă banalitate, nu arată vreo valoare literară deosebită și nici nu probează niște virtuți combinatorii ieșite din comun. Meritul lor pare a fi, ne lasă să înțelegem autorul, faptul că sunt niște documente despre dispoziția ludică și combinatorie a unor autori. Și, desigur, acela de-a oferi eseistului ocazia unor speculații despre marile posibilități ale postmodernismului. Poate că are dreptate Adrian Dinu Rachieru, atunci când se referă la inconsistența postmodernismului:

„Dacă *atitudinea postmodernă* încurajează proliferarea nivelatoare a variantelor, plutind în incompletitudine, echivoc și un fals și periculos egalitarism, atunci nu puteam să nu-i dăm dreptate incisivei Alison Lee: *postmodernismul numește o criză a autorității culturale*. În pofida avalanșei de teoretizări, sofisticate și contradictorii, Postmodernismul în ebuliție – ne asigură Brian McHale – rămâne neidentificabil și nelocalizabil.”¹⁴⁶

Nu știm cât de postmoderniste sunt încercările românești de aliniere la tehnicile narative lansate de autorii cyberpunk¹⁴⁷, nu știm, apoi, dacă sefeurile, unele dintre ele, ar putea să corespundă standardelor impuse de teoreticienii postmodernismului. De altfel, asemenea aproximări nu corespund intențiilor declarate ale lucrării de față. În schimb, discuția despre postmodernismul sefiștilor ne ajută să lămurim și mai mult cele două mentalități, oferindu-ne noi argumente ale unei incompatibilități fundamentale. Până când neosefiștii și neoliterații se vor trata reciproc cu o deplină indiferență, sefiștilor și literaților le este dat, se pare, să-și continue monologurile lor paralele. O asemenea atitudine pare a ține de condiția omului postmodern, dominată nu numai de dezangajare morală, dar și de refuzul aprofundării unor aspecte existențiale până mai ieri absorbante. Dacă lucrurile stau așa, iar argumentele nu lipsesc, înseamnă că nici autorul de literatură, fie aceasta destinată lecturii culte sau celei populare, nu este străin de această condiție a superficialității și a părăsirii rapide a „peisajelor”, oricare ar fi acestea¹⁴⁸. Imaginea scriitorului tradițional, truditor asupra manuscrisului său, ezitant în fața soluțiilor narative, pare iremediabil de domeniul trecutului. Autorul postmodern alege la rezezeală niște combinații, se bazează pe efectele întâmplătoare, nu are timp pentru șovăieli, fiindcă tocmai trebuie să plece la studioul de televiziune, unde participă la un *talk show*, ba chiar este moderatorul acestuia. Desigur, mai rămân și autori din genul scrupuloșilor. Aceștia, precum Borges sau Eco, folosesc într-un mod foarte elaborat prefabricatele recomandate de poetica postmodernistă. Erudiția lor le permite o asemenea atitudine. Rămâne să căutăm printre sefiștii români autori din această categorie. Poate că vom descoperi câteva rude spirituale îndepărtate ale postmoderniștilor elaborați, de felul celor citați mai sus. Până atunci însă suntem constrânși să observăm că posmoderniștii români, fie ei sefiști sau literați, nu sunt prea grozavi, ca să spunem așa. Performanțele lor par mai degrabă mecanice, amintind de

eșecurile nenumărate ale artiștilor manieriști, preț al puținelor succese. În acest context, putem constata că postmodernismul literar este „avantajos” pentru modul sefist de-a face literatură. Sefeurile conțin o sumedenie de referiri, explicite și mai ales implicite, la istoria genului, fiind niște exerciții de inteligență, în primul rând, mai puțin niște opere de intuiție, în sensul promovat de tradiția literară.

Tipologie culturală

Analizând cele două mentalități, ne convingem de faptul că literații și sefiștii fac parte din familii de spirite diferite, chiar dacă unii dintre ei lasă impresia că sunt îndeaproape înrudiți cu amândouă. Aparent, o asemenea afirmație poate părea partizană, favorabilă literaților. Vedeți, ar putea spune un reprezentant satisfăcut al acestora, am susținut întotdeauna că sefeul nu este literatură, în sensul înalt al acestui concept. Agasați, sefiștii ar aduce precizarea că marii autori ai genului lor preferat sunt pur și simplu scriitori. Noi am observat însă că putem vorbi despre sefeu în chip de entitate de sine stătătoare doar dacă îl considerăm unul și același cu sefultura, cu un corpus de texte interesante pentru calități în primul rând extraestetice. Sefultura nu este formată din sefeuri eșuate, cum afirmă Mircea Opriță, ci este însuși sefeul. Doar în calitatea lor de autori și de cititori ai unor texte ținând de sefultură pot fi înțeleși sefiștii și mentalitatea lor originală, deosebită față de aceea a literaților. Sub raport preponderent formal, ce-i drept, sefeul este un capitol de istorie literară. În esență însă acest gen de texte formează un capitol distinct de istorie culturală.

În căutarea unor omologii, suntem deci îndreptățiți să cercetăm și mentalitățile unor rude culturale ale sefiștilor, prezente nu numai în lumea celor interesați sau chiar preocupați de literatură. Sefiștii par a face parte din familia de spirite a gnosticilor și a sofiștilor, fiind înrudiți și cu schismaticii diferitelor biserici, dar și cu sectele cvasireligioase contemporane. Mitologiile acestora din urmă au nuanțe sefiste, axându-se, de exemplu, pe așteptarea unor mântuitori ai Pământului veniți din alt sistem solar. Nici miturile gnostice nu sunt lipsite, la urma urmelor, de niște nuanțe revendicabile de către sefiști, atunci când aceștia se decid să se inspire și din domenii ținând de științele umaniste.

Sefistul și homo gnosticus

Există asemănări structurale între opțiunea emoțională a creștinului ortodox și pasiunea univocă a literatului tradițional pentru o anumită categorie de texte. Când Albert Camus numește literatura „o religie laică”, sesizează tocmai această dimensiune¹⁴⁹. Pentru literatul canonic, rolul lui Dumnezeu este jucat de valoarea estetică. Există, pe de altă parte, omologii de structură între orientările gnozelor creștine și „filozofia” sefiștilor.

Gnosticii¹⁵⁰ consideră că accesul la esența divină nu este realizabil doar pe calea credinței, ci și printr-o cunoaștere sui-generis, menită să permită accesul la Realitatea Divină, la Deplinătate (*Pleroma*). Debarasarea de ignoranță și obținerea unei stări de luciditate sunt indispensabile în acest demers. Cei „săraci cu duhul”, fără probleme în tentativa de-a deveni niște oameni credincioși în sens ortodox, nu au nevoie decât de-o iluminare providențială, nu și de inițieri laborioase. Gnosticii, în schimb, trebuie să asimileze o complicată rețea de mituri și de interpretări ale acestora. Doar astfel pot spera să atingă starea de grație adusă de gnoză. Intuiția finală, revelația, are și o componentă emoțională, dar nu este posibilă fără niște solide acumulări logice¹⁵¹. Cunoașterea este mai importantă decât credința. Efortul aspirantului spre cunoașterea mântuitoare (*gnosis*) este în mod esențial spiritual și nu afectiv. Deosebiri față de cazul aspiranților la revelația credinței ortodoxe sunt evidente. Este de menționat și „minunarea” gnostică, alternativă spirituală la adorației pentru Hristos, trăită de credinciosul ortodox. Soluția gnostică este legată de admiterea ideii că lumea este în mod fundamental rea, rod al unui eșec creativ.

În cartea sa despre Hans Jonas, unul dintre importanți specialiști în domeniu, Ioan Petru Culianu, se referă la deosebirile viziunii gnostice față de cea a vechilor greci. Lumea greacă este una a omului inserat într-un „cosmos armonic, divinizat”, în cea a gnosticilor, scrie Hans Jonas în *Gnosis und spätantiker Geist*, 1934, 1964, există „o uriașă nesiguranță a existenței, spaima omului față de lume și față de el însuși”¹⁵². Simpla mântuire recomandată de creștinismul ortodox nu mai este posibilă în

asemenea condiții. Calea spre *gnosis* este infinit mai complicată:

„Transformarea constă în faptul că sufletul nu se mai află în opoziție cu materialitatea corpului, ci intră în structura cosmosului tenebros, este demonizat, supus forțelor malefice. Eliberarea stă în negarea de sine însuși ca existență psihică, negare a cosmosului în același timp, care duce la regăsirea scânteii de spirit ascunse, aparținătoare Dumnezeului necunoscut.”¹⁵³

Dumnezeu, omnipotent și perfect în ochii creștinilor canonici, are un alt statut pentru gnostici. Numit Demiurg, el este considerat imperfect și deținător al unei înțelepciuni limitate. Stăpânit de aroganță, acest Dumnezeu *second hand* a creat într-adevăr lumea, dar a făcut-o într-un mod „diletantistic”. Într-o lume rea, rezultat al unui eșec creativ, oamenii nu pot fi decât nefericiți, spun gnosticii. Oamenii dețin însă scânteii din *Pleroma* și pot să le activeze pe calea gnozei, a cunoașterii mântuitoare. La aceasta din urmă se ajunge pe calea intuiției, dar și pe aceea a cunoașterii. Un creștin canonic poate accede la iubirea de Dumnezeu pe calea unei revelații subite. Pentru a ajunge în *Pleroma*, un gnostic are neapărată nevoie de o trudnică inițiere spirituală, străină de iubire, presupunând o anumită performanță intelectuală. Gnosticii manifestă tendința de-a se transforma într-o aristocrație intelectuală și de-a converti biserica într-o școală filozofică. De menționat și preferința lor marcată pentru mister, efect prezumat al unor influențe babiloniene și egiptene. Aceasta ar explica imaginarea unor mituri cosmogonice complicate, precum și a unor entități divine intermediare, angrenate în interacțiuni cețoase. Printre acestea din urmă se numără Demiurgul (principiu creator, generator al materiei încărcate de păcat), *Aeon*-ii (existențe spirituale, emanate de Realitatea Divină) și *archon*-ii (dintăți inferioare, conduse de Demiurg). Un rol important îl joacă Sofia, Înțelepciunea, făptură transcendentală provenită din Realitatea Divină, subiect al unor complicate aventuri. Ea parcurge calea decăderii în lumile inferioare și apoi pe cea a reîntoarcerii în *Pleroma*¹⁵⁴.

În *Arborele gnozei*, o lucrare ulterioară celei menționate mai sus, Ioan Petru Culianu urmărește anumite dezvoltări moderne ale ideilor gnostice. El consideră că gnosticismul este „un fenomen de contracultură”, iar gnosticii

au o viziune „revoluționară” asupra lumii. N-ar fi fost prea bine pentru oameni, dacă gnosticii ar fi câștigat partida cu creștinii ortodocși, fiindcă sistemul lor „pesimist” este aducător de depresie psihică, așa zicând, iar metoda lor de mântuire este mult prea complicată pentru a fi înțeleasă de către majoritatea oamenilor. Totuși, ei merită felicitări pentru îndrăznela lor în gândire, li se cuvine:

„atrăgătorul titlu de campioni ai gândirii libere în istoria Occidentului, ai libertății de a gândi nu printr-una singură, cu prin toate opțiunile posibile ale unei probleme logice.”¹⁵⁵

În spiritul acestor constatări, Culianu urmărește avatarurile moderne ale ideilor gnostice, ajungând la concluzii interesante, cele mai multe dintre acestea aflându-se în capitolul referitor la *Nihilismul modern*, o orientare metafizică sintetizabilă prin spusa lui Nietzsche: „Dumnezeu a murit”. După ce constată o deosebire esențială între renunțarea nihilistă la orice transcendență și „maximizarea” gnostică a transcendenței, Culianu observă asemănarea dintre cele două moduri de gândire în ceea ce privește rezultatele, în sensul că lumea este considerată, în ambele cazuri, a nu avea nimic sfânt. Nihiliștii, la fel ca gnosticii, supun transcendența iudeo-platonică, întrupată de creștinism, unui proces de deconstrucție. Gnosticii o consideră falsă și doresc să pună în locul ei transcendența adevărată, după regulile rezumate mai sus, nihiliștii consideră transcendența un simplu construct mental, menit să ascundă realitatea dură a neantului aflat dincolo de aparențe. Ambelor direcții le este comună atacarea constantă a Scripturilor creștine, ca sursă a credinței într-o transcendență falsă și mincinoasă, respectiv în una inexistentă. Ca urmare, nihiliștii, ca și gnosticii, neagă în mod sistematic conceptul creștin de valoare, prin exegeza biblică inversă. Culianu trece în revistă aceste orientări, manifestate în ultimele trei secole, observând o constantă, anume contestarea sau subminarea creștinismului. Unii consideră nihilismul metafizic o cale de salvare a umanității, invocând avantajele unei eliberări de frânele morale recomandate de creștinism¹⁵⁶. Alții, dimpotrivă, îl leagă de diferite momente nefaste din istorie, considerându-l un germene al distrugerii. Nefaste sunt considerate, de exemplu, ideile lui Karl Marx

referitoare la alienarea omului prin religie și la recomandarea salvatoarelor științe pozitive. „Teologia științei”, un *Ersatz* al teologiei tradiționale, este de asemenea o dezvoltare a orientării nihiliste. Culianu propune observații fascinante, cum ar fi cea despre identitatea „de ordin operațional” între mitul religios și cel științific. Este interesantă și semnalarea pericolelor tehnologiei în contextul adoptării unei filozofii a neantului aflat dincolo de lumea palpabilă.

Există în lucrarea lui Ioan Petru Culianu și referiri exprese la legăturile dintre sefeu și gnosticism. Este menționat romanul lui Philip K. Dick, *The Divine Invasion* (1981), cel al lui L. Ron Hubbard, *Dianetics* (publicat începând cu 1949, în *Astounding Science Fiction*) precum și cel socotit cel mai reprezentativ: *The Flight to Lucifer: A Gnostic Fantasy* (1979), de Harold Bloom. Autorul român nu trece însă dincolo de observarea unor asemănări tematice. Orientarea de tip gnostic/nihilist a sefiștilor, dacă există, nu intră în sfera sa de interes.

Anumite înrudiri între „filozofia” implicită a sefiștilor și cea a gnosticilor/nihiliștilor ies la iveală, dacă operăm câteva translații semantice. Cum am observat, sefiștii români nu au nici-o afinitate pentru religia creștină ortodoxă. În cazul lor, nu este însă vorba despre un ateism brutal, primitiv, de felul celui recomandat până în anii de după 1990 de către animatorii (neo)comuniști. A discuta despre opțiunea lor cvasignostică pare mai îndreptățit. Iată câteva posibile analogii.

O atitudine intelectuală de tip gnostic se regăsește la sefiști în legătură cu preferințele de lectură și cu modurile lor scripturale. Fără să se transforme fățiș în niște renegați ai literaturii de imaginație, ei nu apreciază miza tradițională a acesteia (emoția estetică), preferând vertijul intelectual, „minunarea”. Desigur, nici literații nu resping din principiu așa ceva. Sefiștii, în schimb, acordă prioritate performanței intelectuale, combinatorii, în dauna celei afective, ținând de inefabilul (și demodatul) talent literar tradițional. La urma urmelor, o idee de tip gnostic este și imaginarea unui viitor dezastruos al planetei, când o tehnologie hipertrofiată se va întoarce împotriva creatorilor ei, democrația va rămâne un simplu cuvânt din dicționar, fiind înlocuită cu diferite sisteme totalitare, iar violența și abuzul vor fi elemente ale vieții cotidiene. Defectele cronice ale unei asemenea lumi, unde nimic sfânt nu mai este prezent, sunt identice în spirit celor din lumea gnosticilor. În lumea construită de scrierile literaților, cel puțin până

nu demult, mai există speranță și iubire. Sefeurile exclud din principiu așa ceva. Distopia, specie predilectă cultivată și de sefiștii români, detaliază defectele unei lumi unde supertehnologizarea nu duce la vindecarea răului structural, inoculat „prin construcție”. Lipsa de speranță a sefeului contrastează cu speranța încă aflată printre ingredientele literaturii. Pentru sefiști, perspectiva optimistă ține de utopia creștină. Pentru literați, existența emoției estetice este un mod de-a spune că fericirea nu este totuși interzisă omului.

Asemănări între gândirea gnostică/nihilistă și modul sefiștilor de a înțelege literatura apar și atunci când comparăm cele două tipuri de polemici. (Precizăm din nou că este vorba despre nihilism ca orientare metafizică și nu de retorica sumară a vreunei grupări teroriste...) Cum s-a văzut, gnosticii/nihiliștii pun în locul valorilor creștine un set de valori contrastante. Între reprezentanții celor două orientări există un schimb secular de replici. Natura acestuia a fost parțial evidențiată mai sus. Ne rămâne să aducem câteva precizări referitoare la cele două retorici, observând nuanța lor „juridică”. Gnosticii susțin că metoda lor de mântuire este cea mai bună. Cartea lui Stephan A. Hoeller, menționată mai sus, este o pasionată argumentare în favoarea unei spiritualități alternative, diferită de cea axată pe credința creștină ortodoxă. Într-o tonalitate apologetică, autorul construiește o pledoarie menită să risipească, în fine, niște prejudecăți persistente. Nu altceva fac sefiștii români de ani buni, încercând să le deschidă ochii celor înșelați de aparențele nonliterare ale sefeurilor. Căutarea unor exemple ilustre de adepți, fie și accidental manifestați ca atare, este un adevărat tic intelectual. Hoeller îi inventariază cu religiozitate pe cei favorabili gnosticismului, explicit sau implicit, amintind într-un chip aproape comic de procedarea sefiștilor, atunci când menționează orice referire favorabilă la textele preferate de ei. Din aceeași retorică *pro domo* face parte și străduința de a argumenta ideea că gnosticismul nu este o erezie a creștinismului ortodox, ci o religie de sine stătătoare, independentă și, mai mult decât atât, un mod de viață potrivit pentru oamenii de azi. Adoptând o asemenea retorică¹⁵⁷, adepții ideilor gnostice se delimitează de recomandările creștinismului ortodox. Sefiștii recurg la argumentări analoage, atunci când, în felul cunoscut, arată că țin de literatură și în același timp sunt independenți față de domeniul acesteia.

Antignosticii, în schimb, seamănă foarte bine cu literații intransigenți și „nemiloși” față de sefiști, atunci când se referă cu mare severitate la rătăcirile gnosticilor¹⁵⁸. Reprezentanții bisericii-mamă și literații canonici practică, în egală măsură, o retorică antieretică.

Cele de mai sus includ unele sugestii referitoare la psihologia omului înclinat spre trăirea gnozei, precum și la profilul său existențial. Cum s-a văzut, respectivele caracteristici se regăsesc într-o măsură și la sefistul canonic. În sprijinul unei asemenea omologii există și alte câteva argumente. Astfel, revelația gnostică, rezultat al unui efort intelectual, dar având și o componentă emoțională, secundară, are o corespondență în „revelația” sefistă. Apologetul Hoeller sugerează ceva în acest gen. Citându-l pe Hans Jonas, el vorbește despre un „organ” special, indispensabil pentru atingerea gnozei:

„Pentru a înțelege gnosticismul, scrie Hans Jonas, cineva trebuie să aibă ceva asemănător unei urechi muzicale. Într-adevăr, acest gen de sensibilitate interioară este mult mai importantă decât orice definiție.”¹⁵⁹

Este adăugată și constatarea că „pentru a înțelege un text gnostic, trebuie să fii gnostic”¹⁶⁰. Suntem lăsați să înțelegem că este vorba mai degrabă de predestinare decât de cunoștințe dobândite la rece. Referindu-se la acest aspect inefabil, Ioan Petru Culianu părăsește pentru un moment rigoarea academică, adoptând retorica unui critic literar impresionist:

„Experiența gnozei – inclusiv, și poate mai ales a gnozei intelectuale – nu poate fi înțeleasă cu nici un chip dacă nu se exercită la maximum facultatea poetică ce zace în fiecare dintre noi [...] Desigur, pentru gnostici, tehnicile lor de meditație, visele lor, extazele lor, erau cu totul altceva decât poezia. Și totuși, dacă vrem să-i înțelegem, nu avem alt instrument mai adecvat decât cel al poeziei și al imaginației poetice.”¹⁶¹

Se pare că pentru a înțelege preferința pasionată a sefiștilor pentru un anumit gen de texte este necesar un efort similar de empatie poetică. Pe de altă parte, preferința gnosticilor pentru o mitologie anumită pare a avea un corespondent în alegerea irevocabilă a sefiștilor. Rămâne de discutat în ce

măsură gnosticismul virtual al sefiștilor este exprimat în antipatia lor vădită față de valorile creștine ortodoxe și întru cât se manifestă în repulsia/indiferența lor față de ideea tradițională de literatură și implicit față de miturile identitare ale acesteia.

În fine, este de discutat modul de-a vedea lucrurile al gnosticilor și al sefiștilor în contextul unor mentalități dominante în lumea de azi. Discuția despre sefiști ar fi de-a dreptul futilă, dacă aceștia ar reprezenta o minoritate nesemnificativă, un grup de „ciudați” oarecare. Lucrurile nu stau însă așa, acești „nepoți” ai gnosticilor și ai manieriştilor sunt reprezentativi pentru o mentalitate bogat reprezentată în lumea actuală. O confirmare a acestei constatări se află în studiul¹⁶² unui sociolog preocupat de metaculturile epocii contemporane.

Edward A. Tiryakian combate teoriile conținute în *The End of History* (1989) de Francis Fukuyama și în *The Clash of Civilizations?* (1993) de Samuel P. Huntington. În opinia sa, concluzia lui Francis Fukuyama referitoare la încheierea istoriei o dată cu stingerea marelui conflict ideologic dintre comunism și liberalism nu rezistă, în actualitate existând un alt conflict ideologic major, cel dintre democrație și extremism/fundamentalism. Acest conflict este suficient de întins pentru a-l înlocui pe cel încetat o dată cu prăbușirea imperiului sovietic. Ipoteza lui Samuel P. Huntington, consideră Tiryakian, este de asemenea discutabilă. Occidentul, pe de o parte, civilizația islamică, pe de alta, nu sunt suficient de omogene ideologic pentru a alimenta un conflict ireductibil. În condițiile actuale, fiecare dintre aceste două civilizații este suficient de permisivă pentru a îngloba elemente ale celeilalte. Încercând să propună o altă viziune asupra lumii de azi, Edward A. Tiryakian are în vedere trei metaculturi (nivele culturale profunde, ansambluri de credințe și simboluri, „sisteme de exploatare / operating systems” ale civilizației), situate în afara clasificărilor tradiționale. În opinia sa, metacultura creștină este bazată pe sacrificiu, abnegație, altruism și chiar martiraj. Cu alte cuvinte, pe valori sentimentale. Metacultura gnostică oferă „imaginea inversată a metaculturii creștine”. Creștinii urmăresc eliberarea omului prin intermediul sentimentelor; gnosticii țintesc, în schimb, „instituționalizarea intelectualismului”. Metacultura chthoniană, a treia, este „axată pe viața terestră colectivă”, indiferent de precaritatea acesteia. Această varietate de filozofie

„ecologistă”, cu mize sensibil mai mici decât spectaculoasele spiritualizări prin sentiment sau prin intelect, este considerată mulțumitoare de mulți oameni ai lumii de azi, dispuși să se bucure de plăcerile simțurilor. Cele trei metaculturi, în opinia lui Edward A. Tiryakian, se întrepătrund, livrându-și reciproc elemente, păstrându-și totuși individualitățile.

Ne interesează dacă familia de spirite unde sefiștii dețin un rol minor, dar real, are afinități cu una dintre cele trei tendințe. Pare evidentă apartenența ei la metacultura gnostică. Sefiștii produc texte „reci”, speculative, unde există o celebrare implicită a intelectului. În textele lor lipsește iubirea, personajele au alte mize existențiale. Emoția este înlocuită cu vertijul intelectual, iar intelectualizarea pare a fi un scop suprem. Ingeniozitatea recunoscută a sefiștilor înlocuiește elanul creativ al autorilor tradiționali. Estetica manieristă, deosebit de utilă atunci când se încearcă delimitarea sefeului, presupune o asemenea configurație. Arta combinatorie a autorilor de sefeuri nu țintește obținerea emoției estetice. Poate că teoria lui Cornel Robu despre sublimul ca miză reală a sefeului poate fi argumentată, cu condiția ca trăirea sublimului să nu presupună emoție. Lumea de oameni supraprotezați a sefeului este una a intelectului dezvoltat până la limitele posibilului, o lume unde sentimentele au un rol secundar sau chiar nul.

Sefistul și sectantul religios

Pentru a aproxima mentalitatea sefistului, este util să observăm raporturile polemice dintre biserica creștină și diverse alternative doctrinare, produse de schisme, reforme și, mai ales, secte. Există o omologie între respectivele delimitări și controversele, fie și latente, dintre literați și sefiști.

Atitudinea bisericii-mamă față de grupurile credincioșilor disidenți este diferențiată. Cea tradițională, intransigentă, include alternativele religioase în categoria ereziilor. Cea modernă tinde spre toleranță ecumenică. Raporturile dintre gnosticism și creștinismul ortodox seamănă cu acelea dintre biserica-mamă și alternativele dogmatice derivate din

aceasta. Analizarea deosebirilor dintre gnosticism și creștinism ortodox nu lămurește totuși pe deplin acest tip de relație, o discuție despre raporturile dintre biserica-mamă și disidenții de diferite categorii (analoage celor dintre literați și sefiști) fiind necesară. Gnosticii deviază într-un fel complicat de la dogma creștină ortodoxă, iar performanța lor intelectuală nu este la îndemâna oricui se decide să devină ateu. Lucrurile se petrec întrucâtva asemănător și în lumea literară. Antiliterati redutabili sub raport dialectic, comparabili cu adepții avizați ai ideilor gnostice, de felul lui Cornel Robu, nu există prea mulți în tabăra sefiștilor. Adrian Marino explică în mod indirect această situație, arătând că profunzimea conștiinței antiliterare nu este fecventă, cel mai adesea fiind vorba despre mimarea unei atitudini intelectuale „interesante”¹⁶³. Același lucru se poate spune și în cazul declarării unor convingeri gnostice. Prin urmare, atribuirea unei spiritualități de tip gnostic tuturor sefiștilor este mult prea optimistă. În cazul majorității sefiștilor, mai promițătoare este analizarea modelului de relație dintre biserica-mamă și o formă de disidență religioasă, reprezentată de o sectă neoprotestantă sau de una extracreștină, precum scientologia. Cu alte cuvinte, cei mai mulți sefiști seamănă mai degrabă cu membrii obișnuiți ai unei secte și mai puțin cu sofisticații adepți ai filozofiei gnostice. Înregimentarea lor în comunitatea sefistă nu are resorturi la fel de complicate precum cele ale speculațiilor gnostice. Pentru ei, respingerea literaturii *mainstream* nu are implicații existențiale profunde, fiind doar o gesticulație intelectuală mimată, oportună pentru menținerea unui statut onorabil în cadrul comunității sefiste.

Cum știm, literații canonici îi privesc condescendent pe sefiști, socotindu-i membrii unei secte străine de adevărul estetic, cu o preferință bizară pentru subliteratură. Sefiștii critică această atitudine, punând-o pe seama ignoranței și relei voințe. Nu suntem o sectă înstrăinată de cultul frumosului, repetă ei. Sefeul este o pură și simplă literatură de imaginație; pentru a realiza acest adevăr, trebuie însă să-i citești capodoperele. Retorica dezvinovățirii este corectă doar în ceea ce privește a doua parte a acuzației. Într-adevăr, sefeul bun este literatură bună. În privința apartenenței la o sectă însă „avocații” n-au dreptate. În mod obiectiv, mentalitatea ce-i solidarizează pe sefiști, precum și organizarea socială a acestora sunt asemănătoare celor descrise de sectologie.

Când are un număr suficient de aderenți, o erezie se transformă în sectă, adică într-o grupare religioasă despărțită de biserica-mată, cu un sistem dogmatic și moral aparte, cu o organizare și un cult proprii. Esența disputei între o sectă și biserica de origine este situarea diferită față de dogmele fundamentale. În mod analog, sefiștii consideră că textele lor preferate sunt, în același timp, literatură autentică și hiperliteratură. Din motivele înfățișate de noi, ei nu insistă asupra diferenței specifice, preferând mai degrabă să o subînțeleagă. Cu alte cuvinte, nu argumentează prea apăsător diferențele sefeului față de literatura *mainstream*. Le-ar fi și dificil să o facă, întrucât există niște limite obiective în materie de valorizare. Oricine este familiarizat cu ambele domenii, al literaturii și al sefeului, știe că este dificil să promovezi un sefeu, lăudându-i în mod special calitățile extraliterare. O poetică a sublimului sefistic, așa cum o promovează în mod temerar Cornel Robu, este deocamdată un deziderat. Practic, critica sefistică apelează tot la valorile susținute de critica și istoria literară. Neosefiștii, în schimb, după cum vom vedea, reușesc să se dispenseze aproape total de legăturile cu tradiția literară. Ei sunt în măsură să promoveze un (cvasi)sefeu, găsindu-i calități fără legături vizibile cu literatura. Așa stând lucrurile, ipoteza că sefeuul deține un metalimbaj (literar și transliterar) este mai mult trăită și mai puțin argumentată. Respectivul sentiment are darul de-a asigura stabilitatea comunității sefiste.

Nu știm prea multe despre mentalitatea unor participanți la ritualurile și formele de viață oferite de diferitele grupuri neoprotestante și extracreștine contemporane. Aceasta și fiindcă înmulțirea rapidă a acestora s-a produs relativ recent, iar analizele neutre par a fi mai puține decât cele partizane¹⁶⁴. Abundă, în schimb, pledoariile pro sau contra, în mod vădit asemănătoare celor analizate de noi, în legătură cu afirmarea sau negarea unei apartenențe a sefeului la literatura „mare”¹⁶⁵. Textele din aceste categorii sunt extrem de numeroase, cele accesibile online fiind de ordinul sutelor de mii. Desigur, anvergura celor două categorii de polemici este mult diferită, comunitatea „eretică” a sefiștilor români fiind numeric neînsemnată în comparație cu grupurile neoprotestante și extracreștine importante¹⁶⁶. Același lucru se poate spune și despre raportul dintre Uniunea Scriitorilor (girant moral și mai ales material al unei mentalități dominate de credința în valorile estetice, a literaților) și Biserica Ortodoxă Română

(oponentă, pe plan românesc, a diferitelor grupări neoprotestante și extracreștine). Omologia fiind însă evidentă, suntem îndreptățiți să căutăm coincidențe tipologice.

Balansul între intransigență și toleranță, apare și în alte dispute, nonreligioase. În alte domenii, cum ar fi cel al drepturilor rezervate minorităților sexuale, de pildă, adoptarea unei atitudini de tip *political correctness* se dovedește a fi relativ lesnicioasă. În ceea ce privește opțiunile religioase, lucrurile sunt mult mai delicate, numeroasele texte polemice fiind dovada faptului că, dincolo de dezbaterile dogmatice, este vorba despre pierderea sau câștigarea unor prozeliți. Bisericele de ieri și de azi au scopuri înalt spirituale, dar urmăresc și interese foarte pământești, legate de realizarea unor venituri bănești. Pierderea unor enoriași aduce tristețe metafizică, dar semnifică și micșorarea propriei puteri financiare. Evident, în cazul disputei „microscopice” urmărite de noi, factorul financiar este nesfârșit mai puțin important. Regulile jocului sunt totuși aproximativ aceleași, cel puțin înainte de 1990. În perioada respectivă, sefiștii români obțin drepturi de autor pentru scrierile lor, beneficiază de un anume succes cvasiliterar. Condiția de fan oferă de asemenea anumite avantaje, cum am arătat. Oficialitatea comunistă încurajează comunitatea sefistă. Drept urmare, opțiunea pentru „religia” sefistă nu este doar efectul unei vocații spirituale, ci și o promisiune de succes, fie acesta și mai mult simbolic.

Cum vom vedea, atunci când vor discuta despre neoliterații și neosefiștii români, miza financiară avută în vedere de semnatarii unor texte de ficțiune devine din ce în ce mai mică după 1990. Ne întrebăm dacă mai există vreun autor român capabil să trăiască din scris¹⁶⁷, dacă nu îi punem la socoteală pe cei, puțini la număr, încă protejați de umbrela financiară oferită de Uniunea Scriitorilor.

În privința diferitelor grupuri religioase neoprotestante și extracreștine recente, sunt disponibile mai ales relatări partizane referitoare la dogme și ritualuri, precum și la procedurile de egalizare psihologică aplicate membrilor. Vom apela, prin urmare, mai ales la câteva disociații de idei referitoare la diferențele dintre etica protestantă și cea catolică, admitând faptul că spiritul protestant este un fel de arhetip generator al tuturor sectelor manifestate în spațiul creștin. Cunoscând atitudinea existențială și

etica protestanților, ne este mai ușor să înțelegem felul „eretic” al sefiștilor de a concepe literatura și, eventual, lumea.

Maestrul în domeniu este Max Weber. După un secol, observațiile sale clasice din *Etica protestantă și spiritul capitalismului* (1905) își păstrează valabilitatea. Diferitele grupări religioase neoprotestante au evoluat, dar poziționarea esențială a acestora față de dogmele tradiționale ale creștinismului nu s-a schimbat. Reținem, mai întâi, câteva observații ale lui Max Weber referitoare la forțele centripete menite să împiedice dezagregarea diferitelor secte și să le stabilizeze identitatea. Un prim element de coagulare este renunțarea treptată la elementele de natură emoțională din creștinismul original, la „componentele magic-sacramentale”. Ca urmare, rolul de cvasimagician al preotului este considerat perimat, iar protestantismul promovează un alt personaj, pastorul¹⁶⁸. Acesta se axează pe persuadarea rațională a enoriașilor săi, prin predici. Ardoarea ortodoxă a convertirii lasă locul unei adeziuni mult mai reci, preponderent cerebrale. Observăm numaidecât înrudirea cu raportul urmărit de noi. Literatul canonic face parte din categoria psihologică a celor „convertiți” prin mijloace preponderent emoționale, ținând de „religia” frumosului inefabil. Sefistul canonic, în schimb, preferă argumentele raționale, emoția literaților în fața frumosului îi este străină. Are și el, după cum s-a văzut, ardoarea lui, ca să spunem așa, dar aceasta nu mai este legată de o „divinitate” aflată în exteriorul său, ci mai degrabă de sentimentul că propria inteligență a atins, în stil gnostic, un nivel al incandescenței. Un alt element de coagulare este atenția acordată dogmelor. Acestea au rolul de a diferenția respectivul grup social și de a-i întări identitatea. Vorbind despre necesitatea imperioasă a diferențierii, Max Weber se referă la eforturile preoților de a întreține o rețea conceptuală adecvată:

„...factorul cel mai important care împinge atât de puternic în prim plan simbolurile și teoriile diferențierii rămâne totuși lupta preoților împotriva indiferentismului atât de urât, adică pericolul ca zelul adeptilor să paralizeze, iar mai apoi accentuarea importanței apartenenței la propria denominație și îngreunarea trecerii la o alta.”¹⁶⁹

Este ușor de observat omologia cu situația din comunitatea sefiștilor. Teoreticienii acestora se străduiesc în mod tradițional să producă teorii ale diferențierii, având a înfrunta, cum am arătat, dificultatea de-a dovedi că sunt o literatură de un fel special, folosind o argumentație de tip literar. De notat și observațiile lui Max Weber referitoare la antielitismul protestanților. Aceștia manifestă:

...o adversitate certă față de orice stil aristocratic de viață, parțial [...] ca urmare a interdicției de preamărire a oricărei ființe pământești, parțial datorită unor principii apolitice sau de-a dreptul antipolitice.”¹⁷⁰

Pentru oricine cunoaște comunitatea sefiștă românească, anumite omologii par evidente. Astfel, sefiștii manifestă, în mod tradițional, un anume antiintellectualism selectiv, ca să spunem așa, în legătură cu literații lipsiți de orice preferință pentru cultura tehnico-științifică. Cultul esteticului, profesat de aceștia din urmă, li se pare desuet, precum o ținută vestimentară aristocratică retro, într-un secol al comodității. Cât privește apolitismul, pare neîndoielnică lipsa de vocație a sefiștilor pentru politică sau, în orice caz, pentru o politică *à rebours* față de cea oficială. Cazuri de atitudine obsecvivoasă a unor sefiști români față de autoritățile comuniste au fost numeroase, aspect explicabil, în condițiile cunoscute. Poate și datorită îndelungii lor cariere de stipendiați, sefiștii români nu s-au gândit să facă frondă politică, spre deosebire de literați. Ar exista o „excepție”. După evenimentele din decembrie 1989, Alexandru Mironov, schimbând macazul cu o remarcabilă promptitudine, s-a metamorfozat din luptător pentru ideile CC al UTC în îndârjit revoluționar anticomunist. Desigur, prestațiile sale „ultraiste” n-au putut să-i convingă decât pe cei din cale afară de naivi. De altfel, devenind un fan necondiționat al lui Ion Iliescu și un beneficiar al regimului politic patronat de acesta, „revoluționarul” a arătat repede ce culoare politică are.

Dacă ne gândim și la evoluțiile politice ale unor sefiști occidentali, observăm că ar putea fi vorba despre o mentalitate generalizată. Sefiștii scriu distopii, prezintă regimuri totalitare feroce, dar nu se transformă în disidenți politici activi, precum anumiți literați. Ei se mulțumesc cu faima de oameni foarte inteligenți și cu succesul financiar.

Sugestiile lui Max Weber sunt confirmate de evoluția ulterioară a sectelor neoprotestante, mai ales a celor din Statele Unite, patria incontestabilă a sefeului. Opțiunea religioasă este treptat înlocuită prin atitudini laice, dar nu lipsite de spirit religios. Non-denominaționismul este efectul unei victorii a spiritului religios asupra teologiei. O afirmație a fostului președinte american Dwight D. Eisenhower, citată de Daniel J. Boorstin, este revelatoare pentru mentalitatea bazată pe credința în valori ce nu au legătură cu revelația divină:

„Sunt omul cel mai profund religios pe care-l cunosc. Aceasta nu înseamnă că ader la vreo sectă. O democrație nu poate exista fără o bază religioasă. Cred în democrație”.¹⁷¹

Ceva asemănător observă C. G. Jung, cu referire la atitudinea de devotament cvasireligios, lipsit de vreo legătură cu vreo instanță religioasă supremă:

„În limba engleză se spune adesea despre cineva, care arată un interes entuziast în vreo strădanie a sa, 'that he is almost religiously devoted to his cause' [...]; WILLIAM JAMES remarcă, de exemplu, că un om de știință adesea nu are credință, 'dar temperamentul său e religios'.”¹⁷²

Această mentalitate se regăsește la sefiști. Ei se află dincolo sau alături de motivațiile cititorului tradițional de literatură, literatul. Acesta din urmă trăiește ceva asemănător credinței religioase, în sensul că îl asociază pe Dumnezeu frumosului. De altfel, literatul canonic român este de regulă o persoană credincioasă, în sensul creștin ortodox al noțiunii. În schimb, pe lângă preferința pentru texte de o anumită factură, sefiștii trăiește o credință cvasireligioasă. El crede necondiționat, cu patimă, în destinul sefeului, precum și în valoarea specifică, nonliterară a acestuia. Aspect interesant și explicabil, printre sefiștii români canonici se întâlnesc suficient de mulți atei. Există deci o dublă omologie, de natură să justifice subcapitolul de față.

Sefistul și cultura alien

În România, câțiva sefiști bine plasați în ierarhia comunității se interesează în mod sistematic de OZN-uri și de fenomenele colaterale ale acestora, fac parte din organismele naționale și internaționale ale domeniului, publică lucrări de specialitate. Un cunoscut ozenist român este Ion Hobana, președinte al ASFAN (Association for the Study of Unidentified Aerospace Phenomena – Romania), autor al unor cărți despre fenomene ținând de ipotetice vizite ale unor extraterestri pe Pământ, scrise în registrul maximei seriozități științifice. Cu vocația sa pentru cercetarea minuțioasă a unor cărți și documente, Ion Hobana dă la iveală lucrări solide. Sub pana sa, ozenistica devine o îndeletnicire dintre cele mai onorabile, menită să confirme vocația cuiva pentru cercetarea de tip științific, prin excelență riguroasă, deși în realitate face parte din jurnalistica preocupată de enigme. Marca respectivelor cărți este draparea jurnalisticii în straie științifice. Competența ozenistică este un domeniu destul de cețos, constând mai ales în cunoașterea limbii engleze și în răbdarea benedictină de a citi multele cărți apărute în domeniu.

Cunoscut este și Mandics György, absolvent al Facultății de Matematică-Mecanică, autor de sefeuri publicate în limba maghiară, al unui eseu despre Ion Barbu și al unor lucrări de ozenistică. Din ultima categorie face parte *Enciclopedia ființelor extraterestre* (vol. I, 1996, vol. II, 1997), o lucrare cândva încadrabilă în categoria culegerilor folclorice, astăzi mai dificil de clasificat. Mandics György colecționează un mare număr de declarații ale unor martori oculari și le sistematizează într-o clasificare bazată pe mai multe criterii, un echivalent al cercetărilor de tematologie din domeniul sefeului. Simțul umorului salvează întrucâtva lucrarea de la căderea în ridicol, ar putea spune un critic literar. Conștient de faptul că oferă și comentează declarații nevalidate științific, autorul se delimitează de afirmațiile „martorilor oculari” prin adoptarea intermitentă a unei tonalități comice, păstrându-și totuși intact un orgoliu de „savant”. Un capitol interesant din lucrarea lui Mandics György este cel intitulat „HOMO COSMICUS de gradul trei sau UNICUL Atotputernic și Nemuritor”. Acest produs final al evoluției cosmice ar fi rezultatul unei infinite acumulări de

informație¹⁷³. Autorul precizează că UNIC-ul nu are nici-o asemănare cu ființele supreme ale teologiei, este dominat doar de o infinită sete de noi informații și nu are nici-o legătură cu morala. Chiar și în chip de monstru al curiozității exclusive, UNIC-ul apare tot ca un fel de zeu suprem, rectificat în spirit informatic.

În fapt, enciclopedia lui Mandics György este un sefeu realizat într-o formă dezarticulată, originală, prin ocolirea formelor tradiționale de aglutinare epică ale genului. Textul conține, în plus, germenii unei credințe cvasireligioase de felul celei scientologice. Mandics György ar putea deveni un guru, ascultat cu evlavie de discipolii săi. Teoria sa posedă toate virtualitățile necesare pentru așa ceva.

Un al treilea sefist român lansat într-o semnificativă activitate vicariantă de ozenistică este George Ceaușu, absolvent al Facultății de Matematică (Informatică) și al Facultății de Filozofie. Ion Hobana alege jurnalistică riguroasă, dacă există așa ceva, iar Mandics György apelează la acumularea funambulescă de date și speculații cvasireligioase. George Ceaușu, în schimb, recurge la discursul cvasiștiințific, academic. Un text din această categorie a apărut în *Dicționar SF*, o lucrare reprezentativă pentru mentalitatea sefistului canonic român. Confirmând faptul că interesul pentru ozeneuri și vizitatori veniți din alte sisteme solare este consubstanțial celui pentru sefeuri, Mihai-Dan Pavelescu, coordonatorul dicționarului, a inclus un articol cuprinzător despre această temă, semnat de George Ceaușu. Este un text impecabil sub raportul rigorii și profesionalismului lexicografic. În stil academic, cu multă seriozitate, sunt inventariate opiniile din domeniu. Cineva ar putea să-i obiecteze autorului faptul că discursul său despre ozeneuri și vizitatori din alte galaxii este în mod esențial sofistic, din moment ce datele de plecare sunt nedovedite științific. George Ceaușu nu pare deranjat de un asemenea posibil reproș și, la urma urmelor, de ce ar fi? Din moment ce ozenistica este asimilată, în mod tacit, cu sefeul, de ce ar mai avea scrupule științifice? Dacă admitem din capul locului că participăm la un joc intelectual mai special („joc epistemologic”, îl numește George Ceaușu), nimeni nu mai are nimic de obiectat. Oricum, față de teoria și critica sefeului, unde lipsa unui criteriu original de valorizare duce la rezultatele contradictorii analizate de noi, discuția despre ozeneuri și vizitatori străini are marele avantaj al autonomiei. Specialistul în ozenistică

(sau, mai pretențios spus, în ozeneologie) nu are a se justifica în fața literaților și nici în fața unor specialiști în aeronautică, zboruri spațiale, psihologie, sociologie etc. Enigmologia, o disciplină cultivată cu mult aplomb de jurnaliști, inclusiv de cei cu lustru academic, nu are a se justifica decât în fața ei înșeși. Cum manevrează date și teorii atât de diverse, libertatea ei de a-i delecta pe amatorii de mistere este aproape deplină. Practicanții ei, inclusiv autorii români menționați de noi, realizează un fel special de sefeuri, format din texte lipsite de personaje și conflicte de tip literar.

Revenind la interesanta abordare aleasă de George Ceaușu, observăm că articolul său de dicționar pornește de la premisa că alienii și navele lor, aflate într-o permanentă încercare eșuată de a contacta lumea noastră, sunt reale.

„Există indicii serioase (nu toate accesibile publicului larg) că a fost înfăptuită trecerea de la ozenistică la ozeneologie – adică la studiul științific al OZN. Acest veac a fixat, fără îndoială, și ozeneologia în peisajul științific curent. Pe de altă parte, se poate proba cu argumente de tip sociologic și politologic că statul nord-american: i) face cercetări pe carcasse de OZN-uri; ii) a pus la dispoziție astfel de carcasse de OZN-uri, încă de pe la mijlocul anilor '50, unor mari companii...”¹⁷⁴

Probabil că mai corect ar fi fost să ni se vorbească despre ceva asemănător unei religii nonteologice, de felul scientologiei. Aceasta fiindcă argumentele în favoarea existenței unei științe a ozeneologiei sunt foarte „subțiri”, vădit sofistice. „Indiciile serioase” rămân impalpabile, de domeniul serialelor de televiziune tip „*The X-Files*”, iar „carcassele” sunt în continuare invizibile. Cât privește argumentele sociologice și politologice, lucrurile stau în același fel.

Criticile noastre la adresa specialiștilor în ozeneuri sunt în mod vădit „înrudite” cu retorica adoptată de literați, atunci când se referă la pretenția sefiștilor de-a fi socotiți egali scriitorilor. Iată de ce le socotim o posibilitate de abordare, printre altele. Ce-i drept, dorința ozeneologilor de-a fi considerați specialiștii unei științe pozitive, bazată pe fapte materiale, pare nejustificată la o privire logică. Sociologic privind însă lucrurile,

legitimitatea discursului lor este numai decît restabilă. Din moment ce membrii unui grup social, fie acesta și total divergent față de comunitatea științifică, acceptă respectivul tip de discurs, înseamnă că totul este OK. Oricum, ca și în domeniul sefeului, acumularea unor interpretări duce în cele din urmă la dobîndirea unei anumite legitimități, iar respectivii interpreți ai fenomenului devin niște specialiști.

Mai potrivită ni se pare o abordare ținînd de studiul credințelor (cvasi)religioase. Unii cercetători ai mentalităților contemporane adoptă o asemenea poziție, socotind că a perora despre ființe venite din alte galaxii ca și cum ar exista dovezi materiale și nu doar un număr oarecare de mărturii în acest sens este mai puțin îndreptățit decît a examina convingerea cvasireligioasă a unui grup social că ozeneurile și extraterestrii există în realitate. Adoptînd această orientare, ajungem să discutăm despre „cultura străinului” și diseminarea ei în lumea de azi.

Implicarea amatorilor de sefeuri în așa-numita *alien culture*¹⁷⁵, o ramură a culturii de tip New Age, este explicabilă și ține de o mentalitate distinctă. Curiozitatea intelectuală a sefiștilor și performanțele lor în materie de inteligență combinatorie par compatibile cu preferința pentru enigme, dar și pentru un fel special de fervoare de tip religios. Pentru adeptul unei religii tradiționale, propozițiile fundamentale ale unui grup de tip *alien culture* pot părea blasfematorii și ridicole. O privire obiectivă ne arată însă că și tezele dogmatice ale creștinismului, de pildă, pot fi percepute la fel, în absența unei implicări afective. Oricum, semnificativă în contextul de față este hibridarea științei cu religia, operată de adepții celor pasionați de extraterestri. Ceva asemănător există și în mentalitatea sefiștilor, sub forma unei fervori născute din pasiunea pentru știință și tehnologie. Este evident că un autor de sefeuri poate transforma cu ușurință relatările despre întâlniri de gradul III și abducții în texte de ficțiune. Cultura *alien* se dovedește a fi un rezervor de idei, pentru sefiști, dar și un adversar neașteptat. Pentru un amator de enigme, aprofundarea „faptelor” ținînd de *alien culture* poate părea varianta adultă a preferinței adolescentine pentru sefeuri.

Un alt aspect, amintit doar în treacăt mai sus, ține de competența specialistului în ozeneuri. După un număr de cărți citite și de comentarii proprii publicate, amatorul de ozeneuri devine un specialist. Chiar unul internațional, de felul lui Ion Hobana. Comunitatea științifică nu-l

omologhează ca atare; o fac, în schimb, cei din comunitatea ozeniștilor. Lucrurile amintesc raportul dintre literați și sefiști. Calitatea de scriitori autentici a sefiștilor este contestată de literați, fiind pe deplin recunoscută, în schimb, de către ceilalți sefiști.

Între fervoarea de tip religios a celor încrezători în mântuirea adusă de ozeneuri și pasiunea sefiștilor pentru un anumit tip de texte există o asemănare evidentă. Ambele grupuri sociale sunt fascinate de tehnologie. Literatul canonic, în schimb, are o cu totul altă poziție față de minunile tehnologiei, privindu-le cu indiferență sau chiar în mod condescendent.

Sefistul român înainte de 1990

Am urmărit înrudirile tipologice dintre sefiștii canonici și membrii altor grupuri sociale. Ne rămâne să ordonăm și să îmbogățim observațiile din această categorie, încercând să schițăm o comparație tipologică mai sistematică între sefistul român din perioada comunistă și „oponentul” acestuia, literatul român din aceeași etapă istorică.

În general, literații sunt niște cititori pe cont propriu, ca să spunem așa. Ei nu simt în mod special nevoia de-a se întâlni cu omologii lor și nici cu autorii textelor lor preferate. Nu resping anumite forme de socializare specifice, cum ar fi cenaclurile sau întâlnirile autorilor cu cititorii, dar acestea rămân niște fenomene mai degrabă accidentale. În mod esențial, literatul canonic este un cititor solitar. La fel, autorul de literatură. Lucrurile se schimbă radical în cazul sefiștilor. Cum am văzut, aceștia simt nevoia să-și creeze forme de organizare potrivite pentru niște persoane înclinate spre înregimentare. Astfel s-ar explica structurile stabile ale comunității sefiste. Spre deosebire de literați, sefiștii au nevoie de o apartenență, în mod repetat confirmată, la un grup social de tip semiprofesional bine structurat. În România, o asemenea tendință este favorizată de atitudinea constant încurajatoare a oficialităților comuniste, dar și de o înclinație naturală. Sefiștilor le place literatura, dar iubesc atmosfera din comunitatea lor. La literați, lucrurile par a sta tocmai invers.

Lecturi psihotrope

Explicația celor de mai sus ar fi faptul că lectura sefeurilor are anumite calități psihotrope, induce un fel special de dependență. Brian M. Stableford sesizează ceva în acest gen, atunci când discută despre așteptările de lectură ale sefiștilor, precum și despre funcția de întreținere

(*maintenance*) a sefeului:

„In fact, the science fiction reading habit seems usually to serve the maintenance function, seeking to *preserve* a special attitude to the world and all it contains. Science fiction is an anomalous *genre* largely because what is required to maintain its basic perspective is not simply the repetition *ad infinitum* of a series of individual exemplars, but a constant supply of exemplars which perpetually and gradually change their form so as always to appear new while never becoming truly strange.”¹⁷⁶

Executând un remarcabil *salto mortale* cazuistic, ar putea spune un critic literar, Stableford reușește să pună între paranteze valoarea estetică a textelor menite să asigure *the maintenance*. Sociologul vede altfel lucrurile, considerând că valoarea estetică nu intră în discuție, atunci când este avut în vedere efectul „psihotrop” al unor texte menite să creeze și să întrețină o mentalitate distinctă. Celelalte două funcții ale sefeului, stabilite de Stableford, au consecințe asemănătoare, influențându-i pe cititori altfel decât literatura. Prin funcția sa indicativă, implicit formativă (*directive*), sefeul îndreaptă atenția cititorului spre știință și tehnologie, cultivându-i și o anumită flexibilitate intelectuală, folositoare în lumea de azi. Prin funcția sa tonică (*restorative*), sefeul îi întreține cititorului o anumită stare confortabilă, criticată de unii sub numele de „escapism”, lăudată de alții cu argumente din domeniul tehnicilor de recuperare psihică. Cu o anumită ingenuitate intelectuală, dovedită de faptul că pune sefeurile pe picior de egalitate cu diferitele forme de deconectare oferite de industria divertismentului, bagatelizându-și în acest fel preferința, Stableford evidențiază astfel această dimensiune:

„The function of restorative communiqués is to engage the mind of the recipient in such a way as to 'release' him or allow him to 'rest' from his confrontation and negotiation with the real world.”¹⁷⁷

Influențat pe aceste trei căi, sefistul capătă o viziune distinctă asupra lumii, poluată totuși de unele sefeuri înclinate spre practicarea „exercițiilor de metafizică fantasmagorică”, având drept rezultat stimularea unui

sentiment de insecuritate existențială. Ar fi de preferat, spune Stableford, ca acestea să fie înlocuite de expresii ale încrederii în eficiența unor acțiuni umane obișnuite, străine de transcendență. Cu alte cuvinte, tot diversele varietăți de ateism sunt de preferat, ar putea spune un critic literar cârcotaș.

Stableford nu se referă în mod sistematic la efectele lecturilor sefiste, dar nu este dificil să-i prelungim constatările, încercând să înțelegem preferința pentru sefeuri și modul cum apartenența la comunitatea sefistă determină un fel distinct de-a fi. Cum ne interesează sefistul român, vom prelua doar sugestiile compatibile cu situația specifică de la noi, lăsând la o parte evidentele deosebiri. Aproximările noastre anterioare ne vor fi de folos în încercarea de a stabili o tipologie a sefistului român de dinainte de 1990.

Sefistul, omul manierist și jurnalistul

Vom reține, mai întâi, afinitățile sefistului cu omul și autorul manierist, căutător chinuit al formulei combinatorii celei mai potrivite, aceasta atunci când nu este dominat de convingerea ieftină că realizarea unor sefeuri este o chestiune de rutină, în genul performanțelor jurnalistice. Aspect relativ curios, se pare însă că nici adoptarea modului intelectual expeditiv al jurnalistului nu asigură un confort psihic prea mare. Dacă îl credem pe Pierre Bourdieu, există o nemulțumire de fond indusă de practicarea jurnalismului. Ne îngăduim să repetăm un citat:

„Jurnalismul este una dintre profesiunile cu cel mai mare număr de oameni frământați, nesatisfăcuți, revoltați sau, dimpotrivă, cinic resemnați, una dintre profesiunile în care a devenit un obicei (în special de partea celor dominați, firește) exprimarea mâniei, a dezgustului ori a descurajării provocate de realitatea unei munci care continuă să fie trăită și revendicată ca fiind ‘cu totul altfel’.”¹⁷⁸

Observațiile empirice confirmă asemenea afirmații; la fel, argumentul statistic. Jurnaliștii sunt niște „frământați”, iar speranța lor de viață este printre cele mai mici. Disconfortul existențial al jurnaliștilor se aseamănă cu acela al manieriștilor într-un singur punct: nemulțumirea cronică față de propria profesie. Autorul manierist suferă fiindcă simte că a apucat-o pe o cale dificilă și „contra naturii”, jurnalistul are periodic revelația neplăcută că în profesia sa este inerentă o cronică superficialitate, iar calitățile sale de *fast-thinker*, de „specialist în gândirea perisabilă” (Pierre Bourdieu) nu sunt chiar atât de grozave cum i se păreau cândva. Sefistul trăiește câte ceva din ambele tipuri de frustrare. Literatul canonic, pe de altă parte, pare scutit de asemenea suferințe existențiale. Beneficiind de un psihic excelent, datorită sentimentului că textele sale sunt rodul unei inspirații „naturale”, „organice”, el este străin de tribulațiile sefistului, s-ar zice. Un stimulent psihic important pare a fi, în cazul lui, religiozitatea. Chiar dacă nu este un credincios în sensul tradițional, literatul canonic cultivă religia frumosului, cu bune rezultate antidepresive. Fiind vorba totuși despre tipuri umane „purificate”, asemenea constatări trebuie privite cu circumspecție. Sefistul canonic și literatul canonic pot fi cu greu întâlniți pe stradă, rămânând mai degrabă niște abstracțiuni justificate.

Nu știm ce trăiri are avangardistul literar și autorul unor texte ținând de literatura populară, implicit comercială. Putem doar presupune că primul are un suflet de rebel, la fel ca și adeptul antiliteraturii. Al doilea, în schimb, pare a fi în mod esențial un artizan placid. Respingerea religiozității sau tratarea ei într-un mod ironic, preferința pentru texte unde motivele și modalitățile se repetă într-un mod relativ confortabil, din punctul de vedere al performanței intelectuale, evitarea valorilor expresive ținând de emotivitate – iată alte preferințe ale sefistului român de dinainte de 1990.

Comunitatea sefiștilor

Din altă categorie face parte înclinația spre asociere, asemănătoare celei practicate de sectele neoprotestante. Sefistul român o are din plin, sub

acest raport fiind asemănător cu sefiștii din spațiul anglo-saxon, descriși într-un mod nesistematic de Stableford. Întrucâtva originală ar fi, în schimb, relația contradictorie a sefiștilor români cu ideea de literatură. Cum s-a văzut, teoreticieni aparținând mai multor generații se străduiesc să argumenteze teza că sefeul este și simultan nu este literatură. Pledoariile lor se referă la sefultură și nu la textele revendicate de literatură. Această situație contradictorie pare a decurge dintr-o psihologie specială, asemănătoare celei a omului manierist.

Condiționări psihice distincte par a decurge și din condiția de „sectant” privilegiat. Înainte de 1990, sefiștii joacă rolul unor înregimentați originali, chiar al unor colaboraționiști, ar putea spune vreun rigorist¹⁷⁹. Oficialitățile comuniste îi încurajează și le oferă o structură socială comodă. Comunitatea sefistă românească nu este însă doar rodul politicii culturale comuniste, dar și cel al unor predispoziții spre asociere. Încurajată de oficialități, în spiritul unei strategii ideologice și educaționale anumite, comunitatea respectivă ajunge să capete o anumită independență, cu o mitologie proprie și un climat afectiv atrăgător. Literații români, poate cu excepția celor net favorizați de Uniunea Scriitorilor, n-au ajuns niciodată la așa ceva. Acest tip de situație este descris de Francis Fukuyama. Acesta se referă la avantajele unei comunități, la realizarea individuală subiectivă oferită de aceasta:

„Viața privată în cadrul unei comunități este mult mai satisfăcătoare decât simpla cetățenie într-o democrație modernă. Recunoașterea de către stat este în mod necesar impersonală; dimpotrivă, viața comunitară implică un tip mult mai individual de recunoaștere din partea unor oameni care au aceleași valori, religie, etnie etc.”¹⁸⁰

Se pare că regula este valabilă și în ceea ce privește comunismul. Cu sprijinul CC UTC, sefiștii români duc decenii la rând o viață agreabilă, cu întâlniri periodice și posibilități de publicare. Sentimentul lor de împlinire este cert, coabitând eventual cu îndoieli de tipul celor expuse mai sus. Coeziunea unei astfel de comunități și implicit prosperitatea psihică a membrilor respectivi sunt mai mari decât cele realizate de asociațiile având scopuri lucrative, ne spune Fukuyama. Împărtășirea unei limbi comune „a

binelui și răului” are un remarcabil efect centripet. În cazul sefiștilor, această „limbă” nu se întemeiază pe dogme religioase și nici pe convingeri politice, fiind vorba despre preferințe de lectură, dar și de delimitări față de literați, inclusiv în virtutea unui antintellectualism de fond, agreat în mod tacit de kulturnicii comuniști. Sefistul canonic român de dinainte de 1990 are un dinte împotriva intelectualilor de formație umanistă, asociabili inclusiv cu condescendenții „indivizi” de la Uniunea Scriitorilor (desigur, cu excepția lui Ion Hobana). La *Jurnalul S.F.* (1992-1996), această atitudine antiintellectualistă avea să se precizeze sub forma antielitismului. Confundarea parțială a literatului cu intelectualul este un element unificator, dintre cele menite să asigure coerența și perenitatea comunității sefiste. Desigur, sefistul se consideră el însuși un intelectual, dar unul de un fel deosebit, având alte mize spirituale. Printre acestea nu figurează opoziția politică, după cum am arătat. Intelectualul, în sensul lansat de Zola prin celebrul său protest, nu există printre sefiștii români, nici unul dintre aceștia nu se afirmă ca opozant politic, înainte de 1990. Există în schimb manifestări de fidelitate față de autoritățile comuniste, implicate dar și explicite, din categoria celor menționate de noi în trecere¹⁸¹.

De ce n-au apărut un Paul Goma și nici un Andrei Saharov printre sefiștii români?

Intelectualul se legitimează declarând în mod public anumite opțiuni politice și nu numai prin meritele sale profesionale. Iată o caracterizare a lui, cu referire la secolul XX:

„Intelectualul, care se distinge ca scriitor, artist sau om de știință, prin remarcele sale critice la adresa vremurilor, se legitimase mai puțin prin aura științei, cât prin ascuțimea propriei sale inteligențe. El și-a definit rolul mai degrabă în viața publică decât în strictul univers al profesiei sale. [...] Ca purtător de cuvânt al unor mari tabere politice și ideologice, el a formulat conceptele în care societatea s-a putut regăsi și explica.”¹⁸²

Observăm că intelectualul nu este considerat neapărat un opozant al unui regim nedemocratic oarecare, ceea ce poate să-i contrarieze pe adepții accepției curente a conceptului, din România ultimilor ani. În perioada comunistă au existat persoane cu merite profesionale, aliniate politicii de

stat. Au fost sau n-au fost respectivii niște intelectuali, în sensul de mai sus? Răspunsul este negativ, dacă ținem cont de părerea lui Pierre Bourdieu:

„Intelectualul se constituie pe sine în câmpul politic în numele *autonomiei* și al valorilor specifice ale unui câmp de producție culturală ajuns la un înalt grad de independență față de diferitele puteri (și nu, asemenea omului politic cu un solid capital cultural, pe baza unei autorități propriu-zis politice, dobândite cu prețul unei renunțări la cariera și la valorile intelectuale). Prin aceasta, el se opune scriitorului din secolul al XVII-lea, subvenționat de stat, creditat, cantonat strict în divertisment și ținut, în felul acesta, la distanță de problemele fierbinți și teologiei...”¹⁸³

Stipendiați de statul comunist și „păstoriți” de partid prin activiști vioi, de felul lui Alexandru Mironov, sefiștii români nu sunt independenți material și nici nu par a fi bântuiți de mari tribulații morale. Felul lor expeditiv de-a scrie și filozofia lor de jurnaliști dezghețați îi feresc de complicațiile psihologice ale artistului tradițional. Literații, cu modul lor oarecum dramatic de a-și concepe profesia, cu înclinația lor cvasireligioasă de-a venera valorile estetice, sunt mai predispuși pentru asumarea unor roluri civice.

Diferența de complicație intelectuală ar fi o altă explicație. Cu totul justificată cultural, alegerea sefeului în locul literaturii lasă, în România cel puțin, impresia unei performanțe intelectuale iremediabil minore, cel puțin în ochii literaților. De aici, apariția dintre sefiști a unor personalități culturale de rang secundar. Înainte de 1990, un sefist nu ajunge niciodată să fie omologat drept un intelectual de primă mărime. Desigur, este neproductiv să ne pronunțăm în această privință. Nu deținem un criteriu mulțumitor pentru a compara staturile intelectuale și morale ale literaților și sefiștilor. Oricum, a alege calitatea de membru al comunității sefiste românești, înainte de 1990, pare a fi semnul unei dorințe de a obține în mod relativ comod un anumit succes de tip literar.

Respectiva calitate pare a fi confortabilă și din alte motive. Anumite performanțe intelectuale specifice sefiștilor, nerelevante în comunitatea literaților, au darul de-a oferi un sentiment de împlinire. Printre acestea se numără cunoașterea limbii engleze (sau cochetarea cu această limbă), dar și

competența amintită de noi într-un paragraf anterior. Spre deosebire de literatul canonic, sefistul este un „erudit” al domeniului său, în sensul că are capacitatea de-a valida sau de-a respinge rapid un text. Sefistul canonic poate oricând să se pronunțe asupra acestuia, decretându-i (non)apartenența la sefeu sau la literatura *mainstream*. Acest sentiment de certitudine, străin literaților, are darul de-a întreține o anumită prosperitate psihică. Se pare că împărtășirea lui întreține prietenia dintre sefiști, de altă natură decât cea dintre literați. În lumea literară, lucrurile sunt mult mai complicate, iar concurența și invidia profesionale, practic necunoscute în comunitatea sefistă, sunt reale.

Sentimentul frustrant că trăiesc un surogat de viață literară nu pare a-i vizita pe sefiști români. Explicația este faptul că între cele două comunități există diferențe esențiale. Miza principală a comunității sefiste este „producerea” unor cititori cu o mentalitate distinctă și de abia în al doilea rând a unor texte memorabile, în sens literar. În comunitatea literară, lucrurile se petrec exact invers, contând în primul rând valoarea textelor. În aceste condiții, sefiștii nu se simt frustrați de faptul că multe dintre manifestările lor sunt niște caricaturi ale echivalentelor lor din lumea literară. Ei le privesc cu seninătatea unor amatori, feriți de tribulațiile perfecționiste ale profesioniștilor.

Discutând despre confortul psihic oferit de comunitatea sefiștilor români înainte de 1990, trebuie să amintim și efectul de enclavă. Comunitatea sefistă se dezvoltă în mijlocul celei literare sau, eventual, într-o margine a ei. Cum s-a văzut, membrii ei preiau multe dintre procedurile identitare ale literaților. Scriu proze scurte și romane, își publică volumele în edituri, fac critică literară, de preferință în periodice proprii, își acordă reciproc premii. La prima vedere, pare a fi vorba despre o viață literară paralelă, alternativă, într-un tot validă. La o privire mai atentă, lucrurile nu stau tocmai așa. În viața literară există niște mecanisme de autoreglare, întemeiate pe credința în valoarea estetică. Cu greu poate obține cineva o recunoaștere reală în câmpul literar, dacă textele sale sunt lipsite de valoare. Este adevărat, anumiți autori specializați în texte oportune politic, cum ar fi poeziile patriotice, obțin un anumit succes, dar toți literații, inclusiv editorii respectivilor, știu că este vorba despre un joc conjunctural. Înainte de 1990 există două culturi, ca să spunem așa. Ele sunt simbolizate de cele două reviste literare principale, „România literară” și „Luceafărul”. Nu este

momentul să intrăm în amănunte, mulțumindu-ne să observăm că în ciuda orientărilor politice divergente, la nici una dintre cele două reviste nu se face în mod sistematic abstracție de valoarea literară. Există desigur interese de grup, iar realitatea estetică a unor scrieri este fardată într-o direcție sau în alta. Cu toate acestea, regula principală a comunității literare, respectul pentru valoarea estetică, nu este ocolită¹⁸⁴.

În enclava lor culturală, sefiștii nu cunosc asemenea tribulații. Textele lor sunt prețuite în mod automat de comilitonii din comunitate, fiind respinse numai atunci când sunt frapant ratate sub raport stilistic și chiar gramatical. Consfătuirile se succed fără greș, iar premiile conferite cu aceste prilejuri vin să consolideze cariere de prozatori și critici necunoscuți în afara comunității sefiste. Efectul de enclavă se manifestă și în privința comentariilor scrise de sefiști despre „coreligionarii” lor. Prozelitismul fundamental al comunității apare și persistă sub forma unei apologetici cunoscute în lumea literară doar în cazul unor grupări de tipul celei de la „Luceafărul”, unde se practică o retorică exagerată, implicând inventarea unor valori literare, corectată totuși în sensul descris de noi. În același spirit, critica și istoria literară practicate de sefiști sunt de un fel special, în mod fundamental tematologice. Altfel spus, faptul că un text recurge la motive și modalități consacrate este considerat o valoare în sine, iar comentarii din interiorul comunității sefiste se consideră îndreptățiți să fardeze, mai delicat sau mai apăsător, realitățile estetice. Un efect destul de ciudat al acestei situații este faptul că, de regulă, una și aceeași persoană nu abordează atât sefeul cât și literatura. Excepțiile, puține la număr, aparțin unor personalități cu statut special, ca să spunem așa. Astfel, Ov. S. Crohmălniceanu este autorul unor teoretizări referitoare la sefeu, dar ca istoric literar n-a dat o atenție specială acestui gen de texte. Florin Manolescu, autorul cunoscutei „biblii” a sefiștilor români, a scris o bună lucrare de tematologie, dar atunci când a făcut istorie literară nu s-a ocupat de sefeu. S-a observat aceeași atitudine și în cazul unor istorici literari cu o poziționare binevoitoare față de sefeu, ca gen. Concluzia este că sunt necesare două abordări intelectuale distincte, dificil, dacă nu imposibil de adoptat de către unul și același comentator. Efectul de enclavă, amintit mai sus, mărește această dificultate. Cum s-a văzut, sefeul are istoricii săi specializați. Aceștia militează pentru primirea sefeului cu drepturi egale în istoria literaturii, dar o fac din afara

mentalității specifice literaților. Câteva referiri ale lui Pierre Bourdieu la criticii profesioniști de jazz și de film sunt interesante, în acest context:

„Astfel, ansamblul determinațiilor înscrise în poziția lor este ceea ce îi face pe criticii profesioniști ai jazzului sau ai filmului [...], destinați să nu atingă niciodată decât mici grupuri de producători și de amatori, să mimeze tonul doct și sentențios și cultul erudiției al criticii universitare sau să caute o cauțiune teoretică, politică sau estetică în obscuritatea unui limbaj împrumutat. Spre deosebire de o practică legitimă, o practică pe cale de legitimare pune continuu celor ce i se dedică problema propriei lor legitimități.”¹⁸⁵

În linii mari, lucrurile se petrec la fel și în ceea ce-i privește pe criticii sefeului românesc, aflați pe o aparent nesfârșită „cale de legitimare”. Se pare că pentru ei, cel puțin de la un nivel de complicație intelectuală în sus, confortul psihologic oferit de comunitatea sefistă nu mai este atât de deplin, câtă vreme sunt nevoiți să adopte o tonalitate hibridă în scrierile lor. Aducătoare de disconfort pare a fi și așa-numita „allodoxie culturală”, amintită în alt context de Bourdieu. Criticii sefeului par a fi obligați să practice falsă recunoaștere, să ia un lucru drept altul, până într-acolo încât să se convingă până și pe ei înșiși că nu se înșală. Decenii de-a rândul, ei prezintă sefeuri drept literatură autentică și nu drept valori din altă serie culturală, cum ar fi fost cazul s-o facă dacă ar fi niște rigoriști ai adevărului estetic. Poate că unii dintre ei resimt suferințe metafizice, din această pricină.

Deplinul confort oferit de comunitatea sefistă poate fi obținut numai dacă orice legătură cu ideea tradițională de literatură estetic valoroasă este tăiată, în mod îndreptățit. Este ceea ce realizeaza neosefiștii, mai ales după 2000.

Condiția fanului

Am prezentat mai sus o serie de factori capabili să asigure coeziunea și longevitatea comunității sefiste. Este cazul să le adăugăm și existența unei structuri psihice distincte, de negăsit printre literați. Fanul este un pasionat, dar în alt fel decât amatorul fervent de literatură. Înrudirea lui cu pătimașii spectatori sportivi sau cu admiratorii vedetelor de muzică pop-rock-disco este evidentă. Preferința pentru divertisment pare a produce acest fel de oameni împătimiți și extroverți. Mircea Opriță se referă în cuvinte bine găsite la această situație, atunci când vorbește despre „savoarea intimă, în stare să producă extazul pasionaților”¹⁸⁶. Sefiștii nu sunt zgomotoși și isteroizi, precum spectatorii de fotbal, dar admirația lor este exprimată mult mai extrovertit decât aceea a literaților. Psihologic vorbind, preferința pentru produsele oferite de industria divertismentului pare a fi îndeaproape înrudită cu aceea pentru sefeuri.

Se pare că o atitudine interioară asemănătoare o are și autorul de sefeuri, el însuși om cu suflet de fan, de amator. Spre deosebire de literați, adesea introverți și aparent complexați, apăsăți de interminabilele lor tribulații de atelier, dar și de așa-numita invidie de breaslă, sefiștii au aparența unor oameni dezinvolti și sincer prietenoși, fără mari probleme legate de producerea textelor din categoria lor preferată. Ei lasă impresia că au o avantajoasă psihologie de amatori. Drept urmare, nu reușesc sau nu doresc să obțină consacrări analoage celor ale literaților, își privesc genul preferat ca obiect al unui *hobby*. Mediul cultural pare a simți acest mod existențial și îi tratează ca atare. Înainte de 1990, nu există nici măcar un singur sefist român omologat ca autor de succes de alte instanțe decât cele din interiorul comunității sefiste. Sefiștii înșiși favorizează această situație, ezitând sau nefiind în stare să se profesionalizeze pe deplin. Cei mai mulți dintre ei sunt persoane cu preocupări profesionale fără nici-o legătură cu literatura. Câțiva norocoși, de felul lui Ion Hobana sau Vladimir Colin, fac într-adevăr excepție, fiind deținătorii unor poziții oferite de Uniunea Scriitorilor.

Caracterul de *hobby* al cultivării sefeului apare și din ale indicii. În mod tradițional, autorul de literatură populară este foarte prolific. Nu este cazul sefiștilor români din perioada anterioară anului 1990. Poate și din pricina conștiinței lor profesionale contradictorii, dominate de paradoxul autonomiei, ei nu se decid pentru o producție abundentă. Cum s-a văzut, ei

rămân undeva la mijloc, între postura de literat omologat de elita de la Uniunea Scriitorilor și cea de autor cu succes de librărie.

Nu este vorba despre vreo superioritate de o parte sau de cealaltă. Literatul nu este „mai bun” decât fanul-scriitor de sefeuri. Și nici invers. Pur și simplu, sunt diferiți. Cum vom vedea, pe măsură ce timpul trece, diferențele dintre cele două maniere de-a vedea lucrurile tind să se estompeze. Artizanii cuvântului scris fac tot mai des schimb de trucuri profesionale cu specialiștii din industria divertismentului. Între mentalitățile lor se produce o osmoză, de neocolit.

Forme de legitimare

Legitimarea instituțională a sefiștilor români se datorează, în primul rând, oficialităților comuniste, dar și unor disponibilități individuale. Oricum, cadrul organizatoric determină producția de texte și fortificarea unui anumit grup social, cu ierarhia sa specifică. În cazul literaților, lucrurile par a se petrece invers. Anumiți oameni devin scriitori recunoscuți ca atare și de-abia apoi se organizează și obțin anumite avantaje din partea oficialităților.

Legitimarea specifică, prin texte și comentarii ale acestora se petrece în felul schițat de noi. Dacă practicienii, ca să spunem așa, scriu texte mai mult sau mai puțin valide, din punctul de vedere al literaților, teoreticienii și comentatorii au o misiune mult mai dificilă. Doar unii dintre ei sunt legitimați de către comunitatea literară, iar aceștia, cum s-a văzut, nu se preocupă în mod sistematic de sefeuri. Cei dedicați sefeului, în schimb, sunt obligați să înfrunte pe parcursul întregii lor cariere dezavantajele unui statut ambiguu. Câtă vreme susțin paradoxul autonomiei, ei nu ajung niciodată la o deplină legitimare. Cum vom vedea însă, această deplină împlinire va veni atunci când sefiștii nu vor mai dori absolut deloc să fie considerați niște literați de un fel mai special, ci o categorie culturală de sine stătătoare.

Cât privește legitimarea psihologică față de ei înșiși, aceasta pare cea mai dificilă dintre toate. Este adevărat, sefiștii de serie mare nu sunt bântuiți

de nici-o neliniște. Putem în schimb presupune că un număr de sefiști, incluzându-l pe subsemnatul, reușesc cu greu să se convingă de faptul că preferința lor este absolut legitimă.

II Neosefiști, neoliterati

Noul context politic

În materie de cadru instituțional, anul 1990 nu aduce schimbări nete în comunitatea sefiștilor și nici în cea a literaților. Cel puțin în primii ani de după căderea comunismului, rigorile economiei de piață nu sunt resimțite prea dur de respectivii autori. Regulile aduse de noile vremuri se impun lent. Vechile structuri continuă să existe în mod inerțial. Tranziția înceată din viața politică și socială românească are ecouri și în cele două comunități. Sefiștii români își caută în continuare identitatea, iar literații, cu o Uniune a Scriitorilor practic neschimbată, par rămași în tiparele lor organizatorice tradiționale, consolidate în lungii ani ai comunismului. Cât privește transformarea celor două mentalități, evoluția este relativ contradictorie. Înainte de 1990 există manifestări ale mentalității neosefiste, iar după această dată numeroși sefiști români continuă să privească lucrurile ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat. Într-un fel analog evoluează literații. Așa stând lucrurile, terminologia propusă de noi are justificări preponderent metodologice. Doar în ultimii ani se poate discuta despre schimbări nete față de perioada de dinainte de 1990. Până și acum însă unele structuri, cum ar fi cele promovate de sefiștii timișoreni sau de Uniunea Scriitorilor, persistă în formule organizatorice tradiționale. În ceea ce-i privește pe sefiști, nu este nimic de obiectat în această privință. Comunitatea sefistă internațională nu poate inova prea mult, fără riscul de a-și pierde identitatea. Privind astfel lucrurile, neosefiștii și neoliteratii sunt mai degrabă niște categorii fictive, cu rolul de-a clarifica punctele de vedere. Cei denumiți de noi neosefiști par, după cum se va vedea, mai degrabă niște nonsefiști, întrucât nu mai au aproape nimic în comun cu sefiștii români tradiționali, consolidați ca grup social distinct în timpul comunismului. Neoliteratii, la

rândul lor, se delimitează treptat de literatul român tradițional al celei de a doua jumătăți a secolului trecut, stipendiat de statul comunist și, cum vom vedea, de cel actual. Cândva, nu peste mulți ani, persoanele implicate în producția literară nu vor mai avea nimic comun cu literatul român din timpul dictaturii comuniste.

Cum lucrarea noastră nu apelează exclusiv la criteriul diacronic, o serie de referiri la sefiștii români de după 1990 au fost deja inserate în capitolele precedente. În contextul de față, le vom reaminti în mod sumar, adăugându-le alte câteva.

Vechi și noi structuri

După decembrie 1989, periodicele sefiste urmează un timp o traiectorie inerțială. În 1990 reappare *CPSF*, sub titlul *Anticipația*, adăugat la vechea siglă. Revista este editată de *Știință și tehnică*, transformată în *Știință & Tehnică SA*, societate cu capital de stat, funcționând sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei. Noile vremuri impun anumite schimbări în strategia editorilor; printre acestea, adoptarea unei atitudini mai flexibile în raport cu ideile ateiste și promovarea unui dirijism neocomunist în straie umaniste. Vechea viziune asupra sefeului ca factor (cumva neliterar) de educație a tineretului nu dispare, ideea că în formele lui superioare sefeul se transformă în literatură pur și simplu prinde foarte greu. Anumite articole „de direcție” semnate de Alexandru Mironov le amintesc sefiștilor că au anumite îndatoriri față de partidul neocomunist aflat la putere. Cătălin Ionescu este foarte drastic în această privință:

„Se poate demonstra că, din motive obscure, Alexandru Mironov a promovat, după 1990, o politică sistematică de subminare a SF-ului, dusă prin mai multe mijloace, inoculând ideea ca SF-ul a fost și va rămâne un subgen periferic, cu un public limitat la un cerc de ingineri sau tehnicieni atei și obtuzi.”¹⁸⁷

Cu toate acestea, din punctul de vedere al literaților, revista are și merite, atmosfera fiind incomparabil mai permisivă în sens literar decât înainte de 1989.

Reapare și *Almanah Anticipația*, în 1991 și apoi între 1993-1998, de această dată editat de *Știință & Tehnică SA*¹⁸⁸ în colaborare cu mai multe instituții culturale. Perioada de apariție coincide cu aflarea la putere a PDSR. În vechiul stil, sefiștilor li se oferă astfel un spațiu tipografic destul de important, inclusiv pentru contribuții de critică și istorie literară. Nu se poate spune că se fac simțite restricții majore în privința temelor și manierelor stilistice, din partea editorilor. Dacă există vreo încorsetare a autorilor, aceasta ține mai degrabă, în mod aparent paradoxal, de îngăduința consubstanțială înțelegerii sefeului, ca activitate nu tocmai literară, având, la drept vorbind, alte scopuri decât reușitele estetice.

În ceea ce privește fanzinele, situația se schimbă lent. Amatorismul tipic sefeului românesc din perioada comunistă se atenuează. Mircea Opriță, în cartea citată, urmărește cu atenție această trudnică transformare de mentalitate, tradusă în reviste situate mai aproape de exigențele unor publicații scrise de profesioniști.

Cu totul străin de instituționalizarea comunistă este *Jurnalul S.F. Săptămânal de cultură SF HORROR ȘI FANTASY*, o publicație intrată în mitologia sefiștilor români. Meritul principal al *Jurnalului* este despărțirea vehementă și ostentativă, nu lipsită de o anumită grație tinerească, de stereotipurile mentale inoculate decenii de-a rândul de responsabilitii culturali comuniști.

Se înființează, la București, în 1991, *Federația Națională pentru Science-Fiction, Știință Prospectivă și Impact cu Viitorul (FNTSF)*, cu obiective propagandistice de tip neocomunist, precum și *Asociația Română pentru SF (ARSFan)*, în 1992, la Timișoara. Aceasta din urmă este mai apropiată de structura organismelor similare din occident și dorește să inaugureze o nouă etapă, calitativ nouă, în istoria comunității sefiste românești. Apar și alte asociații ale sefiștilor, în diferite orașe ale țării, cu tradiție în domeniu. Ele tind spre transformarea în niște organizații profesionale, fără a depăși totuși antielitismul centripet al comunității. O grupare elitistă a profesioniștilor ar fi un nonsens în comunitatea sefistă, par a raționa respectivii organizatori¹⁸⁹. Cu toate acestea, există și cel puțin o

excepție, chiar dacă este vorba doar despre un proiect. *Asociația pentru Literatura și Artele Imaginației – România (ALAIR)*, își propune să grupeze numai profesioniști ai domeniului. Semnatarii unei „scrisori de intenție” din 2003 consideră că „a devenit imperios necesară întemeierea unei structuri de tip sindical, care să apere și să promoveze interesele creatorilor (scriitori, traducători, redactori, etc.)” și menționează asociații occidentale asemănătoare¹⁹⁰. Dintre toate formele de organizare încercate de sefiști, cea mai rezistentă pare a fi, în 2007, *ARSFan*. Cu mai multe publicații tipărite, capabilă să organizeze periodic întâlniri tradiționale ale sefiștilor, având un mecena devotat, în persoana omului de afaceri Cornel Secu, vechi animator al comunității, organizația timișoreană pare să fi devenit garantul moral al sefiștilor români și promite o sincronizare a acestora la comunitatea sefistă mondială. Întrebarea este dacă o sincronizare funcțională este în principiu posibilă, câtă vreme sefiștii români continuă să nu scrie în limba engleză. Oricum, „privatizarea” comunității sefiste promite, teoretic cel puțin, mai mult decât instituționalizarea patronată de „organele” comuniste. În aceste condiții noi, vechile roluri se schimbă, la fel ca și instanțele de succes ale comunității. Putem presupune că multe manifestări artificiale întreținute înainte de 1990 vor dispărea. De asemenea, văzând lucrurile în mod optimist, putem spera că sefiștii români vor înceta în fine să fie niște stipendiați, cu capital privat de această dată, devenind niște autori de succes.

O asemenea metamorfoză nu se întrevide deocamdată. Spre deosebire de omologii lor occidentali, sefiștii români par a se fi instalat solid în postura de amatori. Ei scriu de plăcere sau pentru remunerații nesemnificative, întreținându-se din practicarea altor profesii, cea mai înrudită cu munca literară dintre acestea fiind jurnalistică. Practic, nu avem autori profesioniști de sefeuri¹⁹¹.

În ceea ce-i privește pe literați, lucrurile stau întrucâtva similar, probă că între cele două comunități există asemănări structurale. După 1990, Uniunea Scriitorilor traversează o perioadă dificilă, dar își păstrează o bună parte din patrimoniul dobândit în timpul comunismului. După relativ puțină vreme, își redobândește și statutul unei instituții subvenționate de stat. O lege din 1994 instituie un impozit mai special. Literații urmează să primească 2% din prețul de vânzare al cărților lor. Timbrul literar se percepe

pentru cărțile beletristice (lucrări de proză, critică literară, versuri, piese de teatru, literatură pentru copii, memorialistică, eseuri și altele de aceeași natură), operele clasice sau traduceri cu drepturi de autor expirate, editate sau nu în România. Aceleași drepturi le are și Asociația Scriitorilor Profesioniști din România (ASPRO), înființată în 1991, ca alternativă la Uniunea Scriitorilor. (În primii ani de după 1990, sefiștii români ar fi putut să formeze ceva asemănător. Anvergura comunității și aspirațiile liderilor s-au dovedit însă prea mici pentru așa ceva.) În perioada când președintele US era Eugen Uricaru, ASPRO renunță însă la drepturile realizate din timbrul literar. Acest gest orgolios semnifică, printre altele, ideea că subvenționarea de către stat nu este compatibilă cu statutul unor scriitori deciși să nege toate obiceiurile instituite de comuniști în breasla lor.

Legea referitoare la timbrul literar s-a dovedit avantajoasă doar în teorie, pentru literați. Ani în șir, banii respectivi n-au ajuns în vistieria Uniunii Scriitorilor. Doar în perioada din urmă, grație unor noi legiferări și activității lui Varujan Vosganian, vicepreședinte al US și politician important, literații vor dobândi probabil mai mult în materie de timbru literar.

Cele de mai sus pun în evidență diferențe semnificative. Comunitatea sefiștă, cu încercările ei de a copia, în mic, structurile deja legitimate de literați, rămâne un grup social format din amatori, având profesii menite să-i apere de paupertatea trăită de unii literați ajunși la senectute. Aceștia din urmă, pariind pe structurile aparent imuabile ale breslei din timpul comunismului, s-au văzut, după schimbările politice, fără mijloace de trai decent. Sefiștii, în schimb, cu mentalitatea lor de amatori entuziaști, n-au ajuns și probabil n-ar putea să ajungă vreodată în asemenea situații.

Relativizare

Sefiștii beneficiază nu numai de deplina libertate scripturală adusă de vremurile noi, dar și de posibilitatea de-a se exprima pe spații virtuale nelimitate. Înainte vreme, sefiștii puteau publica, dar numai cu anumite

eforturi. O dată cu înmulțirea PC-urilor, oricine poate deveni autor publicat, cu condiția să accepte ideea că textele sale nu vor avea un suport tradițional. Ideea de succes se modifică mult față de perioada când cineva trebuia să-și vadă numele tipărit pe hârtie, pentru a se considera un autor realizat. În aceste condiții, ideea de autoritate sau rudimentul unei asemenea idei, așa cum era admis înainte de 1990, se dizolvă. Anumite personalități, aparent consacrate în interiorul comunității, sunt lăsate la o parte sau amintite în treacăt, alți lideri de opinie luptă pentru o supremație cu un conținut neclar. Democrația absolută a discuțiilor pe Internet interzice practic orice autoritate, fiecare sefist decide personal asupra valorii propriilor texte. Grupurile sefistice de discuții pe Internet nu sunt preocupate de valoarea literară, ci de coeziunea grupului. Fluxul liber al textelor de ficțiune și al opiniilor devine tot mai abundent. Ideea impunerii unor persoane capabile să îndeplinească funcții analoage celor ale criticilor literari devine desuetă, chiar ridicolă. Îndepărtarea sefeului de literatura tradițională este subliniată cu vigoare de această situație. Din când în când, ce-i drept, pe Internet pot fi citite intervenții scrise oarecum în tonalitatea vechii critici literare de direcție. Unele dintre acestea, aparținând unor absolvenți de studii superioare umaniste, sunt plauzibile ca stil și ideatică. Intervin cu opinii teoretice și persoane fără studii umaniste. Uneori, acestea au contribuții incoerente, chiar grotești. Evident, există și opinii pertinente, un exemplu fiind analizele lui Cătălin Ionescu, de formație inginer. În nici unul dintre aceste două cazuri, nu se înregistrează însă consecințe semnificative. Lipsite de ecouri, respectivele texte pot fi considerate niște exerciții retorice, de tip electoral, în cele din urmă. Semnatarii lor ar putea fi suspectați că doresc să se impună ca lideri, fie și fantomatici, în comunitatea sefistă. Nimic reprobabil într-o asemenea încercare, desigur.

Oricum ar fi, pare evident că Internetul răspunde vocației sefiste pentru scrisul expeditiv, opusă preferinței literaților pentru elaborarea artizanală minuțioasă. În acest sens, blogging-ul pare anume creat pentru sefiști.

O anumită relativizare a „centrelor de putere” se înregistrează și în comunitatea literaților. Și aici, uriașa „supapă” a Internetului schimbă raporturile de forțe. În această privință, lucrurile par mai asemănătoare cu situația din trecut decât în ceea ce îi privește pe sefiști. Uniunea Scriitorilor și-a păstrat multe dintre publicațiile sale, ASPRO include o serie de scriitori

relativ tineri, dispuși să-și susțină crezul estetic în alte publicații decât cele ale Uniunii Scriitorilor. În totul, mentalitatea literaților, așa cum am descris-o în capitolele anterioare, pare deocamdată intactă. Fără a nega importanța posibilității de-a publica texte efemere în variantă virtuală, literații rămân, cel puțin teoretic, partizanii perenității garantate de valoarea estetică. Admițând că textele apărute pe Internet au dreptul lor la existență, literații sunt condescendenți față de ele, iar uneori le critică, ba chiar le consideră o formă de terorism, precum Andrei Pleșu, în 2006. Iată ce scrie acesta despre blogging:

„În genere, tot ce pune la dispoziție dialogul cotidian cu propriul PC deschide spre o experiență a dependenței fără precedent. Devii, pe nesimțite, o pagină de web, ești preluat într-o rețea care te absoarbe, te invadează și sfîrșește prin a te locui. Sîntem confrunțați, astfel, cu o formă de terorism blînd, discret și, tocmai de aceea, primejdios. Se intră, fără violență, în spațiul tău intim, se lucrează, în filigran, la declanșarea unei convivialități fără limite, anonimă și superficială. Toți se adresează, virtualmente, tuturor, cu rezultatul, neașteptat, că nimeni nu mai comunică cu nimeni.”¹⁹²

Respectivul articol al lui Andrei Pleșu declanșează numeroase reacții în spațiul virtual, imposibil de parcurs în întregime. Producători necunoscuți de bloguri, menționați pe Internet alături de autori celebri, îl ceartă pe cunoscutul eseist în tonalități ce ajung până la injurie. Câtă vreme este exprimată în termeni urbani, iritarea acestora este îndreptățită. Este vorba despre două domenii doar aparent înrudite. Andrei Pleșu și autorii necunoscuți de bloguri scriu, este drept, în aceeași limbă. Diferența de complexitate naște însă o prăpastie între cele două categorii de texte. Cultural vorbind, cele două categorii de autori au în egală măsură dreptul la existență. Un istoric al mentalităților, neinteresat în mod special de valoarea estetică și de performanța conceptuală, le poate considera pe toate niște documente utilizabile, nici mai mult, nici mai puțin. Așa stînd lucrurile, respectivul schimb de replici nu face decât să pună în evidență incompatibilitatea dintre două culturi. Cum vom vedea, dialogul dintre literați și sefiști parcurge în actualitate o etapă asemănătoare. Ideea de

autoritate în materie de valoare literară pare definitiv ruinată, din punctul de vedere al sefiștilor. Și nu numai din al lor. Însăși ideea de valoare estetică pare ceva desuet, fenomen sesizat de către Adrian Marino încă înainte de anul 2000, în contextul discuției despre antiliteratură¹⁹³. Nu este vorba despre o stricare a gustului sau de o epocă decadentă. Preeminența absolută a instanțelor de succes promovate de mass media asupra celor tradiționale este un fenomen obiectiv. Degeaba scrie laudativ un critic literar într-o revistă cândva importantă, precum „România literară”, despre un volum. Succesul respectivei cărți se va înregistra doar într-un cerc restrâns de cititori. În schimb, dacă la o oră de mare audiență un post important de televiziune va propune o carte, aceasta va fi vândută într-un număr semnificativ mai mare de exemplare. Valoarea estetică este un concept practic imposibil de argumentat altfel decât în interiorul unor grupuri sociale bine determinate. După cum se vede, filozofia scripturală a sefiștilor are justificări obiective. Aceștia se dezbară de posibilele tribulații legate de arta scrisului literar. Problema lor este publicarea. Iar dacă au scrupule remanente, ca să spunem așa, pot apela la un *ghost writer*, pentru ca textele lor să capete un luciu stilistic mai deosebit. În industria divertismentului contează în primul rând vandabilitatea. Literatura și sefeul nu se pot sustrage acestei legi de fier. Maeștrii literaturii, artizanii cvasigeniali dispar sau se transformă în *ghost writers* anonimi, aflați la dispoziția cui plătește.

În cadrul acestor schimbări structurale, vechii sefiști, preocupați de (non)apartenența textelor lor la literatură, ilustrează un mod învechit de-a vedea lucrurile. Neosefiștii, cum vom vedea, au alte priorități. Literații, la rândul lor, devin neoliterați¹⁹⁴, fiind nevoiți să se integreze cumva în industria divertismentului. Aceasta dacă nu cumva doresc să scrie de plăcere și să trăiască din alte surse de venit. Cândva, în România va exista probabil un mod sistematic de stipendiere a scriitorilor, din surse private. Deocamdată, instituția mecenatului pare a funcționa mai degrabă sporadic, în funcție de relațiile personale ale diferiților autori.

Neosefiștii și ideea de literatură

După 2000, susținătorii fervenți ai sefeului românesc par a resimți o învechire a retoricii lor tradiționale. Drept urmare, apelează tot mai mult la formule de compromis. Ei vorbesc, de exemplu, despre literatura (sau literaturile) imaginarului. În interiorul acesteia, sefeul ar coexista cu specii precum *fantasy*, *horror*, dar și cu literatura fantastică. Este o renunțare la maximalism, în favoarea unei strategii mai elastice. Vechea nostalgie a unei identități distincte coexistă cu semi-recunoașterea frustrată a unei dorințe de reconciliere cu literatura. În asemenea tatonări terminologice se întrevede o criză a conceptului de sefeu și implicit a unei forme de viață culturală veche de decenii.

Vechea retorică

Unele motive și modalități descoperite de sefiști au pătruns în literatură, cum se întâmplă la stingerea oricărei avangarde importante. Drept urmare, unii sefiști par a accepta ideea că discursul lor tradițional s-a învechit și corespunde unei perioade istorice încheiate. Ei caută, după cum se va vedea, alte căi teoretice, în principal prin abandonarea oricărei raportări la ideea de literaritate. Alții, în schimb, rămân la vechea retorică, preferând statulul de sefiști canonici, rămânând un grup cultural distinct față de cel al literaților, niște disidenți paradoxali ai acestora. Tipologia lor este interesantă.

Reprezentantul cel mai important al vechii retorici a apartenenței este Mircea Opriță. Cele două ediții ale monumentalei sale lucrări (1994 și 2003) arată că modul său de-a vedea lucrurile nu se schimbă, cu trecerea timpului. Mircea Opriță consideră că între sefeu și literatură nu există nici-o deosebire esențială, în discuție fiind doar anumite diferențe tematologice.

Iată de ce am citat din cartea sa, apărută în 2003, pentru a ilustra o mentalitate caracteristică mai degrabă pentru etapa istorică precedentă anului 1990.

Poziția teoretică a lui Cornel Robu pare a fi una de tranziție, datorită intuiției că sefeul este în mod esențial altceva decât literatura și nu o literatură de un fel deosebit.

Mutație de mentalitate

Unii autori recenți consideră în mod fățiș că sefeul nu este literatură. Nu inferior acesteia și nici superior, ci doar diferit. Citesc cărțile scrise de sefiști, le comentează, dar fără a folosi vreun criteriu împrumutat din critica literară. Sunt semnificative, de exemplu, analizele lui Ion Manolescu referitoare la imaginile din proza *cyberpunk*, lipsite de orice referire la posibile diferențieri valorice între textele amintite. Considerațiile respective, enunțate într-un jargon abia inteligibil, nu au nici-o legătură cu teoria literară tradițională. Autorul este interesat, în schimb, de mecanismele generative extraliterare folosite de autori:

„Prin prisma teoriei perspectivei, cele trei categorii de cyber-spațialitate inventariate pot fi asociate, în linii mari, cu trei tipuri de structuri iconice exploatate ficțional în proza postmodernă *cyberpunk*: *imagismul vehicular* (iconul nu este altceva decât un mediu de transmisie electronică/digitală); *imagismul imersiv* (iconul se confundă cu proiecția telekinetică a utilizatorului/ autorului/personajului într-o corporalitate simulativă limitată) și *imagismul ubicuu* (iconul, utilizatorul, mediul, tehnologia și legile perspectivei au devenit o singură entitate, omniprezentă).”¹⁹⁵

Referirile la scrierile unui cunoscut sefist român, Sebastian A. Corn, sunt construite în același fel. Meritul autorului este găsit în ilustrarea unor aspecte ținând de teoria fractalilor¹⁹⁶. Vechea retorică referitoare la

„rudenia” sefeului cu literatura este abandonată în întregime. Referirile la romanul respective nu au, în mod strict, nici-o legătură cu critica literară.

Iată și câteva interesante observații despre textele lui Borges:

„Spațialitatea ficțională borgesiană e un tipar cyber-spațial valid, dacă îl privim în trăsăturile sale de infinitate și incomensurabilitate, dar unul discutabil, dacă ne referim la arborescență.”¹⁹⁷

Ion Manolescu nu este satisfăcut de imaginea „potecilor care se bifurcă”, întrucât „conectarea diferitelor niveluri de realitate nu se realizează în același plan”. Asemenea observații, corecte într-unul dintre cazurile când citim literatură căutând altceva decât literaritate, sunt semnificative în contextul de față. Ni se dovedește că se poate scrie plauzibil despre niște texte de tip literar fără nici-o referire la valoarea estetică a acestora.

În acest punct al discuției, un literat poate obiecta că un autor oarecare poate obține un text „mai bun” decât cel al lui Borges, dacă reușește să conecteze nivelurile de realitate inclusiv în a treia dimensiune. Desigur, Ion Manolescu îi poate reproșa confuzia punctelor de vedere. Ambele părți au „dreptate”. Literatul se întreabă nedumerit ce rost are să citești literatură pentru altceva decât îi este propriu acesteia, istoricul mentalităților descoperă în literatură informații extraestetice. În cazul de față, autorul *Videologiei* pare a avea totuși „mai multă” dreptate, în sensul că lectura tradițională poate fi considerată plictisitoare de către cititorii postmoderni. Aceștia, pe urmele vechilor manierişti, caută performanțe pur conceptuale sau mai degrabă paradoxal-conceptuale, pentru a se declara mulțumiți de o lectură. Ei au nevoie de vertijuri intelectuale, la fel cum amatorii de divertismente dure se simt bine doar când le crește nivelul adrenalinei în sânge.

Analizele din *Videologia* par a pune în evidență, cu sau fără voia autorului, un sindrom special. Atunci când vorbește despre anumite implicații existențiale majore ale realităților investigate de videologie, Ion Manolescu nu reușește să ne convingă că respectivul fenomen este rodul unei mutații obiective generalizate și nu doar caracteristica unui anumit

grup social. Oricum ar fi, referirile la „succesul ireversibil al *videologiei* în fața *ontologiei*”¹⁹⁸ pot fi asumate de neosefiști.

Ceva nu este totuși în regulă cu cartea lui Ion Manolescu, ar putea obiecta un literat. De ce se apelează mai ales la obiecte de analiză alese din literatură, deși intenția declarată a autorului este de a explora noua lume de azi, unde informațiile ne parvin mai ales pe alte căi, de preferință prin intermediul unor imagini și al unor discursuri spontane, prin excelență nonliterare? Dacă este interesat doar de thriller-ul obținut cu mijloace conceptuale (paradoxul științific poate fi considerat așa ceva) și nu de valorile estetice, specifice literaturii, autorul poate să apeleze la o mulțime de texte de popularizare științifică, unde paradoxurile descoperite de știința contemporană sunt prezentate pe înțelesul tuturor. De ce recurge atunci și la texte declarat literare?

În legătură cu această obiecție, sefiștii, deveniți neosefiști în materie de mentalitate, selectează anumite aspecte avantajoase pentru punctul lor de vedere. Cu semnul schimbat, reproșurile literaților devin argumente în favoarea unui mod distinct de lectură. Convingerea sefiștilor români, vreme de decenii mai mult intuitivă, că un text de tip literar poate fi pe deplin valid și dacă nu are autenticitate estetică ajunge să capete un sprijin conceptual important. Este punctul terminus al pledoariilor pentru apartenența sefeului la literatură, în sensul tradițional al acestui domeniu.

Faptul că Ion Manolescu, fiul lui Florin Manolescu, autorul *Literaturii S.F.*, cartea de căpătâi a sefiștilor români înainte de 1990, a scris *Videologia*, unde numeroase sefeuri sunt tratate cu toată seriozitatea, în felul descris mai sus, ni se pare semnificativ pentru o mutație de mentalitate. Tatăl pledează pentru literaritatea specială a sefeului, fiul găsește că sefeul este interesant pentru alte motive. Nu fără un anumit sentiment de descumpănire, sprijinatorii tradiționali ai apartenenței sefeului românesc la literatură găsesc în cartea lui Ion Manolescu o abordare capabilă să le transforme propriile cărți în documente ale unei epoci revoluate.

O confirmare a unei noi etape în relația sefiștilor cu literații găsim și într-o recentă carte semnată de Bogdan Aldea, teoretician doar aparent din categoria susținătorilor fără rezerve a sefeului, a autonomiștilor. Lucrurile nu stau însă așa. Cu o remarcabilă luciditate, acest autor renunță la câteva locuri comune tradiționale. Astfel, recunoaște calitatea sefeului de a-și

recicla recuzita, motivele și ideile, fără a mai aduce precizarea tradițională că sefeurile unicat continuă să apară, în chip de elită a sefeurilor de serie mare:

„Contemporary science fiction constantly rewrites itself, recirculating a finite set of props, motifs, and ideas. Cyberpunk seems to have been its last original manifestation.”¹⁹⁹

Printre concluziile lui Bogdan Aldea figurează și o recunoaștere indirectă a faptului că sefeul devine literatură, atunci când depășește un anumit nivel de realizare estetică:

„Cyberpunk, the science fiction trend emerged in the mid-1980s, was thus hailed by many as the purest expression of postmodernism poetics, coming to consecrate a total elimination of the boundaries between science fiction and mainstream.”²⁰⁰

A afirma că granițele dintre sefeu și literatură dispar echivalează cu renunțarea la paradoxul autonomiei. Dacă admiți că sefeul reușit este „doar” literatură, întreg eșafodajul teoretic tradițional al sefiștilor români devine o relicvă. Cum se vede, mentalitatea neosefistă se poate exprima nu numai prin renunțarea la căutarea literarității, ci și prin adoptarea unei poziții de ignorare a oricărei convingeri autonomiste.

Schimbarea mentalității specifice a neoliteraților este dictată în primul rând de anumite modificări politice și economice, având ca principal efect miniaturizarea socială a profesiei de scriitor. În primii ani ai dictaturii comuniste, scriitorul, după cum s-a văzut, este un personaj important, un virtual activist de partid, bine plătit. Ulterior, pe măsură ce Uniunea Scriitorilor îi deziluzionează pe responsabilii culturali oficiali, avantajele acordate de stat scriitorilor se împuținează tot mai mult, rămânând totuși suficient de atractive pentru a încuraja alegerea respectivei profesii de către persoane mai mult sau mai puțin dăruite cu talente specifice. După 1990 însă tinerii nu se înghesuie să devină scriitori profesioniști, alegând de regulă jurnalismul și practicând scriitura artistă în chip de *hobby*. În mod corelativ, pledoariile proelitiste se estompează treptat, în spiritul ideilor

postmoderniste, dominate de acceptarea pluralismului cultural. Aparent îndreptățită în urmă cu două decenii, retorica elitistă a literaților suferă o progresivă debilitare, ecou al unor modificări de mentalitate. A fi scriitor (literat, în tipologia lucrării de față) nu mai înseamnă prea mult, dacă respectivul nu face parte și din elita mediatică. „Cooptarea” în aceasta din urmă presupune însă o contaminare între mentalitatea tradițională, elitistă, a literaților și cea jurnalistică. Literatul nu este împiedicat de nimeni să rămână un maximalist în privința apartenenței la un set de principii exclusiviste, dar este obligat să adopte alte priorități valorice, atunci când devine vedetă media. Cum această atitudine schizoidă este psihologic dificilă, este ușor de înțeles de ce literații renunță la maximalismul teoretic, preferând atitudinea comodă a toleranței, înrudită îndeaproape cu indiferența.

Pe de altă parte, vedetele media își publică foarte ușor cărțile (scriu chiar și versuri), dovedind că bovarismul profesiei de scriitor funcționează încă.

Psihologia neosefistului

În cele de mai sus, am schițat felul cum sefiștii români tradiționali se transformă în materie de mentalitate. Efectelor centrifuge li se adaugă totuși și anumite efecte centripete. Grație acestora din urmă, comunitatea sefistă nu este ceva de domeniul trecutului. Se pare că funcționează și un *shape memory effect*, menit să readucă periodic lucrurile la forma lor inițială, „clasică”. Un exemplu din anul 2007²⁰¹ este semnificativ pentru felul cum vechile structuri organizatorice și premiale renasc sub forme identice în esență cu acelea de pe vremuri, dar deosebite în materie de pondere socială. Există totuși și deosebiri. Spre deosebire de editurile comuniste, capabile să publice cărțile sefiștilor în tiraje relativ mari, acum volumele, antologii sau culegeri de povestiri aparținând unui singur autor, apar în tiraje mici, destinate în mod evident mai ales membrilor comunității.

Este lesne de dedus că neosefistul român este un autor nepretențios în sens financiar. El nu dorește să facă o carieră de scriitor, mulțumindu-se cu succesul de stimă și cu afecțiunea entuziaștilor săi comilitoni. Ideea de a trăi din publicarea unor sefeuri este o pură utopie în România de azi. Lucrurile par a sta la fel în ceea ce-i privește pe neoliterați. Ambiția supremă a acestora nu este să devină niște autori de succes, ci niște vedete media, fie și numai în domeniul presei scrise. În această ultimă postură, cum am arătat, ei pot să negocieze eficient publicarea propriei literaturi. Există și alte scenarii de „succes” literar. Cutare literat devine proprietar de editură și își publică inclusiv propriile scrieri. Tirajele sunt mici, ce-i drept. O politică tenace de cultivare a unor critici literari (o categorie din ce în ce mai discret reprezentată în anii din urmă) duce la apariția unor comentarii favorabile. Este ceea ce se numea cândva succes de stimă. Respectivul sfârșește prin a deveni un scriitor român, menționat în enumerări, fie acestea și doar de interes local, este primit în Uniunea Scriitorilor. Unii ar putea spune că este vorba doar despre un simulacru de succes. Alții, străini de maximalism, mai înțelegători în privința vanității inerente naturii umane, privesc altfel lucrurile, conchizând că și micile succese sunt bune la ceva.

În comunitatea sefiștilor lucrurile par a decurge într-un fel asemănător, confirmându-ni-se astfel, o dată mai mult, faptul că între cele două grupuri sociale există o relație de omologie. În lumea sefiștilor totul se află însă la dimensiuni miniaturizate. Unii scriitori par a obține succesul real. Mircea Cărtărescu este reprezentantul-etalon al acestei categorii. Norman Manea, un autor de limbă română stabilit în Statele Unite, de asemenea. El este considerat un potențial laureat al Premiului Nobel pentru literatură. Deocamdată, nici un sefist român nu a ajuns în apropierea nivelului de popularitate atins de cei doi. O asemenea ascensiune nu este de prevăzut nici în viitorul previzibil. De vină este, în primul rând, faptul că marile succese sefiste sunt repurtate de autori care scriu în limba engleză. În al doilea rând, de vină este și „filozofia” minimalistă a sefiștilor români. Consumându-și energiile în sterile eforturi de pătrundere în literatură, ei au neglijat regula esențială, a cantității. Drept urmare, s-au ales cu un statut păgubos de ambiguitate: nici membri liciți al comunității literare românești, nici membri de succes real ai comunității sefiste internaționale. Statutul psihologic al neosefistului nu include însă tribulații corelative celor sugerate mai sus. Vindecă de dorința pătrunderii în comunitatea literaților,

neosefistul român pare a dori în special o consolidare cât mai confortabilă a climatului din grupul său social. Faptul că i se poate atribui o psihologie de autor amator nu-l deranjează deloc²⁰². Aceasta în primul rând pentru că el nu-și mai caută o identitate de scriitor, de literat. Transformată, pentru el, în cultură SF, vechea literatură SF i se pare mai degrabă ceva de interes istoric. Ca membru al unei culturi independente față de literatură, el este liber de tribulațiile tradiționale ale sefistului român, transformate, pentru el, în ticuri intelectuale bătrânicioase. Un efect al acestei situații pare a fi și scăderea interesului pentru performanța scriptică, așa cum aceasta este înțeleasă de literatul tradițional. Problemele neosefistului român par a fi racordarea la exigențele actualei pieți a cărții, precum și consolidarea unui confort psihic cât mai deplin, în interiorul comunității sefiste.

Concluzii

„Filozofia” aflată la baza cărții de față pornește de la ideea că nu există deosebiri valorice între culturi și, în mod implicit, judecățile estetice asupra textelor nu sunt obiective și în sine pertinente, reprezentând opinia unei minorități oarecare, printre altele. Altfel spus, între muzica lui Mozart și cea a unui lăutar de mahala, cântată fără artă, dar cu aplomb, la o nuntă din blocul meu, muzică audibilă în chiar momentul când scriu aceste rânduri, nu există – cultural vorbind – nici-o diferență valorică.

Adoptarea unui asemenea punct de vedere a fost deosebit de dificilă. Am avut nevoie de circa doi ani pentru a renunța în mod sincer la preferințele unui critic literar și a adopta optica unui sociolog al literaturii și al textelor de tip literar. Am trăit ceva asemănător unei apostazii, abandonând religia frumosului în favoarea unei discipline spirituale eminamente laice, de felul unei orientări neoprotestante. Cititorul va decide în ce măsură rezultatele unei asemenea întreprinderi ciudate sunt interesante.

Cândva am scris că literatura înseamnă iubire de literatură. După decenii, mi-a fost dat să argumentez o asemenea formulare aparent paradoxală. Se pare că lucrurile stau într-adevăr așa. Fără persoane îndrăgostite de ea, literatura este un text mort, o simplă înșiruire de cuvinte. Meditând la „eterna” dragoste pentru literatură și la crepuscului ei actual, dictat de mass media și de celelalte forme de industrie a divertismentului, am înțeles schimbarea lucrurilor. Sefiștii sunt un mic grup din marea armată formată de groparii literaturii tradiționale. I-am ales pentru că eu însumi fac oarecum parte dintre ei și îi cunosc destul de bine. La fel de bine aș fi putut să scriu despre amatorii de fotbal sau despre adoratorii unei vedete de televiziune, constituiți într-un fan-club. Am avut și alte argumente în favoarea respectivei alegeri. Sefiștii sunt totuși niște persoane amatoare de lectură și de scrisul cvasiliterar. Fanul obișnuit nu scrie (sau o face pe Internet, fără nici-o grijă pentru stil), se mulțumește să privească la televizor

sau la monitorul calculatorului său. Un argument a fost și complicația intelectuală a sefiștilor, remarcabilă în multe cazuri. Cineva poate să nu iubească frumosul, are acest drept, dar trebuie să fie suficient de interesant, pentru a fi creditabil. Sefiștii aduc ardoarea lor rațională, atât de asemănătoare, de exemplu, cu pasiunea cvasifilologică pentru textul biblic a unui anumit grup de neoprotestanți. În plus, dacă un anumit grup social rezistă suficient de mult în timp, capătă un fel de legitimitate „automată”. Sefiștii au cucerit așa ceva.

Rămâne de discutat, în fine, dacă între calificarea unui critic literar și cea a unui comentator specializat în sefeuri există o diferență de complexitate. Amândoi au îndreptățirile lor, dar primul trebuie să studieze un număr de ani și să aibă ceea ce se cheamă, cu un termen demodat, talent. Al doilea, cu suficient aplomb, poate deveni un jurnalist de tip literar specializat în sefeuri. La fel se petrec lucrurile în cazul autorilor tradiționali de literatură. Doar un poet poate spera să se nască desăvârșit printr-un miracol, precum Minerva din capul lui Zeus. Acest fenomen a fost caracteristic mai ales pentru secolul al XIX-lea. În secolul trecut, majoritatea marilor poeți au fost oameni cu o întinsă cultură filologică. Ceva asemănător există și în lumea muzicii. Un compozitor sau un interpret de muzică clasică are nevoie de o lungă perioadă de pregătire. Altfel nu se poate. Un cantautor, în schimb, poate ajunge celebru înainte de douăzeci de ani, fără vreo pregătire de specialitate. Așa stau lucrurile.

În acest punct al discuției, un literat ar putea invoca o veche idee referitoare la valoarea estetică. Valoarea operei este direct proporțională (și) cu întinderea muncii depuse de artist pentru realizarea produsului său! Criteriul pare de-a binelea naiv, ar replica imediat sefiștul, dacă ne gândim la evoluția lucrurilor în ultimele decenii, când artistul laborios este tot mai mult ceva de domeniul trecutului, iar tehnicile de calculator transformă producerea artei sau a „artei” într-un proces de tip industrial. Este corect, ar admite literatul. Sefiștii profită de această împrejurare. Pentru a deveni un sefișt român publicat și citat de Mircea Opriță în ediția a treia a operei sale de căpetenie (aflată probabil în pregătire), nu trebuie nici să faci studii filologice, nici să-i citești pe clasicii literaturii de ieri și de azi și nici măcar să urmezi, în stil american, vreun curs despre tehnicile necesare pentru compunerea unui roman sau a unei povestiri. Este suficient să citești un număr de sefeuri și să treci apoi la fapte. Naiv sau nu, ar continua literatul,

munca depusă este un indice valabil al valorii, unul dintre ele. Modul laborios ar trebui să indice profesionalismul.

În cele din urmă, sefistul ar veni cu argumentul final, postmodernist. Nouă ne plac aceste texte. Dacă aveți alte gusturi, vă privește.

De fapt, dialogul între cele două grupuri sociale este imposibil și neavenit. Acesta pare a fi concluzia relativ paradoxală a cărții de față. Oricum, neosefiștii și neoliterații, transformați în participanți mai mult sau mai puțin norocoși la producția intelectuală a mass media, asta dacă nu cumva sunt universitari sau pensionari resemnați ai Uniunii Scriitorilor, nu prea mai au ce să-și spună. Polemica dintre ei este, în mod iremediabil, ceva de domeniul trecutului. Puțin interesează, în fine, faptul că oamenii de azi ar putea fi împărțiți în două categorii, cei cu suflete de literați și cei cu suflete de sefiști.

Observații

[← 1]

Termenul desemnează textele ficționale situate în afara parametrilor estetici, formali și funcționali ai mării literaturi, stabiliți de știința literaturii. Literatura populară reproduce și reciclează structuri narative preexistente, fiind numită și literatură a modelelor (clișeelelor). Autorii respectivi tind spre formula serialului. Numeroși sociologi actuali resping această concepție „monadică” și implicit opoziția dintre cultură și natură. În opinia lor, cultura nonelitelor nu este inferioară aceleia a elitelor, iar civilizația occidentală nu deține vreo superioritate imanentă. Ocolind judecățile de valoare, ei se mulțumesc să observe diferențele dintre cultura „înaltă” și cea „populară”. La rândul nostru, încadrăm sefeul în literatura populară în sens tehnic, fără a sugera vreo inferioritate a acestuia față de literatura elitelor.

În *Biografia ideii de literatură*, Adrian Marino analizează o serie de avataturi ale conceptului de literatură populară (literatură de masă, sublitteratură, paralitteratură). În opinia acestui teoretician, sefeul ar intra în categoria literaturii de masă. Vom reveni pe larg la această problemă, într-un subcapitol de sine stătător. Menționăm deocamdată ideea că modificările conceptului de literatură populară, în sensul menționat mai sus, nu aduce schimbări de esență în controversa dintre exclusivismul elitist și ecumenismul paraestetic. Oricum le-ar numi, elitiștii consideră că o largă categorie de texte sunt străine de literatură, iar oponenții lor socotesc că aceleași texte fac parte din literatură.

[← 2]

Îl denumim astfel pe autorul/cititorul de literatură fără afinități pentru sefeu.

[← 3]

Folosim conceptul de literatură, referindu-ne la literatura cultă/artistică. În sens larg, sefeul și orice alt text (de ficțiune) fac parte din literatură.

[← 4]

Sefistul este o persoană implicată în fenomenul social SF, ca autor și/sau cititor. Iată și o definiție mai veche a antiliteraturii, înțeleasă ca negare a literaturii. „Negarea adevărată, esențială, a literaturii, este de fapt paraliteratura, 'literatura' care doar se preface, 'are aerul' vag de a fi 'literatură', dar pe care o suprimă atât teoretic (în intenție și concept), cât și practic (stil, scriitură).” (Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, Buc., 1973, p. 128.) Nuanța pătimășă, legată de „stricarea” literaturii de către antiliteratură, a dispărut din majoritatea cercetărilor contemporane, fiind preferată „democrația textului”.

[← 5]

Nimerita expresie îi aparține lui Remo Ceserani (*Raccontare il postmodernismo*, Torino, Bollati Boringhieri, 1970), citat de Bertrand Westphal. În același loc, se amintește faptul că respectiva „colonizare” are darul de-a irita o parte a intelighenției. (<http://www.ditl.info/art/definition.php?term=3209>).

[← 6]

Referiri interesante la omul postmodern(ist) în Zygmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Traducere de Doina Lică, Editura Amarcord, Timișoara, 2000).

[[← 7](#)]

„Nu ne pronunțăm în nici un fel în ceea ce privește raportul dintre *valorile* culturilor pe care le tratăm aici comparativ.” (Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Traducere de Ihor Lemnij, Postfață de Ioan Mihăilescu, Humanitas, Buc., 1993, p. 19.)

[← 8]

În *Anticipația românească – un capitol de istorie literară*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Viitorul Românesc, Buc., 2003, Mircea Opriță le inventariază sistematic, menționându-i și pe predecesorii săi în această direcție de cercetare.

[[← 9](#)]

În cartea citată, (p. 92) Mircea Opriță nu menționează decât un singur text apărut între 1949 și 1954.

[← 10]

În acei ani, era „o afacere” să fii scriitor sau să faci jurnalistică literară. Drepturile de autor plătite de edituri și de periodice erau foarte mari, în raport cu salariile oamenilor de rând. La fel, premiile acordate scriitorilor. Premiul de Stat, înființat în 1949, precum și Premiul Academiei, acordat și în timpul regimului comunist, includeau sume importante, de natură să modifice sensibil *standing*-ul cuiva. Un exemplu. Premiul acordat în 1949 de Academia R.P.R., însuma 200.000 lei, echivalentul a circa 50.000 RON, de astăzi. Chiar și împărțit între doi laureați, cum se întâmpla uneori, premiul rămânea enorm în raport cu veniturile medii ale populației. (<http://www.itcnet.ro/history/archive/mi1999/current4/mi90.htm>)

[← 11]

Uniunea Scriitorilor din România. Scurt istoric (<http://www.uniuneascriitorilor.ro/istoric.html>)

[← 12]

Uniunea Scriitorilor din România. Scurt istoric, loc cit.

[← 13]

Pentru amănunte, Mircea Opriță, op. cit., p. 584-585.

[← 14]

În opinia literaților, fanzinul imită o revistă literară, dar numai anumite componente ale sale respectă un anume barem de profesionalitate. Majoritatea textelor incluse în fanzin sunt socotite exerciții amatoristice. Prezentări amănunțite ale fanzinelor românești, în Mircea Oprea, op. cit., pp. 588-595. Pentru perioada de după 1990, referiri minuțioase în *DICȚIONAR SF artiști plastici • autori • edituri • mass-media • motive • personalități*, Nemira, 1999, pp. 101 – 105.

[← 15]

Amănunte interesante despre șansele sefiștilor români de a-și publica textele în anii dictaturii comuniste, în Cătălin Ionescu: “*Scurtă istorie politică a SF-ului românesc*”, în *Ficțiuni. Literatură și artele imaginarului*, Satu-Mare, nr. 1, ianuarie și nr. 2, mai, 1998.

[← 16]

Ibidem.

[← 17]

Cătălin Ionescu, în studiul citat, oferă un fragment semnificativ dintr-o circulară emisă de CC al UTC în iunie 1981, unde se hotărăște îndrumarea și coordonarea celor 21 de cenecluri, având peste 500 de membri. Activitatea ceneclurilor „va fi orientată spre stimularea creației [...], educarea ateistă a tinerei generații [...] Se va asigura ca producțiile literare ale ceneclurilor de anticipație tehnico-stiințifică să urmărească problemele evoluției societății umane, găsirea de noi surse de energie și materii prime, explorarea Cosmosului, într-o viziune optimistă, mobilizatoare, care să dezvolte entuziasmul și dorința de participare activă a tinerei generații la construirea unui viitor strălucit al patriei și al omenirii, să promoveze idealurile păcii, necesitatea luptei hotărâte a popoarelor pentru o lume mai bună și mai dreaptă.”

[← 18]

Fandom este numele dat de sefişti propriului lor grup social.

[← 19]

Cătălin Ionescu, loc. cit.

[← 20]

Cătălin Ionescu scrie în articolul citat: “Nimeni însă nu a înțeles faptul că singura măsură a valorii, în comparație cu o valoare de talie mondială, era recunoașterea ei, venind *dinspre exterior*, adică o antologie similară, publicată însă de editorii occidentali. [...] Tot așa cum prestațiile muzicienilor noștri la festivalurile internaționale au fost lamentabile, science-fiction-ul mondial a continuat să ignore, la nivelele valorice cu adevărat interesante, science-fiction-ul românesc.”

[← 21]

Explicația psihologică ar ține de paradoxul autonomiei, despre care vom discuta.

[← 22]

Există și excepții. În 1989, la o întâlnire din Timișoara a sefiștilor, probabil ultima înainte de evenimentele din decembrie, Ion Hobana rostește o cuvântare neobișnuit de severă, de-a dreptul amenințătoare. Din “pontiful” pururi afabil, de o politețe impecabilă, pare că iese la iveală omul forte, precum un pumn de oțel dintr-o mânășă de catifea. În esență, sefiștilor li se sugerează sau mai degrabă li se ordonă să sprijine prin mijloace specifice politica partidului comunist român. Din domnul impecabil, de toți cunoscut, apare activistul dur, din vremurile când kulturnicii nu adoptaseră încă stilul blândeții în raporturile cu oamenii de cultură. Amploarea totuși modestă a fenomenului sefistic din România nu pretindea o asemenea reacție exagerată, mai degrabă naivă. Ce puteau face sefiștii pentru salvarea regimului de la București? Practic, nimic. Atunci, ascultându-l pe înfuriatul “pontif”, am avut pentru prima oară presentimentul că în România se va petrece ceva foarte important.

În legătură și cu activitatea publicistică frenetică a lui Alexandru Mironov am propus, în două comentarii publicate în *Anticipația*. CPSF (*Despre sefultură*, nr. 528-529, 1995 și *Despre sefultură (II)* nr. 531, 1996), termenii de *SF jockeys* și sefultură, importanți pentru înțelegerea modului cum văd literatura sefeul. Ulterior, am nuanțat acest punct de vedere: „Pentru a scrie texte valide, sefistul trebuie să devină prozator, critic, eseist, traducător. Cu un cuvânt, scriitor. Calitatea de sefist nu asigură în mod automat calificarea literară. Confuzia sistematică între calitatea de sefist și cea de scriitor a impus crearea unui nou concept. *Sefultura* desemnează producțiile unor sefiști netransformați în scriitori. *SF jockey*-ul este un producător tipic de sefultură. El poate fi un excelent vorbitor și animator. Poate fi, de asemenea, cunoscător al limbii engleze, talentat în materie de relații umane, bun organizator, om agreabil etc. Exprimările sale scrise sunt însă amatoristice. El întrupează instituționalizarea amatorismului în producția de sefeuri. Cine decide unde se termină calificarea literară a unui sefist și începe cea de scriitor? Dacă privim lucrurile din exteriorul sefulturii, răspunsul este simplu: critica literară. Dacă privim din interior, constatăm că rolul criticii literare este preluat în întregime de *SF jockeys*. Cele două puncte de vedere duc la concluzii diametral opuse. Un critic literar constată că textele de susținere semnate de *SF jockeys* sunt pur comerciale. Sefiștii se laudă între ei fără nici-o măsură. Ca urmare, calitatea textelor lor este în scădere, înregistrându-se o tendință spre plafonare și deprofesionalizare. Concluzia sa este că motivația principală a sefulturii nu este calitatea literară a textului. *SF jockey*-ul, pe de altă parte, are argumentele sale. El consideră că primează interesele comerciale și cele turistice. În anumite cazuri, o nevinovăție culturală și un *esprit de corps* adolescentin stau probabil la baza convingerii sincere că anumite texte, invalide pentru un critic literar, sunt foarte reușite. Nu este mai puțin adevărat că sefultura ține de esența fenomenului SF. Acesta din urmă ar fi de neconceput fără grupurile structurate de preferința pătimașă pentru sefeu. Mulți tineri încep să scrie sefeuri, stimulați fiind de atmosfera permisivă, specifică cenaclurilor de specialitate. Convențiile (întâlnirile periodice ale sefiștilor) au un rol germinativ. Nici învățarea “canonică” a limbii engleze nu este de neglijat. Există niște “ritualuri” sefistice, ce pot fi considerate favorabile pentru formarea intelectuală a unui tânăr. Cum am mai arătat, la acest prim nivel rolul jucat de *SF jockey* este pozitiv. Nu sunt reprobabile nici exercițiile de tip literar ale sefiștilor. Apărute în fanzine, publicații cu difuzare limitată, acestea sunt normale și legitime.”

„Privită în acest context, comunitatea antiliterară promovată de Jurnalul S.F. este justificată și chiar promițătoare. Respectivului grup nu-i rămâne decât să-și descopere propriile personalități și apoi să le impună. Un Roland Barthes și un Alain Robbe-Grillet ar fi suficienți. Anvergura unor personalități de tip literar, precum cele de mai sus, nu pare însă compatibilă cu sefeul românesc de astăzi. În general, sefiștii români refuză să devină scriitori, practicând un fel de castrare intelectuală, menită să le asigure veșnica adolescență. Necesară pentru coeziunea grupului, respectiva operație nu este favorabilă personalităților culturale de mare anvergură.” (în *Almanah Anticipația 1996*, Buc., 1996)

[← 24]

În *Postfață* la Dan Merișca, *Revoltă în labirint*, ediție îngrijită de Lucian Merișca, cuvânt înainte de George Ceaușu, Societatea „Adevărul” S.A., Buc., 1996.

[← 25]

Cf. Florin Manolescu, *Literatura S.F.*, Editura Univers, Buc., 1980, p. 261. Informații despre formațiile profesionale ale autorilor publicați de *CPSF*, precum și despre cititorii colecției, în Eugen Stancu: *Perceptions of a Literary Genre. Science Fiction Literature in Romania. 1955-1974*, în *Carnival*, Vol. 3 March 2001, online: (http://isha-international.org/carnival/carnival-1/Carnival_III_37-38_2001.pdf).

[← 26]

În *Alamanah Anticipația* 1987.

[[← 27](#)]

Brian M. Stableford, *The Sociology of Science Fiction*, R. Reginald, The Borgo Press, San Bernardino, California, MCMLXXXVII, p. 64.

[← 28]

Op. cit., p. 66.

[← 29]

Querelle d'amour și Raționalizare a admirației, în Anticipația. CPSF nr. 512, 1994 și respectiv nr. 522, 1995).

[← 30]

Cea mai importantă încercare românească este cartea lui Cornel Robu, *O cheie pentru science fiction*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004). Cornel Robu susține o adevărată bătălie logică pentru promovarea ideii că sefeul este și în același timp nu este literatură. În cele din urmă, argumentația sa capătă o coloratură emoțională, practic revenind la sofismul amintit.

[← 31]

„În opoziție cu circuitul cult, vom numi (în lipsa unui termen mai bun) circuite populare sistemele de difuzare ce se adresează unor cititori cărora formația lor le permite un gust literar intuitiv, dar nu o judecată explicită și rațională...” (Robert Escarpit, *De la Sociologia literaturii la Teoria comunicării*, Studii și eseuri, Cu un Cuvânt înainte al autorului, Traducere de Sanda Chiose Crișan, Antologie, studiu introductiv, note, revizia textelor, tabel cronologic și glosar terminologic de Constantin Crișan, Editura Științifică și Enciclopedică, Buc., 1980, p. 67.)

[← 32]

Amănunte despre comunitatea sefistă românească pot fi găsite în Mircea Oprea, op. cit., pp. 588 - 594. Deși cartea sa este subintitulată „un capitol de istorie literară”, autorul inventariază cu o răbdare de benedictin inclusiv numele unor autori cunoscuți doar de colegii lor de cenaclu, unii dintre ei prezenți doar episodic în rândurile sefiștilor.

Atitudinea lui Adrian Rogoz față de subsemnatul mi se pare exemplară, în această privință. Prin 1966, pe când eram tânăr redactor la revista *Astra* din Brașov, am trimis la *CPSF* un sefeu foarte rău scris. Practicant frenetic al prozelitismului, bunul Adrian Rogoz mi-a răspuns numaidecât printr-o lungă scrisoare olografă, fenomenal de binevoitoare. Mentorul sefiștilor români a considerat că textul meu este aproape genial, mi-a comunicat că-l va publica neîntârziat și mi-a cerut o fotografie. Flatat, i-am trimis. S-a ținut de cuvânt, după ce în prealabil a rafistolat întrucâtva textul, lăsându-l totuși la nivelul unei încercări modeste de jurnalist începător. Povestirea a apărut cu o introducere laudativă, perfect nejustificată, semnată de Adrian Rogoz. Rezulta că un nou talent a fost descoperit. Am comis atunci o greșeală clasică: am confundat literatura cu sefeul. Mulți ani am nutrit iluzia că scriu bine. Mi-e greu să cred că Adrian Rogoz, cititor rafinat, nu putea deosebi un text valid de unul prost scris. Necesitățile cauzei sefiste l-au obligat însă să adopte atitudinea permisivă. Alte proze prost scrise mi-au apărut apoi, fără probleme, în aceeași publicație. Peste câțiva ani am reușit, cu aceeași ușurință, să le public într-un volum. Redactorul volumului, o doamnă instruită și distilat arogantă, n-a suflat nici-un cuvânt despre nivelul stilistic slab al textelor mele, deși profesia ei i-ar fi cerut s-o facă. Le-a lăsat exact cum le-am adus. A procedat așa, presupun, fiindcă disprețuia în sinea ei sefeul, deși trăia inclusiv de pe urma lui. A reacționat ca Adrian Rogoz, dar din alt motiv. Ca încununare absurdă, cartea a fost premiată de CC al UTC. O explicație a premiei pare să fi existat totuși: cartea îi era dedicată lui Ion Hobana.

[← 34]

Pierre Bourdieu, *Economia bunurilor simbolice*, Traducere și prefață de Mihai Dinu Gheorghiu, Editura Meridiane, Buc., 1986, p. 68.

[← 35]

<http://www.geocities.com/evilsnack/cliche.htm?200623>

În urmă cu vreo opt sau zece ani am încercat să public în revista „România literară” un comentariu despre cartea unui prozator debutant, lipsită de orice legătură cu sefeul. Se părea că nu voi avea probleme. Suficient de multe comentarii de critică și istorie literară semnate de mine apăruseră până atunci în revista respectivă. Am discutat cu amabilul Gabriel Dimisianu, pe atunci redactor șef adjunct. I-am dat textul. Mi-a spus că totul este în ordine. Tocmai atunci a intrat în birou Alex. Ștefănescu, redactorul șef. Auzind despre ce este vorba, mi-a spus imediat, cu o lipsă de politețe neuzuală între literați, că nu oricine poate să publice la „România literară” și că înțelegerea anterioară cade. G. Dimisianu și-a depășit cu bravură sentimentul acut de jenă. În schimb, a adăugat imediat Ștefănescu, puteți să ne dați un text despre literatura SF, de vreo patru pagini. O reacție simptomatică. În spiritul „democrației”, mi se permitea să public, dar nu orice. Faptul că frecventarea sefeului mă stigmatizase în ochii respectivului era evident. Mi se sugera că „România literară” este o revistă a „elitei”, unde un sefist nu are acces decât în anumite condiții. Din toată întâmplarea am reținut în mod special niște inflexiuni din vocea lui Ștefănescu. Vorbind despre sefeu și implicit despre sefiști, acesta abia dacă-și ascundea ceea ce Borges numește „repulsia intelectuală”.

[← 37]

Vezi I, 1, nota 17.

[← 38]

Op. cit., p. 367.

„Conceptul de sefultură nu este legat doar de respingerea expresă a literaturii. El este îndreptăţit de existenţa multor texte (ficţiune, critică, eseistică, traduceri SF) ce ţin doar în mod formal de literatură. În cazul acestor texte pseudo-literare, recurgerea la tradiţionalele judecăţi de valoare este inadecvată. Nu este îndreptăţit să-i reproşezi unui sefist slaba calitate literară sau/şi culturală a textelor sale, atât timp cât el consideră, adesea explicit, că face *altceva* decât literatură. Drept urmare, atunci când literaritatea scade sub anumite limite, criteriul estetic trebuie să îi lase locul celui sociologic, iar tradiţionala polemică dintre partizanii şi adversarii literaturii SF devine caducă. În aceste condiţii, sefiştii nu mai sunt priviţi ca nişte scriitori şi cititori rataţi, beneficiind de drepturile integrale ale oricărei minorităţi licite. Sefultura este considerată o contracultură, adică o cultură alternativă. Pentru observatorul neutru, preferinţa sau aversiunea cuiva pentru ea contează la fel de puţin ca şi rezultatul unei dispute religioase” (în *Anticipaţia. CPSF*, nr. 531, 1996)

[← 40]

Ibidem.

[← 41]

„...lecturile tind să devină mai literare pe măsură ce vârsta înaintază.” (Robert Escarpit, op. cit., p. 102)

[← 42]

Iată o definiție recentă a contraculturii: “Etichetă colectivă, aplicată culturilor alternative, politizate, ‘revoluționare’ ale tinerilor, alcătuite în general din reprezentanți ai clasei de mijloc, în anii ‘60 și la începutul anilor ‘70.” (Tim O’Sullivan, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery, John Fiske, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, introducere de Mihai Coman, traducere de Monica Mitarcă, Polirom, 2001, p. 90). În aceeași lucrare, o definiție a subculturii este de asemenea legată de vârsta tinereții: „... subculturile reprezintă negocierile semnificative și distincte, localizate în interiorul unei culturi mai largi. Acestea corespund unor poziții particulare, ambiguități și contradicții specifice întâlnite de anumite grupuri sociale în interiorul structurilor istorice și sociale mai cuprinzătoare. Termenul, precum și teoriile care îl sprijină, s-au dezvoltat aproape exclusiv în studierea și interpretarea tinereții, în special în ceea ce privește devianța.” (p. 329)

[← 43]

Asupra acestei idei de proveniență croceană vom reveni, atunci când vom discuta ideologia literară a celor două grupuri sociale.

[← 44]

Vladimir Colin însuși a fost doar un an înscris la Facultatea de Litere din București, dar acest interludiu a fost suficient, pare-se, pentru a-i inocula o mentalitate de literat. Printr-un clasic fenomen de supracompensare, el a devenit cu timpul „mai filolog” decât filologii. (Cf. *Timpul este umbra noastră. Science-fiction românesc din ultimele două decenii*, Antologie comentată de Cornel Robu, Editura Dacia, Cluj, 1991, p. 76)

[← 45]

Benedetto Croce, *Poezia, Introducere în critica și istoria poeziei și literaturii*, Traducere și prefață: Șerban Stati, Ed. Univers, Buc., 1972, p. 42.

[← 46]

Pierre Bourdieu, *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, traducere de Bogdan Ghiu și Toader Saulea, Editura Univers, București, 1998, p. 370.

Romanul popular, observă Pierre Bourdieu, este “lăsat în seama unor scriitori proveniți din clasele dominante” (Ibidem, p. 371). De ce? Poate pentru că atingerea expresivității autentice are nevoie de suferința autorului, recomandată cândva de Maiorescu... Lipsurile materiale ar induce un asemenea efect de sensibilizare, mai puțin accesibil celor avuți... Intervine probabil și psihologia scriitorului de duminică, opusă celei a scriitorului profesionist. În acest context, Robert Escarpit semnalează o diferență de optică: „La un pol, avem ‘scriitorul de duminică’ ; de exemplu, doamna care, într-un colț de provincie, scrie poeme și se spetește să le publice la una dintre editurile specializate, care trăiește din naivitatea acelorora ce, scriind pentru plăcerea de a scrie, vor să publice cu titlul de autor.” [...] La polul opus se află ‘scriitorul profesionist’. Este un tip capabil de redactare creatoare, dar care nu produce neapărat opere literare.” (Op. cit., pp. 290, 291) În context, interesează și opinia lui Escarpit asupra modului specific de a scrie al autorului stipendiat: „Cea de a doua meserie are același efect deconectant ca și mecenatul. Ea reprezintă în realitate un ‘auto-mecenat’. Gradul de siguranță pe care îl aduce cu sine, îl eliberează pe scriitor de o parte din presiunile economice ale industriei editoriale, dar în felul acesta ea îl privează de posibilitatea de a simți impulsurile care sunt transmise prin intermediul acestor presiuni.” (Robert Escarpit și colab., *Literar și social. Elemente pentru o sociologie a literaturii*, traducere și prefață de Constantin Crișan, Note de Florian Gaba, Editura Univers, București, 1974, p. 42) Aceste observații sunt valabile și pentru literați, cu mențiunea că profesiile secundare ale acestora din urmă, atunci când sunt asigurate de Uniunea Scriitorilor, sunt sinecuri și nu îndeletniciri consumatoare de energie, precum cele ale sefiștilor. În compararea celor două stataturi intră în discuție și deosebirile în materie de vocație. În opinia literaților, sefiștii nu au vocație pentru literatură. Iată o observație nerelevantă, atunci când comparăm cele două câmpuri culturale. Iată de ce reținem doar posibilitatea ca sefiștul să scrie mai expeditiv din pură și simplă lipsă de timp.

[← 48]

Singura excepție este trilogia lui Dan Doboș, *Abația*, Editura Nemira, I, 2002, II, 2003, III, 2005. Autorul este un inginer chimist devenit jurnalist. Din punctul de vedere al literaților, această carte este o însăilare ne semnificativă, scrisă de o persoană fără talent literar, având o spoială de cultură filozofică. Pentru sefiștii români, în schimb, cartea este un eveniment important, cu benefice efecte centripete pentru comunitate. Masivitatea ei este semnul unei posibile racordări la tradiția occidentală a sefiștilor prolifici, capabili să obțină câștiguri semnificative din scris.

„În general, toți cei a căror poziție îi silește să cucerească pentru ei înșiși și pentru practica lor legitimitatea care este acordată dintr-o dată profesioniștilor consacrați, vulgarizatori, ziariști științifici, realizatori de emisiuni de radio sau de televiziune cu pretenție culturală, cercetători din birouri de studii particulare etc., se expun sporirii suspiciunii prelabile de care sunt înconjurați prin eforturile pe care nu pot evita să nu le facă pentru a o risipi sau a-i contesta principiile: agresivitatea ambivalentă ce o manifestă adesea împotriva instanțelor de consacrare și, îndeosebi, împotriva sistemului de învățământ, fără a le putea opune o legitimitate antagonistă, dovedește înaintea de toate dorința lor de a fi recunoscuți și, prin aceasta, recunoașterea care i-o acordă. Nu este întâmplător faptul că același tip de raport anxios și nefericit, căci intrinsec contradictoriu, față de cultura legitimă se observă la clasele medii: ocupând în structura raporturilor de clasă o poziție omoloagă celei ocupate de acești intelectuali marginali în sistemul de producție și de circulație a bunurilor simbolice, micii burghezi nu pot să-și însușească în întregime, nici să excludă complet cultura care-i exclude deoarece, între alte motive, recunoașterea legii care condamnă ca 'laborioase' sau 'pretențioase' eforturile lor de identificare prin anticipație cu clasele dominante, însușindu-și cultura legitimă, este cuprinsă în însuși efortul de a se conforma unei legi culturale care cere o conformare fără efort.” (Pierre Bourdieu, *Economia bunurilor simbolice*, ed. cit., p. 79). Dincolo de modul contorsionat de exprimare al lui Bourdieu, observațiile sunt valabile și în privința sefiștilor.

[[← 50](#)]

Cf. Tadeusz Kotarbiński, *Meditații despre viața demnă*, Editura Științifică, Buc., 1970, pp. 82-83).

[[← 51](#)]

În „*Un adevărat cetățean al cerului*”, prefață la Victor Anestin, ÎN ANUL 4000 SAU O CĂLĂTORIE LA VENUS. Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Cornel Robu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, pp. 30, 31.

[← 52]

C. P. Snow a publicat în 1956 eseul intitulat *The Two Cultures*, unde pledează în favoarea științelor naturii și a celor preocupați de acestea. Oamenii de știință, în opinia lui Snow, ar avea influențe pozitive asupra evoluției sociale, spre deosebire de literați, dominați de o viziune estetică asupra realității și capabili de a induce convingeri greșite și mituri dăunătoare. O prezentare a polemicii dintre apărătorii teoriei lansate de C. P. Snow și adversarii acesteia, în Caius Dobrescu, *Semizeii și rentierii. Despre identitatea burgheziei moderne*, Nemira, 2001, pp. 50-54.

Referiri utile, inclusiv bibliografice, la influența ideologiei literare sovietice asupra sefiștilor români în trei articole de Eugen Stancu: *Perceptions of a Literary Genre. Science Fiction Literature in Romania. 1955-1974*, în *Carnival*, Vol. 3 March 2001, ed. online: (http://isha-international.org/carnival/carnival-1/Carnival_III_37-38_2001.pdf) *Science Fiction și Utopie Comunistă. Dincolo de Universul Promis*, de Eugen Stancu, în *ERASMUS*, Nr. 12/2001, ed. online: (http://www.revistaerasmus.go.ro/numarul_12/stancu_e.htm) „Nu este limită în fantezie”. *Dezgheșul cultural și literatura științifico-fantastică din România*, în *Studia Universitatis Petru Maior, Historia*, 5, Târgu Mureș, 2005.

[[← 54](#)]

Art. cit.

[← 55]

Dictionary of Socio-Rhetorical Terms. Definitions based upon Vernon K. Robbins, *Exploring the Texture of Texts*, Valley Forge, PA: Trinity Press International, 1996 and Vernon K. Robbins, *The Tapestry of Early Christianity: Rhetoric, Society, and Ideology*, London and New York: Routledge, 1996, online.
(<http://www.religion.emory.edu/faculty/robbins/SRI/defns/index.html>)

[← 56]

Ibidem.

[[← 57](#)]

Florin Manolescu, *Literatura S.F.*, Editura Univers, Buc., 1980, p. 273.

[[← 58](#)]

Ibidem, p. 272.

[[← 59](#)]

Ibidem, p. 274.

[← 60]

Ibidem, p. 275.

[[← 61](#)]

Radu Pavel Gheo, *Despre science fiction*, Omnibooks, 2001, p. 11.

[← 62]

Mircea Opriță, ed. cit., p. 579.

[← 63]

Cornel Robu, *O CHEIE PENTRU SCIENCE-FICTION* și *PARADOXURILE TIMPULUI ÎN SCIENCE-FICTION*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004, respectiv 2006.

[← 64]

Cornel Robu, *O CHEIE PENTRU SCIENCE-FICTION* , ed. cit. p. 530.

Sublimă este o reprezentare sau o contemplare având un obiect prea mare sau prea puternic pentru a fi perceput. În contextul respectiv, omul se simte slab și nu se poate recunoaște. Sublimul (antonim al grotescului) exprimă disproporția între om și natură, precum și spaima corelativă. Spre deosebire de frumos, capabil să producă plăcere și destindere, sublimul implică o plăcere amestecată cu frustrare. Conceptul de sublim, într-o măsură mai accentuată decât cel de frumos, suferă în contemporaneitate o anumită demonetizare. Pe fondul unei degradări a valorilor romantice, „sublim” este folosit în retoricile contemporane mai degrabă în mod ironic. Atunci când contemplă imensitatea cosmică, omul de azi înclină să-și imagineze un meteorit amenințător și mai puțin să se lase în voia emoțiilor dureroase generate de sentimentul sublimului. Pentru o prezentare contemporană a conceptului vezi Paolo Virno, *Miracle, virtuosité et déjà vu*. (<http://www.lyber-eclat.net/lyber/virno/1emerveillement.html>).

[← 66]

Într-un interviu din *Paradox, magazin de science-fiction*, Timișoara, nr. 1, 1990, p. 3. Apud Mircea Opriță, op. cit, p. 601.

[[← 67](#)]

Cornel Robu, op. cit., p. 531.

[← 68]

George Ceașu, Dan Lungu, *Triada clasic-modern-postmodern în proza românească – situația „literaturilor imaginarului”, în Symposion, Tomul I, Nr. 2, 2003, 384-398. Ediția online.*

[← 69]

Ibidem.

[← 70]

Ibidem.

[← 71]

Editura Fundației PRO, Buc., 2003. Cartea a primit un premiu al Asociației Scriitorilor din București. Cum distincția n-a fost acordată de sefiști, se poate deduce că s-a petrecut un episod „clasic”. Considerând că nu sunt competenți în domeniul sefeului, literații din juriu n-au citit cartea.

[← 72]

Iată un singur exemplu referitor la calificarea de traducător a autorului. *The Cask of Amontillado*, titlul arhicunoscutei povestiri a lui Edgar Allan Poe, este tradus prin *Casca lui Amontillado...* (p. 106) Asemenea perle vor mai fi existând în text, dovedind că în critica populară nu contează amănuntele.

[← 73]

Primul complezent este Cornel Robu, semnatar al unei scurte introduceri laudative, lipsită de orice rezervă. Atitudinea encomiastică standard a sefiștilor nu i-ar fi permis o altă reacție. Unele sugestii indirecte asupra limitelor cărții aflăm totuși în referirile la iubirea autorului pentru sefeu și la entuziasmul acestuia. Un literat ar spune că o carte de eseistică pretinde acuratețe și proprietate a termenilor. Sefistul, în schimb, apreciază în primul rând devotamentul față de convingerile coagulante ale comunității.

Iată opinia lui Mircea Naidin în această privință:

„În ceea mă privește, consider că termenul de 'literatură science fiction' este impropriu și restrictiv întrucât science fiction-ul reprezintă mai mult decât o simplă specie literară. El este un fenomen cultural foarte complex [...] Din această cauză, consider că miza și 'scopul', finalitatea principală a acestui fenomen cultural nu o constituie, așa cum se consideră în general, literaritatea [...] Faptul că el se manifestă și ca gen literar reprezintă doar accidentul necesității de a da corpului său de idei și concepte o formă accesibilă publicului general. El reprezintă, de fapt, o stare de spirit caracteristică umanității secolului XX...”

Trecând peste nesiguranța autorului atunci când folosește concepte sociologice, reținem opinia sa referitoare la relația literatură-sefeu. Într-un articol apărut din 1998, am discutat exact aceste lucruri. Iată câteva fragmente din acest text:

„Două texte din revista menționată mai sus [*Anticipația*] semnaleză în mod grăitor refuzul de a părăsi bantustanul cultural tradițional al SF-ului. Primul, semnat de tânărul sefist Liviu Radu, pledează explicit pentru o competență SF independentă de cea literară. Al doilea, datorat studentei Anamaria Berea, frizează (fără nici-o îndoială) geniul conciziei. În câteva vorbe este propusă o incizie radicală. Corespondenta „Anticipației” afirmă, în esență, că SF-ul este de sine stătător. Aparent naivă, ideea surprinde o mentalitate și, probabil, o realitate culturală. În clipa când sefeu nu mai este legat de literatură, lucrurile se clarifică, iar discuțiile despre condiția textelor SF ies din plictisitoarea lor circularitate.”

„Noul demers apelează la teoria textului, la sociologia culturii și cea a religiilor, preluând sugestii provenite din domenii conexe cum ar fi sectologia. Sunt căutate caracteristicile specifice SF-ului, fără legătură cu literatura. Conceptele tradiționale ale criticii literare (valoare estetică, scriitură, autenticitate, literaritate etc.) sunt abandonate. Comentariul SF își inventează o nouă retorică, neasemănătoare cu aceea a criticii și teoriei literare. Este operată o apropiere între SF și diferitele varietăți de muzică pop-rock, bazată pe constatarea că doar formațiile cu succes de public au parte de comentarii, succesul de stimă fiind cunoscut doar în literatură.”

„Comentatorul (SF jockey-ul) semnează mai ales texte de susținere. El are un temperament de fan, fiind străin de intransigența criticului literar. Esențial pentru el este să-și conserve o anumită inocență culturală, ferindu-se astfel de scepticismul cititorului de literatură. Ideal este citească numai texte SF, instalându-se o dată pentru totdeauna în universul lor. Perpetua adolescență a lui Alexandru Mironov, ironizată de unii, este de fapt o ilustrare a acestei exigențe [...]. A-i cere unui asemenea fan etern să se transforme într-un critic literar cârcotaș înseamnă a confunda punctele de vedere.”

„Izolaționismul are darul de-a încheia discuțiile [...] despre ghetoul SF. Adepții lui nu mai deploră lipsa de interes a literaților pentru SF, ci o socotesc ceva de la sine înțeles. Sefiștii (autori de texte SF, SF jockeys, traducători) depășesc bovarismul 'literaturii mari' și se instalează în fandom, adresându-se exclusiv fanilor. În/succesul lor are loc în fandomul inter/național. Debarasat de dorința inadecvată de-a fi validat ca literatură, SF-ul își consolidează propriul univers paralel. Uneori, între cele două entități culturale se deschid porți. Un sefist poate intra în enciclopedii alături de scriitori, un autor de literatură poate semna un SF. Asemenea excepții nu schimbă un statut clar configurat.”

„Acest proiect de autonomie nu este nou. Mulți români l-au argumentat sau doar l-au gândit. S-a făcut simțită însă o ezitare persistentă. Nici chiar cei mai fervenți adepți ai SF-ului (exceptându-i poate pe maximaliștii de la *Jurnalul S.F.*) n-au făcut pasul decisiv al despărțirii explicite de literatură. Scriind (despre) SF, sefiștii au păstrat ceva din nostalgia de-a deveni cândva scriitori. Bizara sintagmă 'scriitor SF' exprimă perfect această ambiguitate. Veleitatea

sefiștilor de-a deveni scriitori a fost înșelătoare. Supralicitând-o, 'Fragmentele critice' au căutat literaritatea și i-au regretat absența, deși adecvat ar fi fost să se intereseze de legitățile interne ale SF-ului înțeles ca fenomen de contracultură, asemănător doar formal cu literatura."

[...]Abordarea sociologică renunță la căutarea virtuților estetice, sistematizează preferințele de lectură ale unor grupuri concrete, atinge istoria mentalităților, studiază psihologia consumatorilor și producătorilor de SF etc."

„Practicând fără reticențe izolaționismul, sefiștii români și-ar găsi poate spațiul tipografic necesar, reușind astfel să depășească postura ambiguă a unor sectanți siliți de împrejurări să se închine în lăcașele de cult ale bisericii de care s-au despărțit. Ei ar opta probabil pentru o structură socială de sectă religioasă. În absența spiritului concurențial caracteristic scriitorilor, ar forma o familie/mafie benignă, trăind (dez)avantajele efectului de enclavă."

„Rămâne de văzut dacă sefiștii ar admite printre ei scriitori și, în general, oameni cu pregătire filologică." (*O ipoteză de lucru: SF nu este literatură*, sub pseudonimul Roberto R. Grant, în *Anticipația. CPSF*, nr. 556/557, 1998.)

[← 75]

Prezentări amănunțite ale opiniilor respective, în Mircea Oprea, op. cit., pp. 491-495, respectiv 502-506. În aceeași carte sunt prezentați în mod minuțios, cu religiozitate, și alți sprijinitori ocazionali ai sefeului.

[← 76]

Robert Escarpit, *Literar și social. Elemente pentru o sociologie a literaturii*, ed. cit., p. 46.

[[← 77](#)]

Ibidem, p. 49.

[← 78]

Selecția apare într-un *site* specializat în sefeuri și comentarii ale acestora.
(<http://www.quarante-deux.org/archives/bozzetto.html>)

[← 79]

Articulation historique de la littérature, in Marc Angenot et alii, *Théorie littéraire* PUF 1989, pp. 117, 122.

[← 80]

Roger Bozzetto, loc. cit.

[← 81]

Apud Györfi-Deák György, *Criticul rațiunii impure*, în ziarul *Telegraful*, nr.444/1997.
(<http://www.hgwells.ro/autori/gyorffy/lampa/dmicu.htm>)

[← 82]

Mircea Opriță, op. cit., p. 600.

[← 83]

Science-fiction, în *România literară*, anul VIII, nr. 31, 31 iulie 1975, p. 9. Apud Cornel Robu, „*Un adevărat cetățean al cerului*”, loc. cit., p. 53.

[← 84]

Cornel Robu, „*Un adevărat cetățean al cerului*”, loc. cit, p. 54.

[← 85]

Dicționar de termeni literari, Editura Academiei R.S.R., București, 1976, p. 170.

[← 86]

Dan Stanca, *SF-ul ca diversiune*, în volumul *Simbol sau Vedenie*, Editura Rosmarin, Buc., 1995, pp. 24-31.

[← 87]

Elitismul, ca mod de interpretare al politicii și istoriei, în forma sa cea mai tranșantă, „susține că societățile sunt întotdeauna dominate de câte o minoritate (elită) care adoptă deciziile majore în societate și concentrează puterea în mâinile sale. Prin extensiune, în dezbaterile politice termenul 'elitist(e)' este folosit uneori în sens peiorativ, pentru caracterizarea unor politici despre care se susține că promovează avantajul unei minorități, în defavoarea restului populației”. (*Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, coordonator David Miller, traducere din engleză de Dragan Stoianovici, Humanitas, Buc., 2000, pp. 214-215.)

[← 88]

Garuda-art, Chişinău, 2000.

[[← 89](#)]

Op. cit., p. 110.

[← 90]

Cornel Robu (*S.F.-ul românesc*, în *HELION. Revistă de literatură S.F.*, nr. 2/2006) enumeră câteva sefeuri românești, publicate înainte de 1990, unde crede că există accente antitotalitare. Citind aceste texte, literații descoperă într-adevăr ceva în acest gen, dar aduc obiecția că vagile aluzii trimit la o dictatură abstractă, localizabilă în orice perioadă istorică.

[[← 91](#)]

Jorge Luís Borges, *Cartea de nisip*, traducere de Cristina Hăulică, Univers, Buc., 1983, p. 126.
Citatul face parte din articolul *Întâiul Wells*, din volumul *Alte investigații*, 1952.

[[← 92](#)]

Pierre Bourdieu, *Despre televiziune*, urmat de *Dominația jurnalismului*, traducere și postfață de Bogdan Ghiu, Editura Meridiane, Buc., 1998, p. 65.

Deși a fost folosit și mai înainte, conceptul de „om marginal” este legat de lucrarea lui Everett V. Stonequist, *The Marginal Man. A Study in Personality and Culture Conflict* (1937), unde sunt analizate câteva tipuri reprezentative de personalități. Stonequist consideră că omul marginal este „one who is poised in psychological uncertainty between two or more social worlds, reflecting in his soul the discords and harmonies, repulsions and attractions of these worlds.” (Apud Billie Davis, *What makes real people*, 1997, ediția online (http://www.psichi.org/pubs/articles/article_145.asp)).

În opinia lui Stonequist, persoanele marginale au o conștiință de sine dureroasă, sunt excesiv de sensibile la opiniile și acțiunile celorlalți, fiind „ambivalente în atitudini și sentimente”. Desconsiderați, mai mult sau mai puțin explicit, de către cei cu statut social monovalent, marginalii capătă un persistent sentiment de frustrare.

În actualitate, optica cercetătorilor s-a modificat, marginalitatea nemaifiind considerată un dat. Soluția teoretică a „dublei conștiințe”, cea a „dublei viziuni” și cea a „perspectivei postetnice”, având corespondențe practice în societățile evolute, îl scot pe omul marginal din condiția unui damnat. (Cf. Billie Davis, art. cit.) Pentru această tendință este interesantă, de pildă, o opinie românească recentă. Vorbind despre Hans Peter Deuerr, un antropolog cultural iconoclast aflat în conflict cu *establishment*-ul academic, Sorin Antohi (un cunoscut simpatizant al sefiștilor și sefeului) constată „servituțile care completează privilegiile”, amintind apoi „viața lipsită de griji a marginalului asumat, care-și permite să facă numai ce vrea”. (*Laboratorul lui Culianu*, studiu introductiv la Ioan Petru Culianu, *Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, Polirom, 2002, p. 27.) Este remarcat faptul că părăsirea condiției de marginal este inconfortabilă, implicând anumite eforturi și sacrificii. Lucrurile par a evolua într-un mod similar în ceea ce privește relațiile dintre literați și sefiști. Cum vom vedea, „oroarea intelectuală” a primilor se estompează și tinde să dispară. Rămâne de discutat dacă ea este înlocuită de un respect real sau de o „sfântă” indiferență.

[[← 94](#)]

Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 42.

Am folosit retorica literaţilor în romanul *AUGUST-DECEMBRIE*, Editura Militară, Buc., 1990, pp. 279-280. În această carte, vocea naratorului dezvoltă teoria celor două tipuri de existenţă: romanescă şi jurnalistică. Prima, preferată de către narator, ar fi definită de urmarea unui plan de viaţă coerent, conform cu adevăratele aspiraţii autentice ale individului. Existenţa jurnalistică, în schimb, ar fi dominată de plierea după oportunităţile momentului, de concesii morale, aducătoare de nefericire, în cele din urmă.

La data scrierii acestui roman nici nu auzisem măcar de Pierre Bourdieu. Cu toate acestea, elementele principale ale retoricii anti-jurnalistice (implicit antisefistice) folosite de sociologul francez sunt vizibile. Jurnaliştii sunt consideraţi nişte rataţi, scrierii unui roman i se atribuie o aură aproape mistică, mântuitoare. Este tot ce poate fi mai diferit faţă de optica sociologică a lucrării de faţă, întemeiată pe descrierea neutră a celor două retorici.

Am inițiat o discuție despre legăturile sefeului cu estetica manieristă în comentariul intitulat *O suferință mutuală* (Argeș, nr. 3, 1981) și am continuat-o prin câteva texte apărute în revista *Luceafărul*. Am sistematizat argumentele în *Ars combinatoria* (Ateneu, nr. 3, martie 1983). Bibliografia minimală recomandată este următoarea: Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană și evul mediu latin*, în românește de Adolf Armbruster, cu o introducere de Alexandru Duțu, Editura Univers, Buc., 1970; Gustav René Hocke, *Lumea ca labirint. Manieră și manie în arta europeană. De la 1520 până la 1650 și în prezent*, traducere de Victor H. Adrian, prefată de Nicolae Balotă, postfață de Andrei Pleșu, Editura Meridiane, București, 1973; Gustav René Hocke, *Manierismul în literatură. Alchimie a limbii și artă combinatorie esoterică. Contribuții la literatura comparată europeană*, în românește de Herta Spuhn, prefată de Nicolae Balotă, Editura Univers, București, 1977; Victor Ieronim Stoichiță, *Pontormo și manierismul*, Editura Meridiane, București, 1978. Adăugăm Eugenio Battisti, *Antirenașterea. Cu un apendice de manuscrise inedite*, 2 vol., traducere de George Lăzărescu, prefată de Mircea Țoca, Editura Meridiane, Buc., 1982.

[← 97]

Gustav René Hocke, *Manierismul în literatură*, ed. cit, pp. 209 și 211.

[← 98]

O recentă prezentare conștiincioasă a ideilor din domeniu: Bogdan Moșneagu, *Barocul postbizantin. Realități istorice și culturale*, în *Xenopoliana*, X, 2002, online: (<http://institutulxenopol.tripod.com/xenopoliana/pagini/5.htm>)

[← 99]

Rosario Villari (coordonator), *Omul baroc*, traducere de Dragoș Cojocaru, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 116. Observația apare și la Gustav René Hocke: "...ni se relevă din nou – sub aspect sociologic – nașterea unor manierisme formale sub presiunea unor forme statale absolutiste." (*Manierismul în literatură*, ed. cit, p. 177.)

[← 100]

Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană și evul mediu latin*, ed. cit., p. 314. Această teză avea să facă școală. Iată ce afirmă, de pildă, Eugenio Battisti (în *Antirenașterea*, ed. cit., I, p. 46): “Și dacă manierismul sau anticlasicismul înseamnă o perioadă cronologică și nu o componentă stilistică, iată pierdut orice criteriu de definiție globală și complexă a Renașterii, fiindcă, mai cu seamă în difuzarea europeană a culturii renascentiste, manifestările cinquecentești anticlasice domină mult pe cele definite, pentru stilul lor, clasiciste.”

[[← 101](#)]

Ibidem, pp. 325, 326, 342.

[← 102]

Gustav René Hocke, *Lumea ca labirint*, op. cit., p. 329.

[← 103]

Ibidem, p. 47.

[← 104]

Ibidem, p. 29.

[← 105]

Ibidem, p. 93.

[← 106]

Gustav René Hocke, *Manierismul în literatură*, p. 99.

[[← 107](#)]

Ibidem., pp. 153-154.

În *Worlds in the Making. Science Fiction between Fabulation and Mannerism*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006, Bogdan Aldea folosește conceptul de manierism, atunci când se referă la refolosirea sistematică de către sefiști a unor prefabricate livrești. Probabil mai potrivit, în context, ar fi fost conceptul de manierare, în sensul detaliat de Gustav René Hocke, în *Lumea ca labirint*. Preluând anumite idei ale lui Ludwig Binswanger, Hocke arată deosebiriile dintre “manierare” și “manierism”. El se referă la “...polaritatea valorilor în ‘manierism’: la gestul manierist ‘creator’, întru totul revelator sub raport existențial, și la ‘manierare’ ca formă a ‘existenței ratate’.” (Ed. cit., p. 351) Sefeurile transformate în literatură pot fi considerate niște succese ale unor autori manieriști. În cazul lor, combinarea unor prefabricate livrești este “mântuită” de banalitate în urma unor operații de “alchimie” verbală, de felul celor reușite de Borges sau Pynchon. Sau, pentru a aminti un autor român, de Mihail Grănescu, în cele mai bune texte ale sale. Acești autori pot fi într-adevăr bănuși de reale tribulații scripturale, ca să spunem așa. În schimb, cei mai mulți autori de sefeuri, străini sau români, combină onorabil prefabricatele, dar nu reușesc “miracolul” manierist, mulțumindu-se cu texte mai mult sau mai puțin vandabile. Acești artizani onorabili nu pot fi suspectați de mari frământări existențiale. În cazul lor, este mai îndreptățit să vorbim despre manierare. Desigur, nu este vorba despre vreo “existență ratată”, ci despre o literatură ratată. Textele respective intră în categoria legitimă a sefulturii, cu toate justificările ce decurg din acest statut.

[← 109]

În 1988, am deschis această discuție în spațiul literar românesc, în articolul *Sociologie literară SF* (în *Alamanah Anticipația 1988*, pp. 278-279), paragraful *Comunitatea SF ca avangardă longevivă*. Ipoteza n-a avut vreun ecou, ieșind din nou la iveală faptul că apetitul teoretic al sefiștilor români este limitat la o anumită problematică.

[← 110]

Pierre Bourdieu (*Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, ed. cit, p 351 și urm.) se referă și la “avangarda consacrată”, considerând că ivirea acesteia semnalează trecerea la un alt mod de producție artistică.

[[← 111](#)]

Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, Editura Eminescu, Buc., 1973, p. 101.

[[← 112](#)]

Adrian Marino, op. cit, p. 179.

[← 113]

Matei Călinescu: „*Ca si fericirea obligatorie, minciuna obligatorie e o povară*“. Interviu realizat de Laura Albulescu, în *Cuvântul*, iulie 2006, ediția online. (<http://www.cuvantul.ro/articol/?artID=24>)

[← 114]

Cazul lui Sebastian A. Corn (pseudonimul lui Florin Chirculescu), unul dintre cei mai buni vorbitori de limbă engleză dintre sefiștii români, autor remarcabil, este ilustrativ pentru această situație. Deși a dovedit că poate scrie în engleză, Sebastian A. Corn n-a făcut, după câte știm, o carieră sefistică în Statele Unite sau în Marea Britanie. El a continuat să aibă succes în comunitatea sefistă din România.

[← 115]

Ion Pop, *Avangarda românească și politica*, în *Tribuna* nr. 76 / 1-15 noiembrie 2005.
Următoarele citate din texte ale avangardiștilor români provin din acest articol, ediția online.
(<http://www.romaniaculturala.ro/Pages/Articol.aspx?ItemID=765>)

[← 116]

Vezi cap. I1, *Argumentări pro domo*, nota 41.

[← 117]

Anticipația românească conține un capitol intitulat *Coordonata comicului. Umor rafinat și frivolitate burlescă. 'Gena' satirică a anticipației*. Mircea Opriță nu se referă însă la aspectul parodic al respectivelor texte și nu face observația că, spre deosebire de comicul literar, produs de regulă prin distanțarea autorilor față de diferite aspecte ale realității non scriptice, comicul sefistic apare prin distanțarea față de o realitate scriptică, anume sefeurile citite anterior.

În 1994, în articolul *Querelle d'amour* (*Anticipația*, nr. 512) argumentăm, în spiritul retoricii antisefiste a literaților, ideea că pentru a-și păstra un statut de sine stătător, independent de literatură, sefiștii au nevoie de o anumită „mediocritate vitală” a textelor lor. În clipa când ar scrie prea bine, în sens literar, sefiștii și-ar pierde statutul, iar textele lor ar fi literatură bună pur și simplu. În același text, afirmăm că avangarda sefistă este prelungită în mod artificial, se află într-o etapă inerțială, rolul său în istoria literară încheindu-se prin recunoașterea deplină a unor reprezentanți ai ei și prin impunerea implicită a unei recuzite și a unor motive. Comunitatea SF, mai afirmăm, are motivații preponderent comerciale și turistice, n-a produs și nu va produce niciodată mari scriitori, simulând însă în mod tradițional anumite interese estetice. Acceptând regulile de mediocritate ale mișcării sefiste, un autor se plafonează cu bună știință, în sens literar. În schimbul sacrificiului său, comunitatea sefistă îi oferă, prin sancțiuni premiale străine de câmpul literar, o pseudo-afirmare relativ rapidă. Doar în aceste condiții, avangarda sefistă poate deveni longevivă.

Comunitatea sefistă este principal incompatibilă cu afirmările individuale ce depășesc un anumit nivel, exercitând o interesantă manipulare psihologică a autorilor, cu scopul de a-i cantona

într-o zonă a mediocrului acceptabil. De ce? Fiindcă dincolo de un nivel valoric, autorii ar părăsi sfera sefeului și implicit comunitatea sefistă. Concluzionăm că literatura SF este un concept depășit, putându-se vorbi cu îndreptățire doar despre opere literare ce folosesc recuzită și motive SF.

În încheiere, renunțând la retorica literaților, anticipăm concluziile lucrării de față, constatând că sefeul place indiferent de calitățile lui literare și se cuvine a fi tratat ca atare, fiind socotit ceva diferit, dar nu inferior literaturii: „Când înțeleg că iubirea pentru sefeu, ca orice iubire, nu are nevoie de motivații raționale, criticilor literari nu le rămâne decât să părăsească, intimidați, terenul.” Anticipăm astfel abandonarea criteriului estetic de apreciere, tot mai vizibilă astăzi.

Mircea Opriță (op. cit, p. 515) respinge ideea unei „mediocrități vitale”, de natură să asigure longevitatea avangardei sefiste, acceptând-o eventual doar în legătură cu activitatea sefiștilor amatori. În acest fel, el operează o distincție justificată între autorii de sefeuri cu valoare literară și membrii obișnuiți ai mișcării sefiste românești. Din punctul de vedere al literaților, susținut și de noi în articolul menționat mai sus, există o singură mentalitate sefistă, indiferent cât de afirmat în sens literar este un autor sau altul. Depășirea „mediocrității vitale”, desigur realizată de unii autori, asigură intrarea în literatură, dar în calitate de literat și nu de sefist. Pentru a rămâne un sefist „omologat” de propria comunitate, este necesară rămânerea sub un anumit plafon de realizare literară. Cazul lui Borges, menționat deja de noi, este probabil cel mai ilustrativ pentru acest aspect. Niciodată sefiștii nu l-au considerat pe marele poet argentinian unul dintre ei, deși acesta este în mod evident autorul unor texte unde sunt folosite modalități și motive sefistice. Motivul este paradoxal: Borges scrie prea bine. Cel puțin așa văd lucrurile literații... Nu știm dacă au dreptate sau nu.

Peste doi ani, în *Manierism SF în literatura română*, comunicare susținută la *Sesiunea Helion '96*, Timișoara 20-21 decembrie 1996, propunem o încheiere a discuției, în termenii următori: „Putem deci conchide că avangarda literară SF s-a încheiat, fertilizând literatura manieristă. Această încheiere n-a avut loc brusc, precum un cataclism. Multe fenomene continuă în mod inerțial, dispariția lor fiind o chestiune de timp. Literatura SF este, în fapt, un concept ce desemnează o etapă de istorie literară încheiată.”

(<http://www.lumivirtuale.ro/lumi25/vb25.htm>)

O opinie caracteristică pentru retorica *pro domo* a literaților.

[[← 119](#)]

O prezentare a raportului dintre „opera organică”, preferată de literați, și cea „nonorganică”, „care nu încearcă să-și ascundă ’procesul de producție’ sub aparențele ’naturii’, ale unei necesități independente de voința umană, ci, dimpotrivă, își exhibă propria structură”, preferată inclusiv de sefiști, în Caius Dobrescu, *Semizei și rentieri*, ed. cit, pp. 170-172.

[[← 120](#)]

Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol 5, secolul 20 (Partea III), Editura Dacia Cluj-Napoca, 1998, p. 119.

[[← 121](#)]

Ibidem, p. 133.

[[← 122](#)]

Ibidem, p. 145.

[[← 123](#)]

Ibidem, p. 157.

[[← 124](#)]

Ibidem, p. 175.

Consecvent, cu excepțiile amintite, atitudinii sale de tip *political correctness*, Adrian Marino observă un anumit conservatorism românesc: „Se poate afirma cu toată certitudinea: conștiința literară românească n-a asimilat încă ideea *literaturii de masă*. Produs mult prea tipic al culturii și literaturii occidentale, această speță literară pare, cel puțin deocamdată, o plantă exotică, neaclimatizată. Un început ezitant, dar promițător, se întrevede abia după 1989. Până atunci domină doar tradiția clasică inflexibilă: 'marea' artă literară contestă în mod radical orice literatură 'inferioară'.” (Ibidem, p. 161.) În mod semnificativ, Mircea Opriță nu amintește, în *Anticipația românească*, volumul din *Biografia ideii de literatură* (apărut în 1998, deci cu cinci ani înainte de ediția doua a *Anticipației românești*), unde Adrian Marino discută în mod reverențios despre sefeu, plasându-l însă în categoria literaturii de masă. Explicația acestei omisiuni este „brutala” secesiune operată de istoricul ideilor literare între literatură și literatură de masă. Cum ideea strategică a lui Mircea Opriță este tocmai apartenența sefeului la literatură, omisiunea se explică. Pe de altă parte, ar fi fost dificil pentru un sefist devotat să menționeze niște opinii atât de tranșante, venite din partea unui teoretician de prim rang. A fost preferată tăcerea „de aur”.

[[← 126](#)]

Adrian Marino, op. cit., p. 169.

[[← 127](#)]

Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 6, (Partea IV). *Problema definiției literaturii. Criza definiției literaturii. Antiliteratura. Cu un epilog*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 222.

[← 128]

Ibidem, p. 225.

De regulă, literații români de azi se referă în mod condescendent la contestările antiliterare, implicit la cele ale sefiștilor. Adrian Marino nu procedează altfel, iar emulii săi din alte generații îl imită. Într-o recenzie la *Biografia ideii de literatură* (vol. 6), Monica Spiridon amintește de discursul intelectual bazat pe o „retorică a sublimului tehnologic”, nutrită din noutățile tehnologice intervenite în comunicare. „O literatură abundentă pe marginea textualității electronice sau a textualității computaționale (ca să folosesc o sintagmă încă mai barbară) ne asaltează viguros în ultimul timp. O carieră teoretică spectaculoasă face recent un concept ca ciber spațiu (cyberspace) – a nu se confunda cu spațiul cibernetic. Avem aici de-a face cu reactualizarea unei metafore epistemologice, semnate și datate, inventate de William Gibson în cartea *Neuromancer*, la începutul anilor ‘80. O evaluare la rece a unor astfel de cruciade inovatoare demonstrează că produsele lor sînt fie metafore gnoseologice navigînd în vidul dintre teorie și S.F., fie forme de interacțiune destul de banale, în care mediile electronice cooperează cu textul scris, balanța înclinînd în favoarea celui din urmă, nu invers.”
(<http://www.observatorcultural.ro/informatii/articol.phtml?xid=4856>)

[← 130]

Vezi I, 3, nota 18.

[← 131]

În 1955, elev de liceu fiind, am citit *Meteoritul de aur* de Octavian Sava, în *CPSF*, luând astfel cunoștință despre existența unui gen distinct de literatură. Textul mi s-a părut foarte atrăgător și am continuat să cumpăr numerele colecției editate de Adrian Rogoz. N-a fost vorba despre o „convertire”, ci mai degrabă de atracție spontană pentru un fel de literatură ușor de scris, lesne de citit și cumva flatantă pentru propria inteligență.

[← 132]

Alexandru Mironov publică (în *Anticipația*, nr. 500) o parodie după rugăciunea fundamentală a creștinilor, *Tatăl nostru*, intitulând-o *BlaSFemie*. Infatigabilul animator îl omagiază astfel pe Adrian Rogoz, dar și orientarea religioasă a acestuia. Sefiștii găsesc probabil amuzantă punerea lui Adrian Rogoz în locul Dumnezeului creștin. Literații, în schimb, este de presupus că o consideră cel puțin de prost gust.

Iată textul respectiv, intitulat *Spre postura de „sectă satanică”*: „Într-un articol apărut în *Almanahul Anticipația 1995*, am propus o paralelă între resorturile psiho-sociale ale mișcării SF și cele ale unei secte religioase creștine. Traducerile SF, ce depășesc nivelul critic în materie de nereușită, dovedesc că respectiva apropiere este operațională. Cât timp este 'sectă creștină' și 'crede' în Literatură, comunitatea SF rămâne ceva de înțeles pentru cititorul obișnuit, precum un sectant baptist, să zicem, pentru un creștin ortodox. Dacă însă se întemeiază pe negarea sistematică a Literaturii și, practic, pe disprețul pentru aceasta, comunitatea SF începe să semene foarte bine cu o sectă satanică profilată pe negarea sistematică a valorilor creștine. Desigur, literatura nu este Dumnezeu, iar sefiștii nu taie cocoși negri la miezul nopții. Cu toate acestea, metafora este corectă. Printre teoreticienii SF-ului au existat întotdeauna partizani ai autonomiei. Ei au modulat cu obstinație ideea că SF-ul nu se bazează pe valorile tradiționale ale literaturii și se adresează cititorilor săi pe niște căi originale. Cultura SF (un concept argumentabil, dar transformat abuziv în mit) s-a dovedit a fi teza preferată a acestor teoreticieni. Niciodată însă nu s-a spus că literatura SF trebuie să se angreneze într-o tentativă antiintellectualistă de dinamitare a limbii sub raport stilistic și chiar gramatical. Nimeni n-a susținut până acum în România că SF-ul trebuie să strângă oameni handicapați sub raportul talentului și al culturii literare. Traducerile proaste fac și acest ultim pas, încercând să împingă SF-ul afară din literatură.” (în *Anticipația. CPSF*, nr. 525) Scris într-o tonalitate ținând de retorica apartenenței la literatură, textul citat de mai sus trebuie privit în mod circumspect de cititorii acestei cărți. Metafora propusă pare însă îndreptățită, dacă admitem ideea că antiliteratura realizată prin practicarea a ceea ce literații numesc „literatură proastă” seamănă structural cu ritualurile unei secte anticreștine.

Analizând în mod minuțios volumul colectiv *Motocentauri pe Acoperișul Lumii* (Editura Karmat Press, Ploiești, 1995), Radu Pavel Gheo nu-l apropie de poetica posmodernismului, deși ar fi avut numeroase motive s-o facă. Explicația pare a fi o anume mefiență față de concept și față de metodologia interpretativă corelativă acestuia. Observăm la acest avizat comentator o anumită atitudine „retro” față de literatură. Radu Pavel Gheo nu caută în *Motocentauri pe Acoperișul Lumii* virtuți postmoderniste ale textului, ci mai ales calități literare tradiționale, despărțindu-se astfel, în mod tacit, de adepții ideii că postmodernismul oferă o nouă paradigmă, inclusiv în materie de critică și istorie literară. Aceștia din urmă consideră că textele lor preferate sunt întrucâtva situate dincolo de literatură, sunt „postliteratură”, amintind în această privință de poziția sefiștilor canonici. Radu Pavel Gheo nu aderă la un asemenea punct de vedere. În loc să se extazieze în fața inventivității combinatorii a autorilor, lipsită de legături vizibile cu tradiționalul talent literar, precum adepții caracterului extraliterar al sefeului autentic, el caută valoarea literară a diferitelor texte, ajungând la concluzii rezervate: „Pentru a umple spațiul ficțional și evenimentele cuprinse în introductiva *Scurtă Istorie...* ori pentru a crea impresia de unitate și continuitate, ar fi fost necesare mult mai multe texte, acoperind mult mai multă istorie imaginară. Puși să aleagă între proiectul irealizabil de a face din antologie o carte ’rotundă’ și în același timp un volum cu o valoare literară incontestabilă în integritatea ei de artefact, creatorii au ales o păguboasă cale de mijloc.” (Op. cit., p. 126) Este evident că Radu Pavel Gheo reprezintă mentalitatea literaților, includerea sa în comunitatea sefiștilor fiind în bună măsură artificială.

[← 135]

Mircea Opriță, op. cit, p. 367.

Iată câteva referiri ale lui Matei Călinescu la conceptul de postmodernism, alese pentru darul lor de-a fi clare, dar și pentru poziția circumspectă a autorului. În *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadentă, kitsch, postmodernism* (Ediția a II-a revăzută și adăugită, Traducere din engleză de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu. Traducerea textelor din „Addenda” (2005) de Mona Antohi. Postfață de Mircea Martin, Polirom 2005), Matei Călinescu nu se grăbește să decidă că postmodernismul este „noua paradigmă”, socotind că este „un construct terminologic mai degrabă stângaci”, aducător de probleme în materie de periodizare. O altă rezervă se lasă întrevăzută și atunci când teoreticianul citează opinia poststructuralistă a lui Umberto Eco: „Cred că postmodernismul nu e un curent care să fie definit cronologic, ci mai degrabă o categorie ideală – sau, mai bine spus, un *Kunstwollen*, un mod de operare”. Dincolo de aceste dovezi de prudență, ne sunt oferite câteva elemente de bază ale unei poetici postmoderniste a „indeterminării” sau a „impreciziei”, din categoria „convențiilor structurale”: „o nouă utilizare existențială sau ‘ontologică’ a perspectivismului narativ, diferită de aceea mai degrabă psihologică pe care o regăseam în modernism[...]; dublarea și multiplicarea începuturilor, finalurilor și a acțiunilor narate [...]; tematizarea parodică a autorului (reapariția autorului sâcâitor și manipulator, de data aceasta cu o dispoziție autoironică aparte); tematizarea nu mai puțin parodică, dar mult mai deconcertantă, a cititorului[...]; tratarea pe picior de egalitate a acțiunii și ficțiunii, a realității și mitului, a adevărului și minciunii, a originalului și imitației, ca mijloc de a accentua imprecizia distincțiilor obișnuite; autoreferențialitatea și ‘metaficțiunea’ ca mijloace de dramatizare a inevitabilei învârtiri în cerc [...]; versiunile extreme ale ‘naratorului îndoielnic’, utilizate uneori, paradoxal, pentru a obține o construcție riguroasă [...].” (p. 292-293) La acestea se adaugă faptul că postmodernismul „utilizează în mod insistent o retorică a palinodiei sau a retractării”. (p. 297)

Cât privește profilul psihologic al omului postmodern(ist), sunt interesante opiniile lui Zygmunt Bauman. După ce îl citează pe Alain Finkielkraut („De acum *postmodern*, omul contemporan proclamă egalitatea dintre vechi și nou, dintre major și minor, dintre gusturi și culturi. În loc să conceapă prezentul ca pe un câmp de luptă, el îl deschide fără prejudecăți și fără excepții tuturor combinațiilor.”), Bauman afirmă că tipurile umane cele mai reprezentative pentru perioada postmodernă, a dezangajării morale, sunt vagabondul și turistul. Aceste două metafore încearcă să surprindă modul postmodern de a trăi „în treacăt”: „Un lucru pe care viața vagabondului și cea a turistului nu sunt prevăzute a-l conține și cel mai adesea sunt scutite de a-l conține, este responsabilitatea morală, stânjenitoare, frustrantă, ce ucide bucuria și provoacă insomnii. Plăcerile din sala de masaj vin fără gândul trist despre copiii vânduți pentru prostituție [...] Responsabilitatea morală dispare atunci când ‘toată lumea o face’ [...] În lumea postmodernă, vagabondul și turistul nu mai sunt oameni marginali sau condiții marginale. Ei se transformă în tipare destinate să monopolizeze și să modeleze totalitatea vieții și întregul cotidian, în șabloane cu care sunt măsurate toate practicile. Ei sunt glorificați de corul exploatatorilor comerciali și al lingușitorilor din mass-media. Ei stabilesc stadardele de fericire și de succes în viață, în general.” (Op. cit., p. 263-264)

[← 137]

În *Romanele lui Thomas Pynchon și influența acestora asupra altor scriitori postmoderni*. (<http://www.geocities.com/themaddancinggod/>) O versiune a acestui articol a apărut în revista *Ficțiuni*, nr. 4, 2001.

“A science-fiction subgenre characterized by countercultural antiheroes trapped in a dehumanized, high-tech future.” „The word cyberpunk was coined by writer Bruce Bethke, who wrote a story with that title in 1982. He derived the term from the words cybernetics, the science of replacing human functions with computerized ones, and punk, the cacophonous music and nihilistic sensibility that developed in the youth culture during the 1970s and '80s. Science-fiction editor Gardner Dozois is generally credited with having popularized the term.”

„The roots of cyberpunk extend past Bethke's tale to the technological fiction of the 1940s and '50s, to the writings of Samuel R. Delany and others who took up themes of alienation in a high-tech future, and to the criticism of Bruce Sterling, who in the 1970s called for science fiction that addressed the social and scientific concerns of the day. Not until the publication of William Gibson's 1984 novel *Neuromancer*, however, did cyberpunk take off as a movement within the genre. Other members of the cyberpunk school include Sterling, John Shirley, and Rudy Rucker.” (*Encyclopaedia Britannica Deluxe Edition 2004, CD-ROM*)

Referiri mai puțin neutre la cyberpunk pot fi citite în numeroase surse online. Dintre acestea, atrage atenția în mod special *The Cyberpunk Project* (<http://project.cyberpunk.ru/>), cu o tratare sistematică a diferitelor caracteristici și urmări ale respectivei orientări scripturale, inclusiv ale mișcării cyberpunk. Se poate constata că membrii acesteia din urmă, rude spirituale cu avangardiștii și cu alți practicanți ai antiliteraturii, repetă în bună măsură tipul de argumentație practicat de sefiști în legătură cu desprinderea lor de literatură. De data aceasta însă ei au avantajul că se delimitează nu de literatură, o entitate cunoscută de ei în mod aproximativ, ci de domeniul familiar al sefeurilor. Concluziile sunt interesante, mai ales prin calitatea lor de a sugera ca meritele textelor respective nu țin de virtuțile tradiționale ale literaturii: „Cyberpunk is a literary movement, born in the 1980's, that seeks to completely integrate the realms of high tech and of pop culture, both mainstream and underground, and break down the separation between the organic and the artificial.” Ca și alte comentarii din același site, conceptele de valoare literară și de talent specific al scriitorului sunt lăsate deoparte.

[← 139]

Florin Pîtea, loc. cit.

[← 140]

Cât privește performanțele postmoderniste ale sefiștilor români, un critic literar poate veni cu precizarea, de bun simț cândva, că adoptarea unor strategii narative anumite, oricare ar fi acestea, nu duce cu necesitate la realizări notabile. El ar putea propune apoi o paralelă între romanul lui Umberto Eco, *Il nome della rosa* (1980) și trilogia lui Dan Doboș, *Abația* (2002, 2003, 2005), asemănătoare într-o oarecare măsură prin situare culturală și istorică. Concluzia ar fi că ambii autori apelează la o recuzită medievală, dar diferența între cele două cărți este astronomică. Umberto Eco este un medievalist erudit, Dan Doboș - un jurnalist capabil să folosească unele informații despre evul mediu, dobândite din câteva lecturi grăbite. În plus, primul scrie bine, al doilea, nu. Din punctul de vedere al istoriei mentalităților însă totul este OK. Din moment ce ambii autori au publicul lor, valoarea estetică, proclamată de unul dintre grupuri, nu este relevantă și pentru al doilea.

[[← 141](#)]

Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Postfață de Paul Cornea, Humanitas, Buc., 1999, pp. 421, 422.

[← 142]

Sorin Alexandrescu, în *Dilema*, 3-9 oct. 1997, apud Mircea Cărtărescu, op cit., p. 225.

[← 143]

Mircea Cărtărescu, op. cit., p 218.

După apariția unui fragment din lucrarea de față (în revista *Helion*, nr. 4, 2006), am înregistrat reacții semnificative pentru mentalitatea sefistă. A ieșit la iveală faptul că admiterea dubletului sefultură/ sefist, în opoziție cu literatură/ literat, cheia de boltă a lucrării de față, are darul de a-i irita pe sefiști. Aspect foarte explicabil, dacă ținem cont de o lungă tradiție. Sefistul canonic nu poate admite ideea că nu este (și) scriitor. Nu este însă vorba despre a fi sau nu scriitor, atunci când ești autor de sefeuri. Nimeni nu-l împiedică pe autor să fie sau să se declare scriitor. Problema este că întregul mecanism teoretic al lucrării de față n-ar fi putut funcționa în absența disociației de idei propuse de noi. Admiterea ideii că există două mentalități diferite, corespunzătoare celor două grupuri sociale, s-a dovedit indispensabilă.

[← 145]

Ibidem, p. 469.

[← 146]

Op. cit., p. 282.

[← 147]

O aproximare în acest sens este posibilă, dacă ținem cont de legătura între încrederea modernistă în tehnologie, perfecționismul inherent al acestei atitudini și tradiția sefistă. Zygmunt Bauman oferă anumite sugestii în acest sens: “Rațiunea de a fi a societății tehnologice este dorința de perfecționare: inițial, ea a fost imaginea unui habitat ordonat, bine organizat și controlat îndeaproape, care a înlocuit harababura naturii.” (Op. cit, p 211-212) Un ideal analog a fost dominant printre autorii de sefeuri, o lungă perioadă de vreme. Privind astfel lucrurile, avem poate îndreptățirea să considerăm că preocupările posttehnologice, legate de industria informațiilor și de inserarea omului în aceasta ar corespunde unor preocupări de tip postmodernist. În același timp însă suntem obligați să constatăm că o dată cu abandonarea tot mai accentuată a preocupărilor pentru tehnologie, identitatea tradițională a sefiștilor pare a fi tot mai periclitată. Ei încearcă să se adapteze noilor condiții, dar păstrarea unui statut de independență este tot mai dificilă.

Citându-l pe David Lyon (*Postmodernitatea*, trad. rom., 1998), Adrian Dinu Rachieru consideră, în tonalitatea sceptică a cărții sale, că telecomanda este “ imaginea arhetipală a Postmodernismului”, având darul de-a amplifica “fluxul de relativitate” . (Op. cit., p. 81) Dacă așa stau lucrurile într-adevăr, înseamnă că nu numai omul postmodern cultivă acest mod de-a patina pe suprafața unei realități cunoscute mai ales prin intermediul mass-mediei, ci și autorul de texte literare.

O altă carte a lui David Lyon (*Jesus in Disneyland: Religion in Postmodern Times*, 2000) se ocupă de raportul actual dintre postmodernitate și religie. Sugestiva metaforă a acestei relații este oferită de o întâlnire a adoratorilor lui Iisus petrecută în parcul Disneyland din Anaheim, California. Cum personajele Disney sunt probabil mai cunoscute astăzi în lume decât multe figuri biblice, constată autorul, asocierea pare justificată, dincolo de a posibilă acuză demodată de blasfemie. Întrebarea dilematică este dacă mediul Disneyland trivializează credința sau o face mai accesibilă pentru cei doritorii să și-o asume. Autorul răspunde că ambele variante sunt corecte. Trivializarea credinței este reală, dar în același timp impusă de vremuri, iar biserica “nu are încotro”, trebuie să adopte modalități până nu de multă vreme blasfematorii. Atitudinea de sociolog a lui David Lyon față de asemenea realități este echidistantă, deosebită de două posibilități retorice frecvente. El ocolește apologia postmodernității, dar evită și reproșurile amare la adresa noilor vremuri, rostite în numele unui trecut superior.

Adrian Marino consideră că originea acestei situații se află în identificarea emoțională a „literaturii” cu „scriptura”: „*Originea sacră a 'scriiturii'* (conceptul de 'scriptură' are, în același timp, o valoare exemplară și simbolică), apoi a 'literaturii', mult timp asociată cu textele dogmatice și liturgice, constituie cel mai vechi și probabil cel mai tenace adversar de esență al antiliteraturii.” (*Dicționar de idei literare*, ed. cit., p. 101) Simțită ca o succesoare a textelor sacre, literatura ar avea deci un prestigiu imanent, de neclintit. De aici, statutul psihologic de „credincioși” al literaților, precum și cel de „eretici” al sefiștilor. Cum am văzut, ofensiva antiliteraturii a ruinat în bună măsură acest mod de-a vedea/simți lucrurile. În domeniul credințelor religioase s-a produs o diversificare explozivă, iar tentativele bisericilor-mamă de a controla această tendință de fragmentare nu au succes. În domeniul preferințelor de lectură, lucrurile au evoluat într-un fel analog. Fervoarea cvasireligioasă plastic exprimată de Albert Camus pare a fi în mod iremediabil ceva de domeniul trecutului.

[← 150]

Iată, mai întâi, o prezentare neutră, de enciclopedie, a fenomenului. “The designation Gnosticism, derived from the Greek *gnōstikos* (one who has *gnōsis*, or “secret knowledge”), is a term of modern scholarship. Evidence for the Gnostic phenomenon, found in the Church Fathers who opposed Gnostic teachings (Irenaeus, c. 185; Hippolytus, c. 230; Epiphanius, c. 375) and in the Gnostic writings themselves, reveals a diversity in theology, ethics, and ritual that defies strict classification. Yet Gnostic sects appear to have shared an emphasis on the redemptive power of esoteric knowledge, acquired not by learning or empirical observation but by divine revelation.” (*Encyclopaedia Britannica Deluxe Edition 2004, CD-ROM*)

[← 151]

Max Weber vorbește despre „soteriologia intelectualistă a gnosticilor”, minimalizând componenta emoțională a revelației. (*Etica protestantă și spiritul capitalismului*, ed. cit., p 78)

[← 152]

Apud Ioan Petru Culianu, *Gnosticism și gândire modernă: Hans Jonas*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu și Șerban Anghelescu, postfață de Eduard Iricinski, Polirom, 2006, p. 146.

[← 153]

Ibidem.

O prezentare conștiincioasă, deși partizană, a gândirii grostice se află în Stephan A. Hoeller, *Gnosticismul. O nouă concepție asupra străvechii tradiții a cunoașterii eului interior*, traducere de Daniela și Agop Bezerian, Editura SAECULUM I. O., Buc., 2003. Autorul adopta o retorică analogă celei folosite de propagandiștii diferitelor secte neoprotestante actuale, prezentând gnosticismul în chip de cale salvatoare pentru omul contemporan. Prozelitismul explică modul de prezentare relativ simplificator. Cartea dovedește totuși suficientă onestitate intelectuală pentru a putea fi recomandată celor interesați de un prim contact cu problematica gnosticismului. Cei doritori de aprofundare au la dispoziție surse academice, mai exacte și mai nepărtinitoare.

[← 155]

Ioan Petru Culianu, *Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, traducere din limba engleză de Corina Popescu, Nemira, 1998, p., 347.

[← 156]

Referiri la cariera nihilismului în lumea occidentală de astăzi se află și într-un articol din 1990 al lui Ioan Petru Culianu: „*Există un mit central al Occidentului?*”, din volumul *Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, ediție îngrijită de Mona Antohi și Sorin Antohi, studiu introductiv de Sorin Antohi, traduceri de Mona Antohi, Sorin Antohi, Claudia Dumitriu, Dan Petrescu, Catrinel Pleșu, Corina Popescu, Anca Vaideseșan, Polirom, 2002, pp. 266-274. Culianu se delimitează ironic față de cei dispuși să vadă în gnosticism o cheie de înțelegere a spiritului european modern.

O referire interesantă la retorica de tip gnostic se află în *Dictionary of Socio-Rhetorical Terms*. Aici se vorbește despre retorica gnostic-manipulaționistă: „.... one of seven types of social rhetoric, or in terms of socio-rhetorical criticism a specific social topic, the gnostic-manipulationist response seeks only a transformed set of relationships - a transformed method of coping with evil. Whereas the foregoing orientations reject the goals of society as well as the institutionalized means of attaining them and the existing facilities by which people might be saved, the gnostic-manipulationist rejects only the means and the facilities. Salvation is possible in the world and evil may be overcome if people learn the right means, improved techniques, to deal with their problems.” (Ed. cit.) Un exemplu ilustru de retorică gnostică este discursul lui C. G. Jung din *Răspuns la Iov*, unde Iehova, cel din Vechiul Testament, este supus unor critici sarcastice. Iată un exemplu: „Am atras deja suficient atenția asupra ciudațeniei operei de salvare întreprinse de Dumnezeu. De fapt el nu face nimic altceva, decât să salveze umanitatea de el însuși, luând chipul Fiului său. Această idee este la fel de comică precum vechea reprezentare rabinică a lui Iehova, care îi ascunde pe cei drepti sub tronul său, unde desigur nu îi vede, pentru a-i adăposti de propria sa mânie.” (C. G. Jung, *Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Teora, Colecția Archetypus, 1997, p. 259.) În esență, este vorba despre un discurs antielitist. Jung îl coboară pe Dumnezeu de pe socul său tradițional și îl instalează în subconștientul uman.

[← 158]

Iată punctul de vedere oficial al B.O.R. asupra gnosticismului: „Origen [și alții] au combătut cu vehemență sistemele sincretiste *gnostice* nu numai pentru inconsistența lor teologică, ci și pentru caracterul lor blasfematoriu și periculos din punct de vedere moral.” (Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă. A – Z*, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Buc., 1981, p. 189)

[[← 159](#)]

Stephan A. Hoeller, op. cit, p. 169.

[← 160]

Ibidem, p. 177.

[← 161]

Ioan Petru Culianu, *Gnosticism și gândire modernă: Hans Jonas*, ed. cit., p. 132.

[← 162]

Edward A. Tiryakian: *Trois métacultures de la modernité: chrétienne, gnostique, chtonienne*, în volumul *L'horizon de la culture. Hommage à Fernand Dumont*, sous la direction de Simon Langlois et Yves Martin, Les Presses de l'Université Laval. Institut québécois de recherche sur la culture, Sainte-Foy, 1995, ediția online.
(<http://www.bibl.ulaval.ca/doelec/pul/dumont/fdchap23.html>)

[← 163]

Vezi I, 4, nota 31.

O analiză de tip retoric, de exemplu, aflăm într-un *Web site* axat pe conceptul de toleranță religioasă (*Religious tolerance. com*). Urmărind prezentarea unor moduri de abordare a disputei de tip biserică-mamă contra erezie, observăm că diferitele variante pot fi regăsite și în minidisputa dintre literați și sefiști. Un moto semnat de Leo Pfeffer (cunoscut jurist american, teoretician al separării bisericii de stat) sugerează mai multe variante de raportare reciprocă: “...if you believe in it, it is a religion or perhaps the religion; and if you do not care one way or another about it, it is a sect; but if you fear and hate it, it is a cult.” Sunt urmărite diferitele accepții ale conceptului de cult.

A. Accepția pozitivă, teologică, exprimată inclusiv în Oxford English Dictionary. Cultul este o formă religioasă particulară, un ansamblu de rituri și omagii, o exprimare a devoțiunii și față de o persoană sau un lucru. B. Accepția neutră, sociologică. 1. Cultul este un mic grup religios aflat în „a state of tension” cu religia predominantă. 2. Cultul este un mic grup religios inovator și fervent, aflat în contrast cu sectele („sects and denominations”) existente. C. Accepția negativă. 1. Cea creștin evanghelică socotește că din categoria cultelor fac parte grupurile religioase cu doctrine deviate de la interpretările biblice tradiționale, de felul Mormonilor sau a Martorilor lui Iehova. 2. Cea fundamentalist creștină consideră că orice deviere de la doctrina creștină originară dă naștere unui cult. 3. Anumite grupuri de tip New Age condamnă sever unele culte recente, întrucât acestea ar practica spălarea creierelor. D. Accepția foarte negativă. Unii comentatori din mass media pun în mod automat semnul egalității între grupurile religioase restrânse și manipularea psihică a convertiților grupați de acestea. (<http://www.religioustolerance.org/cult.htm>)

Clasificarea de mai sus este interesantă pentru noi, pentru că sugerează o tipologie a reacțiilor față de o derogare doctrinară. Reacțiile tradiționale ale literaților față de sefiști se dezvoltă, în mare, într-un mod omolog.

De reținut, ca exemplu extrem de virulentă polemică, un articol de Bruno Fouchereau, *Les sectes, cheval de Troie des Etats-Unis en Europe* (*Le Monde diplomatique*, mai, 2001). Autorul, antiamerican convins, vede în diferitele secte neoprotestante, dar și în grupările fără legături cu doctrina creștină (precum Biserica Scientologică și Biserica Unificării, condusă de Moon), amenințări periculoase la adresa bisericilor europene tradiționale, dar mai ales a spiritului european. În opinia sa, sectele sunt organizații specializate în manipulare mentală și aservire psihologică, având scopuri lucrative evidente. Printre scopurile acestora ar exista și mondializarea, impunerea valorilor americane peste tot în lume. Sectele cele mai dezvoltate dispun de importante resurse financiare, fiind deținătoarele sau asociatele unor importante imperii mediatice. “C'est Big Brother qui frappe à la fenêtre de votre écran...”, încheie Fouchereau.

(<http://www.monde-diplomatique.fr/2001/05/FOUCHEREAU/15215.html>)

În contextul lucrării noastre, ar interesa în special scientologii, coagulați de o doctrină fără legătură cu religiile tradiționale (criticii respectivei secte o numesc credință “fără Dumnezeu”) și cu o mitologie de tip science fiction, inventată de L. Ron Hubbard, inițial autor de sefeuri. În așteptarea unei cercetări sistematice despre asemănările dintre alegerea scientologiei și preferința pentru sefeu, ne limităm la observația că fervoarea cvasireligioasă a scientologilor, în mod esențial atee, obținută inclusiv prin tehnici complicate de manipulare psihică, ar putea fi socotită o rudă a preferinței (pătimășe) pentru sefeuri.

Există și o comunitate mondială a sefiștilor, cu organe de conducere, întâlniri periodice (convenții) și posibilități de înregimentare oferite, teoretic, tuturor autorilor de specialitate. La evenimentele organizate de comunitatea mondială participă de regulă un număr limitat de sefiști români proeminenți, dar și fani ai genului. Pentru perioada de dinainte de 1990, performerul în domeniu este desigur Ion Hobana, probabil urmat îndeaproape de Alexandru Mironov. În acțiunea lor de plasare și de menținere pe orbitele înalte ale sefeului mondial, ambii au fost ajutați în mod semnificativ de pozițiile lor politice și administrative extrasefistice și, fără îndoială, de talentul special al întreținerii unor relații interumane.

Spre deosebire de grupurile religioase sectare, neoprotestante sau extracreștine, bazate pe o disciplină de fier, unde cutumele permit eliminarea unor neconformiști, în comunitatea sefistă lucrurile sunt mai neclare, efect al situației de cvasiscriitori a sefiștilor. La noi, probabil și pe plan mondial, un autor de sefeuri își consolidează statutul de membru al comunității sefiste, dar în același timp obține și o anumită consacrare în calitate de scriitor pur și simplu. De aici, o anumită ambiguitate de statut, evidentă la autorii români de sefeuri. Conformarea lor față de eventualele cutume ale comunității este facultativă. Acest aspect scoate la iveală structura fluidă a comunității sefiste, rezultată din hibridarea unei uniuni de creație cu o asociație bazată pe asumarea unei credințe religioase. De semnalat și un fenomen discutat de noi anterior. Cel puțin până în anii din urmă, când lucrurile au început să se schimbe, comunității sefiste din România “i-a făcut bine” să includă sau măcar să asocieze personalități/personaje afirmate în lumea literară. Apare încă o deosebire față de comunitățile neoprotestante. La acestea din urmă, calitatea de membru nu suportă nici-o ambiguitate. Statutul real al comunității sefiste mondiale poate fi dedus prin prisma constatărilor de mai sus. Evoluția “familiei globale” a sefiștilor pare a se petrece de asemenea în modul ambiguu ilustrat de sefiștii români. Întâlnirile sefiștilor din diferite țări seamănă cu acelea ale membrilor unei anumite secte, dar au și o aură de gratuitate împrumutată din viața literară. În același fel poate fi înțeles prozelitismul. Acesta nu merge niciodată atât de departe în materie de rigoare cu acela din diferitele secte religioase. Cum se vede, paradoxul sefist al apartenenței și, simultan, al neapartenenței la literatură își pune pecetea și asupra relațiilor dintre sefiști.

[← 167]

În afara lui Mircea Cărtărescu, în mod evident socotit de mass media singurul scriitor român important al anilor din urmă.

[← 168]

“...în religiile creștine [predica] are o semnificație cu atât mai mare cu cât componentele magic-sacramentale sunt tot mai complet eliminate. De aceea acest lucru se petrece în cel mai înalt grad în cadrul protestantismului, unde conceptul de preot este în întregime înlocuit cu acela de pastor.” (Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, ed. cit., p. 84)

[← 169]

Op. cit., p. 81.

[← 170]

Ibidem, p. 155.

[← 171]

Apud Joseph Mitsuo Kitagawa, *În căutarea unității. Istoria religioasă a omenirii*, traducere de Claudia Dumitriu, Editura Humanitas, Buc., 1994, p. 241.

[← 172]

C. G. Jung, *Imaginea omului și imaginea lui Dumnezeu*, ed. cit, p. 14.

[[← 173](#)]

„... elementul vital, rostul existențial al UNIC-ului este informația. Orice experiență de viață specifică, încă neînregistrată, îmbogățește tezaurul său global, și prin aceasta banca de cunoștințe a Conștiinței Universului, lărgind baza de decizie, câmpul de formulare a legilor și principiilor UNIC-ului.” (Mandics György, *Enciclopedia Ființelor Extraterestre. I. Humanoizi și Pseudohumanoizi*, Editura S.C. S. Ivan Krasko, 1996, p. 136)

[[← 174](#)]

DICȚIONAR SF artiști plastici • autori • edituri • mass-media • motive • personalități, ed. cit,
p. 187.

Numeroasele referiri la această cultură țin, în mod previzibil, de trei orientări.

Susținătorii, omologii sefiștilor în materie de preferință necondiționată, vorbesc despre extraterestri ca și cum aceștia ar exista realmente, iar mărturiile despre ei ar fi cu totul demne de încredere. Ei dezvoltă o mitologie complicată și interesantă, chiar pasionantă pentru fani. De exemplu, ei susțin că evoluția genetică a rasei umane “ar fi fost supervizată de extraterestrii cenușii de pe Zeta Reticuli. Aceștia au efectuat numeroase modificări genetice asupra oamenilor începând cu epoca primitivă în scopul de a crea o rasă mult mai inteligentă atât din punct de vedere spiritual cât și material.”

(www.civilizatii.extraterestre.go.ro/articole/religie.htm)

Autorii necunoscuți citați mai sus oferă cititorilor de limbă română numeroase informații. Aflăm că printre personalitățile românești din domeniu figurează Ion Hobana, Harald Alexandrescu, Alecu Marciuc și Ion Țugui. Aspect interesant, aducător de zâmbete condescendente pe fețele celor înclinați spre rigoare științifică, alături de persoane reale, figurează și un personaj fictiv creat de Ion Țugui, Conte Incappucciato: “Personalitate din domeniul ezoterismului românesc, care dezbate diferite subiecte legate de astrologie, extraterestrii, etc. în cadrul revistei Lumea Misterelor. Ion Țugui a scris o carte ‘Șapte ani apocaliptici’ în care sunt incluse informații furnizate de Conte Incappucciato, care susține că a fost în Shambala. El a intrat în această lume misterioasă din interiorul Pământului prin Tibet. Aflăm din această carte că multe din așa-numitele OZN-uri vin din Shambala. Această idee a fost expusă de multe personalități ale ezoterismului mondial.” (Ibidem) Se menționează totuși, cu onestitate, că ideile din cultura *alien* îmbină știința cu religia. “Civilizații extraterestre” este un site cuprinzător. Cine dorește să aprofundeze și mai mult problema are la dispoziție o profuziune de referiri, mai ales în limba engleză.

Există și susținători ai unei orientări opuse. Aceștia adoptă tipul de retorică amintit de noi în legătură cu sectele (cvasi)religioase și arată că *alien culture* este periculoasă, în sensuri ușor de dedus. Este o dispută analogă celei detaliate de noi în legătură cu (non)apartenența sefeului la literatura autentică. Un exemplu posibil, ales la întâmplare, este referirea critică a unui lider adventist la personajul lui Ion Țugui, Conte Incappucciato. Acesta este meprizat, între altele, pentru bunăvoința sa față de ortodoxie... Ca și în cazul altor dispute pe teme religioase, discuția alunecă în domeniul infinit al preferințelor subiective.

(<http://www.intercer.net/buletine/biserica/29032002.htm>)

[[← 176](#)]

Brian M. Stableford, *The Sociology of Science Fiction*, ed. cit., p. 81.

[[← 177](#)]

Ibidem, p. 40.

[← 178]

Pierre Bourdieu, *Despre televiziune*, urmat de *Dominația jurnalismului*, ed. cit, p. 42.

[← 179]

Ar fi eronat să credem, pe de altă parte, că literații nu sunt încurajați de oficialitățile comuniste. Uniunea Scriitorilor, o instituție bugetară, oferă condiții materiale mulțumitoare membrilor ei, precum și unui număr nedeterminat de persoane cu preocupări literare. Editurile, revistele literare și de cultură plătesc drepturi de autor, tot din bani de la buget. Disidenții anticomuniști apăruiți printre membrii marcați ai Uniunii Scriitorilor sunt, fără excepție, persoane stipendiate de statul comunist. Așa stând lucrurile, eventualele ironii la adresa sefiștilor și a convențiilor lor patronate de CC UTC sunt poate îndreptățite, cu condiția să nu aparțină literaților.

[← 180]

Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, traducere de Mihaela Eftimiu, Paideea, Colecția Gândirea Nouă, 1992, p. 310.

[← 181]

Vezi I, 2, nota 16.

[← 182]

Omul secolului XX, volum coordonat de Ute Frevert și Heinz-Gerhard Haupt, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Polirom, 2002, p. 12.

[← 183]

Pierre Bourdieu, *Regulile artei. Geneza și structura câmpului literar*, ed. cit. p. 183.

Disputa respectivă continuă până astăzi și va înceta probabil atunci când principalii protagoniști vor dispărea fizic. Un episod al ei este discuția despre „generația expirată”, din 2006. Inițiatorii ei propun trimiterea la lada de gunoi a istoriei literare a unor autori din gruparea de la „Luceafărul”. Punctul de vedere al lucrării de față de împiedică să adoptăm o atitudine partizană. Drept urmare, nu vom deveni prea vitriolanți la adresa protocronismului, mulțumindu-ne să constatăm că este vorba despre o retorică distinctă, probabil condamnată. Campionii antiprotocronismului, din gruparea prezidată de „România literară”, adoptă o altă retorică, bazată pe susținerea altor autori. Astăzi, în 2007, este greu să nu le dai dreptate, o obiecție posibilă fiind menționarea faptului că și unii dintre autorii promovați la „România literară” nu sunt chiar atât de valoroși, fiind „umflați” din rațiuni explicabile. Pe de altă parte, unii autori din gruparea de la „Luceafărul” este posibil să fie scriitori buni în felul lor, chiar dacă au cochetat pe vremuri cu protocronismul. Pe scurt spus, orientarea politică nu garantează și nici nu interzice talentul literar.

Ar mai fi de adăugat un amănunt interesant. Am avut ocazia, ani de zile, să-i urmăresc la lucru pe conducătorii revistei „Luceafărul”, înainte de 1990. Unii dintre ei publicau numeroase poezii patriotice, ne semnificative estetic. Volumele lor erau lăudate de criticii din gruparea revistei. Ei bine, în anumite ocazii până și respectivii autori lăsau impresia că sunt suficient de lucizi pentru a realiza că textele lor sunt o jurnalistică repede perisabilă, practică de regulă pentru păstrarea unei poziții administrative avantajoase. Sub raport moral, ei își asumau o poziție abominabilă, lăudând un regim politic odios, dar nu erau străini, fie și într-un mod vicios, de mentalitatea definitorie a literaților, întemeiată pe credința în valorile estetice autentice.

[← 185]

Pierre Bourdieu, *Economia bunurilor simbolice*, ed. cit., p. 78.

[← 186]

Mircea Opriță, op. cit., p.552.

[← 187]

Loc. cit.

[← 188]

Amănunte despre activitatea sefistică a revistei *Știință & Tehnică*, în *Dicționar SF*, ed. cit., pp. 8-10 și 12-13. Dincolo de promovarea unor idei neocomuniste, impuse poate de oficialitățile reprezentate de Alexandru Mironov, revista condusă de Ioan Albescu are, fără îndoială, merite pur sefistice.

[← 189]

Referiri la formele de organizare ale sefiștilor români după 1990, în Cătălin Ionescu, *Scurtă istorie politică a SF-ului românesc* și mai ales în George Ceașu, *Organele organizării*.

[← 190]

<http://www.avangarda.bn.ro/pages/editorial/editorial.php?art=25>

[← 191]

O posibilă excepție este Dan Doboș, autorul amintitei trilogii. Acest autor trebuie însă să devină cu adevărat prolific, pentru a putea fi încadrat cu îndreptățire în categoria profesioniștilor. Cum știm, sefiștii occidentali scriu și publică foarte mult. Este una dintre regulile de fier în materie de literatură populară.

[[← 192](#)]

<http://www.dilemaveche.ro/index.php?nr=115&cmd=articol&id=734>)

După 2000, contestările de tip antiliterar cunosc o etapă distinctă, străină de orice patimă. Istoricii mentalităților constată la rece că “absolutul literar” este un mit de origine romantică, astăzi demodat. Pentru o asemenea orientare, este interesant ciclul de texte online *Histoire des mentalités et cultures françaises*, de Dolores Toma. Iată un citat semnificativ: “Paul Zumthor, par exemple, affirme que la littérature, qu'il met d'ailleurs entre guillemets, n'a été ‘identifiée comme classe particulière de discours qu'à partir du XVIIe siècle’ [*Parler du Moyen Âge*, 1980]. Auparavant, les textes de toutes sortes baignaient indifféremment dans une heureuse communauté: adaptations, traductions, gloses, postiches et pastiches, lettres et relations, poèmes et almanachs, opuscules savants et écrits pornographiques, essais philosophiques et romans fabuleux.” Se pare că în actualitate se tinde spre o reciclare a ideilor medievale despre text. Un semn ar putea fi considerat faptul că istorici și teoreticieni literari reputați renunță la vechiul lor domeniu, pentru a se ocupa de istoria mentalităților, unde literatura este doar o varietate de text printre altele. Dintre aceștia, Dolores Toma îi citează pe Paul Zumthor și Tzvetan Todorov. La noi, o cotitură asemănătoare a încercat Adrian Marino, în ultimii ani ai vieții sale.

(<http://www.unibuc.ro/eBooks/lls/DoloresToma-Histoire/index-down.htm>)

[← 194]

Folosim acești termeni doar pentru a sublinia mai pregnant o mutație de mentalitate.

[← 195]

Ion Manolescu, *Videologia. O teorie tehnoculturală a imaginii globale*, Polirom, 2003, p. 99.

[← 196]

Ibidem, p. 71. Cităm dintr-un text de popularizare, suficient în contextul de față: „Fractalii sunt obiecte geometrice neuniforme, fragmentate, cu proprietatea că o parte din respectivul obiect se aseamănă foarte mult cu obiectul mare (sau privit de la o scară mai mare).”
(<http://iuliasaplacan.bravehost.com/fractalmain.html>)

[[← 197](#)]

Ibidem, p. 108.

[[← 198](#)]

Ibidem, p. 174.

[[← 199](#)]

Bogdan Aldea, *WORLDS IN THE MAKING. Science Fiction between Fabulation and Mannerism*, ed. cit, p. 220. 213

[[← 200](#)]

Ibidem, p. 217.

Dintr-un comunicat online adresat sefiștilor români de către Horia Nicola Ursu, în aprilie 2007, aflăm amănunte despre o structură semiprofesională privată, menită să reconstituie o anumită instituționalizare: „AtelierKult se dorește a fi un site-cenaclu de literatură fantastică, SF, horror care se adresează tuturor celor pasionați de aceste genuri. Acest site își propune să ofere scriitorilor, criticilor și editorilor un spațiu de intersectare neutru, ușor accesibil, lipsit de inhibiții. Grupul Kult, care a constituit modelul pentru acest club de lectură, activează începând din primăvara anului 1998, membrii de bază fiind bucureșteni. Cele trei antologii de grup publicate pot fi considerate un succes, limitat în principal de lipsa de timp a membrilor. AtelierKult este un site privat, non-profit, pe care inițiatorii săi doresc să-l gestioneze într-un mod cât mai pragmatic, profesionist și imparțial. Administratorii cenaclului au dovedit până în prezent că dețin forța financiară și organizatorică necesare antologării, publicării și distribuirii rezultatelor literare de calitate - evident, toate acestea la o scară relativ redusă. Primul dintre scopurile noastre este acela de a edita anual un volum bazat pe creația membrilor acestui atelier. Cel de-al doilea țel constă în facilitarea formării și/sau dezvoltării scriitorilor pe termen lung într-un mediu concurențial și productiv. Al treilea obiectiv are în vedere apropierea pe baze strict profesionale dintre categoriile menționate anterior: scriitori, critici și editori.” Premiile Kult, aflate în 2007 la a doua ediție, îi recompensează pe prozatori, comentatori de gen, traducători și editori. Premiul “Omul anului” îi este acordat lui Michael Haulică, cel mai popular “guru” sefist al momentului. În comunicat sunt menționate și o seamă de edituri interesate de fenomenul F&SF.

Sefiștii din Timișoara dețin structuri organizatorice asemănătoare.

Sunt semnificative „Cele zece reguli pentru buna funcționare a unei comunități virtuale”, document apocrif, lizibil pe unul dintre forumurile de discuții online ale sefiștilor români:

„1. Desemnarea unuia sau mai multor moderatori care cunosc bine domeniul respectiv, precum și restul [?!].

2. Capitalizarea pe o practică anterioară (ideal una socială) care încurajează ideea de comunitate.

3. Delimitarea drepturilor și obligațiilor membrilor.

4. Lansarea săptămânală a unor teme de discuție care să fie comunicate din timp. Membrilor li se vor supune atenției articole legate de tema în discuție sau noi subiecte.

5. Construirea unei identități puternice care le dă un scop membrilor.

6. Stabilirea regulilor de includere astfel încât să se înțeleagă cu ușurință ce este o comunitate.

7. Informația să circule la nivel global. Aceasta permite replicarea ideilor bune la distanță.

8. Crearea “reciprocității seriale”. Adică: membrul A poate să îl ajute pe membrul B și acesta îl va răsplăti ajutând un alt membru. Echitatea cerută membrilor comunității se obține pe termen lung.

9. Utilizarea de simboluri, mituri și povești pentru a crea și susține valorile comunității. Toate contribuie la coeziunea comunității, chiar în pofida dispersiei globale a membrilor comunității.

10. Administrarea elementelor de asemănare în așa fel încât membrii să aibă un sentiment de familiaritate.”

În mod semnificativ, scopul literar nu se regăsește, deși documentul este adresat sefiștilor.